Prinosi povjesti Poljica.

Piše

Alfons Pavich pl. Pfauenthal,

c. kr. podpredsjednik namjestništva u m., Zadar.

Tačno poznavanje povjesti pregja i njihovih viteških podviga pobugjuje u potomcima želju, da našljeduju one primjere, te je moćna poluga za odnjihanje novih pokoljenja vrsnih gragjana.

Iz odanosti spram otadžbine svojih pradjedova, s velikom sam ljubavlju, za skoro devetnaestogodišnjeg svog službovanja u Dalmaciji, prikupio na dokolici ove podatke, isprave i slike, te ih sada ovdje objelodanjujem kao prilog povjesti poljičke.

U Zadru, godine 1902. *Pisac.*

Poljica.

(Župa, općina župa poljička, kneževina poljička, provincija poljička, comunitas Poggicie, università di Poglizza.)

Oni, koji su do sada o povjesti Poljicâ pisali, pozivahu se glede vremena i ostalih prilika, koje se odnose na utemeljenje ove male države, na živo usmeno predanje, koje postoji u tom pogledu.

Po tom predanju utemeljena je župa poljička oko godine 1015.

U ono vrijeme odseliše iz Bosne tri sina velikoga kneza Miroslava, Tješimir, Krešimir i Elem s nekoga nesklada, što se bio desio megju gospodom.

Nakon obijanja i skitanja sagjoše u Zvečanj i u Ostrovicu kod vode Pokornika, i našav tu zgodnu i pitomu zaklonicu, nastane se ovdje i sagrade ponosite dvore, od kojih se zidovi i sada u bitnosti nahode. Iza nekoliko vremena razdijeliše se i svaki se na svom dijelu okući.

Tješimir uze zemlje od vode Gubavice (cetinski slap) ispod Zadvarja do Gradca usred Poljicâ, Krešimir od Gradca do vode Žrnovnice i sjede u Dubravi, a Elem pogje u gornja Poljica u Mosorsko podosoje sve do Cetine od Dugopolja do Radopolja i diže kulu u Srijanima[1]).

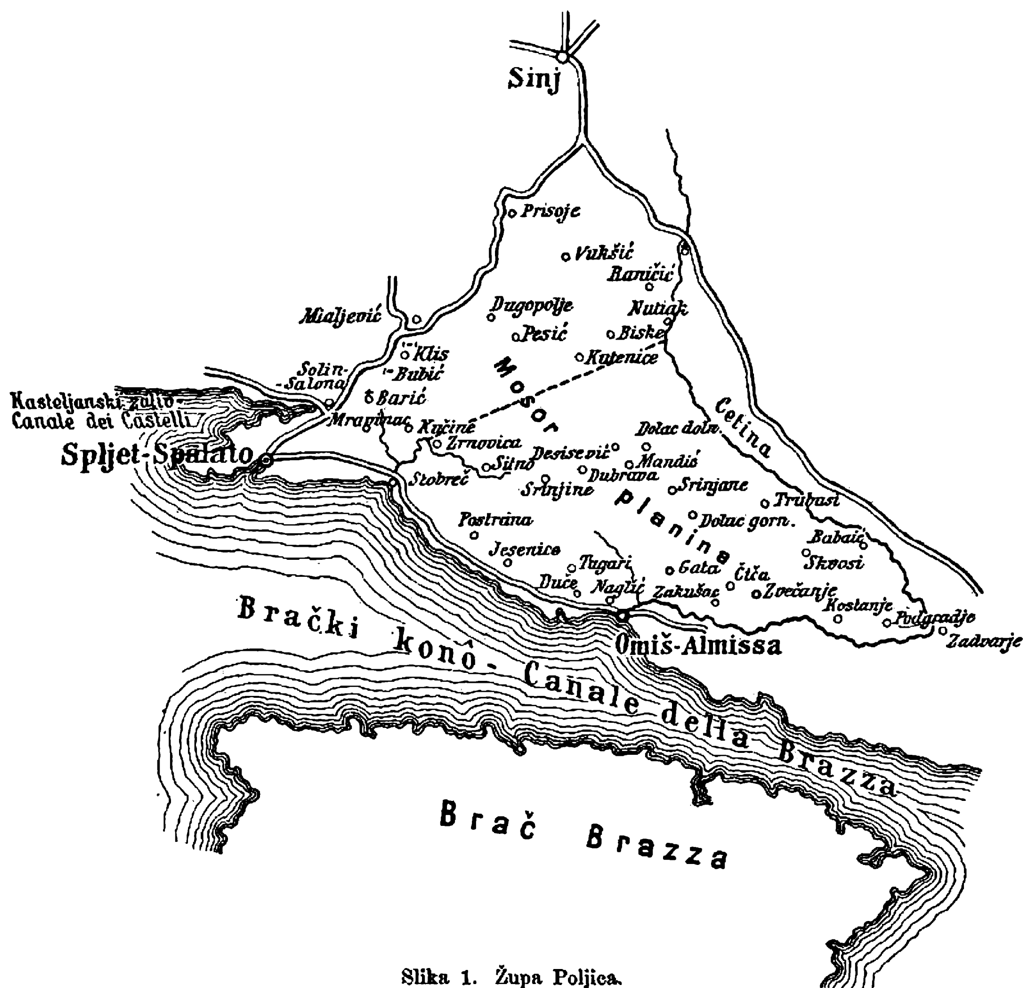
U zadnje doba objelodanio je mnogopoštovani pop Petar Škarica iz Podgragja izvod iz jedne isprave, kojom se doba utemeljenja tačnije označuje i koja se odnosi i na još neke druge okolnosti usmenog predanja. — Ovaj izvod iz isprave glasi:

---

[1]) „Razgovor ugodni naroda slovinskoga" po fra Andrii Cacichiu (Kačiću). U Mleczi na 1759., str. 277. i 278. — P. Franceschi, „La Dalmazia", foglio letterario economico, 1846., br. 12., str. 93. — „Pučki spisi Mihovila Pavlinovića", Zadar 1876., str. 59. — „Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati". Vjekoslav Klaić, Zagreb 1881., str. 133. — „La contea di Poglizza", studio storico del prof. Tullio Erber, Zadar 1886., str. 9. — „Povjestna kleveta nabačena na svećenstvo glagolaško bivše župe Poljicâ na izmaku XVIII. vieka". Sveć. Petar Škarica, Spljet 1899., str. 1. i 2.

Rodovnik plemenite porodice Gaudenzio, to jest Slava Radovcicha alias Strnicha iz Poljice, od koljena velikoga kneza Miroslava, koji je god. 941. kao kralj Bosne i Dalmacije vladao. Kad ga je god. 944. ban Pribina ubio, pobjegoše njegova tri sina Elem, Tissimir i Crescimir radi razdora, koji je tamo vladao, iz Bosne i nagjoše zatočišta u brdima, gdje počeše zidati, te tako početak učiniše, da se župa poljička utemelji i da tamo njihovu postojbinu ustanove [1]).

Kod Dubrave nalaze se veće ruševine zgrada, koje narodno kazivanje označuje ostacima Krešimirove palače, a tako se isto priča, da je jedan stari sarkofag, što je

Slika 1. Župa Poljica.

prislonjen uz crkveni zid u Srijanima (vidi *sliku 2.*, s lijeve strane duba je sarkofag) grobnica Elemova [2]).

Kada ono godine 1241. Tatari nasrnuše i poplaviše Ugarsku i Hrvatsku, dobjegoše po razlaganju Pavlinovića i Klaića [3]) u Poljica neki plemići — sami Hrvati gor-

---

[1]) „Cenno critico sul lavoro: La contea di Poglizza, scritto dal sign. Professore ginnasiale a Zara, Tullio Erber". Scrive Suburbiensis Zara 1886. — „Doba naseljenja plemića bosansko-ugarskih u bivšoj župi Poljica". Sastavio pop Petar Škarica Podgragjanin Zadar 1901. Objelodanjeno i u „Smotri Dalm." u brojevima 5.—8., 10., 16. uklj. 35. god. 1901.

[2]) Pri posjetu Dubrave vidio je pisac ovih redaka ruševine, a pri posjetu Srijana sarkofag.

[3]) Pavlinović, na ozn. mj. str. 59. Klaić, na ozn. mj. str. 134. Petar Škarica, na ozn. mj. str. 1. i 2.

njaci, koji su pratili u Dalmaciju kralja Belu IV oni su megju Bošnjake primljeni i nastanjeni.

Glede naseljenja ove vlastele kaže Andrija Kačić ovo:

„Gospoda Ungarska, koise naode u Pogliczih izzagiosse od Iure Raicicha i gnehovih sinova Ugrina i Novaka, koji dogiosce iz Ungarije u Zadgna dobba, puno neggo rečena Gospoda Bosanska iz Bosne a poslih gnih doge Gospodin Draxoe i od ovizisu sada sve kuchie gospode Ungarske u Pogliczih“ [1]).

Po historiji „Contea di Poglizza“ od profesora Tulija Erbera bilo bi se ovo naseljenje vlastele iz Ugarske, odnosno iz Hrvatske oko godine 1350. izvelo, te ovaj opaža glede toga ovo:

Slika 2. Župska crkva u Srijanima na podnožju Mosorskih brda.

Godine 1342. stupi Ljudevit veliki (umro 1382.) iz vladalačke kuće Anjou na prijesto i ispuni svoje na dan krunisanja dato obećanje, da će opet zadobiti sve zemlje, koje su nekada Ugarskoj pripadale.

Ljudevit započne rat, te napadne god. 1356. Srbiju, kojom je onda vladao Stjepan Dušan.

Pošto Mlečani stadoše na put napredovanju ugarskog oružja, potisne Ljudevit svoje pobjedonosne čete do rijeke Brente, te prisili god. 1358. svoje protivnike na mir. Tako steče kralj Ljudevit Hrvatsku, Dalmaciju sa Zadrom, Trogirom, Spljetom, Dubrovnikom i one krajeve, koji su pripadali Srbiji.

Pošto se na taj način ugarska vladavina protezala od Kvarnera do Kotora, bilo je neizbježivo, da se i Poljica predaju vlasti Ljudevitovoj, te možemo dakle — piše Erber — pristati uz mnijenje Franceschi-a, da su braća Raičić i Dražoe oko g. 1350.

---

[1]) Andrija Kačić, na ozn. mj. str. 278.

od ugarskog kralja poslani u Poljica kao banovi, i da je od toga doba ugarska aristokracija nad bosanskim plemstvom imala prevlast, jer je ugarsko plemstvo prisvojilo sebi najuplivnija prava[1]).

Po Franceschi-u preseliše se dugo nakon dolaska Tješimira, Krešimira i Elema, Juraj Rajčić i njegovi sinovi Ugrin i Novak, pak poslije njih, ali ne odveć kasnije Dražoevi, svi potomci ugarskih plemićkih porodica, — u Poljica, gdje su od bosanskih plemića bili dobro primljeni, s njima se sprijateljili, od njih zemalja u dostatnoj mjeri dobili i kao braća u ista prava sa bosanskim plemićima stupili.

Rajčić i Novak su praotci ugarskog plemstva u Poljici, koje je tekom vremena svu vrhovnu vlast na se privuklo.

Po Franceschi-u počinje godinom 1350., u kojoj se Rajčić i Dražoe, potpomagani od njihovog kralja, u Poljicima nastaniše, da u zemlji kao banovi vladaju, — drugi perijod poljičke povjesti, nazvan perijod ugarske vladavine, koja je trajala do godine 1444.[2]).

Nedavno je mnogopoštovani pop Petar Škarica Podgragjanin o ovom pitanju o naseljenju plemića ugarskih u župi Poljičkoj, objelodanio opširnu i vrlo zanimljivu raspravu, dodavši i pet isprava u pogledu praotaca ugarskih plemića Jurja Rajčića i Jurja Dražoje (Dražoević), kao i o njihovom potomstvu. Škarica razjašnjuje, navodeći mnogobrojne povjesničke podatke, ove isprave, od kojih su četiri sastavljene u hrvatskom a jedna u talijanskom jeziku i koje su, što se tiče praotaca Rajčića i Dražoja i odnosnog njihovog rodoslovlja, — megjusobno i sa prepisom jedne niže navedene rodoslovne isprave u suglasju[3]).

Škarica misli, da se naseljenje plemića ugarskih desilo ili na izmaku XII. ili početkom XIII. vijeka, i da je putovanje braće Ugrina i Novaka iz Dalmacije po smrti njihovog oca, da se kralju ugarskom predstave, moglo biti izmegju 1220.—1230., te da je po tom Juraj Rajčić umro prije god. 1230.[4]).

Do tog zaključka dovedoše ga kao i Pavlinovića i Klaića historički dogagjaji onog vemena, a pored toga još i ova okolnost. — Po Škarici objelodanjena rodoslovna isprava, kao i ona, što ćemo je skoro ovdje navesti, glase:

„Ja namjana kraljev, ki bih moljen od mojih priatelja i ostalih vlastel Poljičkih, da raspišem plemena vlastel poljičkih, od koga stabla ali tarsa kako ko ishodi.“

Odnosna talijanska rodoslovna isprava počinje riječima: „Io Domian kraljev“. Namjana odgovara talijanskome Domian, Damiano.

U jednoj ispravi od 1. septembra god. 1310., koja istina, kako i sam Škarica kaže, ne potječe iz posve čistog izvora, i koja je objelodanjena u njegovoj raspravi „Doba naseljenja i t. d.“, ističe se megju ostalim:

„da je Stipan Kotromanović, veliki ban Bosne, poslao covika vlastelina kneza domajna divolčića bobalića u Poljicu, da povlastice, običaje, zakone i postanak ugarskih knezova, koji u toj župi vladaju, prouči. — U toj ispravi potvrdjuje spomenuti Domajna divolčić bobalić, da je Stjepan kralj ugarski poveljom 4. avgusta 1024. kneza Cvitana dikličića, zvani cvitanović, pokojnoga kneza vukasa za bana i kneza Poljice učinio, i da od ovoga sliedeći plemići proizlaze: rajko, Ugrin, Draxoe, vukas, tišimir i t. d.“

„Dano u gradu miloševu na 1. septembra 1310.

Stipan Kotromanović ban veliki.

Domajna divolčić bobalić skrovnik mogućega stipana Kotromanovića bana velikoga od bosne ispisa i zapečati.“

---

[1]) Franceschi, „Dalmazia“, br. 12. Erber, na ozn. mj. str. 11.

[2]) Franceschi, „Dalmazia“, 1846, br. 6., str. 43., br. 12., str. 93.

[3]) „Doba naseljenja plemića bosansko-ugarskih u bivšoj župi Poljica“, sastavio pop Petar Škarica Podgragjanin, kao što je gore spomenuto.

[4]) „Doba naseljenja i t. d.“, Škarica, na ozn. mj., opaska br. 10.

Škarica navodi važnih razloga, koji ga navedoše, da o istinitosti te isprave posumnja, jer je priznata činjenica, da je Cvitanović čovjek nevaljao — nastojao, da ovu ispravu iz istinitih starih isprava i krivotvorina zato sastavi, da vjerojatnim prikaže svoje staro porijeklo od plemića Dikličića pokojnoga kneza Vukasa.

Značajno je ipak, da se Domajan Divolčić Bobalić još god. 1310. spominje, kojega je ime iz jedne autentične stare isprave uzeto, i koji bi mogo biti istovjetan sa: „Ja namjana kraljev“ u spomenutoj rodoslovnoj ispravi.

Škarica opaža još u tom pogledu, da O. Batinić god. 1335. spominje jednog Domajna Bobalića, koji je kao kanonik u Dubrovniku, vrhovni tajnik bana i kao svećenik vrlo učen i pobožan bio i do smrti vodio banu pisarničke poslove.

Prepis jedne isprave glede naseljenja Jurja Rajčića i Dražoeva i njihovog potomstva, koji je piscu pri njegovom prvom pohodu Poljicâ 3. augusta 1883. u Dônjem Docu posjednik Mate Jelić (kućni broj 1.) predao, slaže se, kako je spomenuto, osim nekih neznatnih nuzgredica, sa odnosnim, po m. p. popu Petru Škarici objelodanjenim rodoslovnim ispravama, koje će se u daljnjem teku kratkoće radi samo „Škaričine isprave“ nazivati.

Isti glasi:

Prepis. — Ja namljan kraljev, koji bih moljen od mnogo prijatelja i vlastele poljičke, da razpišem vlastele poljičke, kako tko izhodi i od koga stabla ili trsa. — Ovo su najprva stabla, od kojih su sada sva vlastela poljička: Najprvo pišem plemenšćinu Ugrinovića i Novakovića, koje su postale na ovaj način: Budući poslan vrijedan čovjek i vlastelin gosp. Juraj Raičić[1]) od Presvijetle krune Ungarske, da gospoduje nad svom državom u Poljicih i u okoliših, koji su oko istih. Najveće stanje i prebivanje njegovo i njegova bića bi u Spljetu. U Spljetu stojeći a s Poljici gospodujući umri u Spljetu, gdje bi i pokopan u Crkvi S. Dominika, u raki veleliepoj, koja staše u kloštru S. Kate, a sada vani pred vrati. Ostaše mu dva sina: Gosp. Ugrin[2]) i Novak, koji se zaljubiše s Vlastelom Splitskom. Njima vele omili ova zemlja, ali isto hotješe se vratiti na svoje bašćine u Ungariju, radi toga vlastela Splitska počeše ih moliti da od njih ne polaze, a da će biti učinjena vlastelom u njihovom biću s pored njima. Na te im se ponude obetaše, da će se opet povratiti k njima u Spljet na stanje, te da im nadju kmete, kako im se pristoji živiti. Podjoše u Ungariju, te prodaše sve svoje kmetove i zemlje, a sakupiše veliko blago, pak se htjedoše dieliti, da dodju u Spljet.

Kralju Ungarskom ne bi drago, a oni ga počeše moliti, da ih pušti, jer da se bijahu obetali. Prisegoše mu se, da ćedu mu vazda stati na službi i na slušanje, te ih pušti s velikim poštenjem i ljubavlju a svakomu darova od zlata kolajnu velike vriednosti i list, koji glasijaše, da gdjegod dogju u Dalmaciju i oberu sebi mjesto za stanje, da ih imaju držati za vlastele, kako i ostalu gospodu onog grada, budu sinovi velevriedni i temeljiti u zemlji Ungarskoj.

Za njihova boravka u Ungariji bijahu mnogo puta zvani od vlastele Splitske, da opet k njim dodju, ali ne htješe doći na manje, što su bili obetali kruni Ungarskoj.

Hodoše u Spljet i ukopaše svoju majku kod svog otca u Crkvi S. Dominika.

Sada počimlje, tko od koga izhodi: Prvo, ova dva brata Gosp. Ugrin i Novak. Novak rodi Pavla i Petrića. Od Pavla izadjoše Pavići, koji su i sada vlastela poljička i knezovi poljički. Od Petrića ne osta ni jedno mužko.

Gosp. Ugrin rodi tri sina: Stjepana, Jurja i Dujma[3]) svakoga od svoje žene. Stjepan rodi Mandalinu od Vladike Ungarske, koja umri, a on učini troje prijateljstvo s Gosp. Dražojem: oženi sebe kćerju njegovom, sina Stjepana drugom a uda svoju kćer Mandalinu za sina Dražojeva[4]). Rodi Gosp. Ugrin od one kćeri Dražojeve Avlastanu, koju uda gornje Kačiće, od koje izadjoše vriedni i plemeniti gornji Kačići i umri ona žena gosp. Ugrina, koja biše sestra gosp. Dražoja.

Oženi se trećom od Martinića iz Spljeta s Vladikom Splitskom s Gospodjom Nižom, koja rodi Dujma i Anku, koju uda za sina Gosp. Pribislava kneza Ivaniša, koja rodi vridna čovika

---

[1]) U Škaričinim ispravama pisano je Rajčić i Razčić, u talijanskom primjerku Raicich.

[2]) Živio je po svoj prilici 1. augusta 1390. a još i 15. juna 1405. Isprave koje se odnose na ove i na sve ostale ovdje navedene brojeve godina, biće kasnije navedene i pobliže razjašnjene.

[3]) Živio je 3. marta 1444. Vidi ispravu 3. marta 1444., Erber, str. 111. i ovdje dalje niže u izvodu kod isprave III.

[4]) Živio je 3. marta 1444., Erber, na ozn. mj. — „Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 6., str. 84. i 85.

i valjanog viteza. Knez Stjepan Ugrinović imao je jednog sina Ivaniša[1]), koji umre prvo, nego se je oženio, i ostavi sve u crkve Poljičke, koje biju u ono vrime. Knez Juraj Ugrinović rodi Petra[2]), Pilipa, Jakova, Miloša i Bartula; Bartul rodi Petrića, od kojega ne bi ostatka; od Jakova izadjoše Sinovčići, od Miloša Gargatovići, koji su sada oboji vlastela poljička. — Pilip rodi Jurijaka, od koga se rodi Gosp. Biskup Smederski, Gosp. Nikola Ugrinović[3]) koji učini čudne poklisare za Poljica i Cesara i Gosp. Mletačkoj i S. Otcu papi i sa gospodom mirne učini Poljičane i njim velika dobra učini. Ljubilej ili proštenje na Dubravi u S. Luke, gdje se jednom misom mrtačkom vadi duša iz purgatorija. I napokon bi ubijen zajedno s Gosp. Gargatovićem, svojim rodjakom, treći sin Ugrinov gosp. Dujam, koji bi rodjen od vladike Splitske Gosp. Niže Martinić, od koga su Dujmovići i sada vlastela poljička. Dujam ima sina Nikolu i kćer Anu, koju uda za Tadiju Žumuroga, od koje izadjoše dvi: Gosp. Marija i Barbara, koje ne htiše muža nit jednoga jedan put, nego ostavivši svoje zaručnike idoše na Brač u pustinju, učiniše se svete i dobre pustinjake i zavrgoše najpri onu pustinju, koja se zove Zorzatti.

Ovaj knez Nikola, sin Dujmov, a unuk Ugrinov, oženi se Omiškinjom Gosp. Margaritom, kćerju Ivaniša Omiškoga, s kojom rodi 10 sinova: Stjepana, Jurja, Franceska, Tadiju, Pavla, Marka, Ivaniša[4]) i druge, koji su malahni umrli.

Tadija[5]) bi banom u Jajcu, gdje i poginu, kad su ga Turci uzeli. Marko nije imao muške glave, nego kćer; a od kneza Mikule bijahu 3 sina: Tadija, Mikula i Ivan; od Ivana izadjoše Mikulići, koji su i sad u Poljicih; a Tadiju Turci ubiše u Splitsku polju. Knez Stipan Mikulić[6]), koji je bio knez Poljički i don Mikula Mikulić. Knez Pava Mikulić rodi kneza Jurja Mikulića, koji nije imao sinova nego 2 kćeri, od kojih se rodiše vridni ljudi redovnici.

Počmimo treće stablo vlastele poljičke, od koga izadjoše vridni i plemeniti ljudi vlastela poljička, a to je Gosp. Dražoje, koji rodi 5 sinova: kneza Grgura[7]), Martina, Pavla[8]), Matija[9]) i Petrinu[10]). Knez Grgur rodi 3 sina: Ivana[11]), Nikolu[12]), Pavla[13]). — Ivan rodi Nenada, od koga izadjoše Ivaniš i Aničić. Od Jurja izadje knez Nikola Sucić[14]), koji su i sad vlastela poljička. Mikulaš rodi: Gašpera[15]), Agustina i Ivaniša; od Gašpera izagjoše Marijanovići; Agustin rodi 3 sina, od kojih bijahu dva fratra, a trećega dobroga kneza poljičkog Ivana Agustinovića[16]), koji rodi 3 sina: Jurja, Mikulu i Stjepana, vojvode Omiške, a vlastela poljička. Otac Agustin koji bi dva krat ministar od cokularije sve Dalmacije, umri u Kotoru budući ministrom. Od Pavla sina Grgureva izadjoše Skaričići, koji su vlastela poljička. Od drugoga sina Dražojeva, od kneza Martina, koji rodi Stjepana; a Stjepan rodi 3 sina: Jurja, Antona i Jerolima. — Od Jurja izadjoše Jurjevići, koji su vlastela poljička; od Jerolima knez Ivan Jerolimović, od koga se rodi knez Stjepan bratom Jurjem, koji su vlastela poljička i vojvode Omiške. — Anton rodi 5 sinova: Jurja, Pavla, Petra, Marka i Mikolu; od Jurja ne bi sina; od kneza Petra osta Marko knez poljički. — Pava rodi dosta sinova: Jurana, Garvacu i Barišu, koji je bio knez poljički i vojvodu Marka i fratra Vicu i kneza Petra i Jurja. Treći sin Dražojev Matij rodi: Bartula, od koga izadjoše Barići i dobri pripovidal Fra Andrija Barić.

---

[1]) Živio je 3. marta 1444., Erber, na ozn. mj.

[2]) Živio je 3. marta 1444., Erber, na ozn. mj.

[3]) Umro 1577. ili 1587. ili 1588. ili 1591. ili 1602.—1606. „Doba naseljenja plemića bosansko-ugarskih u bivšoj župi Poljica". Skarica. Zadar 1901. Opaska br. 22.

[4]) Živio je 3. marta 1444., Erber, na ozn. mj.

[5]) Jajce su Turci osvojili 1528. „Doba naseljenja i t. d." Skarica, na ozn. mj. Opaska br. 27.

[6]) 1581.—1607. „Bullettino", god. IV., br. 3., str. 37.

[7]) Živio je 3. marta 1444., Erber, na ozn. mj.

[8]) Živio je 3. marta 1444., Erber, na ozn. mj.

[9]) Živio je 3. marta 1444., Erber, na ozn. mj.; 9. maja 1447., „Bullettino", god. IV., br. 10., str. 151.

[10]) Živio je 3. marta 1444., Erber, na ozn. mj.; „Bullettino", god. IV., br. 6., str. 85. Plemićka povelja ugar.-hrvat.-dalm. kralja Vladislava 1457.; živio je još 1461. u Spljetu. „Bullettino", god. IV., br. 10., str. 151.

[11]) Živio je 1511. „Bullettino", god. IV., br. 3., str. 37.

[12]) Spominje se u „Bullettino", god. IV., br. 12., str. 179.

[13]) Živio je 5. januara 1508. „Bullettino", god. IV., br. 12., str. 182.; ovoga dana smrti Žarka Dražoevića, zarobiše Turci Pavla, sina Grgureva.

[14]) Veliki knez 1567.—1581. „Bullettino", god. IV., br. 3., str. 37.

[15]) Živio je 5. novembra 1503. „Bullettino", god. IV., br. 6., str. 84. i br. 12., str. 179.

[16]) Ivan Augustinović, veliki knez od 1512.—1537. po Franceschi, „Dalmazia", na ozn. mj., 1846., str. 472. i Erberu, na ozn. mj. str. 17. i 19.; od 1546.—1567. po „Bullettino", god. IV., br. 3., str. 37.

Četvrti sin Dražojev bi Pava, koji rodi 3 sina: Novaka, Relju i Jerolima. — Od Novaka izadjoše Novakovići; od Relje Reljići; od Jerolima Jerončići; još bi četvrti sin Bogdan; od njega ne osta niko.

Peti sin Dražojev bi Petrić, koji se oženi kćerkom Gosp. Ugrina, koja rodi 4 sina: vojvodu Franu, Marka (Žarka) Dražojevića[1]), Jakova i Savišu. I vojvoda Žarko bi u jedno doba gospodar od Klisa, a njegov brat Saviša bi od osamdeset godina, pobode se kopljem s Vukom Despotom pod Klisom, ali oba slomiše koplja i ne obrani jedan drugoga, raztaše se. Zazva Vuk Despot vojvodu Žarka, a Žarko zače i rani Vuka, ako bude Vuk živ, bit će ljut, zašto je ubiven. — Ova dva brata Jakov i Saviša poginuše u Ungariji i od njih ne osta ostatka. Vojvoda Žarko pusti Klis kralju Ungarskome i to na dobru volju izadje iz Klisa. Ogradi jedan kastil na rici Cetini gornjoj koja se zove Noćak (Nutjak) i na rici Cetini donjoj, koja je kod Kučića, sagradi grad i kastil, koji se zove Kunak. I bi od Kunaka do Laminca, koja ulazi odonle potok do pod Graće, vas brig Žarka Dražojevića, i za to učini vojvoda Žarko ta dva kaštela na gornjoj i donjoj Cetini, neka se može reći, da je gospodar od gornje i donje Cetine. — Oženi se vojvoda Žarko, ali s njome neima poroda, da li mu žena nosaše veliko poštenje za života i po smrti. Vojvoda Žarko bi ubijen za Klisom u boju; odniše ga u Spljet na pisturu i unesoše ga u Split s velikim poštenjem i častju i ukopaše ga prid otar S. Dujma, a p. Gosp. Katarina njegova žena čini učiniti sprovod i jednu ploču, koja gusta osamdeset dukata i na ploči čini udiljati Žarka slikom na konju, pod kojom istom pločom hote se i ona ukopati svomu gosp. Žarku i učini po testamentu, da tko se nadje od roda Žarkova otca ili matere, da se može ukopati u oni isti grob. Gosp. Katarina živila je mnogo po smrti Gosp. Žarka svoga muža i bi bogata srebrom i zlatom i s kmeti[2]). Koliko god biše srebra kovana, svega dade S. Dujmu, dva dila u crkvu gdje bi pokopan njen pok. Gosp. Žarko, a ostalo sve ostavi rodbini Žarkovoj i to za velu ljubav, koju nosaše svome Gosp. Žarku i to na četiri kobina, koji su od sinova Dražojevi puno su se raztočili.

Prepisa Don Stjepan Zigezov iz Makarske[3]).

Prepisa Don Matij Kovačić god. 1723.[3]).

Prepisa Don Ivan Novaković pok. kneza Pere 1778.[3]).

I ova će se isprava u daljem teku radi kratkoće nazivati samo „Jelićeva isprava“.

Na koncu ovih historičkih podataka dodan je po ovome prepisu isprave tačno sastavljen rodovnik.

Slika 3. Nadgrobna ploča Žarka Dražoevića u stolnoj crkvi u Spljetu.

Ovdje je dodan otisak kamene ploče na grobu Žarka Dražoevića u njezinom sadašnjem stanju.

Ova nadgrobna ploča nalazi se u stolnoj crkvi u Spljetu pred pokrajnim žrtvenikom sv. Rajnerija, te je, kako se vidi, prilično izglagjena. Ploča leži baš na zemlji na jednom mnogo pohagjanom mjestu u crkvi.

Kako je priopćeno u „Bullettinu“, god. IV., br. 6., str. 84., natpis je na toj ploči glasio:

[1]) Živio je 1438., rogjen oko 1438., ubijen 15. januara 1508. „Bullettino“, god. IV., br. 6., str. 85., br. 12., str. 182. „Doba naseljenja“, Škarica, na ozn. mj., opaske br. 48., 49., 51. do 65.

[2]) „Katarina supruga Žarkova, sastavila je po spisima arkiva Spljetske dieceze, svoju oporuku dneva 25. aprila 1631.“ Priopćenje m. p. popa Petra Škarice.

[3]) „Doba naseljenja i t. d.“ Škarica, na ozn. mj., opaske br. 67., 68., 69.

Xarco Draxoevib Chaterina Martinusia Marito Carissimo posuit. Hic Avreis Millitiae insignibus jam III. Donatus equitatui spalatino ASV Pracfici meruit. Postremo Hostium circumventus iusi diis. Capi nisi occisus nequivit. Vixit anuos. P. M. LXX. Datum Defuncto quod ante nemini. Ut in urbem illatus. Hic conderetur. Anno salutis M. D. VIII.

U prijevodu glasilo bi to ovako:

„Žarku Dražoeviću Katarina Martinušić premilom mužu postavi. — Ovaj, već tri puta obdaren zlatnim vojničkim znakovima, zaslužio je da ga mletački Senat postavi na čelo spljetske konjice. — Na svršetku opkoljen neprijateljskom busijom ne htje joj u ruke pasti, nego mrtav. — Živio je od prilike sedamdeset godina. — Dato je pokojniku, što nikome prije, da, prenešen u grad, bude ovdje sahranjen. Godine našega spasa 1508."

Pregjimo sada na povjesničke isprave, koje po mnijenju pisca dokazuju dijelom velikom vjerojatnošću, dijelom potpunom izvjesnošću vijek življenja pojedinih u tom rodovniku spomenutih osoba, a dijelom potvrgjuju i neke nuzgredne okolnosti.

Tu je prije svega:

I. Isprava. Spljet dne 1. augusta 1390. glede ustanovljenja megja općine spljetske po odaslanicima bosanskoga kralja Tvrtka.

Ova u latinskom jeziku sastavljena isprava štampana je u cjelini svojoj u „Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium", svezak IV. — „Listine o odnošajima izmegju južnoga slavenstva i mletačke republike", skupio Sime Ljubić, pravi član jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga IV. od god. 1358. do 1403. Na svijet izdala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, knjiga IV. U Zagrebu 1874. Str. 283. i 284.

U ovoj su ispravi ustanovljene megje spljetske prama Klisu, Poljici i Omišu.

U svezi riječi ove isprave navedeni su zastupnici kralja i općine spljetske, a sa gledišta ovih razlaganja osobito je značajan svršetak ove isprave, koji glasi:

Omissis. „*Acta fuerunt predicta in presentia et testimonio vivorum nobilium Georgio Radinoievich, Vulezio Nenadich,* Vgrino[1]) *Razich, Bodatio Pribislavich,* Georgio Draxoievich *de Poliza, Bario vocato Castagna et aliis quam pluribus nec non discretis et honestis viris, presbyteris Nicolao Poversini, Joanne Zuiti et Joanne Georgii, canonicis Spalatensibus. S.*
Ex antiquo codice apud S. Ljubić."

U prijevodu glasi ovako:

Izostavljeno. „Predrečeno bi učinjeno u prisustvu i svjedočanstvom živućih plemića Gjura Radinoievicha, Vulezia Nenadicha, Ugrina Razicha, Bodacija Pribislavicha, Gjura Draxoievicha iz Poljice, Baria rečenog Castagna, i nekih drugih, kao i izabranih i poštenih ljudi, svećenika Nikole Poversinia, Ivana Zuitia i Ivana Georgia, spljetskih kanonika. S.
Iz stare knjige, koja je u S. Ljubića."

Dalje je važna ova:

II. Isprava od 15. juna 1405. glede nagodbe izmegju poljičkih plemića i spljetskog nadbiskupa u pogledu desetine.

I ova u latinskom jeziku sastavljena isprava štampana je u cjelini svojoj u spomenutom djelu: „Monumenta spectantia historiam slavorum meridianalium", ali u sv. V., str. 58. i 59.

Znamenit je uvod ove isprave, koji ovako glasi:

„Exemplum sumptum ex libro instrumentorum ser Thome de Cingulo olim cancellarii communis Spalati ad c 155. — Die XV. junii 1405. Reverendissimus in Christo pater et dominus frater Pelegrinus archiepiscopus Spalatensis suprascriptus ex una parte et nobiles viri ex Politio infrascripti, videlicet Ugrinus Radcich, Georgius Draxoevich, Ratheus Rathaich, Petrus Racich, Ivan Clapcich, Ivanis Novacovich, Pribislavus Exestoevich, Stipan Dragoevich, Georgius Vladoevich, Budislaus Dragonhich, Volizza Pechiezia, Volteta Buisinich

---

[1]) U ono doba često se upotrebljavalo V umjesto U, Vgrino = Ugrino.

de Politio ibi presentes per se et vice et nomine totius universitatis Politie ex alia parte ad infrascriptas promissiones, obligationes et conventiones et ad omnia et singula infrascripta stipulatione solemni huic inde interveniente, solemniter devenerunt.

Omissis.

L. S. Ego Petrus Bononia curie archiepiscopalis, ex alio autentico fideliter esaravi, et meo sigilo sigilavi."

Iz autentičnoga prepisa kod S. Ljubića.

(Prijevod. Primjer uzet iz knjige isprava gosp. Tome de Cingulo negdašnjeg kancelira općine Spljetske ad c 155. — Dne 15. juna 1405. gorepomenuti prepoštovani otac u Isusu i gosp. brat Pelegrinus, nadbiskup Spljetski, s jedne strane i potpisani plemeniti ljudi iz Poljice, na ime Ugrin Radcich, Gjorgje Draxoevich, Ratej Rathaich, Petar Racich, Ivan Clapcich, Ivanis Novacovich, Pribislav Exestoevich, Stipan Dragoevich, Gjorgje Vladoevich, Budislav Dragonchich, Volizza Pechiezia, Volteta Buisinich iz Poljice, tu prisutni za se i u zastupstvu i na ime cijelog općinstva poljičkog s druge strane, svečano ugovoriše a po tom sklopiše ova obećanja, obveze i nagodbe i sve pojedine ovdje navedene stvari.

Izostavljeno.

L. S. Ja Petar Bononia, kurije nadbiskupske vjerno prepisah ovo iz druge autentične (isprave), te zapečatih svojim pečatom).

III. Osobito su znamenite neke odredbe u trećoj ispravi dužda Frana Foscarinia, upravljene spljetskom komesu i t. d. Kristoforu Marcellusu dneva 3. marta 1444., po kojoj su se Poljičani svojevoljno stavili pod suverenstvo mletačko; ova isprava spomenuta je u svojim bitnim dijelovima u ovim povjesničkim prinosima kod dogagjaja god. 1444., a u svojoj cjelini našla je u talijanskom jeziku mjesta u djelu: „La contea di Poglizza", studio storico del Prof. Tullio Erber. Zara 1886., str. 111., nakon latinskog uvoda i završetka.

Za rodoslovlje praotaca Rajčića i Dražoevića značajne stavke ove isprave glase:

Izostavljeno. Dalje obećajemo mi gore poimence spomenuti knezovi, da ćemo dati i predati (dar e consegnar) u znak poklona, dobrog prijateljstva i sjedinjenja gore spomenutih plemića i poljičkog općinstva, neke kuće i dobra u gradu Spljetu i njegovoj okolici. Dalje nadarja i novca i sve ostale stvari, kako će se niže spomenuti, t. j. prvo

knezu Grguru Drasoevichu sa 4 sina: dajemo i poklanjamo jednu kuću u gradu Spljetu, a kao nadarje svima godišnjih L. 60.;

knezu Pavlu Drasoevichu K. i knezu Mati bratu dajemo kao nadarje svakome godišnjih L. 40 od malih;

knezu Petru Drasoevichu, ako se u domovinu povrati i pod suverenstvom naše gospoštine ostane, dajemo godišnje nadarje od godišnjih L. 20 od malih;

knezu Dujmu Ugrinovichu i njegovom unuku Ivanisu[1]) dajemo i poklanjamo kuću u Spljetu i svake godine nadarje od L. 20.

Izostavljeno.

knezu Petru Ugrinovichu sa 4 sina, dajemo i poklanjamo L. 40 od malih, a tako isto još 40 L. do dojduće godine;

knezu Ivanu Ugrinovichu, koji je posrednik bio, dajemo jednu kabanicu od sukna i godišnje nadarje od L. 32 od malih.

Izostavljeno.

Data in nostro Ducali Palatio 3. Martii Ind I. 1444.

Pošto je ovdje govora o poklanjaju kuća u gradu Spljetu, valja nuzgredno još ovo spomenuti:

Ivan Kukuljević Sakcinski prije nekoliko godina razgledao je sam stare spljetske zapisnike i tako zvane kvaderne XIV. i XV. vijeka i imao je u svojoj knjižnici i sam spljetskih pisama iz iste dobe; iz ovih zapisnika i pisama pobilježio je porodična spljetska imena počam od god. 1360.—1385. i od god. 1412.—1492.

---

[1]) U talijanskom izvorniku isprave kaže se „al conte Doimo Ugrinovich ed a suo nipote Ivanis". Riječ „nipote" znači u talijanskom jeziku i unuk i sinovac; no ovdje može u svezi ove darovnice sa Skaričinim i Jelićevim označiti samo Ivaniša, unuka Dujma Ugrinovića.

Izmegju ovih imena od god. 1360.—1385. ne nalaze se imena Rajčić, Razich, Radcich, Dražoević, Drasoevich, ali u drugom razdoblju od 1412.—1492. nalazimo imena Draxoević (comes de Politio) i Ugrinović[1]. Šteta, da kod ovih imena nijesu navedena i krsna imena i godine, u kojima se najprije spominju; ovo bi radi rodoslovlja ovih porodica vrlo zanimljivo bilo. Možda dolaze ova imena tek poslije god. 1444., nakon poklona kuća u Spljetu Dražoevićima i Ugrinovićima[2], navedenih u ispravi III.

Značajne su još ove isprave:

IV. Dijelovi iz isprave dužda Frana Foscarini-a, upravljene Marku Memmo, komesu spljetskom i t. d. od 24. marta 1446. stavka

4. Item. Quod strenuus miles Paulus Drasoevich qui ad praesens est cum Comite Stephano, quod dignetur Serenitas Vestra ipsum huic pro recomisso, quae est intentio sua velle repatriare, ut semper fuit, et sic omnes de Politio cum magna instantia petunt et requirunt insperta sua fama, suisque virtutibus, et etiam legalitate non repatriando, erunt in dicto loco de Politio fortiores ad conservationem Status Vestrae Serenitatis etc.

Respondeatur: Deliberantes, in hoc ipsis fidelibus Nostris benigne complacere, contenti sumus, quod dictus Paulus Miles ad libitum repatriare possit, et ipsum in omnibus ejus commodis, et honoribus habere propitie recommissum, quod dum fiunt fideles Nostro Dominio, et ut id per effectum cognoscere possit, informati de ejus fide, et probitate volumus quod de pecuniis Nostri Communis habere debeat a Camera Nostra Spaleti singulo anno de provisione a Nostro Dominio libras octaginta.

5. item. Quia Comes Petrus Drasoevich se seperit cum Bano Petro, et hoc non obstante semper est unitus et propitius cum dictis de Politia, supplicant, et requirunt, quod Vestra Serenitas dignetur scribere, et mandare Comiti Spaleti, quod de Provisione provideat dare annuatim ipsi Petro libras viginti.

Omissis.

Declarando' Serenitati Vestrae ipsum Petrum habere omnes possessiones suas in dicto loco de Politia, nec non in civitate Spaleti, seu districtu ipsius.

Respondeatur: Fiat ut petitur[3].

Prevedeno:

4. Isto. Da se Vaša Prevedrost udostoji opet amo primiti hrabrog vojnika Pavla Drasoevicha, koji je ovdje prisutan sa knezom Stjepanom, budući njegova namjera da se povrati u domovinu, kao što je uvijek bila, te s toga tako svi Poljičani velikom molbom pitaju i traže, pošto su se uvjerili o njegovu dobru glasu i o njegovim krepostima i kad se ne bi zakonito povratio, biće u rečenom mjestu Poljice snažniji da sačuvaju državu Vaše Prevedrosti i t. d.

Nek se odgovori: Zaključujući, te dobrohotno udovoljavajući istim Našim vjernim, zadovoljni smo da rečeni Pavao vojnik uzmogne po svojoj volji povratiti se u domovinu, te da bude opet uspostavljen u svim svojim koristima i častima, pa dok bude vjeran Našoj vladi, te se to bude moglo faktično spoznati, obavijestiv se o njegovoj vjernosti i časti, hoćemo da uzbude imati iz sredstava Naše općine iz Naše blagajne u Spljetu svake godine kao nagradu od Naše vlade osamdeset libara.

5. Isto. Pošto se knez Petar Drasoevich nalazi sa banom Petrom, te sasvim tim je u savezu i prijateljstvu sa rečenim Poljičanima, mole i traže, da se Vaša Prevedrost udostoji pisati i narediti knezu spljetskomu, da providi da se iz sredstava dade svake godine istome Petru dvadeset libara.

Izostavljeno.

Izjavljujući Vašoj Prevedrosti, da isti Petar ima sva svoja posjedovanja u rečenom mjestu Poljice, kao i u gradu Spljetu ili u njegovom kotaru.

Odgovara se: Neka bude kako se pita.

V. Iz isprave o uvedenju Petra Dražoevića, sina Jurja Dražoevića u posjed knežije Brodarić u županiji cetinskoj.

---

[1]) „Stari pisci hrvatski", na svijet izdade jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. „Piesme Marka Marulića", sakupio Ivan Kukuljević Sakcinski. U Zagrebu 1869., str. VIII., IX. i X.

[2]) Istraživanja, od pisca u ovom pogledu u Spljetu upućena, nijesu do sada polučila nikakav dalji uspjeh.

[3]) Prepis prepisa jedne isprave iz zbirke povjesničara G. Alačevića, odnosno iz „Libro d' oro" grada Spljeta.

Izostavljeno:

Nos Ladislaus, Dei Gratia Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex; Austriae et Styriae Dux; nec non Marchio Moraviae etc. Memoriae comendamus, tenore praesentium significantes, quibus expedit Universis, quod nos debitum respectum habentes ad laudanda servitia, et fidelium servitorum gesta, et merita fidelis Nostri Petri, filii Georgii Draxoevich de Politia, Nobilis Regni Nostri Croatiae[1], per ipsum, uti dicitur, laudandae reminiscentiae, Serenissimis Principibus quondam Dominis Sigismundo Imperatori. Avo, et Alberto Romanorum et Hungariae Regibus, genitori, nostris charissimis, ac Nostrae Maiestati, sacraeque Coronae ipsius Regni Nostri Hungariae, sub locorum, et temporum varietate in diversis exercitualibus expeditionibus contra Regni Nostri Emulos instauratis exibita et impensa quandam possesionem Nostram Brodarich vocatam, in Comitatu de Cetina existentem, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, sylvis, nemoribus, vineis et vinearum promontoriis, aquis fluviis, piscinis, piscaturis et aquarum decursibus molendinis et locis molendinorum, et generaliter quarumlibet utilitatum et pertinentiarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis, ad eandem de jure spectantibus et pertinere debentibus sub suis veris metis ed antiquis, annotato Petro filio Georgii, suisque heredibus et posteritatibus universis dedimus, donavimus et contulimus immo damus, donamus et conferimus jure perpetuo et irrevocabiliter, tenendi possidendi pariter et habendi, salvo jure alieno harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas in formam nostri Privilegii redige faciamus, dum nobis in specie fuerint reportatae. — Datum Budae feria secunda proxima post festum Beati Laurentii Martyris Anno Domini MCCCCLVI Regnorum autem nostrorum anno decimoseptimo[2].

Prevedeno:

Mi Ladislav, po Božjoj milosti kralj Ugarske, Češke, Dalmacije, Hrvatske i t. d., vojvoda Austrije i Štajerske, i markgrof Moravske i t. d. predajemo uspomeni izjavljujući glasom ovih svima zanimanim, da mi imajući potrebito štovanje da se pohvale službe i čini vjernih sluga i usluge vjernoga našega Petra, sina Gjura Draxoevicha iz Poljicâ, plemića Naše kraljevine Hrvatske, i stvari od njega date i potrošene u raznim mjestima i vremenima i vojnim poduzećima proti takmacima Naše kraljevine, hvalevrijedne uspomene, na uhar bivših prevedrih Vladalaca Gospodina Sigismunda Cara, Našeg predragog djeda, dotično oca Alberta, kraljeva Rimljana i Ugarske, kao i Našeg Veličanstva i Svijetle krune iste Naše kraljevine Ugarske, na temelju kreposti i svjedočanstva ovog Našeg pisma, koje dajemo sastaviti u obliku povlastice naše, dok je nama u prepisu bilo predato, predrečenom Petru sinu Gjura i njegovim baštenicima i svim našljednicima dadosmo, darovasmo i predasmo, pače dajemo, darujemo i predajemo vazdašnjim i neoporecivim pravom, da drži i posjeduje kao i da imade, neticav pravo drugih, neki Naš posjed zvan Brodarich, koji se nalazi u općini Cetine, zajedno sa svim njegovim koristima i kojim mu drago pripadcima, na ime zemljama oranicama, obragjenim i neobragjenim, poljima, livadama, pašnjacima, šumama, gajevima, vinogradima i glavinama vinograda, tecivim vodama, ribnjacima, ribama i vodotocima, mlinima i mliništima, i uopće cjelinama, kojih mu drago koristi i pripadaka, ma kojim se imenom one zvale, te po pravu njemu pripadaju i moraju pripadati izmegju njegovim pravim i starim megjašima. — Dato u Budimu drugi dan poslije svetkovine blaženog Lovra mučenika godine gosp. MCCCCLVI, a sedamnaeste Našeg vladanja (t. j. 16. augusta 1456.).

Uz ovu ispravu redaju se u pitanju ovoga uvedenja dalje isprave, koje nose ove nadnevke:

a) Budae feria secunda proxima post festum S. Laurentii martyris anno Domini MCCCCLVI, to jest 16. augusta 1456.;

b) Datum die sextadecima diei stationis annotatae. Anno Domini MCCCCLVI, to jest 27. septembra 1456.;

napokon

c) prava isprava o uvedenju de dato Viennae feria secunda proxima ante festum Beati Stephani Regis anno Domini MCCCCLVII Regnorum autem Nostrorum anno Hungariae XVIII Bohemiae III, to jest 13. augusta 1457.

Sve ove isprave ne sadržavaju za svrhe, koje se ovdje traže, nikakvih potankosti, već samo opširno donešenu ispravu od 16. augusta 1456.[3]).

[1]) Iz ovih se riječi vidi, da Dražoevići nijesu bili ugarski, već hrvatski plemići.

[2]) Isprava iz istog izvora kao i isprava IV.; izvornik u „Libro d' oro" grada Spljeta.

[3]) Za sve ove isprave isti je izvor kao kod isprave IV.; izvornik u „Libro d' oro" grada Spljeta.

VI. Paschalis Maripetro Dei Gratia Dux Venetiarum etc. Nobilibus et Sapientibus Viris Andreae Venerio de suo mandato Comiti Spalati et Successoribus suis fidelibus dilectis salutem et dilectionis affectum.

Fuit ad praesentiam nostram fidelis noster Comes Petrus Vaivoda Policensis, de cuius fide a Vobis, et aliis Nobilibus Nostris satis ample informati fuimus.

Nobisque narravit damna in bonis, et possessionibus suis per Banum Paulum sibi allata, atque etiam eum plus mensibus decem et octo in Carceribus tenuit, quodque unum ex filiis suis sine oculis praesentavit, qui postea ex miserabili crudelitate defunctus est: quae omnia accepisse propter suam in Nostrum Dominium fidelitatem, et supplicavit quod cum in praesens dictus Banus Paulus habeat duos ejus filios in carceribus, quos liberare non intendit, nisi pro eis spondamus, dignemur providere, quod dicti filli sui a tali captivitate liberentur; cum multis aliis verbis.

Nos qui dictum Vaivodam charissimum habemus, deliberavimus, sicut a Nobis requisivit literas Nostras predicto Bano scribere pro liberatione praedictorum filiorum suorum.

Praetereaque Nobis exposuit velle se cum Uxore, filiis et familia sua reducere in ipsam Nostram Civitatem in qua erit ad obedientiam vestram et Successorum Vestrorum pro comodo et utilitate Nostri Dominii; providere velimus, quod in ista Civitate habeat unam Domum convenientem in qua se deducere possit.

Considerata igitur etiam fide, et optima dispositione, volumus, ut eidem Vaivodae providere debeatis de una convenienti Domo, in qua residentiam facere possit cum Uxore et familia sua, solvendo affictum ipsius de pecuniis Camerae Nostrae: sumusque contenti quod dicti Vaivoda, fratres, filii et nepotes stare, reducere, et redire possint in istam Civitatem Nostram ad sui libitum, nam cum fidelissimi Nostri sint, charissimum Nobis erit, quod bene ab omnibus tractentur et videantur.

Caeterum volentes uti liberalitate Nostra erga praedictum Vaivodam Petrum et filios suos, ut causam habeant ardentius Nostro Dominio per servire, et in fide et devetione Nostra permanere, deliberavimus, quod annualibus provisionibus dicto Vaivodae Petro sit, et esse debeat de caetero librarum centum parvorum: sicut prius erant librae octuaginta: et volumus etiam, quod unusquisque filiorum suorum videlicet Xarcus, Jacobus Antonius et Zavissa habeat a Camara illa Nostra Spalati libras viginti quinque parvorum in anno et ratione anni.

Et sic observare, et observari facere debeatis, facientes has Nostras literas in actis Regiminis Nostri registrari, ad successorum memoriam, et registratas eidem Vaivodae restitui.

In quorum fidem etc.

Datae in Nostro Ducali Palatio die viij Novembris Indictionis x MCCCCLXI. (1461)[1]).

Prevedeno:

Paško Maripetro, po Božjoj milosti dužd Mletaka i t. d.

Pozdrav i čuvstvo ljubavi plemenitim i mudrim ljudima Andriji Venerijn, po njegovoj volji knezu Splјetskomu i vjernim milim njegovim našljednicima.

Pristupio pred nas naš vjerni knez Petar, Vojvoda Poljički, o vjernosti kojega bili smo dosta opširno obavješćeni od Vas i od drugih naših plemića. Pripovijedio Nam je o štetama, što su bile nanešene njegovim dobrima i posjedovanjima po banu Pavlu i da ga je zadržao u tamnicama više od osamnaest mjeseca, i da mu je prikazao jednog od njegovih sinova bez očiju, koji kasnije uslijed nemile okrutnosti umre: da je sve to zadobio radi njegove vjernosti prama Našoj vladi, te zamoli, da pošto rečeni ban Pavao drži sada u tamnicama dvojicu njegovih sinova, koje ne će da oslobodi, ako za njih ne platimo, da se udostojimo providiti, da rečeni njegovi sinovi budu oslobogjeni od sužanjstva, sa mnogim drugim riječima.

Mi, koji veoma volimo rečenom vojvodi, zaključismo, kako je od nas tražio, da pišemo pismo pomenutom banu za oslobogjenje prije pomenutih njegovih sinova.

Osim toga izjavio Nam je, da hoće zajedno sa ženom, djecom i obitelji svojom vratiti se u isti Naš grad, u kojem će biti poslušan Vama i Vašim našljednicima na uhar i korist Naše vlade, te da izvolimo providiti, da u tome gradu bude imao prikladnu kuću, u kojoj bi se mogao nastaniti.

Vidiv dakle i vjernost i veoma dobru namjeru, hoćemo da istoga vojvodu imate opskrbiti prikladnom kućom, u kojoj da se uzmogne nastaniti zajedno sa svojom ženom i sa obitelju, plaćajuć najmovinu za istu iz novaca Naše komore: zadovoljni smo pak, da braća, sinovi i unuci rečenog vojvode budu mogli po svojoj volji stajati, poći i vratiti se u isti Naš grad, jer pošto su naši najvjerniji, biće Nam veoma milo, da svi dobro postupaju s njima i da budu od svih dobro vigjeni.

U ostalom hoteći upotrebiti Našu blagodarnost prama pomenutom vojvodi Petru i njegovim sinovima, u svrhu da imadu razloga da služe većim marom Našoj vladi i da ostanu vjerni i

---

[1]) Za ovu ispravu isti je izvor kao i kod isprave IV.; izvornik u „Libro d' oro" grada Spljeta.

podložni Nama, zaključismo, da rečeni vojvoda Petar bude imao i morao imati godišnju plaću od sto libara malih, kao što je prije bilo osamdeset libara; i hoćemo takogjer da svaki pojedini od njegovih sinova, na ime Žarko, Jakov, Ante i Zavissa, bude imao od naše komore u Spljetu dvadeset i pet libara malih na godinu i na račun godine.

I to ćete opslužiti i morati dati opslužiti, uvrstiv ovo Naše pismo u spisima Našeg vladanja, na uspomenu našljednika, te, iza kako bude uvršteno, povrativ ga istom vojvodi.

U vjeru čega i t. d.

Dato u Našoj duždevoj palači dne osmog novembra godine MCCCCLXI.

Uz ove povjesničke isprave, koje su znamenite za to, jer se iz njih može ustanoviti, kada su živjeli mnogi u Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama spomenuti potomci od praotaca Rajčića i Dražoe, Dražoevića, redaju se još:

VII. privatne isprave porodice Dražoevića, koje su kao podloga služile pri raspravljanju o ovoj porodici u „Bullettino di Archeologia e Storia dalmata"; „La provincia di Poljica", god. IV. 1881., br. 3., str. 36., 37., 38. „Il conte Žarko Dražoević", br. 6., str. 84., 85., br. 8., str. 116.—118., br. 10., str. 151.—154., br. 11., str. 164.—167. i br. 12., str. 179.—183. — Ove je isprave dobro poznati historičar G. Alačević pregledao i o tome raspravu u „Bullettinu" već napisao.

Iz zbirke isprava gospodina G. Alačevića dodajemo ovdje napokon:

VIII. još jednu vrlo zanimljivu ispravu, koja se odnosi na razgranjenje porodice Dražoevića i koja iz talijanskog u hrvatski jezik prevedena glasi:

Mi Zuanne Capello, po Prejasnoj mletačkoj republici proveditur Omiša i njegova kotara.

Nedvojbenu punovlasnu podajemo vjeru komu god ova naša stignu, da je gore rečeni rodovnik pravo i zakonito potvrgjen od autentičnih pisama, što se nalaze dijelom u knjizi vezanoj kod gospodina guvernera Gianca Marianovicha, a dijelom kod gospodina Zuanna Jelicha pok. kapetana Stjepana. — Ova smo pako dali isporediti sa svom točnom marljivošću kako glede časti i naslova pojedinih, tako glede potomstva i pukovnika, od niže potpisanog našeg pisara u našoj prisutnosti, te naigjosmo i pomnjivo vidjesmo po ispravi o potvrdi darovštine, koja sastoji od zaselka Brodarich, učinjene 1457. godine od prevedrog ugarskog kralja Ladislava knezu Petru Drazoevichu poljičkom plemiću hrvatske kraljevine:

da je on sin kneza Zorzi i da su sašli od rečenog kneza Zorzi on knez Petar i knez Grgur, kako proističe iz Duždevog pisma od 17. jula 1475., predana presvijetlom gospodinu knezu i spljetskom kapetanu na prvi slijedećeg augusta;

da je on knez Petar imao četiri sina, kneza Zarcha, Jakova, Antuna i Zavissu polak duždeve od 8. novembra 1461,, kako je knez Zarcho bio guverner polak duždeve od 15. oktobra 1503.;

da je bio i vitez, proističe iz natpisa na njegovu grobu u stolnoj crkvi spljetskoj god. 1508. po izvatku javnog bilježnika po prilici na 8. februara 1635.;

da je knez Grgur imao četiri sina, t. j. kneza Stjepana, kneza Mikloša, kneza Zuanna i kneza Mariana, proističe iz duždevih od 22. juna 1462. i juna 1463. i iz dočetka Terminazione presvijetlog Vettora Soranza, viteza, glavnog kapetana od 13. augusta 1482. i jedne duždeve od 11. februara 1498., i jedne bulete od 20. septembra 1465.;

da je knezu Zuanne sin knez Nenad proizlazi iz Terminazione gore rečenog presvijetlog kneza Soranza, a od kneza Nenada da je sin knez Ivaniš prikazuje duždevo pismo, napisano rečenom knezu Ivanišu okolo 3. decembra 1511. i njegov imenik 1499.;

da je kneza Mikloša sin knez Gaspar i knez Petar, a kneza Petra sinovi poštovani gospodin pop Don Augustin, upravitelj reda bosonogaca sv. Frane u pokrajini i knez Zuanne, bivši glavni knez poljičke pokrajine, koji je iz početka njegove službe imao zapovijed do svoje smrti za punih 20 godina, kako iz više svjedočaba i dokaznica presvijetle gospode predstavnika Njegove Prevedrosti proističe, a osobito od presvijetlog gospodina kneza i kapetana spljetskog i provveditura omiškog, učinjenih jedan od presvijetlog Scipiona Muria okolo 24. novembra 1581. a druga od presvijetlog kneza i kapetana Dominika de Malin okolo 28. marta 1594. Od kneza Zuanna ostadoše četiri sina, knez kapetan Petar, kapetan Zorzi, kapetan Niko i kapetan Stjepan. — Od kneza Petra, koji po duždovom pismu od presvijetlog senata bi učinjen kapetanom, te bi od Turaka u prošlom ratu ubijen, ne ostadoše muški potomci. — Kapetan Zorzi, drugi sin, bi učinjen kapetanom poslije smrti na mjesto kneza Petra okolo 12. decemba 1530. — Kapetan Nikola, treći sin, bi stipendiran otpremljen sa duždevom od senata vratima „Terraferma", okolo 20. maja 1580.

Četvrti sin, kapetan Stjepan, bi stipendiran i kapetan jedne čete u barca Armata, kako prikazuje svjedodžba gore rečenog presvijetlog gosp. kneza i kapetana iz Molina 28. marta

1594. — Od kapetana Zorza gore rečenog bijahu sinovi kapetan Zuanne i kapetan Petar. Kapetan Zuanne bi učinjen kapetanom na mjesto i poslije smrti kapetana Petra njegova brata, koji umre u javnoj službi, kako iskazuje duždevo pismo od presvijetlog senata oko 18. marta 1620. — Kapetan Zuanne bi otpremljen za kapetana na mjesto kapetana Zorzi, oca njegova. — Kapetan Vice, njegov sin, kako proističe iz duždeva pisma oko 11. marta 1626. Poslije smrti gore rečenog kapetana Vice bi otpremljen kapetan Julij, brat njegov, kako u duždevoj presvijetlog senata 12. jula 1634. — Od kapetana Nikole ostade sin kapetan Jerolim, koji bi na plaću kod vrata „Terraferma", kako je u duždevoj presvijetlog senata oko 29. maja 1627. — Od kapetana Jerolima bi sin Alfier Petar, koji ostade u javnoj službi bez potomaka.

Od kapetana Stjepana, četvrtog sina, ostade pet sinova: prvi kapetan Augustin, koji umrije bez baštinika; drugi poštovani Don Petar Primicrio od Omiša, učinjen u spljetskoj sinodi od presvijetlog pragospodina nadbiskupa Leonarda Bonduniera oko 4. marta 1653.; — treći sin poštovani fra Augustin Dominikanac umre kao gjak; — četvrti sin guverner Nikola bi vogjom vojske narodnosti u „Terraferma" u kraljevini Kandiji, bi glavnim vojnim serzentom, kako prikazuju mnoge svjedodžbe i duždeve, primljene od istoga, proističe od pisma presvijetlog senata, da je bio guverner oko 19. decembra 1642. god., ostade nepokopan vanka zidina od Retima, iza kako bi od okrutnih neprijatelja usmrćen; — peti je sin kapetan Zuanne, koji bi otpremljen kao kapetan od 100 pješaka, kako proističe iz duždeva pisma od presvijetlog senata, učinjena 29. maja 1643.

Gore rečeni kapetan Zuanne imao je pet sinova, od kojih prvi kapetan Stjepan umre u javnoj službi u ratu od Polesene. Polag duždeva pisma presvijetlog senata bio je kapetan oko 10. juna 1643. — Drugi sin Zorzi bio je kapetanom u Barca Armata, kako u duždevim od presvijetlog senata oko 1. aprila 1644. — Treći je sin poštovani Don Mate, bivši pitomac u Loretskom zavodu, sada filozof. — Četvrti sin, kapetan Julij, bio je poslan kao kapetan od 100 pješaka, kako proističe iz pisma presvijetlog Ivana Krstitelja Grimani-a, glavnog kapetana i prokuratora sv. Marka, učinjena na galiji pred Napuljom Romanije 1. jula 1647. S. N. — Peti sin Nikola na plaću kako u duždevom pismu od 17. februara 1663.

Gore rečeni nazivlju se većim dijelom od Nenade Nenadichi, od Gaspera Gasparovichi, od Mariana Marianovichi, od Stjepana Stjepancichi, od Jerolima Jerolimovichi, od Zuanna Gielić, Gielichi, što se dokazalo prigodom pregledanja, što no ga je obavio presvijetli gosp. Ludvik Battazi onda proveditur Omiša, kako je po njegovom potpisu potvrgjeno, da je ovo istina ukazuje se pod 8. juna 1630.

(M. P.) — Sv. m. Zuanne Capelli, proveditur.
Petar Gaudentio, podkancelir[1]).

Ova se isprava dakako razilazi u pojedinim tačkama od Škaričinih i Jelićevih rodoslovnih isprava, u razgranjenju od Grgura Dražoevića na niže.

Da vidimo sada povjesničke isprave I. do uključno VI., i prije svega onu pod III., pošto ova sadržava najveći broj onih imena, koja se u Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama nalaze.

Tu nalazimo u ispravi III.:

a) Grgura Dražoevića, koji je po ispravi III. četiri, a po rodoslovnim Škaričinim i Jelićevim ispravama samo tri sina imao;

b) Pavla i Matu Dražoevića kao braću naznačene, koji su i po Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama bili braća;

c) Petra Dražoevića, koji je po Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama kao brat Grgurov, Martinov, Pavlov i Markov živio za života te braće;

d) Dujma Ugrinovića i njegovog unuka Ivaniša. Po Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama imao je Dujam Ugrinović — najstariji od tri najmlagja sina Ugrina Rajčića — odista unuka Ivaniša;

e) Petra Ugrinovića, po Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama sin Jurja Ugrinovića, koji bijaše drugi sin Ugrina Rajčića. U Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama nema doduše spomena, da je Petar Ugrinović djece imao, — no i ovaj slučaj nije isključen; po ispravi III. imao je Petar Ugrinović četvero djece; — napokon

[1]) Rodovnik Dražoevića po ovoj ispravi VIII. pridodat je na kraju iza rodovnika iz Škaričinih i Jelićevih rodoslovnih isprava.

f) Ivana Ugrinovića. — Po Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama bio je Ivan Ugrinović sin Stipana Ugrinovića, a ovaj opet najstariji sin Ugrina Rajčića.

Iz sveze ovih podataka svakako nesumnjivo izlazi:

da su Grgur, Pavle, Mato, Petar Dražoević, Dujam Ugrinović i njegov unuk Ivaniš, Petar Ugrinović, Ivan Ugrinović, koji se svi u Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama nalaze, 3. marta 1444. živjeli i da se u rodovniku na kraju dodatom, kod ovih sada spomenutih osoba može 3. marta 1444. navesti kao doba življenja; isto tako će se učiniti i glede daljih, po ispravama ustanovljenih godina života.

Valja već ovdje naglasiti, da bi valjalo ovaj rodovnik, u komu su sve ispravama ustanovljene godine življenja kod pojedinih članova crno tiskane, radi lakšeg razumijevanja ovih i sljedećih razlaganja, pregledati.

Isprave IV., V. i VI. protežu navode u ispravi III. još na dalji niz godina.

Iz istijeh slijedi, da su braća Pavle, Stipan i Petar za stalno 24. marta 1446. živjela i da je brat Petar Dražoević sa njegova četiri sina: Žarkom, Jakovom, Antunom i Savišom živio još 8. novembra 1461. — I ovdje se slaže isprava VI. sa Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama, da je Petar Dražoević imao odista četiri sina. Nego, dok se po ispravi VI. i po privatnim ispravama pod VII. ovi sinovi zovu Žarko, Jakov, Antun i Saviša, naznačuju ih Škaričine i Jelićeve rodoslovne isprave sa krsnim imenima Franjo, Marko ili Žarko, Jakov i Saviša.

A sada da pregjemo na najstarije meni poznate isprave, u kojima se nalaze imena iz Škaričinih i Jelićevih rodoslovnih isprava; to su isprave I. i II. od 1. augusta 1390. i od 15. juna 1405.

U ispravi I. naveden je Vgrino Razich, u onoj pod II. Ugrinus Radcich i Petrina Racich, a u ispravama I. i II. Juraj Dražoević, — svi plemići iz Poljice. — Ove su osobe dakle živjele 1390. i 1405..

Vrlo je vjerojatno, da je Vgrino Razich i Ugrinus Radcich jedna te ista osoba i da je on sin praoca Jurja Rajčića (vidi rodovnik). U Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama ime Rajčić pisano je i Razčić.

U ovo doba nailazimo — kao što je poznato — u ispravama, da vlastita imena, osobito ako ne bijaše vlastoručnih potpisa, nijesu uvijek istim pravopisom, nego često u jednoj te istoj ispravi različito pisana, samo ako je zvuk slovaka jednak ostao; tako n. pr. vidimo u opisu zauzeća Kliškog po Ivanu Alberti-u od Konstantina Prosperi-a dne 12. augusta 1596., da su vlastita imena u slogu riječi često različito pisana, a ipak je nesumnjivo uvijek jedna te ista osoba; tako je pored ostaloga i ime često spominjanoga velikoga kneza Pava Pavicha pisano i Pauich i Panich.

Kod sviju načina pisanja Vgrino Razich (isprava I.), Ugrinus Radcich, Petrina Racich (isprava II.) zvuk slovaka je uvijek jednak, a ovo nijesu vlastoručni potpisi, nego ta imena navodi u slogu riječi sastavljač jedne isprave.

Vjerojatno je u toliko više, da su ove osobe baš članovi porodice Rajčića, u koliko je porodica Rajčića, kao što vidimo iz V. isprave, za vremena Jurja Dražoevića, oca Petra Dražoevića i njegove braće, po razlaganju Škaričinih i Jelićevih rodoslovnih isprava bila vrlo ugledna obitelj u Poljicima i u koliko su osobe, koje su pri sastavljanju isprava od god. 1390. i 1405. imale da očuvaju koristi poljičkog općinstva, bivale sigurno iz uglednih porodica poljičkih.

Da je Vgrino Razich i Ugrinus Radcich, koji je 1390. i 1405. živio, ne samo jedna te ista osoba, već da je Ugrinus Radcich upravo sin kneza Jurja Rajčića, a da je u ispravi II. spomenuti Petrina Racich bio unuk Jurja Rajčića a sin Novaka Rajčića,

proizlazi iz sveze isprava pod I., II. i III. sa Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama, jer baš Ugrin Rajčić bio je otac Dujma Ugrinovića a djed Petra i Ivana Ugrinovića, koji su svi po ispravi III. živjeli god. 1444..

Po ispravi ugarskog kralja Vladislava od 10. augusta 1456., upravljenoj Petru Dražoeviću — isprava V.[1]) — zvao se otac Petra Dražoevića, — dakle i njegove braće, — Juraj Dražoević, te je zato vrlo vjerojatno, da Juraj Dražoević, koji se spominje u I. i II. ispravi, već pogledom na god. 1390. i 1405., u kojima je ovaj Juraj Dražoević živio i pogledom na god. 1444., 1446., 1457., u kojima su Grgur, Martin, Pavo, Mato i Petar živjeli, bijaše baš otac i ove četvorice prvih Dražoevićâ.

Da su Ugrin Rajčić i Juraj Dražoević u isto doba živjeli, proizlazi i iz njihovih srodničkih odnošaja; jer po Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama oženio se Ugrin Rajčić u drugom braku sa kćerkom Jurja Dražeovića. — Po tome je dakle sasvim prirodno, ako se ova dva za Poljica vrlo ugledna muža u važnijim pitanjima kao zastupnici poljičkog općinstva navode u isto vrijeme i u istim ispravama.

Odvelo bi suviše daleko, kad bi se rasprava u „Bullettinu“ (gore pod VII.) o Dražoeviću u svima svojim potankostima ponavljala; mi ovdje tek potvrgjujemo, da se svi u istoj sadržani podatci glede porodice Dražoević — osim dvije isprave manje važnosti — potpuno sudaraju sa podacima Škaričinih i Jelićevih rodoslovnih isprava.

Ove bi se razlike sastojale u navagjanju još jednog sina Jurja Dražoevića pored njegovih sinova Grgura, Martina, Pavla, Mata i Petrina, i to sina Stjepana („Bullettino“, br. 10., str. 151.), i da se, što je već spomenuto, kao braća Žarka Dražoevića ne navode kao u Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama Franjo, Jakov i Saviša, — nego Jakov, Antun i Saviša („Bullettino“, br. 10., str. 151.).

Brojevi godina glede pojedinih članova porodice, u koliko su isti iz „Bullettina“ izvagjeni, navedeni su u Jelićevoj ispravi kao okrajne bilješke, a u rodovniku su jednostavno naznačeni sa: „Bullettino“.

Sravnjivanjem spomenutih javnih isprava sa razlaganjem u „Bullettinu“ i sa ispravom VIII. za najstarije vrijeme, dobiva opća historična tačnost Škaričinih i Jelićevih isprava znatnu znamenitost.

Pregjimo sada na zaključke, koji se daju izvoditi iz povjestnički ustanovljenih brojeva godina, u kojima su pojedini članovi iz Škaričinih i Jelićevih rodoslovnih isprava živjeli.

Po ispravi III. življahu Dujan Ugrinović i njegov unuk Ivaniš, koji su u isto doba nadareni bili, obojica 3. marta 1444. — Ako se baš i najviša starost uzme, da je Dujmu onda bilo 100 godina — za one koji drže da je naseljenje ugarskih plemića bilo koncem 11. ili početkom 12. vijeka, i za smrt Jurja Rajčića prije 1220. do 1230., svakako dopustljiva najpogodnija pretpostavka, — onda bi se Dujam Ugrinović, ako mu je 1444. god. bilo 100 godina, rodio najranije god. 1344. — Otac Dujma Ugrinovića bio je Ugrin Rajčić, prvorogjeni sin Jurja Rajčića.

Ugrinu Rajčiću moralo je za vrijeme smrti njegova oca Jurja Rajčića biti barem 20 godina, jer je skoro iza smrti očeve otputovao u Ugarsku, te se po tom, ako mu je otac umro izmegju 1220.—1230. god., morao roditi već oko god. 1210.

Pošto se najmlagji sin Dujam Ugrinović, kako je prije rečeno, rodio 1344. god., kad ocu njegovu bijaše 100 godina, a otac mu Ugrin Rajčić ugleda već god. 1210.

---

[1]) I „Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 6., str. 85.

svjetlo Božje, onda je morao Ugrin Rajčić svoga sina Dujma Ugrinovića roditi u starosti od 124 godine.

Ja mislim, da ovi brojevi isključuju pretpostavku, da je naseljenje ugarskih plemića u Poljica uslijedilo koncem 11. ili početkom 12. vijeka; nego uzmu li se na oko i ostali historični brojevi, kao kod Petra Ugrinovića i njegove četvero djece, kod Ivana Ugrinovića, kod Dražoevića, onda se opet dolazi do istog zaključka, koji se ne da složiti sa pretpostavkom, da bi se to naseljenje desilo koncem 11. ili početkom 12. vijeka.

Mnogo priličnije govore ovi historični brojevi za drugu predaju, da se je naseljenje zbilo oko god. 1350.

Obični srednji broj godina kod obiteljskih rodovnika iznaša po iskustvu 25 do 30 godina, pošto se po prirodi ženidbe muških članova obično sklapaju izmegju 25 do 30 godina, malo kad od 20 do 25, ili od 30 do 40 godina života. — Može se dakle obično 25 do 30 godina uzeti za razdoblje jednog koljena.

Pokušajmo sada na polju rodovnika ove hipotetične brojeve, koji će se u rodovniku naznačiti crvenim brojevima naspram historičnih crnih brojeva, umetnuti u historične brojeve godina.

Ovi umetnuti brojevi imaće još više vjerojatnosti za se, jer ćemo uvidjeti, ako pomaknemo ove hipotetične crvene brojeve samo za nekoliko godina, da svu ovu zgradu brojeva čine nemogućom.

Valja odmah ovdje izrično istaknuti, da ovaj pokušaj sa umetanjem hipotetičnih brojeva, može naravno samo za one zanimljiv biti, koji bi se htjeli upustiti u dublje proučavanje ovog pitanja.

Jedno važno uporište za riješenje pitanja, osobito što se tiče v r e m e n a o s k l a p a n j u t r e ć e g b r a k a U g r i n a R a j č i ć a, pruža prije svega i ovdje opet doba življenja najmlagjega sina Ugrina Rajčića, t. j. Dujma Ugrinovića, unuka doseljenog kneza Jurja Rajčića.

Po III. ispravi, kao što je već spomenuto, nesumnjivo je, da su Ivaniš Ugrinović, unuk Dujma Ugrinovića i ovaj potonji, živjeli u isto vrijeme, 3. marta 1444. — Pošto se Ivaniš u ispravi ne navagja samostalno, vjerojatno je, da on god. 1444. još nije bio samovlastan.

U daljem teku vidjećemo, da su sve u ispravi dne 3. marta 1444. samostalno navedene obdarene osobe po svoj prilici već za vrijeme obdarenja bile samovlasne.

Da je Ivaniš god. 1444. morao biti još u najnježnijem djetinjstvu, proizlazi osobito odatle, što je po Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama njegov treći stariji brat Tadija poginuo kao ban kod Jajca, kad su ga Turci (1528.) zauzeli. — Da je Ivanišu 1444. i samo jedna godina bila, onda bi proizlazilo za Tadiju već god. 1440. kao godina njegovog rogjenja, te bi po tome kao 88-godišnji starac pao kod obrane grada Jajca.

I. Žarko Dražoević, koji se upravo još mlagjahnim junaštvom borio protiv Turaka, dostigao je, kada je u boju poginuo, 70. godinu svoga života.

Pomaknuće Ivaniševe godine rogjenja naprijed, a osobito Tadijine, koji bi na taj način još došao do dublje starosti, prikazuje se nemogućim.

Ovi izvodi dopuštaju još i hipotezu, da se Ivaniš rodio oko god. 1443., njegov prvorogjeni brat Stipan 1437., otac sve ove djece Nikola 1417., a Nikolin otac Dujam Ugrinović god. 1396.

Treći brak Ugrina Rajčića sa Nižom Martinićom, iz kojega je proizašao Dujam Ugrinović kao prvo dijete, mogao se dakle sklopiti negdje oko god. 1396.

Kod pretresanja o sklapanju drugog braka Ugrina Rajčića vidjećemo, da historični brojevi, na koje se baš ondje nailazi, sile na pretpostavku, da je treći brak sklopljen negdje istom pod kraj 14. vijeka; zato se ovdje moradoše uzeti što manja razdoblja koljena, i to po prilici od 20 godina.

Za riješenje pitanja, kad će biti bio Ugrin Rajčić drugi brak sklopio, važne su osobito godine življenja, koje se odnose na Nikolu Ugrinovića, biskupa Smiderevskog (Smederevskog), potomka drugorogjenog sina Ugrina Rajčića, po imenu Jurja Ugrinovića, kao i ustanovljene godine života, koje se odnose na prvorogjenoga sina ovoga Jurja Ugrinovića, po imenu Petra Ugrinovića.

O biskupu Nikoli Ugrinoviću znademo, da je na njegovom nadgrobnom kamenu u Dubravi u Poljicima uklesan broj 1577. kao godina njegove smrti.

Po mnijenju većine povjesničara bio je biskup Ugrinović usmrćen god. 1587., a po jednom drugom god. 1591., ili čak izmegju 1602.—1606.[1]).

Godina smrti biskupa Ugrinovića, koja, ako se baš i priključimo mnijenju većine povjesničara, pada svakako još u vrlo kasno doba (1587.), utječe, kao što ćemo vidjeti, dakako na to, da se sklopljenje braka zbog ne predugog razdoblja koljena mora pomaknuti što više koncu 14. vijeka, koje pomaknuće pak — ako pretpostavimo već i najmanja razdoblja koljena od 20 godina — nalazi svoje ograničenje baš u ustanovljenom vremenu, kad je sklopljen treći brak god. 1396.

Da je dakle biskup Ugrinović godine 1587., i to, kako se kaže u visokoj starosti usmrćen, i da je doživio 80. godinu, onda bi godina njegova rogjenja padala na 1508. — Pogledamo li pak u rodovnik, onda smo baš primorani da razdoblje koljena za koljena od biskupa Ugrinovića do njegovog oca Jurjaka (godina rogjenja po prilici 1466.) i od ovoga Jurjaka do njegovog oca Filipa (godina rogjenja po prilici 1424.) uzmemo poprečno svako sa 42 godine, — što svakako još nije neprirodno. — Filipov prvorogjeni brat bio je Petar Ugrinović, o komu će odmah govora biti.

Da je biskup Ugrinović zbilja god. 1602. usmrćen, onda bi se morala ova dva razdoblja koljena povisiti svako po prilici na 49 godina.

Kao dalja megja prikazuje se u pogledu vremena, kad je sklopljen drugi brak, kao što je već spomenuto, — godina življenja Petra Ugrinovića, prvorogjenog sina Jurja Ugrinovića, sadržana u ispravi III., t. j. 3. marta 1444. U vrijeme, kad je sastavljena III. isprava bio je sigurno Petar samovlastan, pošto se njemu i njegovoj četverici djece samostalno darovština pribavila. — Petar se dakle mogao roditi oko 1420. god., a rogjenje njegovog oca Jurja padalo bi pri razdoblju koljena od sina Petra do oca Jurja Ugrinovića od 23 godine po prilici, u godinu 1393., te bi tako 1393. bila godina, kad je njegov otac Ugrin Rajčić sklopio drugi brak.

Juraj Ugrinović bio je u tom drugom braku prvorogjeni sin, iza kojega se rodila kći Avlastana.

Kao što je poznato, sklopio je Ugrin Rajčić ovaj drugi brak sa jednom Dražoevom, a pri raspravljanju o porodici Dražoević vidjećemo, da se rodoslovni brojevi ove porodice dadu umetnuti ako dopustimo, da je Ugrin Rajčić sa jednom Dražoevićom oko god. 1393. brak sklopio.

A sada dolazimo do pitanja, kad će biti bio Ugrin Rajčić sklopio prvi brak sa jednom ugarskom plemkinjom.

---

[1]) „Doba naseljenja i t. d.“, Škarica, opaska 22.

Pokušamo li riješiti ovo pitanje, valja uzeti u obzir čitav niz povjesničkih podataka o godinama, pošto su baš ove porodice kod potomaka iz prvoga braka Ugrina Rajčića stupile u srodničke odnošaje.

U ispravi III. od 3. marta 1444. dolaze, kao što je poznato, braća Grgur, Pavo, Matija i Petar Dražoević kao samostalno obdareni, te možemo dakle pretpostaviti, da su u to doba već bili samovlasni.

Za tu pretpostavku govori još i ovo: Grgur Dražoević imao je po Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama tri sina: Ivana, Nikolu i Pavla. — Po kazivanju „Bullettina", god. IV., br. 3., str. 37., živio je Ivan god. 1511. Pavao dopade, po „Bullettinu", god. IV., br. 12., 182., — 18. januara 1508., t. j. istoga dana i kod iste prigode, kad je njegov rogjak Žarko Dražoević u svojoj 70. godini poginuo — turskog ropstva. Pošto Pavao Dražoević vuče svoju lozu od najstarijega od šestero braće Dražoevića, i to od Grgura Dražoevića, a Žarko od najmlagjega od iste braće, t. j. od Petra Dražoevića, to govori i običan tek stvari zaista za to, da je i Žarkov rogjak Pavao 18. januara 1508. barem 70. godinu dostigao, te se je po tom dakle on mogao roditi god. 1438., njegov stariji brat Nikola god. 1436., a najstariji brat Ivan god. 1434.

Prvorogjeni sin Grgura Dražoevića, — najstarijega od šestero braće Dražoevića, — ugledao je dakle po prilici god. 1434. svjetlo božje.

Grgur Dražoević bio je, kao što je već spomenuto, prvorogjeni sin Jurja Dražoevića, koji je po ispravama I. i II. živio god. 1390. i 1405. i kojega je ugarski kralj Sigismund (1387.—1437.) obdario s knežijom Brodarić kod Trilja[1]), te mu se prvorogjena kći udala za Ugrina Rajčića u njegovom drugom braku oko god. 1393.

Ako se godine ovog braka sa Ugrinom Rajčićem ma kako stijesne, da je na ime kćeri Jurja Dražoevića, kada se sklapao taj brak bilo samo 18 godina, a njezinu ocu Jurju Dražoeviću 38 godina, onda bi se došlo do pretpostavke, da je Juraj Dražoević ugledao svjetlo božje oko god. 1355.

Od toga rogjenja oko 1355. do rogjenja njegovog unuka Ivana, kao što je spomenuto oko god. 1434., prošlo bi 79 godina, te bi poprečno na svako koljeno od rogjenja Jurja do njegovog sina Grgura, i od Grgura do njegovog sina Ivana Dražoevića otpadalo po prilici 39 godina.

Po tim hipotetičnim pretpostavkama bio bi se dakle Juraj Dražoević rodio god. 1355., a oženio 1375.; njegova bi se prva kći, kasnije udata za Ugrina Rajčića[2]) rodila god. 1375., druga udata za Stipana Ugrinovića[2]), kako ćemo o tom odmah razlagati, — oko god. 1390., a sinovi Grgur god. 1395., Martin 1396., Pavo 1399., Matija 1402., Stipan 1404. i Petar Dražoević god. 1405. — Juraj Dražoević bi dakle svoga najmlagjega sina rodio u svojoj 50. godini.

Najmlagji sin Jurja Dražoevića, po imenu Petar Dražoević, rogjen 1405., oženio se — po Skaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama — sa Mandaljinom, sestrom Ivaniša Ugrinovića, — oboje djeca Stipana Ugrinovića, prvorogjenoga sina Ugrina Rajčića. — Mandaljina Ugrinovića mogla je dakle nekoliko godina kasnije iza god. 1405., nego li njezin muž Petar Dražoević svjetlo božje ugledati, a njezin sada spomenuti brat Ivan biće bio za vrijeme III. isprave, 3. marta 1444. samovlastan, pošto je i on po toj ispravi samostalno obdaren.

---

[1]) Isprava V.

[2]) Vidi „Doba naseljenja i t. d.", Škarica, opaska br. 15.

Uzme li se pak god. 1380. kao godina, kad je sklopio Ugrin Rajčić prvi brak (ovaj se broj daje najbolje u historične brojeve umetnuti), onda bi se pri razdoblju koljena od 30 godina od oca do sina Stipana Ugrinovića, ovaj potonji oženio oko god. 1410., njegov prvorogjeni sin rodio oko 1411. i god. 1444. samovlastan bio, a Mandaljina, rogjena oko god. 1412., za 7 godina mlagja od njezinog muža Petra Dražoevića, — bila bi rodila u svojoj 26. godini kao drugoga sina junaka Žarka Dražoevića.

Vidi se dakle, da se svi ovi hipotetični brojevi, kojima se dakako ne može pripisati historične vrijednosti — mogu u historičke podatke umetnuti, a da ne dogju u opreku sa prirodnim tokom stvari.

Osvrnimo se još na povjesničke dogagjaje XIV. stoljeća.

Klaić priopćuje o ovome u svom djelu „Opis zemalja, u kojih obitavaju Hrvati“ (na svijet izdalo društvo sv. Jeronima. Zagreb 1881.) na strani 89. ovo:

„Već 1290. ugovoriše Spljećani savez i prijateljstvo sa mletačkom republikom proti vlastitomu svomu knezu Mladenu Šubiću. U dotičnom ugovoru obrekoše Spljećani, da ne će više Hrvatâ birati za svoje načelnike. Ovaj ugovor potaknu megjutim knezove Šubiće, da još odlučnije uzmu izvoditi svoje namjere glede dalmatinskih gradova. Osobito bijaše Spljetu mnogo podnositi od kneza Gjorgja Šubića; pa zato se god. 1327. dade u zaštitu mletačku. Činom ovim ne odcijepi se megjutim Spljet sasvim od hrvatsko-ugarske države, nego se samo privremeno podade Mlecima, da očuva svoju slobodu i samoupravu.

„Uz Mletke ostade Spljet trideset godina, od 1327.—1357. — Kad je ove potonje godine kralj Ljudevit I. došao u Dalmaciju, Spljet se na novo sam vrati pod svoga zakonitoga vladara, te ostade vjeran njemu i njegovoj kćeri Mariji (dotično njezinu mužu Sigismundu). — Nu zato bijaše Spljetu god. 1387.—1390. podnositi mnogih i teških nevolja od hrvatskih ustaša (Ivana Paližne), a još više od bosanskog kralja Stjepana Tvrtka I. Osobito ljuto stradaše Spljet, pošto je bosanski kralj Tvrtko primio god. 1387. u svoje ruke tvrdi Klis, jer su odsele bosanske čete neprestance uznemirivale spljetski kotar, pače i sam grad. Spljećani se po više puta obraćahu za pomoć kralju Sigismundu; god. 1388. poslaše i poslanike Matu Kristoforu i Nikolu Sriću preda nj. Poslanici morali su kralju Sigismundu opisati „trpnje, stiske, muke, opsade, koje je Spljećanima bilo podnositi poradi vjernosti njegovoj kruni“. — Nadalje imali su mu iskazati, „koliku li su štetu počinili gradu kralj bosanski, Ivan Paližna i Klišani, kako su mnogi gragjani umoreni, mnogi pohvatani i otkupljeni, žene spljetske zlostavljane; kako su dohoci grada dva puta zaplijenjeni, kako su uništeni mlinovi, posječeni vinogradi i voćnjaci i kako su polja pogažena.“ — Sve bi ovo bilo mučno podnositi i većemu gradu, a nekmoli Spljetu. Poslanici morali su zato moliti Sigismunda, da gradu pomogne, jer je veći dio imovine izgubio, jerbo ga je kralj bosanski sa Klišanima više puta opsjedao, a i sada ga opsjeda, tako da se ni jedan Spljećanin ne usugjuje napolje izaći..... Poslanstvo ovo urodilo je megjutim slabim plodom; Spljećani ostavljeni od Sigismunda moradoše se napokon predati bosanskom kralju. — Već je god. 1390. Spljet u rukama Stjepana Tvrtka I., kojino dne 30. augusta posebnom poveljom uze nadbiskupiju spljetsku i glavara joj Andriju Gvalda u svoju zaštitu.

„Odsele je Spljet brzo mijenjao svoje vrhovne gospodare. — God. 1403. dade kralj Ladislav Napuljski grad Spljet glasovitomu vojvodi Hrvoju, koji se je ponosito pisao „vojvoda Spljetski“ (dux Spalati). — Ovu darovnicu potvrdi Hrvoju god. 1408. i

kralj Sigismundo, te Hrvoje ostade hercegom ili vojvodom spljetskim sve do god. 1413. Pošto se je Hrvoje u to vrijeme bio opet odmetnuo od Sigismunda, proglasi ovaj pismom od 28. aprila 1413. žiteljima spljetskim, da ga je skinuo sa časti spljetskoga vojvode ili hercega, i da grad uzima opet izravno pod zaštitu svoje krune. — Nu Spljet ne ostade više dugo pod vladarima ugarsko-hrvatskim; već god. 1420. dade se dobrovoljno pod okrilje mletačko, te ostade uz Mletke sve do pada republike.“ —

Po ovom povjesničkom izvagjanju i po prijašnjem razlaganju čini se mogućim, da je Juraj Rajčić za doba kralja Ljudevita I. (1342.—1382.), pod kojim se ugarska država snažno uzdigla, u Poljicu poslan, da tamo — kako Škaričine i Jelićeve rodoslovne isprave ističu: — „gospoduje nad svom državom u Poljicima i okolišu, koji su oko istih“.

Imamo pače i jedan podatak za ustanovljenje vremena, kada je po prilici bio Juraj odaslan.

Kao što je spomenuto, naglašuje Franceschi u svojoj raspravi o Poljicima[1]), da su Dražoevi nešto, ali ne mnogo kasnije iza Jurja Rajčića u Poljicu odaslani.

U „Bullettinu“ god. IV., br. 3., str. 36. nalazimo, da god. 1350. neki knez Draxoe, plemić iz Hrvatske i gospodar Kamengrada — po svoj prilici otac Jurja Dražoevića — gospoduje nad Poljicom. — Vjerojatno je dakle, da je Juraj Rajčić[2]), koji se rodio oko god. 1320., bio izmegju 1342. i 1350. odaslan u Poljica. — God. 1346. bio je kralj Ljudevit sa svojom vojskom pred Zadrom.

God. 1358. pregje grad Spljet, kao što smo vidjeli, u ugarski posjed, u kome je ostao mirno do god. 1387.; bilo bi dakle moguće, da je u to doba oko god. 1358. Juraj Rajčić veliki posjed u Spljetu stekao, u tome gradu živio i u Spljetu stanujući, a Poljicima gospodujući, u Spljetu umro, kao što se to u Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama i spominje.

Moglo je samo u interesu kralja Ljudevita I. biti, da svoje pristaše u gradu Spljetu, pošto ga je stekao sa uplivnim i uglednim ljudima, kao što bijaše Juraj Rajčić, pomnoži i osnaži.

Po pričanju Franceschi-a došao je Juraj Rajčić već sa svojim sinovima Ugrinom i Novakom u Poljicu[3]); po Škarici pak rodili su se Ugrin i Novak u Poljici[4]).

Kad bi prevlagjivalo mnijenje Franceschi-a, moralo bi se uzeti, da se Ugrin i Novak nijesu rodili oko god. 1350. i odnosno oko 1351., nego prije odaslanja Jurja Rajčića u Poljicu, dakle izmegju 1342.—1350.

Iz Skaričinih i Jelićevih rodoslovnih isprava vidimo, kako je s Ugrinom i Novakom — kad su poslije smrti njihovog oca otišli u Ugarsku, svoja dobra tamo rasprodali, veliko blago sakupili i htjeli se povratiti u Poljica — njihov kralj suviše milostivim načinom postupao. — Njihov povratak kralju nije bio po volji, i tek na molbu Ugrina i Novaka, da se po njihovom obećanju natrag vraćaju i nakon uvjeravanja, da će mu ostati vjerni u službi i u pokornosti, izda im kralj povelju, koja je sadržavala njima podijeljene povlastice, te ih očitovanjem velike milosti njegove otpusti.

Po tom postupanju moglo bi se zaista zaključiti, da je blagohotnost kraljeva naspram porodice, kojoj Ugrin i Novak pripadahu, velika bila i da je to bio kralj,

---

[1]) Franceschi, „Dalmazia“, br. 12.

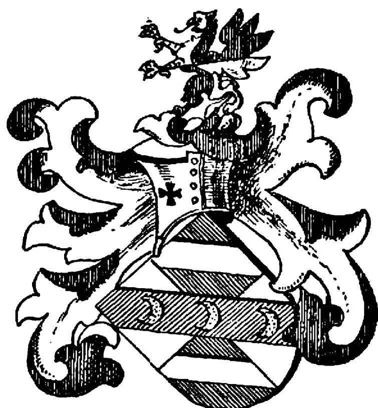
[2]) U to doba vladao je u Ugarskoj Karlo Roberto I. Anjou (1308.—1342.).

[3]) Franceschi, „Dalmazia“, br. 12.

[4]) „Doba naseljenja i t. d.“, Škarica, opaska br. 6.

komu su zasluge oca ove dvojice u dobroj uspomeni ostale, te da je po svoj prilici to onaj isti kralj, koji je oca, Jurja Rajčića, u Poljica poslao, i to baš kralj Ljudevit I., koji je — kao što je spomenuto — vladao do god. 1382. — Mogli smo uzeti, da Ugrinova prva ženidba sa jednom ugarskom plemkinjom pada negdje oko god. 1380., dakle u pošljednje godine vladanja Ljudevita I. († 11. septembra 1382.), — te ne bi bilo nemoguće, da je Juraj Rajčić blizu pred godinu 1380. umro, da su oko 1380. Ugrin i Novak u Ugarsku otputovali, da je Ugrin tamo prvi brak sa ugarskom plemkinjom sklopio, te da se baš iz toga uzroka ne mogahu braća odvažiti na povratak u Poljica, već da su opetovano moljeni bili, da se u Spljet povrate, kao što se to spominje u Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama.

Isprave I. i II. svjedoče, da su 1390. i 1405. Ugrin Rajčić i njegov tast Juraj Dražoević spadali megju najuglednije ličnosti.

UGRINOVIĆ

Slika 4. Grb Ugrinovića.

Na koncu ovih izvagjanja hajde da spomenemo još jednu zanimljivu okolnost.

U jednom prepisu rodovnika porodice Dujmović, koja svoju lozu izvodi od Dujma Ugrinovića, sina Ugrina Rajčića iz trećeg braka, spomenuto je, da je knez Ugrin Rajčić, gospodar, plemić i knez provincije Poljica, god. 1399. pridružen spljetskom plemstvu[1]).

Iz ovdje dodanih *slika* 4. i 5. vidi se, kakove su grbove imale doseljene plemićke porodice Rajčić i Draxoe.

Grb porodice Rajčićeve.

Jedan u srebru i crveno na četvero podijeljeni štit, kojega prekriljuje na desno jedna modra greda, na kojoj stoje tri zlatna mjeseca, jedan iza drugog sa na desno okrenutim krajevima. Drugo i treće polje opet je prevučeno jednom srebrnom gredom. — Crveno-srebrni podvitak iznad kacige nosi zlatno oružanog, srebrom i crveno na četvero podijeljenog ždrala.

Zastor grba: Crveno i srebro.

Grb porodice Draxoe (Dražoević).

Kosimice položeni štit; gornje i donje polje crveno i srebrno po šest, skupa u osam poprijećnih redova iskockano. — U oba polja sa strane nalazi se po jedan poprijećno položeni, srebrom okovani lovački rog sa unutra okrenutim srebrnim piskom i na ozgor obvijenim crvenim gajtanom. Poviše kacige vidi se crvena lisica sa zlatno opšivenim ogrljkom, koja desnom šapom drži lovački rog u gubici, kao da će zatrubiti.

---

[1]) Pisac ove rasprave pokrenuo je i u ovom pravcu potrebita istraživanja. Ova razlaganja daju sada podataka za dalja istraživanja, koja bi ovu stvar još bolje razjasnila. Istraživanja u namjesničkom arhivu u Zadru iz najstarijih godina nijesu u ovom pogledu pružila daljih podataka. Mnogo zanimljivog moglo bi se možda naći baš iz tog doba u arkivu stolnog kaptola spljetskog, u arkivu grada Spljeta, u spljetskim bilježničkim spisima i u arhivalnim spisima grada Omiša, koje je spise namjesnički arkiv tek sada primio, te se moraju još urediti.

Zastor: U mjesto zastora zlatnim rojtama i takim istim rubom opšiven crvenopostavljen modar plašt.

Grb obitelji Rajčića dolazi u prepisu jednog starog grbovnika slavenskih grbova (— Staro grboslovje Poljičana i inih Slavljana), — koji je prepis u m. p. popa Petra Škarice[1]) sa potpisom Ugrinović, te je po tome ponajprije označen kao obiteljski grb Ugrinovića; pošto pak Ugrinovići (prvo naznačeni Ugrinović bio je unuk Jurja Rajčića) — nijesu samostalno stekli plemstvo, nego ga od Jurja Rajčića naslijedili, ne može se ni malo sumnjati, da je ovaj grb Ugrinovića onaj isti grb, koga je plemić Rajčić imao, i koji je na njegove potomke, dakle i na Paviche prešao.

Slika 5. Grb Dražoevića.

U ovom nas mnijenju utvrgjuje i veliki opći grbovnik kraljevine Dalmacije od Miroslava Heyera pl. Rosenfelda, c. kr. kapetana (Nürnberg, 1873.), u kome je spomenuti grb na tabli 48.

Na strani 78. navagja rečeni kapetan Heyer, da porodice Sinovčić, Branković i Markić imaju jednaki grb kao i porodica Ugrinović, te se dakle čini, da su grbovi ovih porodica jednog te istog postanka.

Po spomenutim Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama vuku Sinovčići svoju lozu od Jakova Ugrinovića, sina Jurja Ugrinovića a potomka Jurja Rajčića. — O porijeklu obitelji Branković i Markić i o njihovim odnošajima spram obitelji Rajčić, ne sadrže rodoslovne isprave nikakvih podataka.

Obitelj Dujmović, koja vuče svoju lozu od Dujma, trećeg sina Ugrina a unuka Jurja Rajčića, ima istina po grbovniku kapetana Heyera (str. 41.) danas drugi grb; nego se primjećuje, da je po rodovniku Dujmovića neki Miho Dujmović od Ehrenheima, kapetan u sedmogodišnjem ratu 1757., 1758. i 1759., a kasnije zapovjednik otočke pukovnije, postao vitezom, i da novi grb potječe možda iz tog doba.

Grb Dražoevića nosi po Heyerovom grbovniku, str. 57., tab. 38., takogjer obitelj Marianović, koja je grana od nekog Marijana Dražoevića; po Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama i po rodovniku Marianovići su grana od Gaspara Dražoevića (živio je 5. novembra 1503.).

A sada još nešto o grobu Jurja Rajčića u samostanu Dominikanaca sv. Kate u Spljetu.

Po Škaričinim i Jelićevim rodoslovnim ispravama umro je Juraj Rajčić u Spljetu i sahranjen je u jednom lijepom sarkofagu u samostanu sv. Kate.

Po ljetopisu Dominikanca Tome Malvende[2]) pozvao je god. 1217. nadbiskup Ugrin, koji se u Ugarskoj rodio, Dominikanski red u Spljet, i kaže se, da je sam Ugrin u samostanskoj crkvi sahranjen. — Dominikanac Grgur bio je prvi, koji je ovaj red uveo.

D. Andrija Cicarelli, svećenik u Pučišću na otoku Braču, piše o ovome u svom djelu „Opuscoli riguardanti la storia degli nomini illustri di Spalato e di parecchi altri Dalmati“, Ragusa 1811., str. 34.:

---

[1]) Dr. Ljudevit Gaj pozajmio je god. 1856. ocu pisca ove rasprave takav jedan grbovnik u originalu.
[2]) Farlati, „Illyr. Sacr.“, III., str. 270.—282.

„B. Gregorius de Spalato ordinis Praedicatorum Dalmaticae provinciae auctor et fundator... .. Hic enim utriusque legis Doctor in seculo Venetis a 1217 e manibus S. Patriarche Dominici habitum suscepit a quo in Dalmatiam missus Spalati eodem anno conventum estruxit titulo S. Catharinae V. et M. etc."

Ovo glasi prevedeno:

„Blaženi Grgur Spljećanin, začetnik i osnovatelj reda propovjednika pokrajine Dalmacije...... Ovaj u vijeku doktor obaju zakona, god. 1217. u Mlecima primi habit iz ruku sv. Patriarke Dominika, od kojega poslat u Dalmaciju iste godine utemelji u Spljetu samostan nazvan sv. Kate ud. i muč. i t. d."

Slika 6. Grad Spljet. (U Comizievom atlasu prije godine 1571.)

Po drugim vijestima pak bio je ovaj red u Spljetu osnovan god. 1221. ili 1242.[1]). Mjesto, gdje je bio podignut samostan, označeno je u starim dokumentima pri moru.

Farlati spominje u ovom pogledu ovo:

„In nomine Domini aeterni Amen. Incarnationis eiusdem millesimo ducentesimo sexagesimo nono. Temporibus.... venerabilis Patris Joannis Spalatensis Archiepiscopi.... Praedictus Dominus Johannes Archiepiscopis locum Fratrum Ordinis Praedicatorum in horto archiepiscopali positum,.... Praedecessorum suorum ipsis Fratribus Praedicatoribus collatum, arctum esse prospiciens et cupiens ampliare..... de horto suo Archiepiscopali iuxta locum ipsorum Praedicatorum versus mare situm prope viam publicam usque ad cot. scuarum S. Eliae (nezna se gdje je bio, ali svakako ovdje blizu pri moru), tam ex parte civitatis, quam

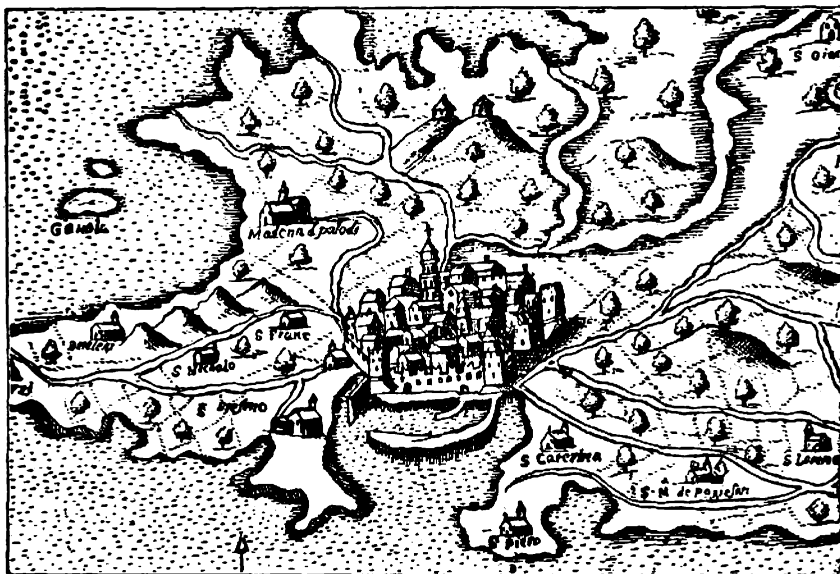
---

[1]) Farlati, na ozn. mj.

ex parte maris. secundum latitudinem horti ipsorum prius eis collati ..... Et ipse Dominus Johannes praedictus Archiepiscopus personaliter Fratres Praedicatores introduxit in possessionem corporalem et metam ex parte Orientis hortum suum et hortum Fratrum Praedicatorum distinguentem eisdem assignavit et primam donationem a tempore Praedecessorum suorum collatam approbavit et confirmavit" ...

Prevedeno:

„U ime vječnog gospodina Amin. Godine 1269. Njegova upućenja. Za vrijeme ..... poštovanog oca Ivana nadbiskupa Spljetskog ..... Vidiv predrečeni gosp. nadbiskup Ivan, da je mjesto braće reda propovjedaoca koje je u vrtu nadbiskupskom, ... što je od njegovih predšasnika bilo predano istoj braći propovjedaocima usko, te želeći da ga rasprostrani ..... od svog vrtla nadbiskupskog blizu mjesta istih propovjedaoca položena k moru kod javne ceste sve do škara sv. Ilije, toli sa strane grada koli sa strane mora, po širini njihova vrtla, što je prije njima bio predat ...... A isti rečeni gosp. Ivan nadbiskup glavom postavi braću propovjedaoce u stalni posjed, ustanoviv megjaš, koji je s istočne strane dijelio njegov vrt od onoga braće propovjedaoca, te odobri i potvrdi prvu darovštinu, učinjenu u vrijeme njegovih predšastnika."

Slika 7. Grad Spljet. (U Comizievom atlasu godine 1571.)

Iz ovoga se vidi, da je samostan i vrt dominikanski bio na istočno-južnoj strani Dioklecijanove palače, na ime na mjestu sadašnjeg dominikanskog samostana, pazara i lazareta sve do mora. A crkva sv. Katarine, koja je i sada pokroviteljica reda, ležala je uprav pri kraju ovoga prostora[1]).

Iz priloženih *slika 6.* i *7.*, koje su uzete iz zbirke Comizieve (jedna je slika iz doba nešto prije god. 1571., a druga od god. 1571.) vidi se položaj negdašnje crkve sv. Kate na jugo-istočnoj strani Dioklecijanove palače, i stare crkve Pojišana, koja još danas do nje stoji.

U prebujnoj maštom crtariji oca Coronelli-a o dalmatinskim gradovima nalazimo u jednom nacrtu grada Spljeta ipak nešto, što pogledom na dominikanski samostan svraća na sebe pažnju. — Na jugo-istočnoj strani Dioklecijanove palače vidimo, kao što je u *slici 8.* naznačeno, i to u onom kraju, u kojem po dosadašnjem raz-

---

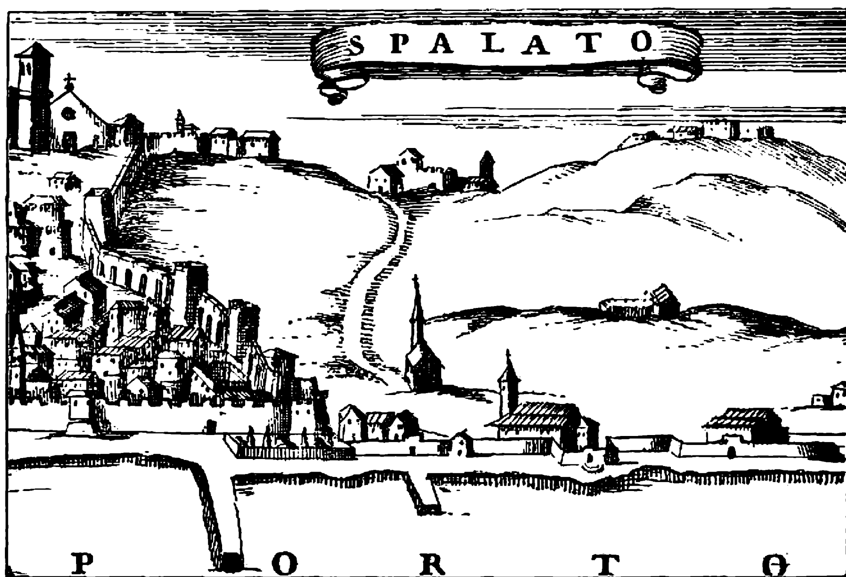
[1]) Po saopćenju Monsignora Don Frana Bulića, ravnatelja muzeja u Spljetu, dne 25. aprila 1901.

laganju stajahu samostan i crkva sv. Kate, — jednu crkvu i jednu veću zgradu; da ne bude ovo dominikanski samostan i crkva sv. Kate, a druga zgrada crkva sv. Ilije?

Ova je slika u crtariji O. Coronelli-a, koja je tek god. 1688. izašla na svijet, dakle iz onog doba, kad su stari dominikanski samostan i crkva sv. Kate već bili porušeni.

Ovaj, kao što je rečeno maštom bogat nacrt grada Spljeta mora da je iz nešto starijeg vremena, jer na ovoj slici i već podignuta tvrgjavica Grippi ni izdaleka nije tačno nacrtana.

Ovdje u ovoj crkvi sv. Kate počivao je Juraj Rajčić, a do njega supruga mu, po svoj prilici mirno sve do godine 1656.

Slika 8. Grad Spljet. (Smanjeno po jednoj slici oca Coronelli-a 1688.)

Ove godine bijahu radi podignuća utvrda okolo Spljeta, stari samostan Dominikanaca i crkva porušeni, a gragja, što se odatle dobila, upotrebljena je za gradnju tvrgjavice Grippi.

Tako ostaše oci Dominikanci bez svog kućišta i moradoše se zadovoljiti privatnim stanovima.

Godine 1663. moljahu oci Dominikanci, da barem djelomice nekoliko prostorija kod sv. Stjepana preurede i tamo se nastane.

Tadašnji generalni proveditur Dalmacije i Albanije Jerolim Contarini dozvoli, da se za oce urede dvije sobe u sv. Stjepanu.

Godine 1674. bude napokon započeta gradnja novog dominikanskog samostana, koji još i sad postoji, megju utvrdama spljetskim.

O ovima, sada spomenutim fazama daju tri prevoda isprava, uzetih iz namjesničkog arhiva, potanka razjašnjenja. — Originali ovih dokumenata sastavljeni su dakako u talijanskom jeziku.

Mi Jerolim Kontarini, za prevedru Mletačku Republiku opći staratelj (Proveditur) u Dalmaciji i Arbaniji.

Izvan zidinâ ovoga grada bijaše crkva i jedan samostan sv. Dominika, kada se prošlih godinâ ovo mjesto moralo utvrditi izvanjskim gragjevinama. Radi prevažne javne koristi uvidjelo se potrebitim razoriti taj samostan i crkvu, te bi to i uragjeno u doba, kada je otmjeni gosp. namjesnik Bernardo vladao nad ovim pokrajinama.

To je nanijelo znatnu štetu prepoštovanim ocima tog samostana, koji ne samo ostadoše bez stana, već pristadoše još na to, da izgube i drvljad i drugu gragju, što sve bi upotrebljeno za javne potrebe; strpljivošću podnesoše taj gubitak i biše primorani da se nastane u privatnoj kući, gdje još i danas stanuju sa ne malom svojom nezgodom. A pošto u ovom času moraju da poprave za stanovanje mjesto sv. Stjepana, koje je sve zapušteno, to oni prose javnu dobrotvornu pripomoć, da bi bar djelimice mogli njom to mjesto popraviti. Pošto smo Mi zrelo prosudili tešku štetu, koju su gore spomenuti oci pretrpjeli tijem, što im se samostan razorio, priznajemo, da je njihova molba pravedna i umjesna tijem više, jer se tiče bogosluženja, prema kome se prevedra republika uvijek pokazivala naklonjenom. Pošto smo poslali da se izvidi gornje mjesto i pošto smo primili izvještaj o tome, koliko se hoće eda se popravi, odlučismo, da dadnemo izvršiti radnje, ako ne sa svijem, a ono bar u toliko, u koliko dopuštaju sadašnje javne novčane tjeskobe. Odlukom dakle ovom a vlašću našeg generalata odregjujemo, da se za uregjenje samo dviju soba gornjeg mjesta sv. Stjepana izda tim prepoštovanim ocima iz ovih javnih skladišta u prilogu naznačena količina drvljadi, gvožgja i olova i da se sve to upotrebi za popravak dviju gore pomenutih soba, eda se tijem činima javne dobrotvornosti utješe oci. Zapisnik ove odluke dostavljamo, gdje treba a izvršenje, koga spada. In quo.

U Spljetu, 7. augusta 1663.

Po naredbi otmjene gospode generala u Dalmaciji Antonija Bernarda i Kamila Gonzaga godine 1656. bi razrušen samostan sv. Dominika u Spljetu, eda se grad pretvori u tvrgjavu. Od otaca bi gragja na njihove troškove položena na stranu, odakle je do zadnjeg komada bila uzeta po zapovijedi otmjenog generala Bernarda i presvijetlog starátelja Orio pri gragjenju tvrgjave Grippi.

1641. 15. decembra.

Mi Petar Civran, za prevedru mletačku republiku staratelj opći Dalmacije i Arbanije.

Dok je bjesnio zadnji rat, držalo se potrebitim za obezbijegjenje ovoga grada, da se razruši crkva i samostan otaca sv. Dominika izvan zidinâ, te je gragja odatle dobivena upotrebljena za zidanje tvrgjave Grippi, koja bi sagragjena po javnoj naredbi radi bolje obrane. Skrušenom strpljivošću oci podnesoše taj udarac, i, premda lišeni stana, ne prestadoše nikada vršiti svoje svete službe na sreću stanovnikâ. No ovi nezadovoljni, što je ocima oduzeto mjesto, koje im je podizalo ugled, neprestano su gojili pobožnu i pohvalnu želju, da im do zgode tako mjesto povrate, a, pošto se povratak sve do danas odgagjao, htjedoše najposlije općim pristankom da taj povratak tijem izvedu, da se njima ustupi milost solinâ, koja je dobrotom dužda dozvoljena gradu, tako da se za dvije godine novac, koji se od tuda izvadi, mora upotrebiti na pomaganje gragjenja te crkve i manastira, koje je već započeto.

Ta je odredba utvrgjena riješenjem, koje je doneseno u savjetu visokocijenjenih plemića na 20. ovoga mjeseca, a isto tako odobrena pristankom zastupnikâ gragjanâ i naroda, jer svi drže u tome glavnom namjerom poštovanje, koje pristoji Gospoda Boga i dobročinstvo vjernih duša. I mi bismo zamoljeni, da izričnom odlukom oživotvorimo tu stvar, te pošto smatramo, da koliko molba zaslužuje da bude uslišana, toliko se i religija otaca, koja je uvijek uzorna i zaslužna, mora uvažiti, rado pristajemo da vlašću generalata odobrimo, te ovom odlukom i odobravamo gore spomenuto riješenje, tako da čim se dovrši po naredbi našeg prepoštovanog prešasnika Morosini gradnja na vrelinama, ima se doznačiti namijenjena svota, a pri doznačenju i rukovanju s novcem, koji se kroz spomenute dvije godine dobije od solinâ, ima se izvršiti ono, što je u riješenju izloženo, a u ostalom mora se upotrebiti sva ona opreznost i dobra uprava, koju zahtijeva tako pobožna namjena. In quo.

U Spljetu, 28. augusta 1674.

Nema zaista sumnje, da ostanci Rajčića i njegove supruge; kao i ostaci drugih, u grobnici stare dominikanske crkve sahranjenih osoba, iza što je porušena god. 1656. stara samostanska crkva, ako uzmemo na oko bogoljublje katoličke crkve, nijesu bili na sve strane rasijani, nego da su sakupljeni i u kosturnici kakve druge crkve sahranjeni. — Najbliže crkve bile su Pojišan i stari sv. Petar.

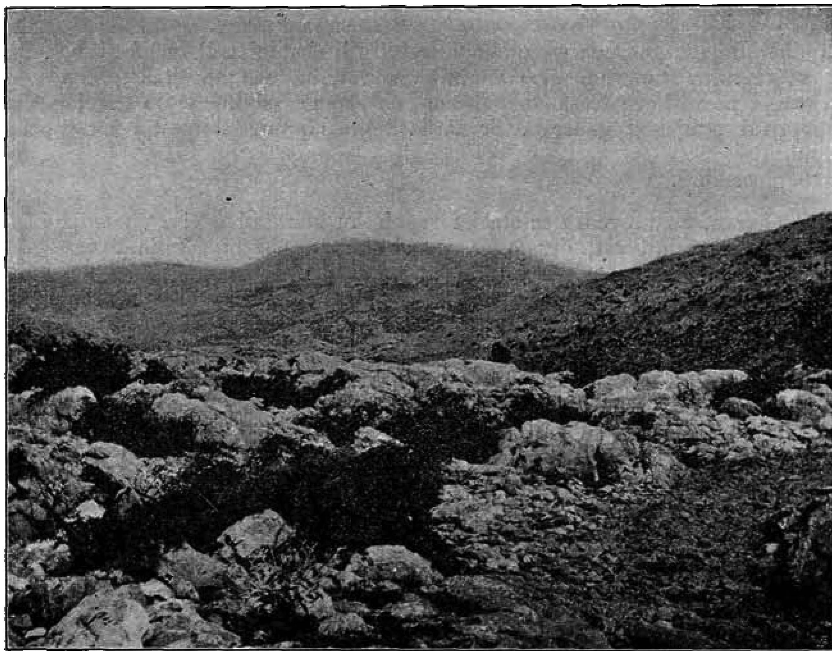
Možda će poći za rukom, da se u ordinarijatskom, općinskom ili dominikanskom arhivu nagje podataka, u koju su crkvu ovi ostanci preneseni i gdje i danas još počivaju kosti praoca Jurja Rajčića i njegove supruge.

Uprava Poljica.

Bosanski starenici, nazvani didići, kad vidješe da kod uzmnožene župe hoće se stanovitoga vladanja, u dogovoru sa vlastelom (plemićima) ugarskom postaviše zakone poljičkoj župi. Jedan od najvažnijih bio je zakon ili štatut poljički, pisan hrvatskim jezikom i bosanskom ćirilicom, a sastavljen po starijim još zakonima god. 1400., te dopunjivan god. 1482., 1585., 1605. i t. d. do 1725.; on se je do danas sačuvao[1]).

Zakon ili štatut za godinu 1482. označuje megje kneževini ovako:

„Poljica i mejaši njihovi, koji su od starine počimljući od zapadi mora, gdi stecaet se rika Žrnovnica, uz brdo prvo Stojn Kamin, pod Kaminom uprav k moru, a gori uz riku Žrnovnice, uprav Pećica, granica na Ošlji rt, granica voda Sedrenik, peć u Krivica, granica Kučišća, granica u Konavodu, granica Trnova Kamenica, granica Obišeni Dub, kod njega je granica Vladavića dubrava, brdo Samolek, Mali Kovačnik, Cetina pod Gardun, pak niz Cetinu upravo ispod sela Čaporic, izpod sela Uglani, niz Cetinu ali posrid rike u blato od Radobilje, niz riku pod Kreševo, pod selo Katune, sve niz riku u Peručicu, pod grad Zadvarje, niz riku pod Slime, u Kučiće, niz riku pod Kunak tisni kameni, niz riku pod Miric, Viseć medviju, niz riku prid grad Omiš, pake u more, a niz more do Stobreča ali do u riku Žrnovnicu“[2]).

Slika 9. Ljuti kamen, 1340 *m*, s puta na Dubravu, 509 *m*.

Mjesta Podstrana i Jesenica s njihovim područjem, koja leže u okviru sada pomenutih granica, pripadahu u stara doba općini Spljetskoj. U dogovoru, sklopljenom godine 1444. megju viječem plemića grada Spljeta i „Univerzita“ Poljica, ustupi viječe uz druge odredbe pod naslovom dara ova mjesta „Univerzita“ Poljičkoj. — Ovaj dogovor potvrdio je 7. januara godine 1445. mletački senat[3]).

Po ovom opisu razabiremo, da su Poljica obuhvatala i predio planini Mosoru na istoku sve do rijeke Cetine, i da je po tom planina Mosor bila upravo u sredini cijele općine ili župe.

---

[1]) „Poljički statut“, priopćuje prof. M. Mesić, „Arkiv za povjestnicu jugoslavensku“, knjiga V., stavka 99., § 262., str. 309.

[2]) Klaić, na ozn. mj. str. 132.

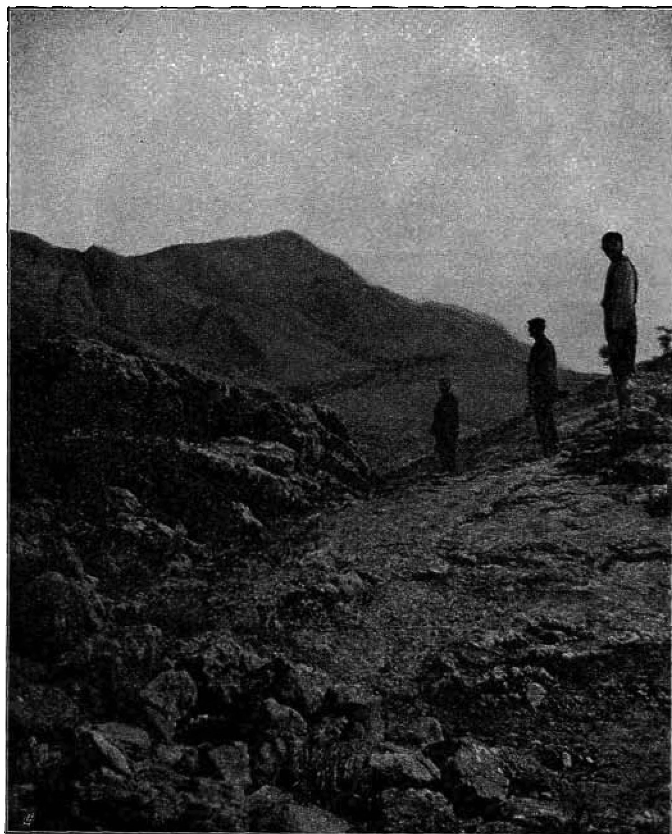
[3]) Erber, na ozn. mj. str. 1., 12., 13., 14.

Najveći vrh zapadnoj strani jest Ljuti kamen, visok 1340 *m (slika 9.)*, a na istočnoj Sveti Jure, visok 1318 *m (slika 10.)*.

Cijela površina poljičke župe iznosila je 225·51 *km*².

Bilo je u istoj godine 1781. porazdijeljeno na 12 katuna 6813 stanovnika, koji su pripadali rimo-katoličkom vjerozakonu. — Od tih bile su 52 plemićke obitelji, 78 svećenika i 1221 za oružje sposobnih osoba [1]).

Po jednom spomeniku od god. 1666. ovo dvanaest katuna bijahu: Dônji Dolac, Gornji Dolac (sa Trambusi „Srijani i Putišičani“), Kostanje, Zvečanje Cičla,

Slika 10. Mosor, Sveti Jure, 1318 *m*. Ispod svetoga Jure, gdje je na slici tamnije označeno, leži Dubrava, 509 *m*.

Gat (i Naklice), Dubrava, Sitno, Srinjine, Duče (i Truše), Jesenice i Postrana [2]). Ovo dvanaest poglavitih sela ili katuna poljičkih imalo je dvanaest glavara, koji su se zvali knezovi ili katunari. Knezovi su bili prvi sudci, i to svaki u svomu katunu. Vrhovnu vlast nad cijelom župom vršio je veliki knez sa svoja dva opravnika (prokuratora) i perovogjom (kancelirom); njemu bijaše nadzirati knezove, suditi u većim parnicama i kad se radilo o zločinstvima, te primati opozove od prvih sudaca. — Uz velikoga kneza bio je veliki vojvoda sa dva pobočnika (prokuratora) da uzdrži red, da traži zločince i da u ratno vrijeme nosi pred narodom Poljički barjak [2]).

---

[1]) „La contea della Poljica“. Studio del Dr. Giacomo Chiudina, str. 2.

[2]) Klaić, na ozn. mj. str. 133. i 135.

Veliki knez sa dva opravnika (prokuratora), od kojih predstavljaše jedan ugarsko a drugi bosansko plemstvo, te daljnja dva pobočnika (prokuratora) nedoraslih i siročadi, vojvoda i perovogja (kancelir) pod predsjedanjem velikog kneza sačinjavahu Poljički stol (banku), ili po današnju vladu, to jest izvršujuću vlast.

Sveti Juraj bio je nebesni zaštitnik poljički. Njegova se prilika sjala na svilenoj zastavi (barjaku), koja se vijala nad Poljicim svakoga velikoga praznika; slika mu je stajala i na poljičkom pečatu *(slika 11.)*. Za Jurjem držali su i Vida velikim zaštitnikom. Kad su Poljičani dali svojoj župi zakon (štatut), nijesu htjeli da itko postane

Slika 11. Veliki pečat poljičkog velikog kneza.

poljičkim gospodarom; radi toga birahu velikoga kneza, knezove (katunare), vojvodu i svu svoju vladu svake godine licem na Jurjevo (23. aprila) iznova [1]).

O tom izboru piše M. Pavlinović ovo:

„Najprvo ranim jutrom na Jurjev dan narod bi se u svakom selu (katunu) sastao kod svoje crkve na mali zbor (sajam stanak). Tu bi čekao župnik i razastro dvije kabanice, da se bira nov seoski knez, čije je ime sam župnik predložio [2]), ili da se potvrdi stari. Svak bi svoj kamen na kabanicu bacio, ili na jednu ili na drugu, kako bi koja staromu ili novomu knezu namijenjena. Zatim sa svih strana novi ili potvrgjeni knezovi pohitili bi zastavami pod Gradac na veliki zbor, skupni općeni zbor."

Gradac je samotno mjesto (blizu sela Gata) usred kamenite i krševite planine, ispod visoka brda, na kom stoji crkva sv. Jurja. Mjesto Gradac nema kuće ni kućišta, nego sastoji od nekoliko golemih kamena, neuredno posagjenih i poput velikih stolica.

Na ovom posvećenom mjestu (zborišću) imali su stari Poljičani svoje zborove. U štatutu Poljičkom kaže se: „na mistu običajnom pod Gradcem".

Tu bi se sastale poglavice, iz početka osam, pa s vremenom dvanaest poljičkih katuna. Na lijevoj strani *slike 12.*, u sredini kamenih stolica, sjedio je veliki knez, okolo

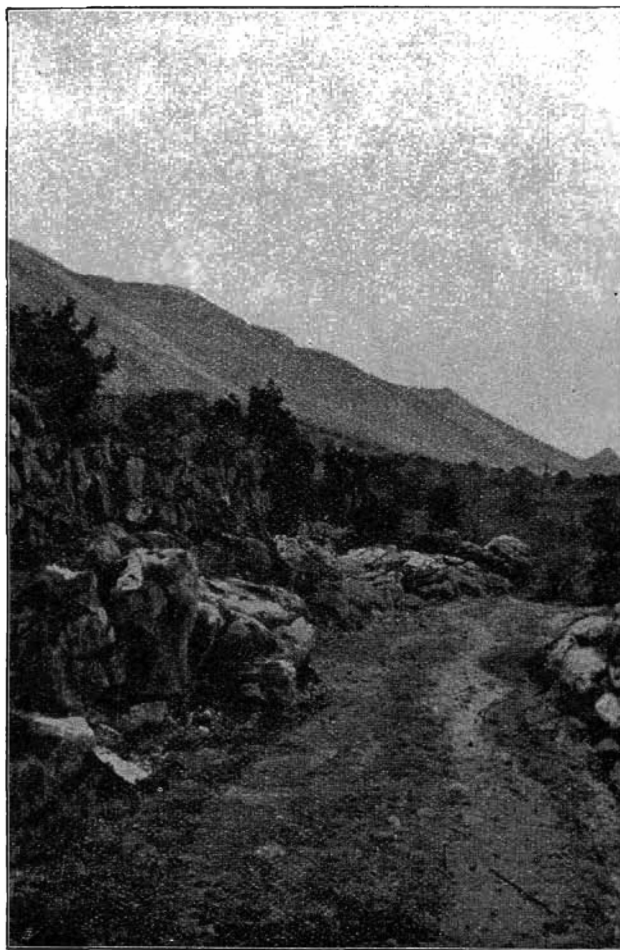
[1]) M. Pavlinović, na ozn. mj. str. 60. — Vj. Klaić, na ozn. mj. str. 135. — „Memorie degli avvenimenti successi in Dalmazia dopo la caduta della republica Veneta" di Gio. Cattalinich, Spalato 1841., str. 114.

[2]) Cattalinich, na ozn. mj.

njega vojvoda, njihovi činovnici (prokuratori, kancelir), knezovi (katunari), glavar crkveni, vlastela, didići i poljički svećenici; za težačke zakone došli bi ovamo kmeti.

Veliki knez prikazivao bi se kalpakom na glavi, ljubičastom jačermom zlatališirita, skrletnim ćurkom i mačem o pojasu *(slika 13.)*.

Najprije počne veliki knez svojim govorom [1]. Stojeći, zahvaljuje na časti, kojom su ga cijele godine obdarili, predaje perovogji (kanceliru) pečat i ključe od kovčega

Slika 12. Mjesto u ravnici Gate zvano pod Gradcem, gdje se je birao poljički veliki knez.

(škrinje), u kojem su ustav i povlastice Poljičke, neka se vidi, je li svaka na svom mjestu. Perovogja, kao da mu se vjeruje, vraća ključe velikom knezu, a ovaj ide s njime crkvenomu poglavaru, namjesniku spljetskoga nadbiskupa u Poljicima. Na to će namjesnik: „Sad više mi nemamo kneza“. Tada veliki knez opet moli, da mu se oprosti, ako je nehote koga zakinio za svoga kneževanja. Tim, jer su svi poljički činovnici narodu odgovarali za svoje javno djelovanje, predaje sebe i sve svoje imanje u ruke zboru, kao vjerni sin poljičke općine i njezinih ustavnih zakona. Opet knezu odgovara za sve crkveni poglavar, i bez mazi i bez laži pretresuje javna djela onogodišnjih činovnika,

---

[1]) Ovo cijelo razlaganje iz Vj. Klaića, na ozn. mj. str. 136.

po koju kaže i o općinskim potrebama, što bi se imalo popraviti, što iznovice urediti; te ako nije u župe temeljite tužbe na vladu, zahvaljuje knezu i svoj mu družini za mudro vladanje i za vjernost zakonu i domovini. Za tim bi se zbor razdvojio. — Didići (bosanski plemići) ostali bi na svom mjestu, te bi izbirali na glasove velikoga kneza i njegove opravnike (prokuratore) i to obično iz ugarskih plemića. — Vlastelići (ugarski plemići) odstupili bi, da izaberu, tako isto od didića, velikoga vojvodu i pobočnike (prokuratore). — Ako bi se glasovi prepolovili, glavar bi crkveni mirio i svojim bi

Slika 13. Poljički veliki knez po drvenom kipu (vlasništvo Alfonsa pl. Pavicha).

glasom izbor odlučio. Kad se glasovi odlučili i zna se, na kom je kneštvo, crkveni poglavar i najstariji didić, zvan pristav, dogju do ugarske zbornice, kažu, koga su didići izabrali, te mole da i oni pristanu. Netom se sporazume, opet se zbor u jedno sastane, te pristav i vikar (crkveni poglavar) predaju pismohrani kovčeg novomu velikomu knezu, a svileni barjak sv. Jurja novomu velikomu vojvodi. — Opremivši za tim druge još posle, ako ih ima, svi skupa otprate kući velikoga kneza, i kod njega se za tri dana časte i vesele. — Sjutradan najviši jablan, što je u Poljicama, stajao bi pred dvorom velikoga kneza, a dva bi plemića zajedrila put Mletaka, da se jave duždu i da se potvrde poljičke povlastice.

O načinu, kako se birao veliki knez na dan sv. Jure pod Gradcom, donosimo još ovu izjavu od 20. jula 1756. velikoga kneza Ivana Pavića sa vojvodom i drugim glavarima.

Ova isprava glasi: [1])

Mi Ivan Pavić, veliki knez od provincije poljičke zajedno sa vojvodom i drugim prokuratorima i poglavicama.

U općemu zboru pišemo i dademo pisati ovo na vječitu uspomenu naših budućih pokoljenja i iskazujemo ove stvari kao i stare načine i običaje svakome poznate, što vladaju megju ljubljenim našim poljičkim plemićima iz Bosne i Ugarske, biva na koji se način mi gore pomenuti plemići sastajemo i činimo naš zbor.

Prvi i općeni zbor biva na 23. aprila na dan sv. Jurja mučenika, pokrovitelja ove poljičke provincije. Naš je običaj na pomenutoj godišnjoj svetkovini, da potvrdimo ili da iznova biramo svog velikog kneza; i to pošto se je sakupio zbor svih poljičkih plemića ispod Gradca, sredini pomenute provincije, na običajnome mjestu sa dvanaest knezova katunskih, i svim bosanskim i ugarskim plemstvom, naznačeni su od puka da čine njihov veliki zbor, u kojemu su samo plemstvo i gospoda; prvo oni iz Bosne, koji proističu od sinova velikoga kneza Miroslava, biva Tišimira, Krešimira i Gelima knezovi braća i prvi bosanski plemići i prvi zasnovatelji ove provincije, a njihovi potomci tijekom vremena i vijekova odijeliše se na tri strane, i u više se sela poljičkih nastanili i razgranili, a nalaze se da potječu od istih mnogobrojnih plemića i knezova, koji sami biraju velikog poljičkog kneza, kojega oni sami predlagaju po svojoj volji iz onijeh plemića, kako se njima svigja; i tako s knezom biraju i dva prokuratura istijeh plemića. A ugarski plemići izabiru velikog kneza[2]) bosanskog plemstva, a s njime dva prokuratura; a ovo je običaj megju svom skupštinom. Knez veliki po običaju izmegju ostalijeh plemića diže se na noge i skida s glave kalpak a držeći ga u rukama poklanja se naokolo svemu plemstvu, te počimlje ovako govoriti: „Plemenita gospodo bosanska i ugarska i časni puče; pošto ste me vi priznali i potvrdili ove godine vašim glavarom i podali mi s bankom zakone vaše, pečate i povlastice, zato vas molim da svi pristupite vidjeti, ako je sve u redu kako ste mi pridali; zato prigledajte kao vaše stvari, po starom običaju.“ Zatim sam veliki knez vadi ključ škrinjice i predaje isti ključ u ruke kanceliru provincije, koji je prihvaća i otvora škrinjicu, iz koje vadi i čini vidjeti javno svaku stvar, jednu po jednu, svima bosanskim i ugarskim plemićima, a to ovim redom: prvo vadi dva pečata, veliki i mali, štatut, ili stari zakon, rukopise nove prepisane iz starinskijeh, za tim dukale ili povlastice prevedroga mletačkoga dužda, pod kojim se milostivim okriljem sada nalazimo; za tim vjere i svjedočbe preuzvišenih inkvisitora i generala, po tom dukale Njegova Cesarskog Rimskog Veličanstva, a napokon povlastice sultana carigradskoga.

Pošto je ovo obavljeno, kancelir polaže sve u istu škrinjicu, i pokle ju je zatvorio, predaje ključ u ruke velikome knezu, a knez je uručuje prepoštovanom poljičkom vikaru, ili njegovome zamjeniku, a vikar, po starome običaju ima prisustvovati na ovome glavnome zboru i zajedno s njime mnogi drugi svećenici.

Za tim gospodin knez počimlje besjediti: „Plemenita gospodo! „Pošto ste me ove godine potvrdili i priznali vašim glavarom, zato kad ne bih svakomu bio sudio pravo po zakonima i običajima, kako je dužnost moja bila, ja ću se sam podvrći da povratim svakomu, što sam dužan, i ako sam koga u čemu uvrijedio. Prije svega pitam proštenje u Gospodina Boga, pak u gospodina vikara i u sviju poštovanih svećenika, kao i u svih poljičkih plemića iz Bosne i iz Ugarske, da prostite prvo meni, pak svoj mojoj banki.“

Tada prepoštovani vikar, ili drugi svećenik na mjesto njega, odgovara velikom knezu i njegovoj banki, kako su se vladali one godine u upravljanju provincije, te pita proštenje u velikoga kneza i banke, u ime cijeloga plemstva bosanskoga i ugarskoga i u ime svih župnika i svećenika, koji se imaju naći na ovom zboru, i na ostalima kroz godinu, po starom zakonu i običaju.

Za tim se ugarski plemići odaleče od bosanskih, te idu na svoje osobite sastanke, dok bosanski plemići ostanu na istom mjestu, a posred njih stoji škrinjica povlastica i zakona, pak oni tada na istom mjestu čine svoj zbor, te glasuju, ili da potvrde velikoga kneza, ili da izaberu novoga, po njihovoj volji, kako im se svigja, ili iz bosanskog plemstva, kao što su do sad mnogo puta učinili, ili izmegju ugarskih plemića kako prije, na njihovu slobodnu volju.

Za tim ugarski plemići šalju jednoga iz svoje skupštine bosanskom zboru, da pita, govoreći: „Plemenita gospodo bosanska, hoćete li potvrditi ili izabrati velikog kneza? dajte nam to znati.“ Tada se jedan od plemića sa zbora diže sa svoga mjesta, dogovorno sa svim bosanskim plemićima, te ide k onijema ugarskog zbora, pa ih obznanjuje, koga i iz kojega su plemstva ove godine imenovali za velikog kneza, a megju bosanskim plemićima jest i vikar, i ovi plemići glasuju, a kad bi pri glasovanju izašao jednaki broj glasova, tada gospodin vikar polaže svoj glas na onu stranu, gdje mu se čini zgodno i pravično; i taj ostane tada izabran velikim knezom poljičkim.

---

[1]) Isprava kod m. p. popa Petra Škarice.

[2]) Ili tačnije „velikog vojvodu“.

A običaj bijaše ovim redom davati glasove za izbor velikog kneza: najprvi knez sela Sitna, zatim knez Dôca do njega, ova dva idu obično prvi da glasuju; treći glasuje knez Dôca gornjega, četvrti knez Kostanja, peti knez Zvečanja, šesti knez Zizle (Čiċla), sedmi knez Gata, osmi knez Dubrave; svi ovi gore spomenuti potječu od velikog kneza Miroslava i od njegovih gore pomenutih triju sinova. Ovi su gospodari da odrede velikog kneza, iz kojeg plemstva oni hoće, kako smo gori rekli. Za ovima glasuju knez sela Srinjine, za njim ova tri dolje pomenuta, pošto su sva četiri pučki knezovi, to jest iz Dukije (Duca), za tim knez Jesenica a napokon knez Postrana.

A pošto su bosanski plemići imenovali velikog kneza s ostalim narodom, tada predaju škrinjicu, u kojoj su povlastice, zakoni, pečati i ostalo, i daju je komandaturn ili pristavu, da je ponese onomu knezu, kojega su, kao što je gore rečeno, izabrali i odredili, a tada prepoštovani vikar predaje ključ te škrinjice velikom knezu za dobro i pravedno vladanje.

Na vječitu uspomenu, za dobro i za mir megju nama i našim potomcima da'i smo ovo pisati, čim potvrgjujemo sve gore rečene stvari i potkrepljujemo pečatom ove naše Provincije.

U Poljicima ispod Gradca na općenom zboru 20. jula 1756.

L. S. Ivan Pavich veliki knez s vojvodom i s drugim poglavicama potvrgjuju.

Mihovio Žuljević, knez Dôca gornjega i zakleti kancelir poljičke provincije, napisao sam, kako stoji gori, po naredbi velikoga kneza i drugijeh poglavica, kao i općenoga zbora, pravedno i t. d.

Dvanaest knezova od prije imenovanih katuna i poljički stol udruženi sačinjavahu veliki zbor, koji se je u vrlo važnim prigodama redovito svake godine jedanput sastajao za izbor velikog kneza[1]).

Red poljičkih župana i velikih knezová, uz nadodatak pojedinih važnih dogagjaja na temelju povjesničkih izvora.

Poljička župa spominje se već za vladara hrvatske krvi.

Župani poljički u to doba bijahu:[2])

Dalić (Dalizo) *1070.*
Vjekoslav Klaić, na ozn. mj. str. 138. — „Starohrvatska Prosvjeta", glasilo hrvatskoga starin. društva u Kninu, god. 1897., str. 11.

Vijen (Nisono) *1076., 1078.*
Vj. Klaić, na ozn. mj. „Starohrvatska Prosvjeta", na ozn. mj.

Vratina (Uratina) *1088.*
Vj. Klaić, na ozn. mj. — „Starohrvatska Prosvjeta", na ozn. mj.

Kačić, moćno pleme u *12. stoljeću* za prvih vladara Arpadovića upravljaše poljičkom županom.
Vj. Klaić, na ozn. mj. str. 138.

Ivaniscevich Gregorio 1120.
Pergamena pisana ćirilicom, nalazi se kod m. p. don Ivana Gossoglievicha; po podatcima m. p. popa Petra Škarice Podgragjanina.

Papalli Domaso 1144. nobil uomo di Spalato.
U spisima kancelarije grada Spljeta; po podatcima m. p. popa Petra Škarice.

Alberti 1145. nobil uomo di Spalato.
U spisima kancelarije grada Spljeta; po podatcima m. p. popa Petra Škarice.

---

[1]) Pavlinović, na ozn. mj. str. 60. — Klaić, na ozn. mj. str. 135.

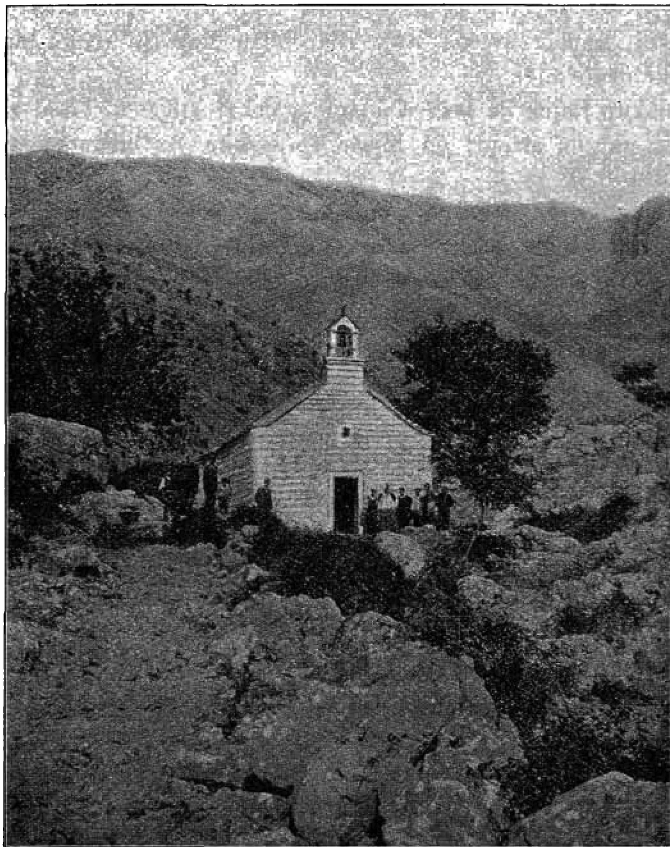
[2]) Imena velikih knezova navodim prvo po staroj grafiji, kako su napisana u izvornim ispravama, gdje su najprije spomenuta, a za tim u zagradi po novoj hrvatskoj ortografiji.

Ivancichio Michiel Francesco 1146.
Na ozn. mj.

Petracca Comulli 1148. cittadino di Spalato.
Na ozn. mj.

Lovretich 1149.
Na ozn. mj.

God. 1180. i to baš na 4. augusta, bijaše nadbiskup i metropolit spljetski Rajnerije po nagovoru moćne obitelji knezova Kačića u Poljici za to kamenovan,

Slika 14. Kapela svetog Rajnerija kod Dubrave. U dnu Mosor.

što bijaše povodom da bizantijski car Manojlo I. (rogjen god. 1122., a vladao je od god. 1143. do svoje smrti, t. j. do 24. septembra 1180.[1]) — neka zemljišta, koja su obitelji knezova Kačića pripadala, dosudi spljetskoj biskupiji.

Dotični opis arcidjakona Tome, saopćen od Luciusa de Reg. Dalm. et Croat., poglavlje XXII., str. 329. glasi:

Tako se dogodilo (nakon riješenja cara bizantijskog), da je u naznačeno vrijeme nadbiskup spljetski došao na brdo Mosor (Mossorum), da pronagje neka crkvena zemljišta, za koja se mislilo, da su ih Schiavoni (recte Poljičani) zapremili.

---

[1]) *Opća istorija Vilima Onkena, 2. pogl., 7. dio, str. 317., Berlin 1883.*

Dokle se izvidi u društvu onih obavljali, koji su za ta zemljišta mogli znati, dogje neki Nikola sa braćom svojom i rodbinom obitelji Kačića (ex genere Kacitorom), te se stade na nadbiskupa veoma tužiti; pa kad se veći broj puka sakupio, opkole svi velikom jarošću Rajnerija, te mu vikahu: „Što namjeravaš, o! opaki i nepravedni nadbiskupe, na našu štetu da učiniš? Misliš li ti, da te mi ne možemo sa posjeda naših otaca i praotaca otjerati? Ako se ne udaljiš odmah, ovo će ti biti pošljednji dan života tvoga!" — Ali nadbiskup Rajnerije, koji je vrlo postojanog značaja bio (Rainerius autem ut erat costantissimus), odgovori im, a da se njihovih prijetnja ni najmanje ne zaplaši, čvrstim neustrašivim glasom: „Ovo nije vaše dobro, već je posjed crkve sv. Dujma, koji ste vi prisvojili." — Na ovaj neustrašivi odgovor odmah prihvati sav puk kamenje i bacaše se takom jarošću, dok nesrećni nadbiskup Rajnerije ispod velike gomile kamenja svoju dušu ne ispusti, — te se onda udaljiše [1]).

Ovaj se čin dogodio ispod Debelog Brda u Poljicima. — Ne daleko sela Dubrave stoji kapela svetog Rajnerija, blizu koje je nadbiskup Rajnerije tako varvarski kamenovan [2]).

Nadbiskup Rajnerije počiva u stolnoj crkvi spljetskoj kod njemu posvećenog žrtvenika na desnoj strani; on bijaše spljetskim nadbiskupom od god. 1175. do 4. augusta 1180. [3])

Mjesto, gdje je Rajnerije kamenovan, i danas je pučanstvu Dubrave tačno poznato; ono je blizu jednog izvora na putu k župnoj crkvi u Dubravi. — U samoj Rajnerovoj kapeli *(slika 14.)* izvire blizu žrtvenika neznatan izvor u maloj dubljini. Legenda kaže, da je na ovome mjestu ležala Rajnerijeva ruka [4]).

Papalli Zuanne 1200.
Starinske isprave po podatcima m. p. popa Petra Škarice.

Tolen 1239. Ove godine umre neki Tolen knez Poljicâ (Toleni de Poljica).
Vj. Klaić, na ozn. mj. str. 138.

Šubići knezovi pod koncem 13. stoljeća zavladaše župom poljičkom.
Vj. Klaić, na ozn. mj. str. 139.

Šubić Mladen II. knez 1322.
Vj. Klaić, na ozn. mj. str. 139.
Po padu plemena Šubićeva u prekovelebitskoj Hrvatskoj i Dalmaciji tamna je povijest poljička [5]).

Gregoriji Jurinić 1328.
Vj. Klaić, „Bribirski knezovi". Zagreb 1891., str. 145. Isprave m. p. popa Petra Škarice.

Za cijelo da su Poljica već u prvoj polovici 14. stoljeća spala pod Bosnu, a na po se pod bana Kotromanića, koji bješe već prvih godina svoga vladanja pripojio Bosni zemlju humsku, za tim Makarsko Primorje do Omiša, te je već god. 1329. uznemirivao istu Korčulu [5]).

---

[1]) Toma arcidjakon. „Historia Salonitana". Dr. Franjo Rački. Zagreb 1894. Pogl. XXI., str. 71. i 75.
[2]) Vj. Klaić, na ozn. mj. str. 126. i 127.
[3]) „Šematizam Biskupije Spljetske".
[4]) Pri mojem boravku u Dubravi dne 13. oktobra 1900. pokazaše mi ljudi mjesto, gdje bijaše Rajnerije kamenovan, i izvor u Rajnerijevoj kapeli, te mi spomenuše i odnosnu priču. Kod ove prigode fotografirao sam Rajnerijevu kapelu.
[5]) Vj. Klaić, na ozn. mj. str. 139.

Draxoe 1350. knez, hrvatski plemić i gospodar Kamengrada vlada u Poljicima. „Bullettino di Archeologia e storia dalmata“, god. IV., 1881., br. 3., str. 36., po ispravama gospode Dragutina i Jurja profesora Dražoević Jelića.

Nema gotovo sumnje, da su Poljica i za kralja Tvrtka pripadala bosanskoj državi. Stjepan Tvrtko rodio se god. 1335., a vladao je od god. 1359. sve do njegove smrti 1391. Po smrti Tvrtkovoj vladaše Poljicima vojvoda i kasnije knez Hrvoje (umro je 1415.), kojega 1416. naslijedi njegov šurjak Ivaniš Nelepić, knez cetinski, kliški i omiški. Oko god. 1420. nastojaše opet bosanski kralj Tvrtko II. da pokori Poljičane (Polizanos), pa za to željaše početkom iste godine sklopiti savez kako protiv Poljičana, tako protiv cetinskog kneza Nelipića. Dogovaranje o tom potraje sve do godine 1422., kadno se složiše u savez protiv Ivaniša uz pogodbu, da od posjeda i gradova Ivanišu oduzetih imade zapasti Mletke Klis i Omiš, dočim bi gorski predjeli Poljica (montanea Polizanorum) spali pod Bosnu, ako bi to kralj Tvrtko II. baš zahtijevao. U ratu, koji je doskora za tim buknuo, iznevjeriše se Poljičani Ivanišu, te odlučiše na svoju ruku sklopiti mir sa Mlečanima. Ovi u to ime dozvoliše dne 2. oktobra god. 1422. šibenskomu knezu Nikoli Maripetru, da počme sa Poljičani ugovarati o miru uz pogodbu, da vrate što su dosele oteli mletačkih zemalja i da odsele živu u dobrom miru i susjedstvu sa mletačkim podanicima. No do ovoga mira ipak ne dogje, a već nastajne godine 1423. nalazimo Poljica u rukama velikoga vojvode bosanskoga Sandalja Hranića, koji je svoju vlast bio raširio sve do megje kotara spljetskoga. No ni pod vlasti Sandaljevom ne mirovahu Poljičani, već udarahu na posjed mletački, a osobito na općinu spljetsku. Poljičani su gotovo „dnevice navaljivali na zemlje spljetske i nanosili štete Spljećanima“ (Polizienses quotidie invadunt et damnificant territoria et subditos nostros Spalati); za to je i mletačka republika dne 7. jula god. 1424. naredila svojim upraviteljima u Zadru, da brane Spljećane od Poljičana; a ujedno je i pisala vojvodi Sandalju, neka shodno odredi, da se Poljičani unaprijed okane njihovih podanika. Sandalj ne mogaše udovoljiti ovoj želji Mlečana, pošto je domala opet izgubio Poljica. Bješe mu ih na ime natrag oteo Ivaniš Nelipić, te je već u julu god. 1425. svjetovao Sandalj Mlečane, da uzmu Poljica za se (provinciam Polizensem), uvidjevši valjda, da ih ni on sâm ni kralj bosanski ne bi mogli održati proti moćnomu tada knezu Ivanišu.

Kad je po smrti Ivaniša Nepilića god. 1435. postao našljednikom njegovim Matko Talović, počeše se na novo za Poljica i Omiš otimati kako mletačka republika, tako kralj Tvrtko II. i njegov (skoro već samostalni) vojvoda Sandalj. Ovomu potonjemu uspije zauzeti Poljica, te se je sada Matko Talović kroz više godina trsio, kako bi stekao ljubav Mlečana te njihovom pomoći zadobio Poljica. No Mlečani uvjereni, da njihovu tada Spljetu nema mira, dokle su god Poljica u tugjoj vlasti, radili su radije na svoju korist. I tako se zgodi, da su mletačke čete provalile u Poljica, te je spljetski knez K. Marcello dne 29. januara g. 1444. mitom i grožnjama ponukao Poljičane, da su se dali pod mletačku zaštitu [1]).

Poljički plemić Radoš Petrović i Ivan Gargurević prikazaše se sucima i plemićima, koji predstavljahu grad Spljet, kao odaslanici Poljica, moleći, da bi Mleci hotjeli Poljica primiti pod svoje pokroviteljstvo. Vijeće plemića primilo je ove odaslanike poljičke odlikovanjem i utvrdi s njima 2. februara 1444. ove

[1]) Vj. Klaić, na ozn. mj. str. 139. i 140.

članke priznanja vrhovne vlasti mletačke, koji su bili sastavljeni 29. januara, a potvrgjeni dukalom od 3. marta iste godine[1]).

1. Spljetska granica protezaće se, kao i u staro doba, sve do Pećine kod Strožanca u Omiškom Primorju.

2. U ime darovštine ustupaju se Poljičanima sela: Jesenice i Mrčilovka sa svim obližnjim zemljama, koje su do sada pripadale Spljetu, no ipak uz očuvanje prava nadbiskupije ovoga grada u drugih crkava, dočim zaselak Postrana dariva se Poljicima bez ikakvog ograničenja, tako da je slobodno toj općini istim po volji raspolagati.

3. Šesnaest solina, što su s one strane rijeke Žrnovnice, darivaju se Poljičanima na njihovu upotrebu, ali im se pri tom strogo zabranjuje prodavati strancima sô, koju iz njih izvade.

4. Sve druge soline, zaseoci i zemlje, što su s ove strane megje Pećina, ostaju svojinom spljetske općine.

5. Knezovima Radošu Petroviću i Ivanu Grgureviću poklanjaju se one zemlje Zakučca, što pripadaju tvrgjavi Omiškoj, dočim se pridržavaju prava Stanjana kao i Varošana Omiških, kako u Zakučcu i Primorju, tako i u drugim mjestima. Osim toga ovi će poslanici dobiti na dar nekoliko kuća, što se nalaze u gradu Spljetu, sa odnosnim posjedima (imanjima) u okolici.

6. Najposlije ustanovljuju se ova nadarja:

knezu Grguru Dražojeviću i njegovim četirima sinovima jedna kuća u Spljetu i godišnje nadarje od 60 lira;

knezu Pavlu Dražojeviću i njegovu bratu Mati godišnje nadarje od 40 malih lira[2]);

knezu Petru Dražojeviću, kad bi se povratio u domovinu, te bi se podvrgao Mletačkom gospodstvu, nadarje godišnje od 20 malih lira;

knezu Dujmu Ugrinoviću i njegovom unuku Ivanišu jedna kuća u Spljetu i godišnje nadarje od 20 lira malih;

knezu Ivanu Tuarkoviću i njegovim unucima ili sinovcima[3]) kabanicu i trideset lira, i još 20 lira godišnjeg nadarja;

knezu Ivanu Novakoviću, njegovom bratu i njegovim četirima stričevićima jedna kuća u vrijednosti od 200 lira i sukna u vrijednosti od 50 lira;

knezu Petru Ugrinoviću i njegovim četirima sinovima 20 lira, a u suslijednoj godini 40;

knezu Ivanu Ugrinoviću kao posredniku kabanica od sukna i godišnje nadarje od 32 male lire;

Svoj župi Poljičkoj jedna peča sukna, da se porazdijeli megju onim stanovnicima.

Sve će ove darovštine morati imati vrijednost sve dotle, dok Poljičani i njihovi našljednici ostanu vjerni i poslušni gospodstvu mletačkom i uščuvaju dobro prijateljstvo sa gradom Spljetom.

Poljičani se na sve te uvjete zakleše i sa svoje strane obvezaše se na ove uslove:

1. Za velikog kneza bira se jedan plemić spljetski, koji je prijatan mletačkom vijeću i čiji izbor ima da potvrdi mletački knez u Spljetu. — Kroz godinu njegove službe on ima tri puta da posjeti Poljica, da izreče presude; od osudâ njega ide polovica, druga polovica trima sucima, a desetina tih dviju polovica ide pristava. Velikog kneza ide na godinu 90 brava i na svakog brava 32 novčića.

2. Poljičani služe u ratu i bez plaće na zemljištu, što se proteže od Neretve do Krke i od mora do Lijevna bosanskoga; iza tih megjâ poljički vojnici primaju od mletačke vlade plātu. Koji ne bi htio da služi u vojničkoj službi, biva kažnjen globom od 44 lire.

3. Od ratnog pljena trećina se predaje mletačkom gospodstvu.

4. Povlastice se potvrgjuju.

Ovo je ugovor, koji je bio utanačen u Spljetu, no koji je — da zadobije zakonsku vrijednost — imaó da potvrdi senat. U tu svrhu krenuše u Mletke kao poslanici kneza i općine Spljetske plemići: Dujmo Papalić i Andrija Marći,

---

[1]) Franceschi, „Dalmazia", na ozn. mj., 1846., br. 12., str. 93. Klaić, na ozn. mj. str. 140 Erber, na ozn. mj. str. 12., 13., 14. i isprava u cjelini, str. 111. i 112.

[2]) Mala mletačka lira = 24 gazete = 4 dalmatinske lire. Dalmatinski novac gubio je spram mletačkog 25% prida.

[3]) Talijanski izvornik isprave glasi: „Al Co Zuanne Tuarkovich con li suoi nipoti", spram čega manjka svaki oslon, da li ovdje riječ „nipote" označuje unuka ili sinovca.

te njihovim posredovanjem biše 7. januara 1445. odobreni poljičkim poslanicima gore zabilježeni uvjeti sa ovim dometcima:

1. Da ovi uvjeti ne budu protiv prava općine Spljetske;
2. Da se stavci o solinama nadoda (si venderent perdant beneficium gratiae) „ako li prodadu, tada gube dobročinstvo milosti", i mjesto „sve ostale soline nek ostanu općini spljetskoj" nek se reče: „Našem gospodstvu".

Tako dogju Poljica — održavši svoju vlastitu upravu, svoje vlastite zakone — pod pokroviteljstvo mletačke vlade.

Od početka toga ugovora, t. j. od god. 1444., nalazimo da su kroz punih 39 godina spljetski plemići obnašali dostojanstvo velikih knezova u Poljicima, i to:

Grisogono
Cindro
Alberti } *1444.* do uklj. *1482.* svi plemići iz Spljeta.
Petracia
Doimo Papalli (Papalić)

Franceschi, „Dalmacija", na ozn. mj., 1846., br. 12., str. 93. „Bullettino", na ozn. mj., 1881., br. 3., str. 36. Erber, na ozn. mj. str. 15.

Glede Doima Papalli-a vidi Vj. Klaića, na ozn. mj. str. 140.

Po drugim izvorima bili su još ovi veliki knezovi Poljicâ kroz doba od 1451. do uključivo 1482.

Arnerio Lovretich (Lovretić), plemić iz Spljeta *1451.*

U spisima kancelarije grada Spljeta po podatcima m. p. popa Petra Škarice.

Xanaa Xancich 1454.

U spisima m. p. popa Petra Kastellana; po podatcima m. p. popa Petra Škarice.

Pocolich Michiel sada imenovan *Culissich* (Kulišić) *1458.*

Po ispravama kod m. p. popa Petra Škarice.

Tuscevich Matteo Sciusich 1459.

Stare isprave, što se nalaze kod Matije Miličevića, po podatcima m. p. popa Petra Škarice.

Vitkovich Comula (Vitković) *1461.*

U spisima m. p. popa Petra Kastellana; po podatcima m. p. popa Petra Škarice.

Mato, komes poljički, brat Stjepana, Ivana, Grgura i Petra, nudi mletačkoj republici, da će joj predati tvrgjavu Klis za 8—10.000 dukata pod uvjetom, stavljenim u ispravi Mletke dneva 24. marta 1462.[1]). Mato, Stjepan, Ivan, Grgur i Petar nedvojbeno su Dražoevići.

Papalli Dojmo (Papalić Dujam) *1468.*

Po ispravama kod m. p. popa Petra Škarice.

Mikulić Stipan, po prilici *1469.*

Naznačen u rodovniku kao poljičko-ugarski plemić i veliki knez megju Papalićem i Maričićem; po podatcima m. p. popa Petra Škarice.

---

[1]) „Listine o odnošajih izmegju južnoga slavenstva i mletačke republike". Sakupio Sime Ljubić, knj. X., str. 202.

Maricich Dojmo (Maričić Dujam) *1479.*

Isprave kod m. p. popa Petra Škarice.

Papalić Dujam 1482.—1483.

Franceschi „Dalmazia", na ozn. mj. str. 94. Klaić, na ozn. mj. str. 140. Pavlinović, na ozn. mj. str. 62.

Mlečani nametnuše za velikoga kneza ovog Splješanina Dujma Papalića, nu Poljičani nastojne godine (1483.) otjeraju Papalića i uzmu birati opet velike knezove iz svoje sredine[1]) i baš kroz vijekove iz redova ugarskih plemićkih obitelji[2]).

Petrovich Zuanne (Petrović Ivan) 1499. Oktobar, *1500.* Marča. — Odnošaji skupnovlade mletačke prema južnim Slavenima priopćeni u izvatku iz rukopisnih ljetopisa Marina Sanuda od god. 1496.—1533., str. 91., 93. — Po ispravama kod m. p. popa Petra Škarice.

Gregolich Mariano (Gregolić Marijan) 1500.

„Manuale del regno di Dalmazia per l' anno 1875", Luigi Maschek, god. V., str. 149.

S Poljicima je graničila istočno kod Trilja knežija Brodarić, a južno knežija Radobolje ili Nenadić; ova potonja obuhvaćala je kasnije i dijelove, koji pripadahu Poljici, kao: Kostanje i Podgragje. — Zemljište ove knežije bijaše vrlo prostrano. — U jednoj staroj, u slavenskom jeziku napisanoj ispravi, što se čuva u mletačkom arkivu općine omiške, datiranoj 3. aprila god. 1382. u Bobovcu u Bosni, privremenog sijela bosanskog kralja, tačno su naznačene granice ove knežije[3]).

Zemljište ovo obuhvaćalo je današnje odlomke: Kostanje, Podgragje, Blato, Novoselo, Kreševo, Opanci, Katuni, Žeževica (Dvori), Slime, Svinišće, Kućišće, južni dio Biorina i Čiste, Medovdolac, i zapadni dio Grabovca, Velobrdo, Bast, Baškavodu i Brelu. — Feud ovaj postojao je već mnogo prije, nego li je god. 1382. obdarena s lenom porodica Nenadića za priznanje njezinih usluga, učinjenih ugarskoj kruni. Turskim pobjedama padala je knežija Radobolje sve više i više u turske ruke, odatle pak još ne proizlazi, da je porodica Nenadića ovaj feud od jednom izgubila. Tako se približavahu Turci sve većma granicama poljičkim.

Pošljednjih mjeseca god. 1500., dakle za vremena, kad je veliki knez Marijan Gregolić u Poljici vladao, pozove sandžak i zapovjednik Hercegovine Demet beg, rodom Poljičanin, svoje zemljake Poljičane, da se ni uz koga drugog, već samo uz Turke drže, i to pod zapelom za uzbunu ustanovljene kazni. — Demet beg pisaše velikom knezu poljičkom Gregoliću i knezu Ivanišu Nenadiću od Radobolja, da je uprava Hercegovine njemu povjerena, te da daje Gregoliću i Nenadiću slobodan prolaz, da k njemu dogju i da se o uzajamnom interesu dogovore.

Mletačkom knezu u Spljetu pogje za rukom, da za ove težnje Demet bega dozna, pak pozove velikog kneza Gregolića, da k njemu dogje.

---

[1]) Klaić, na ozn. mj. str. 140. Pavlinović, na ozn. mj. str. 62.

[2]) „Bullettino", na ozn. mj. str. 37. Klaić, na ozn. mj. str. 140. Franceschi, „Dalmazia", na ozn. mj. str. 94. Erber, na ozn. mj. str. 15.

[3]) Ova je isprava u svojoj cjelini sadržana u „Manuale del regno di Dalmazia per l' anno 1875", compilato da Luigi Maschek. Almissa—Omiš. Počevši od str. 145.

Pošto Gregolić ne dogje, pošalje knez spljetski Gregoliću svoga kancelira sa dva ugledna gragjanina iz Spljeta, koji ga, povrativši se, obavijeste, da Gregolić nije bio u Demet bega, jer je on, Gregolić, sa svojim najuglednijim ljudima tako uglavio.

God. 1501. bijaše Radobolje već u turskom posjedu.

Maricich Agostino (Maričić Augustin) 1503. petoga februara, mart, 1504. januar, februar. Sanudo, na ozn. mj. str. 237., 265., 278.; Maschek, na ozn. mj. str. 150.

Dneva 19. januara 1503. saopći Ivan Antun Dandolo, proveditur spljetski, republici mletačkoj, da su se 9. januara poljički plemići i narod sakupili, i da su većinom glasova izabrali jednog plemića iz Spljeta, i to Augustina Maričića za velikog kneza poljičkog; već od 25 godina ne postojahu taki prijateljski odnošaji sa Poljičanima. — Sa raznih strana dolažahu glasovi, da se Turci u sandžacima za četovanje pripravljaju, te budnu pozvani Poljičani, da sa 400 momaka budu spravni[1]).

Dneva 8. februara opet saopći Ivan Antun Dandolo republici mletačkoj, da je primio daljih obavijesti preko Sinja i Klisa, kao i preko Poljice i Omiša, da je sandžak od Mostara i Ercegnovog sakupio u Boki Kotorskoj veliku naoružanu silu, u Imotskom navlastito pješadije, kojoj će sili pridoći još mnogo pješadije iz Bosne. — Ne zna se za svrhu ovog sakupljanja, pošto Mleci žive u miru s Turskom, ali da po mnijenju provediturovu ne treba Turcima mnogo vjerovati, pošto Imotski leži samo 20 milja istočno od Poljicâ. Jedan Imoćanin preporučio je svojim prijateljima u Poljicima, da spljetskog proveditura potajno obavijeste, da se Turci spremaju da navale na Spljet. — Uslijed ovih vijesti povukoše se za ratovanja nesposobni stanovnici poljički na Mosor; straže bijahu u Poljicima i Radobolju s obje strane rijeke Cetine podvostručene, pak, pošto su stanovnici Radobolja radi boljeg prelaza preko rijeke Cetine podigli 4 mosta, svaki toliko širok da su lako dva konja upored mogla proći, — a s ove strane turska provala u Poljica lako moguća bila, zapovijedi tu skoro novoizabrani veliki knez Augustin Maričić svojoj vojsci, da ove mostove poruši. — Dne 6. februara 1503. primaknu se u tu svrhu 6—700 naoružanih ljudi, plemića i naroda, razvijenim zastavama, uz svirale i gajde, s velikim knezom Maričićem na čelu, do mostova.

Kad stanovnici Radobolja ovu vojsku ugledaše, povukoše se natrag. — Nekoliko plemića njihovih, kojima bijaše dozvoljen slobodan prolaz, uputiše se k velikom knezu Maričiću, da doznadu uzrok za što se moraju razoriti ovi mostovi. — Kad su čuli, da se radi o sigurnosti Poljicâ, pristadoše — ako i ne baš najbolje volje — i oni na razorenje, te i sami s njihovim ljudima pomogoše, ali pridržaše sebi pravo, da nakon uspostavljenog mira mostove opet podignu; osim toga obećaše Radoboljani, da će Poljičane o svakom kretanju Turaka obavijestiti[2]). — Pošto bijaše malo prije sklopljen mir izmegju Turske i Mletaka, ne bijaše u ono vrijeme nikakvih daljih zapletaja. — Čini se, da mostovi osim onog kod Blata, ne bijahu opet podignuti[3]).

Zanimljiv je iz onog doba jedan spjev, što ga je poslao Franciscus Natalis veleuglednom mletačkom vijeću desetorice, u slavu Antuna Dandola, spljetskoga

---

[1]) Sanudo, na ozn. mj. str. 91. i 93.
[2]) Sanudo, na ozn. mj. str. 235. i 236.
[3]) Maschek, na ozn. mj. str. 150.

proveditura. — Dandolo je bio proveditur u Spljetu od 22. marta 1502. do 24. juna 1503.

Latinski spjev glasi u hrvatskom prijevodu ovako:

Jest neko mjesto nepristupno na Jadranskom žalu, visokim gorama svukud okruženo.
Pružio u zrak duga strahovita legja, leže mu na grozovitom vrhu vječiti snijezi.
Jedina je to nada Dalmacije, najprvi štit našeg spasa, pokoj slatki mira našega.
Planinski prutci dijele od njega naše kraje; za njim Turčin sjedi, zemljom zapovijeda.
Običaj je tamošnjim otvrdnulim životima baviti se neprestanim ratovanjem, ili tjerati hitru zvjerad.
Strašan je to narod, vičan prebivati pod slamnatim krovovima, živjeti od grabeža po planini.
Narod odavna vičan nikomu se nepokoravati; ipak sada pade pred noge dobrog Lava.
Stari negda zvahu ovu zemlju Politia; ovdje je ona bila, ne podnosiv tugjeg jarma.
Megju ovijem kosama bijaše buknula neka strahovita buna, koja je, na žalost, i nama mogla škoditi.
Jer smo se sve bojali da ne bi, dok se oni nesložni bore, na njih navalila varvarska sila.
Tako je o njihovu životu visjela propast naša, a valjda i cijelog kraja ilirske zemlje.
Dandolo slatkim glasom ublaži onu zemlju, te je povrati pod mirnu mletačku vlast.
Dandolu je uspjelo da skloni na slogu narod, stvoren od tvrda hrasta.
Ozbiljnošću svojom utaži gnjev zavagjenih, te je već zapretan plamen, koji je gorio[1]).

Koliko je godina Maričić ponovno bio biran za velikog kneza, nije se do sada moglo ustanoviti.

Obitelj Nenadića primicala se uslijed čestih turskih provala u Radobolje sve više svojoj propasti; jedan član ove porodice, knez Ivaniš Nenadić, sastavi jednu četu, te upadne u Poljica, da tamo pljačka; tako je nanio dvama selima u Poljicima velike štete. — Poljičani, od Mlečana zaštićeni, nametnu nad Ivanišem Nenadićem progonstvo. Ovo se je dogodilo marta 1509. — Na molbu Nenadićevu bude on od mletačkog senata pomilovan i mjeseca septembra 1509. primljen u mletačku službu[2]).

Draxoevich (Dražoević) Ivan Nenada. — Ivaniš Nenada Draxoevich od god. 1511. do god. 1546.; možda više puta izabran za velikog kneza.

Ovaj veliki knez bi odlikovan sa osobitom dukalom prevedrog Leonarda Loredana, dne 3. decembra 1512. i pozvan kao konjanički vogja u bojevima Italije. Naslijedi ga god. 1546. Ivan Augustinović.

Franceschi „Dalmazia", na ozn. mj., 1846., str. 472. „Bullettino", na ozn. mj. str. 37.[3]). Erber, na ozn. mj. str. 16.

(Nastaviće se.)

---

[1]) Iz zbirke isprava povjesničara G. Alačevića.

[2]) Maschek, na ozn. mj. str. 151. i 152.

[3]) Neka je ovdje spomenuto, da po saopćenju povjesničara G. Alačevića u njegovom prijegledu godina vladanja pojedinih velikih knezova u „Bullettino", nije isključeno, da su možda izmegju prve i posljednje godine vladanja jednog velikog kneza još i drugi veliki knezovi vladali. U ovakim slučajevima navagja se uvijek cjelokupno vrijeme vladanja jednog velikog kneza po „Bullettino", pak se onda redaju oni veliki knezovi, koji su po drugim povjesničkim izvorima u razdoblju vladali.

Prinosi povjesti Poljica.

Piše

Alfons Pavich pl. Pfauenthal,

c. kr. podpredsjednik namjestništva u m., Zadar.

(Nastavak iz sveske 1.)

Augustinovich (Augustinović) Ivan alias Draxoevich, ugarski plemić, bio je velikim knezom kroz razdoblje od pet lustara do god. 1537.; to bi bilo od 1512.—1537.

Ovaj veliki knez bio je od naroda u velike poštovan radi svojih duševnih vrlina, bio je u više navrata ponovno potvrgjivan te je sve do smrti (za pet lustara) ostao u ovoj časti.

Franceschi, „Dalmazia", na ozn. mj., 1846.[1]), str. 472. — Erber, na ozn. mj. str. 16.

Mora se daljemu proučavanju ostaviti, da li nijesu možda gore spomenuti knezovi Ivan Nenad Dražoević i Ivan Augustinović alias Dražoević jedna te ista osoba.

Dobrotom muzejalnog ravnatelja monsignora Frana Bulića u Spljetu stiglo mi je nešto preko 40, a od m. p. popa Petra Škarice 10 turskih isprava, koje su oni primili od stanovnika iz Poljica. Jedan dio ovih isprava preveden je na hrvatski jezik, te će se umetnuti kod vremena onog kneza, u koje godine dotična isprava po vremenu njezine izdadbe pada. — Od gospodina Škarice primljene isprave ne odnose se na Poljica, te se dakle preko njih prelazi. — Najstarija od ovih turskih isprava datira od godine 1513., te se ovdje iznosi u prijevodu:[2])

„Pošto je sin Ivančevića, imenom Marko, stanovnik Cetinski, nahija Poljička, kuća u Zagori, umro, imala je njegova nekretnina, koju je posjedovao, jer je bez svojte ostao, pripasti državi (mahloul). Ali se prikazao šerijatu jedan potomak iz druge postelje, imenom Ana, kći Marka, da zatraži svojinu. — Pošto je šerijat svjedoke saslušao, postavi Anu kao našljednicu pod uvjetom, da na godinu u ime poreza 40 akčija[3]) plaća, te joj izda ovu tapiju (izjavu).

Dato u Zagori godine 917. (1513.—4/5.).

Sudbina tvrgjave Kliške bila je uvijek od velikog značaja i za stanovnike u Poljicima, pak je zanimljivo da se baci pogled i na dogagjaje onog vremena, kako su se isti pred Klisom razvijali.

---

[1]) Potanka razlaganja o osobnim svojstvima pojedinih velikih knezova nalaze se u povjesničkom opisu Franceschi-a, „Dalmazia", 1846. i 1847.

[2]) Ove su isprave dijelom javne, a dijelom privatno-pravnog sadržaja. Dobrotom Njegove Preuzvišenosti gospodina adlatusa kod bosansko-hercegovačke zemaljske vlade, baruna Kutschere, prevedeni su kod zemaljske vlade svi fermani, a dobrotom gospode okružnih predstojnika Foglara (u Dônjoj Tuzli), viteza Berksa (u Bihaću) i plemića Rukavine (u Travniku) sve privatno-pravne isprave na hrvatski jezik. Učinjeno je što treba, da se ove turske isprave prekupe za namjesnički arhiv ili muzejalnu biblioteku u Spljetu.

[3]) Vrijednost jedne akče bila je jedan groš.

Tade Smičiklas i Vj. Klaić pišu u njihovim djelima „Povjest Hrvatske 1879.“, odnosno „Opis zemalja, u kojih obitavaju Hrvati“. Zagreb 1871., — u ovom pogledu ovo:

„Veća opasnost, nego li od Mletaka zaprijeti Klisu u polovici 15. stoljeća od Turčina, koji je nakon propasti Bosne postao najbliži susjed Hrvatskoj. — Već do god. 1499. stradaše Klis više puta od navala turskih, te je zato ugarsko-hrvatskim vladarima bilo taj grad još bolje utvrditi i namjestiti u nj posebna kapetana.

Od godine 1523. nalazimo već kao kliškog kapetana glasovitoga Petra Kružića, koji je sada sve do god. 1537. skoro neprestance navale turske na taj grad junački suzbijao. — Da bi Turcima laglje odolijevao, primaše on u grad i varoš poda nj bjegunce kršćanske iz turskih zemalja, koji dobiše ime uskoci. — Ovi uskoci, na glasu junaci i nepomirljivi dušmani Turaka, pomagahu svojega vojvodu i kapetana svim silama, znajući, da je padom Klisa propalo i njihovo utočište. — God. 1523. udariše Turci velikom silom na Klis. — Petru Kružiću priteče u pomoć senjski kapetan Gregorije Orlovčić, te sjedinjenim silama suzbiše Turčina uz velike gubitke svoje. Kralj Ljudevit II. nadari zato junačke kapetane nekim posjedima u križevačkoj županiji.“

Dneva 5. februara 1524. pokaže se opet turska vojska pred Klisom, da ga opsjeda. Zapovjednik grada Petar Kružić ostavi ga dosta slabo opskrbljena, pa odleti u Senj, da mu odanle pomoći dovede. Turci opkolili tako jako grad, da niko nije u njega niti iz njega mogao korak učiniti, uhvatili neku visinu iznad grada i stali ga biti iz lumbarada. Učinivši kvara zidovima, ne prestajahu srtati na juriše. Prolazio mjesec i drugi, jošte Kružića nema. Nestalo braniteljima hrane te su neki korijenje u octu za hranu varili, nestalo čestita pila, a juriši ne prestaju. Znalo se po gradovima Dalmacije, kako je braniteljima, zato se uzrujali, jer padne li Klis, pali su svi gradovi na moru. Počeo već teći i treći mjesec. Dvoja pomoć dogje. Novi papa Kliment VII. otpremio lagju punu praha, olova i hrane, a vodio ju vrijedni biskup skradinski Tomo Niger. Doveo ju je najprije pod Trogir, ali Trogirani bojeći se osvete turske, ne pustiše ga u grad. Otišao pred Spljet, da odanle unesu hranu u Klis. Megjutim izagje sa svojim lagjicama Petar Kružić. Sabrao je četu od hiljadu i pet sto pješaka i šezdeset konjanika. Noću ploveć ugnu se svakoj neprilici, koju bi mu bili učinili plašljivi Mlečani. 10. aprila 1524. banu sa svojom četom kod Solina i odmah pohita pod Klis. Turske vojske bilo je više hiljada. Nenadanom navalom prestravi Turke, razbije ih, a iza krvave sječe mnogo ih živih ulovi i zasužnji. Iza kratkotrajne bitke ostane našim cijeli bogati turski tabor, svi topovi i bojne sprave, sva hrana i municija. Slavodobitno uljeze naš vojvoda Kružić u svoj grad, u koji sada doveze i Tomo Niger papine darove. Bilo je dosta novaca, da se grad bolje utvrdi, što je Kružić odmah i učinio, a i hrane za dulje vremena. Sada su i Mlečani klicali u veselju: „Spašena nam je Dalmacija!“

Kod navale Turaka 1527. pripovijeda se pripovijest, koja karakteriše tadanji način ratovanja. Imali su Turci izmed sebe nekakva Golijata, po imenu Bakotu, koji je Klišane na mejdan izazivao. Turci su toliko u njegovo junaštvo vjerovali, da su obećavali otići ispod Klisa, ako im kogod Bakotu svlada. Nagje se junak Mile Parisević, inače prost vojnik, koji se odluči na mejdan poći, a zavjetovao se majci božjoj trsatskoj, da će joj posvetiti onoliku voštanicu, koliki

je onaj div turski, ako mu Bog dade svladati onoga silnika. Popadoše se na očigled obiju vojska i Mile svlada Bakotu. Mile prikaza zbilja ogromnu svijeću, koju je jošte Valvasor na Trsatu vidio, a Turci za ovaj put ostave Klis[1]).

Glede Poljice doznajemo, da su u ono vrijeme, i to oko 19. augusta 1530. Poljičani u velikoj brizi bili, pošto se je vijest raširila, da će Turci provaliti u Poljica, jer Poljičani već od tri godine ne plaćahu običnog harača. Turci dogjoše i progjoše kroz Poljicu, a da ovoj krajini osobite štete ne naniješe[2]).

Dne 31. augusta 1530. stiže opet glas, da će Turci Poljica da pohode, da razoružaju narod. Dneva 1. septembra dogjoše odista Turci i opustošiše zemlju; do 9. septembra popališe do 200 kuća i odvukoše mnoge ljude, mnogo marve i veliki plijen[3]).

Nego povratimo se daljim dogagjajima pred tvrgjavom Kliškom.

U martu 1531. javlja neki Andrija Mihaljević, da je Klis u skranjoj nevolji (arx Clissensis in ultimo agit periculo). Turci sagradiše naime tvrgjavicu u Solinu, iz koje će udarati na Klis. Nastojne god. 1532. padoše pod grad, vogjeni Mlečaninom Nikolom Querinijem. Petra Kružića ne bijaše u gradu. U grad se uvuče neki izdajica, koji, obučen u redovničke haljine, skloni gragjane na predaju. Dne 4. jula ugje Nikola Querini sa Turcima u Klis, te zauzev grad i varoš pod njim stavi u nj jaku tursku posadu. No malo za tim, kad je jednom pošao Querini na sajam u Poljica, doplovi Kružić iz Jakina sa 2000 momaka i snažno udariv na varoš Klis, osvoji je pomoću svojih privrženika. Tamošnje Turke posiječe sve osim sandžak-bega, kojega baci u tamnicu. Nekoliko dana kasnije predade mu se i grad Klis, gdje u bjesnilu njegovi vojnici posjekoše tobožnjeg redovnika, koji je Klišane nedavno na predaju svjetovao; a 18. septembra ote Kružić pomoću kapetana riječkoga i senjskoga i tursku tvrgjavu u Solinu. Papa Klement VII., kojega bješe još 26. jula sam car Karlo V. molio za pomoć Klisu, podijeli sada 22. augusta oprost svima, koji su se borili kod Klisa, a samomu Kružiću oprosti, što su njegovi vojnici ubili tobožnjega redovnika, u istinu izdajicu.

Ovako bi opet Klis oslobogjen od Turaka. No kapetan Petar Kružić dobro je znao, da će se Turci osvetiti za taj poraz. Osim Turaka prijetili su Klisu opet Mlečani, pošto im na njihove molbe i ponude ne htjede Kružić grada izručiti.

Premda je godine 1533.—1536. uopće bilo primirje megju Ferdinandom i Sulejmanom, kod Klisa ne bijaše ipak nikada mira. Povoda su tomu davali ne samo Turci, nego i Kružićevi uskoci u Klisu. Dne 8. maja 1534. provali Zefer, zapovjednik Livna, do Klisa i Solina, te se tu utvrdi. Nastojne god. 1535. pade pod Klis bosanski sandžak Begović sa drûgom svojim iz Hercegovine, te podsjedaše grad 28 dana. Iste godine pokušaše Turci na zadnji dan poklada pomoću uskoka Matka Tvrdosalića izdajom zauzeti grad Klis, ali ne uspješe.

Iza ovih opsada na ljeto godine 1536. započela je već ona akcija, koju je kralj francuski ugovarao s portom, a Ivan Zapolja proricao. Turci provale s istoka i s juga na Hrvatsku. Slavonija, poharana i popaljena za pošljednje vojne Sulejmanove slabo se oporavila, malo je naroda imala i bila je slabo branjena. Paša

---

[1]) „Die Ehre des Herzogthums Krain", von Johann Weichard, Freiherrn von Valvasor. Laibach-Nürnberg 1689, 2. izd., Rudolfswerth 1877.—1879., sv. IV.. str. 30. i 31.; Kačić, na ozn. mj. str. 275.

[2]) Sanudo, „Starine", knj. XVI., str. 169.—171.

[3]) Na istom mjestu.

bosanski, koristeći se ovom zgodom, provali u županiju požežku te popali trideset sela i gradova, a šezdeset hiljada naroda spravi pod turski jaram. Druge vojske turske krenule su na Klis, u kojem zapovijedaše već tolike godine Petar Kružić.

Car Ferdinand, za koga je Kružić Klis i Senj čuvao i štitio na moru vlast od Mlečana, a na kopnu od Turaka, *nije žalibože bio u stanju da Kružića snažno* potpomaže. Mlečani su željeli Klis posvojiti, jer položajem svojim gospoduje nad solinskim poljem, a taj, na strmoj pećini sazidani grad mogao je biti zaštita i cijeloj Dalmaciji. Kad nijesu mogli Kružića svladati, stali su mu otimati na moru lagje a na kopnu imanja, samo da ga istisnu iz Klisa. To sve ispovijeda o Mlečanima sam Kružić u službenim pismima, napisanim Ferdinandu I. Papa, uvigjajuć znamenitost ovoga grada za kršćanstvo, rado ga je tako obilno pomagao, da je Sulejman morao bijesan vikati: „Ta to je papinski grad". Kružić se obraćao na papu, jer od svoga jako potištenog cara već više godina nije mogao dobiti nikakve pomoći. Turci osim tvrgjave naprama Klisu kod Solina podigoše još i drugih utvrdina kod Ozrine i Kučine, da Klis gladom izmore i na predaju prisile. Kružić nije bio toliko jak, da bi s malom svojom vojskom mogao Turcima zabraniti gradnju tih utvrda, već zaiska pomoći u pape i cara. Papa mu pošalje 700 momaka pod Lukom Jakinjaninom, a car pod grofom Turnom dvije hiljade ljudi. S njima složno udari Petar na tursku tvrgjavicu u Solinu. Već su naši bili provalili u *tursku tvrgjavu, kad dogje Murat beg iz Bosne Turcima u pomoć sa* hiljadu konjanika. Sad se prosu glas, da je turska vojska mnogo silnija nego što u istinu bijaše, te Španjolci i Talijani stanu bježati k moru, da se spasu na brodovima. Badava se trudio Kružić da bježeće zaustavi. Ostanu na bojištu Hrvati. Sveopćim bijegom smute se i oni, pak moradoše i oni uzmaći prema moru. Na jednom nagje se Petar Kružić skoro osamljen od sve vojske. Uzjaše konja i stane uzmicati. Turci progoneći ih nemilice, klali su kršćane. Kružić ukrca se zadnji u lagjicu, ali kako bijaše prepuna, slabo je plovila, te su ih Turci mogli progoniti. Oni navale na lagju i Kružić pade nakon junačke obrane. Glavu mu odsjekoše i odnesoše je na dar Amuratu paši bosanskome.

Mala posada držala jošte grad, premda je već u njem zavladao glad i žegja, jer su Turci već sva vrela oko grada osvojili bili. Da branitelje prestraše, pokažu im Turci glavu Kružićevu. Videći glavu svog vojvode, predade se posada, ali pod uvjetom, da može slobodno izaći pod oružjem iz grada. Mala posada pregje u Senj, gdje je takogjer njihov vojvoda zapovjedao i proslavi se pod imenom senjskih uskoka. Tako pade zadnja straža hrvatska na zemljištu današnje Dalmacije [1]).

Po Valvasoru bio je Petar Kružić porijeklom iz Mahrenfelsa u Kranjskoj. Kad je poginuo, otkupi mu za 100 dukata od Turaka glavu njegova sestra Katarina Kružić, koja življaše u Kranjskoj [2]).

Po Kačiću bio bi se Petar Kružić rodio u Zvečaju ispod strane (Zvečanje u Poljici) [3]); napokon kaže se u jednoj ispravi, koja je u „Lo Schiesone spalatino Lunario

---

[1]) Pavlinović, na ozn. mj. str. 67. i 78. — Klaić, na ozn. mj. str. 140. — „Povjest Hrvatska". Po vrelih napisao Tade Smičiklas. Dio I., od najstarijeh vremena do god. 1526. Zagreb 1882., str. 710. i 711. Dio II., od god. 1526.—1848. Zagreb 1879., str. 17., 32., 33. — Erber, na ozn. mj. str. 17. i 19. — „Narodni koledar za god. 1898." — „Matica Dalmatinska": „Poljica", Frane Ivanišević, str. 127.

[2]) Valvasor, na ozn. mj. str. 31.

[3]) Kačić, na ozn. mj. str. 281.

per l' anno 1883", str. 4.: „Del conte Pietro Kružić" objelodanjena, da je on pošao iz Klisa u pohode kući u Lupoglav, svoj kašteo u Istriji[1]).

Pošto se Turci ugnijezdiše u Klisu, počeše njihovi upadaji i u mletački posjed oko Spljeta. Mleci se zato požure, da sporazumno sa turskim predstavnikom Ulam-begom utvrde megje njihovog posjeda oko Spljeta; po ugovoru bile su te megje jednom crtom označene, koja se protezala od rijeke Soline istočno k Mosoru; odavle se savijala na južnu stranu do crkve sv. Ivana i sv. Luke, po tom se skrenula ponovo na istočnu stranu k brdu Perunu, te dospjela odavle u južnozapadnom pravcu do brda Grasso, koje leži blizu mora sjeverno od Jesenice. Svo zemljište, koje je od te crte zapadno ležalo, pripadalo je mletačkom posjedu, a svo zemljište istočno od te crte bilo je turski posjed, što je potčinjen bio zapovjedniku Klisa[2]).

Poljičani, osvjedočeni o velikoj opasnosti koja im prijetijaše, ako Klis padne u turske ruke, potpomagahu Kružića u njegovim bojevima protiv Turaka.

Kada Turci osvojiše Klis, pa kad u njihove ruke padoše i kule Solin i Kamen — ova potonja bijaše blizu rijeke Žrnovnice, — a osobito kada gore spomenuta megjašna crta bijaše izmegju turskog i mletačkog posjeda povučena, Poljica ostanu otvorena dušmaninu[3]).

Taj kritičan položaj, u kom se Poljičani nahodiše, potakne ih na ovaj korak:

Petnaestog novembra 1537. knezovi Frane Ivanišević, Marko Andrijašević i Jandrija Zubrijanović, glasnici i izaslanici Poljica — ovako priča jedan mletački izvornik — prijaviše se duždu Jandriji Gritti i savjetu Desetorice, te pošto ocrtaše sve nesreće, koje snagjoše njihovu domovinu, zaprosiše pomoć. Primivši ih blagonaklono dužd, pristade na njihove prošnje, te im udijeli podaništvo i zaštitu mletačku. Mletačka republika priznavaće im sve zakone i povlastice kao i samoupravu u unutrašnjim stvarima. Poljički suci moći će, istina, izricati osude, kako kaznene, tako i gragjanske, ali će osugjena stranka imati pravo da se obrati u Mletke i da podnese utok odnosnim vlastima, kao što je to propisano bilo za sve ostale mletačke podanike. — Dotična talijanska isprava glasi u hrvatskom prijevodu ovako:

Andrija Gritti,
Po Božjoj milosti Dužd od Mletaka.

Svima i svakomu, koji budu gledat knjige ove, oznanjujemo i hoćemo da bude na znanje, kako budući došli prid Naše pristolje i Glavari Našega Vića od Deset plemići i Abreni Knez Vrane Ivanišević, Knez Marko Andrijašević i Jandrija Zubrianovich navistitelji i poklisari privirne obćine Poljičke i budući nam prikazali na ime iste, da žudu svi pritisnuti se i privesti se pod krilo Našega Vladanja.

Mi zato s oblašću Našega Vića od Deset i nadovorženja, jesmo prijali i primili kakono virne i pridrage, koi su nam pripravni i veseli s poglavljima i uvitima, kako se ovde piše na svarsi i kako je zabilježeno. — Isti poklisari na ime iste privirne obćine prid naše pristolje zakleše se svarhu Vanćelja Našega Gña Isukrsta, da će nam biti virni.

Najprvo su prosili i pitali isti poklisari, i tako smo im dopustili, da sve vladanje i sud tokoli u stvari od karvi koliko od svake pravde od svi Poljicah i svoje daržave i okoliših da ima bit sud u reke poljičke i da Poljica budu vladana i upravljana od sudac iste obćine Poljičke, i po zakoniti običaji njiovi, i da Apelacijun od suda imaju upadat u ovome gradu Našima maistratima, kako čine i diluju ostali podložnici Naši.

Suviše zapitaše i Mi jim dopustismo za vike oslobode u naprisitim stvarima vljadanja Našega dobro služiti Gospostvo Naše i sircem mirnim poradi njiove obitelji, koi

[1]) Sanudo, „Starine", knj. XXI., str. 174.
[2]) Erber, na ozn. mj. str. 17. i 19.
[3]) Pavlinović, str. 67. i 68.

neimadući vortica, da mogu sahraniti iste svoje obitelji, bez pogibili, zato smo kajni zapovidit svima zapovidnikom naši gradova i otoka, neka imaju primit iste obitelji dobrostivo zajedno š njiovom robom a navlastito vinom njiovim, za koje ćemo da nemaju plaćati ikakve dacije po misti i zemlja naši.

Takogjer jesu zamolili isti poklisari i Mi jim dopustismo šest stotin kopljah na dar, za da se usiluju arvat protiva našim neprijateljem, kako se ukazaše slobodni da će udilovati na vajdu Naši posala. Biće nam toliko na sircu u svakoj potribi Našoj, koliko stvar koja biva i može biti pridraga vladanju Našemu.

Ove Naše zapovidismo učiniti i utvarditi pečatom zlatnim. Zato po oblasti istoga Vića od Deset i nadovaržen ja zapovidamo svakomu komu pristoji ili pristojati može obsluženju svakojakovi naših naredbah.

Dato u Našemu Duždevu Palacu na 15. Novenbra Zlamenje jedanadeseto na 1537.

Nikola Šagudi(u) Sekretar priuzvišenoga Vića od Deset[1]).

Turci bijahu opasni susjedi, te je Poljičanima predstojala burna budućnost, puna borbe i rušenja. Poljica nijesu imala tvrgjava, gdje bi sklonila svoja dobra i svoje porodice, kad bi ljudi sposobni za oružje izišli na otvoreno polje, da brane svoju domovinu i mletačku republiku. S toga bijaše posve prirodno, što im dužd dozvoljava, da u časovima opasnosti sklone svoje porodice, svoja dobra, a osobito vino na mletačko zemljište, a da ne plate nikakve carine. No Poljičani nijesu imali dovoljno oružja, te ih Mleci s njime snabdješe, darovavši im 600 koplja, da brane svoje i mletačko zemljište.

Pošto Poljički izaslanici „na evangelijama Gospoda Isusa Hrista“ položiše zakletvu vjernosti i poslušnosti utanačenim naredbama, povratiše se svojim kućama s uvjerenjem, da će se Mleci starati za Poljičane kao za svoje najmilije podanike.

Ove se nagodbe mogu smatrati ugovorom saveza za napadaj i obranu; ovaj sasvim odgovara politici, koje su se u to doba držali Mleci, koji su divnom revnošću na sve strane tražili saveznika, da uzmognu stvoriti jaki bedem protiv turske navale.

I zaista znamo, da je god. 1538. republika mletačka sklopila u Rimu savez s carem Karlom V., s Ferdinandom ugarskim, bratom njegovim i s Pavlom III., da se bore s polumjesecom. No Karlo V., stupivši u borbu s Francuskom, malo poslije napusti savez, te s toga Mlečići, pošto ostadoše sami, uzalud pokušaše produžiti ratovanje s Turcima. Sklopivši Mleci 1540. mir, moradoše ustupiti sve zemljište primorskih gradova sa kulama Nadinom i Vranom, te tako veći dio Dalmacije postade turskim sandžakatom sa pašinim sjedištem na Klisu.

Da u tom ugovoru Poljica i ne budu bila ustupljena Turcima, njima drugo nije ostajalo, već da ih snagje sudbina ostale Dalmacije[2]):

Klis je pao; kao što je spomenuto, u njemu je stolovao paša sandžakata[3]), a Poljica bijahu ostavljena turskoj sili. Položaj Poljičana postade suviše nevoljan. Sazvan bude veliki zbor da vijeća, kakve bi se mjere imale poprimiti za sopstvenu dobrobit. Kao jedino srestvo u ondašnjoj situaciji bude — bolnim srcem — zaključeno svojevoljno pokorenje pod turski jaram, da ga se kod bolje prigode opet strese, a da se ne žrtvuje život toliko ljudi u beskorisnu boju.

Izabrana budu dva člana velikog stola i poslana u Klis, da pašu u ime Poljica pozdrave i da izmole potvrdu njihovih zakona, ustanova i načina vladanja. Zato bi se Poljičani stavili u bojevima na stranu Turaka.

---

[1]) Erber, na ozn. mj. str. 113. Isprava u hrvatskom prepisu primljena od mnogopošt. popa Ivana Lučića.

[2]) Erber, na ozn. mj. str. 17., 18., 19. Isprava Erber, na ozn. mj. str. 113. i 114.

[3]) Sandžak je upravni predio po prilici kao francuski departement; a više sandžakata sačinjavaju pašalik (generalno namjesništvo).

Odaslanici bijahu vrlo dobro primljeni te usvojeno svojevoljno pokorenje sa obećanjem, da će se zakoni i način vladanja Poljica uzdržati i da će Poljičani pod uvjetom, da danak plaćaju, biti štićeni kao sinovi Alahovi.

Odaslanici budu bogato obdareni, te po tom otpušteni[1]).

Pavich Juraj (Pavić), ugarski plemić[2]), *u martu 1537.*

Erber, na ozn. mj. str. 17., 19.

U doba vladanja ovoga velikoga kneza padala bi gore spomenuta dukala dužda Andrije Griti od 15. novembra 1537.

Sladoevich Radoš (Sladoević) 1541.

Isprave na pergameni, pisane od Zorzia Krstulovića, po podacima popa Petra Škarice.

Augustinovich Zuanne (Ivan Augustinović) alias Draksoević, ugarski plemić od godine 1546.—1567.

Ovaj veliki knez vladaše kroz 20 godina neprestance do smrti svoje; njega je naslijedio 1567. Nikola Sudgich.

Franceschi, „Dalmazia", na ozn. mj., god. 1846., br. 46. — „Bullettino", god. IV., br. 3., str. 37.[3]).

Dvije turske isprave iz ovoga vremena glase u prijevodu, prva:

Matija, sin Grgurov, nastanjen u selu Cetini, nahiji Poljičkoj, prikaza se Šerijatu i dojavi, da je njegov stric Stjepan, sin Pavla, umro bez našljednika i da pripada njemu pravo posjeda, a on će se pobrinuti za naplatu poreza za pokojnikov posjed.

U isto se vrijeme Comach, koji je tvrdio, da i on ima prava na ostavštinu, sa Stjepanom na prijateljsku pogodio; za tim su se svjedoci saslušali. — Šerijat je uslijed toga ovu ispravu Matiji izdao i njega kao posjednika iza Stjepana odredio.

Dato u Poljici god. hedžre 964. (po našem vremenu god. 1559.).

Pečat Šerijata.

druga:

Riješenje kako je teklo i stvar kako je prošla, napisao ponizni Mustafa, sin Mehmedov, kadija nahije Poljičke i ostaloga.

Uzrok napisanja spisa istinitog sadržaja jest ovaj: Iz sela zvanog Stjena, što spada nahiji Poljičkoj, Matija, sin Grgurov, pristupio je pred kadijinski ured osobno, te pokazao tapiju Mustafa age, koji je danas povjerenik, koja glasi, da je Ivan, sin Petra umro i u granicama rečenoga sela u njegovu posjedu bivša jedna baština upražnjena ostala, te po carskom zakonu pod tapiju spala, pa da je od imaoca ovoga lista rečenoga Matije, sina Grgurova, 300 akći tapinske pristojbe uzeto i njemu rečena baština izručena, da mu niko ne smeta uživanje, dokle god bude plaćao državi porez; na što je po rečenoj tapiji zatražio od strane šerijata ispravu, te mu je ovaj vjerodostojni list napisan i kao isprava uručen, da mu u slučaju potrebe služi kao dokaz stanja stvari i istine.

Napisano početkom džemaziul ahara 984. (po našemu vremenu 1567.).

Svjedoci na stvar:

Protokolist Sejid; — Alija, podvornik šerijatskog suda;

Juraj veliki,

Matija, sin (nečitljivo) — i ostali prisutnici...

Marichich Agostino (Augustin Maričić) 1555.

Isprave m. p. popa Petra Škarice.

---

[1]) Franceschi, „Dalmazia", 1846., na ozn. mj. str. 472.; pošto Franceschi o odaslanju deputacije k paši u Klis govori, a Klis postao sjedištem paše god. 1540., to je odaslanje moglo biti oko god. 1540.

[2]) Klaić, na ozn. mj. str. 133.

[3]) Vremena vladanja velikog kneza Ivana Augustinovića glase po Franceschiju, Erberu i „Bullettinu" različito, te bi bilo željeti, da se povjesnički isprave.

Sudgich Nicolò (Sudgić Nikola), plemić ugarski 1567.—1581.

Njega je naslijedio Stjepan Nicolich. Franceschi, „Dalmazia", na ozn. mj., god. 1846., br. 46., str. 472., 473. — „Bullettino", na ozn. mj. str. 37.

Nikola Sudgić bio je vješt čovjek, koji je svoje suvremenike velikim oštroumljem daleko natkriljivao, te je bio sposoban, da i protiv valova hude sudbine u borbu stupi. On se je trudio pak je i postigao, da se prijašnje vladanje u zemlji ugarskom plemstvu nikad više ne oduzme, pozivajuć se dne 6. augusta 1576. na strogo izvršivanje ustanovnih zakona i na običaje u Poljicima, koji su već dukalom dužda Andrije Gritti od 15. novembra 1537. bili potvrgjeni.

Za vremena vladanja ovoga velikoga kneza podnesoše nekolicina Poljičana mjeseca juna 1570. mletačkom senatu ovu na hrvatski jezik prevedenu molbu:

Prejasni kneže,
Presvijetla Gospodo!

Ako smo u prošlosti, uslijed zlih vremena, mi stanovnici pokrajine Poljicâ bili prisiljeni protiv naše želje i volje stajati pod gospodstvom turskim, ipak nijesmo nikad propustili, a da na svaki nam mogući način i u svakoj prigodi ne iskažemo Vašoj Uzvišenosti usluga; poznavajući Vašu vjeru, pravednost i dobrostivnost, a kao kršćani bili smo na to obvezani, i ako nijesmo do sada tu našu želju i volju očitovali, kao što ih sada očitujemo i ako nijesu uvijek bile takove, ali s obzirom na to, da je Vaša Prejasnost živjela u miru sa carem turskim, nijesmo ih otkrili, ne radi koga od nas ili naših stvari, nego da ne budemo od smetnje Vašoj Prejasnosti.

Sada, kad gosp. Bog radi uveličanja svoje vjere hoće, da se ova republika lati oružja i zametne veoma pravedni rat protiv turskog cara, mi takogjer da zadovoljimo svomu srcu i da učinimo svoju dužnost, odlučili smo podvrći se toj Prejasnoj Vlasti, a tako smo učinili, spalivši najprije kuće naših vlastitih stanova, da ih neprijatelji ne uživaju, zapustili smo imanja i jurisdikcije svoje, i u jednu riječ, od gospodara i bogataša zadovoljavamo se biti privatnici i siromasi, želeći radije služiti ovu slavnu državu, nego zapovijedati u zemlji onog silnika.

S toga sam ja knez Janko Marianović, plemić iz ove pokrajine, zapovjednik dvaju sela dobro napučenih, od kojih se jedno zove Nachlice, a drugo Zakuciaz, ne mogući na drugi način pokazati svoju odanost, sve one tajne, koje sam mogao izmamiti, prijavljivao presvijetlom gospodinu knezu i poglavaru Spljeta, ali ne odličnom kastelanu Omiša i bio sam uzrokom, da prošlih dana predio Spljeta nije bio opljačkan, obznanivši lično gospodina kneza Spljeta o četovanju, koje je imalo uslijediti; suviše sam kao poklisar ove pokrajine više puta nosio u Carigrad presvijetlim Bailima vrlo važna pisma, a takogjer i njihove odgovore.

Ja u istinu knez Petar Jelić, sa Jurjem, Nikolom i Stjepanom, svojom braćom, zapovjednik dvaju sela, od kojih se jedno zove Truse, a drugo Duchie, veoma napučenih, sa knezom Stjepanom Gerolimovićem i Jurjem njegovim bratom, zapovjednikom dvaju drugih sela, veoma napučenih, od kojih se jedno zove Osiz, a drugo Tuarcich, praćeni od kneza Pavla i Nikole Antunovića i Jurja Martinelovića, sa nekolicinom drugih, pošto je bila nagjena od Pavla Milića jedna četa Turaka i Martolosa, koji su se bili sakrili u šumi područja Omiša, da zarobe one podanike Vaše Prejasnosti, navalismo na one Turke i Martolose i ubismo dva Turčina, a zarobismo jedanaest Martolosa. Zatim ih odvedosmo u Omiš.

A ja knez Jure Antunović, plemić iz ove pokrajine, brinuo sam se sa svom dušom za svaku korist i čast Vaše Uzvišenosti, sa cijelom svojom braćom, biva Pavlom, Petrom, Nikolom i Stjepanom, od kojih je svaki poglavica kuće i obitelji svoje, sa knezom Ivanom Zaedrekovićem, svojim šurom plemićem iz ove pokrajine, a da nijesmo imali nikakva obzira na bilo kakvu pogibao, koja se mogla zbiti, iskazujući svakojake usluge, kao što potvrgjuju javne svjedodžbe presvijetloga kneza i poglavara Spljeta.

Broj naš, koji smo postali odani Vašoj Prejasnosti, što plemića što pučanina, iznosi oko 350 kuća, sa velikim mnoštvom ljudi, žena i djece, a ljudi u istinu dobrih i sposobnih ima preko 600.

Sada u ime svoje i svih tih dolazimo pred Vašu Preuzvišenost, Mi Janko Marianović, Žuane Žuanić, Žuane Nikolić, Petar Jelić, Jure Antunović, Nikola Antunović i Marijan Marianović, sin goripomenutog Janka, svi plemići iz ove pokrajine i molimo:

Da, buduć smo mi bili glavnim uzrokom, da svi oni narodi postanu odani Vašoj Prejasnosti, a nadamo se, da će ih još mnogo postati, kao ovi; koji smo prvi okrvavili ruke turskom krvi i upalili svoje kuće, zapuštajuć sve svoje imanje, izvoli Vaša Prejasnost opskrbiti svakog od nas tako, da uzmognemo preživjeti sa svojim mnogobrojnim obiteljima, koje nevične stradati očekuju to sa velikom željom. Takogjer molimo, da izvolite providjeti na najbolji način, kako se Vašoj prevelikoj mudrosti uščini za onaj puk, od kojega jedan dio mi smo doveli. kao one, koji su se pokoravali našim zapovijedima, a drugi se je dio ugledao u nas, da uzmognu preživjeti na kakav način dotle, dok ih gosp. Bog i sa pomoći Vaše Prejasnosti kako drugojako ne pomogne, obazirući se uvijek na kakvoću ljudi, jer ih ima od 25 do 30 plemića osim nas gorepomenutih izmegju Spljeta i Omiša, koji su kao i mi ostavili sve svoje i odlučili služit Vašoj Prejasnosti, — i očekujemo sa željom, da će biti što više potpomognuti, buduć puni mnogobrojnih obitelji, kao i mi drugi.

Za tim će se udostojiti Vaša dobrostivost oprostiti nas, koji smo plemići u kojim god mjestima stanovali: od nametâ, služba i carine; ako pak istim moramo biti podložni, da budemo podložni onim nametima, službama i carinama, kojima su podložni plemići onih mjesta, u kojima ćemo biti.

Želimo još, da Vaša Prejasnost dopusti svim nama plemićima, da možemo nositi oružje po svim Vašim mjestima i t. d.

Ima pako i takovih, koji su pri ovoj radnji sa svim svojim silama i znanjem sudjelovali, kao što su mnogopoštovani Don Marko Spudićević i Don Petar Ligutić. Zaslužuju zatim da budu zaštićeni od Vaše Prejasnosti knezovi Žuane Jurjević i Pavao Jurišić, koji su bili veoma spremni kao i mi ostali[1]).

Mletački senat primio je blagohotno ovu molbu, kao što se vidi iz dukale od 6. juna 1570. dužda Vjekoslava Moceniga. Poslije običnog uvoda glasi ova dukala u hrvatskom prijevodu ovako:

„Od šuplike sada proštivene od onih pribivaoca od provincije Poljičke, kršćani, a podložnici turski, koji u ganuću ovoga rata pridoše pod krilo našega vladanja; ovo Viće jest čulo goruću želju njihovu, da hoće živit i umrit pod oblast gospodstva našega, budući za to zapustili svoja imanja, ostavili države, koje su imali, izgorili kuće i donapokon uzeli oružje u ruke protiva Turčina i pojunačili se isti Poljičani izsikavši nekoliko Turaka, proseći za to isti Poljičani koje provižiune i način da se mogu uzdržati s njihovom siromaškom obiteljom, kako se vlastito u istoj šupliki uzdrži, koja dila, kako su nam bila ugodna, pokazujući bilig dobrih i pravih kršćana, svi prignuti prama nami, takogjer poradi dobrostivosti iskazanja gospodstva našega, neima se pomankati izkazati svako pokazanje ljubavi i srčanosti za svidodžbu takoga njihova hrabroga dilovanja, da je bilo od privelike naše radosti i željnosti, da ćemo jih vazda utišiti, kako ćemo dilovati u svako vrime prama svim dobrim i virnima podložnicima našima.

Za to primljeno bude, da oni pribivaoci provincije Poljičke, koji su sada došli pod krilo i službu Gospodstva našega, da budu dobrostivo primljeni i namišćeni sada u Split, Omiš i Brač, ali gdi njima ugodnije bude; naregjujući mi returom od misti gdi oni se namiste, da ih imadu primiti i uzdržati kakono pridrage naše podložnike virne, i kako iziskuje njihov poklon i dobra volja na službu vladanja našega. Kojima Poljičanom dopušćuje se oblakšanje od svake tegoće i službe i dacije za pet godina došasti, a posli joj budu podložna ostala gospoda onih mista, gdi budu prebivati; a pučani takogjer biće onim tegoćam, koji će biti podložni pučani od istih mjesta. — A imadući se pokazati osobita ljubav prama knezovom Marku Marianoviću, Petru Jeliću i Juri Antunoviću, poglavice i uzročnici istih dila, za to stvaramo jih glavare svoga puka od onih sela, koje su zapovidali pod oblast tursku, za da u svaku zgodu mogu uživati oblasti, držanje koje su imali, kako jest pravično i pravedno; i za da poglavice istih Poljičana imadu način braniti se, podajemo jim od hazne Gospodstva našega trista dukata na godišće, četrdeset svakomu od sgor imenovanima trima knezovom, a petnest dukata svakom ostatku Marka Spudičevića i Petra Ligutića, imadući se ostalo od trista dukat razdiliti megju glavare iste poljičke, kako se bude vidit našemu kapetanu gjeneralu morskomu, ali ako njega ne bude, kako se bude vidlo gjeneralu od Dalmacije, imadući se u podilenju tih jaspri imati opaz biću svakoga glavara poljičkoga, oblast, koju su imali i koju zapustiše, koliko biću svakoga, odabirajući u vrime rata sadašnjega za glavare Poljičanâ one njihove zapovidnike, podajući njim pod njihovu oblast oni broj, koje

[1]) Prijepis uzet za uredovne svrhe od konservatora i povjesničara G. Alačevića.

će sudit da je podoban na službu našu, s onom plaćom, dočim budu služiti, koja će biti podobna, i kako smo jurve naredili s ovim Vićem istomu kapetan-gjeneralu, jer će biti po ovi način uzdržano, naregjujući jim na ono straže, koje će mu se viditi, uglavljujući da odbiju istim glavarom od plaće prvlje podiljeno. kako je običaj svima ostalim našim glavarom, koji služe na straži našoj, i da budu odiveni ista tri kneza u svilu, a ostala četiri, koji se svi nalaze prid nami, da budu odiveni u pan škerletni.

Dato u Našoj Duždevoj polači 6. juna 1570.[1])."

Za vremena vladanja Nikole Sudgića uputi se knez Janko Marianović, plemić iz provincije Poljičke, noću pred 26. juna 1570. sa drugim vogjama Poljičanima i Senjskim uskocima, da uzmu tvrgjavu Zadvarje. — Ova turska tvrgjava ležaše na najskranjoj megji, a iz nje je cijela okolica bila uznemirivana. — U najboljem redu pogje Marianović s barjaktarom na čelu i saznade, da je u tvrgjavi jaka posada, te da jurišanjem ne bi mogao uspjeti. Ali kad sada Turci iz tvrgjave na njega navališe, napadne ih Marianović sa svojim ljudima sa barjaktarem na čelu, žestoko i snažno, potuče ih, nagna ih u bijeg i zarobi 35 Turaka, megju njima Derviš-bega, sina zloglasnog Murat-bega Kopčića Hasan spahije, brata Gjaja paše, — Mehmeda Sokolovića i Ahmed-agu Lisičića. Sva trojica bijahu vigjene osobe[2]).

Jedne nedjelje, na 20. jula 1572. u rano jutro nastojahu Poljičani, koje je predvodio Janko Marianović, da se mačem i ognjem dočepaju turske tvrgjave Klisa. Kapetan Janko je sa svojom satnijom već na noć prije došao i pri uzdizanju bojnih lestava sam pomagao, pak se sa izabranim ljudima satnije Geremina Cipcija, jednog od poglavitih vogja, popeo na jednu stranu zida.

Janko Marianović, boreći se, prodre naprijed, uhvati zemljišta i dospije do kule Opraha; ovdje držaše svojom rukom uz opasnost života bojnu lestvu, jer su Turci s kule bacali kamenje i dugačka drvlja, i podigne zastavu svoje satnije na zidine Kliške tako daleko, dokle je uopće mogao prodrijeti. Janko se borio i bodrio družinu, da sažgu vrata kuće, u kojoj je negda Petar Kružić stanovao; kod ove se prigode pokaza Janko ko hrabar, viteški vojnik i pametan kapetan.

Kada se vojnici, što su tek zemljišta dohvatili, iz same kule Opraha počeše natrag povlačiti, zaklinjaše Marianović Bogom i republikom mletačkom sve kapetane, da ne uzmiču. Ali kad ga nipošto poslušati ne htjedoše, povuče se i on natrag megju pošljednjima[3]).

Evo još dva prijevoda turskih isprava, koje idu u doba vladanja ovog velikog kneza. Prva isprava glasi:

„Uzrok zapisnika je ovo:

Stipan sin Andrije, iz sela Kostanja, općine Poljice, kotar Zagorje pristupa sudu, te dragovoljno priznaje i očituje, da je njegovu baštinu, koja se nalazi u selu Satini, prodao Ani Bivo i sinovima za 2000 „trošećih se u jelu" akči, a to putem bej-bil-vefa (prodaja sa pravom povratka, kad novac vrati), i pošto je to u prisutnosti kupaca priznao, za to bi u zapisnik primljeno i prepis istoga tražiocima u ruke uručen, da se može u nuždi pravo dokazati.

Zagorje, dne 15. rebiul-evela 997. (1579.).

Kadija: Hasan."

---

[1]) Pavlinović, na ozn. mj. str. 68.; Erber, na ozn. mj. str. 114.

[2]) Iz jedne isprave proveditura Omiškog Anzola Trevisana dneva 28. juna 1570. Prijepis jednog ovjerovljenog prijepisa uzeo je konservator III. odsjeka i povjesničar Alačević.

[3]) Iz jedne isprave Hektora Trova, proveditura narodne vojske u Omišu, dneva 30. jula 1572. i Alvisa Grimanija, generalnog proveditura Dalmacije i Albanije, dneva 8. jula 1574. Prijepisi ovjerovljenih prijepisa uzeti od konservatora III. odsjeka i povjesničara G. Alačevića.

Druga isprava ovog je sadržaja:

„Povod jest pisanju:
Ivan, Petar, Jure i Marko, sinovi Matije iz Satine, općine Poljicâ, umrli su i njihova baština po carskom zakonu treba da se drugom uruči (mustehaki tapu), no njihove sestre Ana i Katarina, pošto traže da se našljedni dio (pomenuta baština) njima uruči, i pošto su položile državi pripadajuću vrijednost od 80 akćeta, za to je na njihov zahtjev izdana tapija i radi primanja inog troška od vlasnika izdaje im se ova isprava, da svoje pravo mogu pri nuždi dokazati.
Pisano u godini 990. (1579.).

Potpis: Halil v. r.
Muhur: Halil“.

Niculich Stjepan (Miculich, Nikolić) alias Dražoevich (Stjepan Nikulić alias Dražoević) plemić ugarski 1581.—1605., slijedi mu po „Bullettinu“ Zorzi Pavich.

Franceschi, „Dalmazia“, godine 1846., br. 22., str. 172., br. 46., str. 473. — „Bullettino“, na ozn. mj. str. 37. — Klaić, na ozn. mj. str. 141. — „Narodni koledar Matice dalmatinske 1898.“, str. 133.

Stjepan Nikulić postade velezaslužnim za otadžbinu; držao se strogo zakonâ, preinačio ih pogledom na postojeće potrebe i izdao je novih zakonskih odredaba, kao n. pr. zakon o grabežu žena.

Toga vremena kao da nije dosta napasti i muke bilo Poljičanima od Mletaka i od Turaka, i sami Uskoci bili su se na njih omečili, da im je došlo do plača tija u Českoj pred carem rimskim i kraljem ugarsko-hrvatskim, a u Senju pred senjskim kapetanom. Pečatnica Rudolfa II., potpisana u Pragu god. 1584., kaže za Nikolu, biskupa smederevačkoga, rodom iz Poljica, koji je došao da moli i izmolio da Poljičani slobodno putuju, da ih niko ne dira.

Kasnije drugo poslanstvo izmoli ovu povelju:

„Ferdinando po Božjoj milosti cesar rimski i t. d.
Prikaza se našemu prevedromu Veličanstvu fra Andrija Spudičević, bogoslovac i pripovidaoc, a poklisar virnoga i dragoga našega puka od Poljic, Podgragja i Žrnovice i od njihovih mejaši, u kraljevini od Dalmacije, pod vladanje arcibiskupije splitske, da milostive privileje, podane virnima našima Poljičanima, Podgragjanom i Žrnovčanom od dobre uspomene cesara Masimilijana, od veličanstva svitloga Rudolfa na 1584. a drugoga na 1599., u kojima privilejama zapovidaše sa svima vojnikom i svima našim mlajšima, da pušćaju hodit u miru iste puke poljičke, podgrajske i žrnoviške, i da nji nemaju mučit ni u životu ni u imanju, ni u blago, ni u vino, ni u kruh, ni u meso, ni u voće, ni u kojoj drugoj stvari njima podložnoj, nego da isti puk bude siguran u svakoj državi svojoj i njihova imanja, toliko u našoj državi, koliko u mletačkoj i u turskoj, svi oni koji su iz Poljic, Podgragja i Žrnovice i svih njihovih mejaši.... Toliko ako prolazit budu, koliko ako zastoje učinit koju radnju, i da Emin može ulist u Poljica slobodan, sa četiri ali pet drugova, a sam uslanica; a da Vlasi koji prolaze u Poljicih, u Podgragje i Žrnovici budu oni slobodni i njihovo imanje, niti da i jedan Uskok oliti nami podložan more uvriditi sgor rečene pod penu odmetničtva i izgubljenja svoje karike i plaće i drugih pedipsa na volju našu i našega gjenerala od Karlovca i kapetana senjskoga; i hoćemo da ove naše budu proglašene u Senju od kapetana, a ne budući njega od vice-kapetana, i da budu ispisane u kancelariju senjsku, i da budu vraćeni sužnji poljički i sve imanje uzeto u Poljicih, navlastito u Jesenice i Žrnovicu, i od svega da se dade na znanje našemu gjeneralu od Karlovac i kapetanu senjskomu; i oni jošće koji su učinili protiva naredbi cesarskoga veličanstva, i unapridak koji će učiniti našemu gjeneralu ali kapetanu senjskomu, i da oni pedipsaju pristupnike i naše neslušnike, i da učine svakomu povratit imanje.
Dato na 21. augusta godine 1604.“ [1]).

Mletačka gospoda, mirujuć od Turaka, zakidavala su iz Spljeta poljička prava, kao što se vidi iz pisma 13. decembra 1603. samoga dalmatinsko-arbanaskoga Providura:

---

[1]) Pavlinović, na ozn. mj. str. 70.

„Za to buduć mi umoljeni od knezov i glavari i prokuraturi iste provincije poljičke, koji budući čuli naše došašće k ovomu gradu, pridoše mnogo jih pridati sebe i svoju dicu i svako njihovo imanje na službu privedrogą vladanja, da jim pojdemo narediti, da unapridak budu jim uzdržani sdol upisani kapituli za njihovo oblakšanje i za svidočanstvo njihovoga dobroga posluha, za zlamenje da su ista Poljica poljubljena od prevedroga Principa.

Za to oblašću koju uzdržimo od preuzvišenoga senata, podiljujemo istim prosećim Poljičanom i ovom našom zapovigju naredismo, da unapridak budu istim Poljičanom, koji pribivaju u provinciji Poljičkoj, uzdržano kako slidi, to jest: Da unapridak svitli zapovidnici od Dalmacije neimaju zapitati na ložu kod kančelarije, kako je običaj bio skoro, dali ima se pozvati kipom ako se moći bude, ako li ne, pisat će sudcem i prokuraturom poljičkim, oznanjujuć jim vrime dužniku da plati svoj dug; a biće dužni isti sudci poljički u termin od dana petnaest odgovoriti na knjige s virom od pozova; inako ako progje vrime od pozova, vrimę zabiliženo istim dužnikom, a plativši oni svoj dug, biće dužan Poljičanin prići na sud prid prisvitlo reture u termin osam dana, a ne prišavši neka se sentencijaju platiti dug, kako je pravedno i podobno.

Da komandaturi i ostali pristavi istih svitlih returov ne budu uzdržat iste Poljičane kakono da su inostranci, niti od njih uzimati dvojstruku plaću; da li će isti Poljičani biti držani kakono isti gragjani splicki; vlastito takogjer biti će ispunjeno od kančelarije u njihove plaće i u ostale dacio i u ostale stvari biti će im uzdržan privilegji njima drugi krat ispušćeni od privedrogą Principa.

Nikola Donado, Provid. gjeneral.“ [1])

Nadodaju se još iz vremena vladanja velikoga kneza Stjepana Nikulića ove isprave, prevedene iz turskog u hrvatski jezik.

Ana kćer Matije, nastanjena u Cetini, nahija Poljica, kuća u Zagori, dogje pred šerijatsko vijeće te izjavi, da je imanje njezinih sinovaca Jurja i Marka, sinova Ivanovih, ostalo ispražnjeno (mahloul) i da je ona posjednica toga imanja, radi čega je od Emina i to od Omera i Halil-efendije primila teskeru.

Pogledom na teskeru izruči šerijat Ani, kćeri Matije, ovu ispravu.

Dato u Zagori u muharemu 988. (na 6. jula 1582.).

Potpis šerijata.

Budući je rečeni Juraj Ivančević iz sela Cetine, nahije Poljice, umro, njegova baština pripada Marku Ivančeviću, pokojnikovome bratu. Pošto Marko imade pravo na tapiju, utjeralo se od njega 50 akći, koju će svotu svake godine plaćati Marko, vlasnik Jurjeve baštine.

Napisano u Zagori god. 989. (1583. 5./6.).

Potpis svjedoka i muhur šerijata.

Pošto je rečeni Jure, Matov sin, stanovnik Cetine, nahije Poljice, kuće (?) Zagorske, pred svjedocima izjavio, da nekretnine, koje su u mjestima zvanim Dračović i Stinčen Potok i koje su u posjed Pavla i Stjepana iz Jahnova (sela), pripadaju našljednicima ovih potonjih, šerijat je to izdao na korist Pavla i Stjepana.

Napisano u Zagori god. 992. (1586. 3./4.).

Potpis svjedoka i šerijatov muhur.

Zagorski šerijat izdaje ovu ispravu Jurju, Petru i Ivanu, Matovim sinovima, koji su tražili baštinu, što im je pripadala od njihove majke Ane i koja bijaše ostala bez prijavljenika (mahloul, monatal). Uvažujući opravdanu molbu, šerijat izdaje ovu ispravu rečenim Jurju, Petru i Ivanu, stanovnicima Cetine, te im nalaže da plaćaju godišnjih 80 akći u ime poreza.

Svjedoci bjehu preslušani i od tada su gorespomenuti oni, koji imadu pravo na baštinu njihove majke Ane.

Napisano god. 997. (1591. 5./9.).

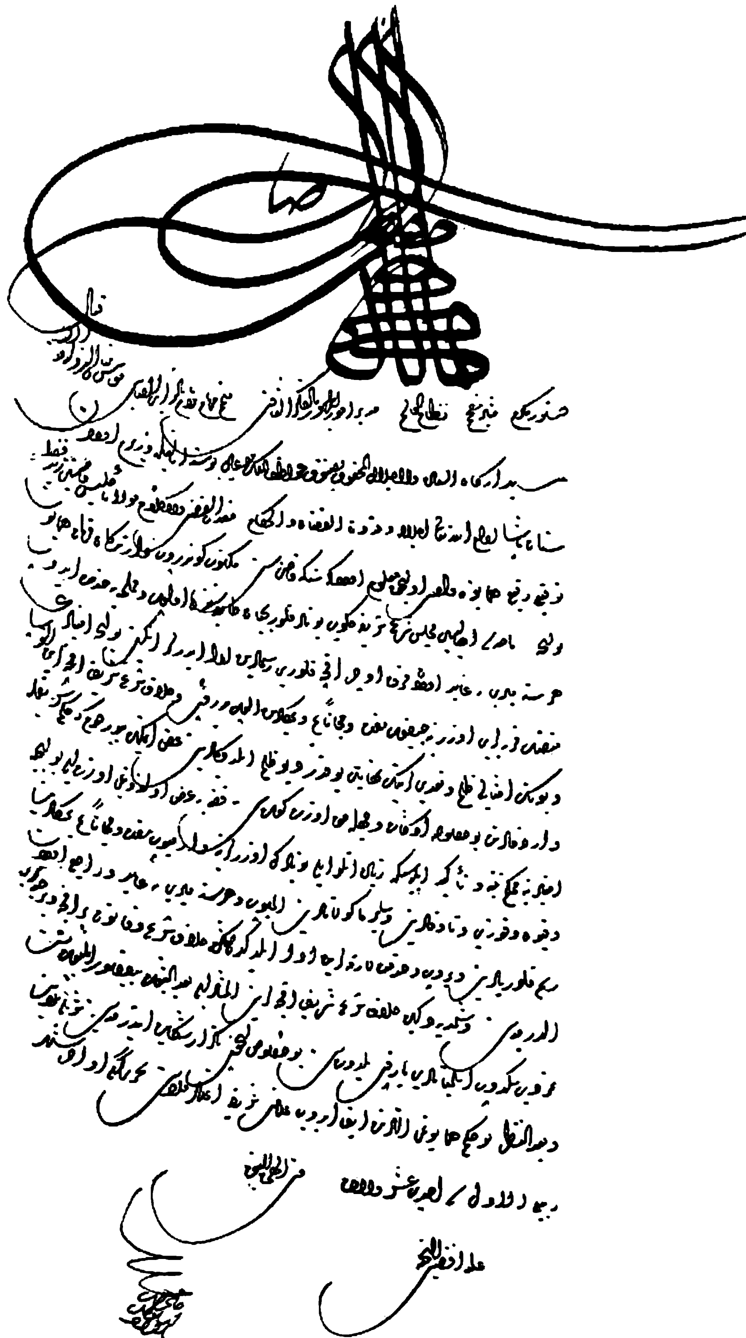
Tugra sultana Mehmed Hana III., sina sultana Murad Hana III.

Plemeniti vezire i preuzvišeni muširе, te ravnatelju svijeta, koji upravljaš javnim poslovima prosvijetljenim umom, koji rješavaš opće potrebe, pravdu nepromašivom pameću, ti utemeljitelju zgrade sreće i obilja, učvrstitelju temelja, blagostanja i veličine, ti koji

---

[1]) Pavlinović, na ozn. mj. str. 72. i 73.

si svakovrsnim darovima Svevišnjega Boga obasut, Moj veziro Sinan pašo (Bog ti trajnom učinio veličinu), koji upravljaš bosanskim vilajetom; i ti uzoru kadija i sudaca, izvoru

Slika 15. Ferman sultana Mehmed Hana III., sina sultana Murad Hana III. (1/2 nar. vel.)

kreposti i učenosti, Naš gospodine kadijo u Klisu (povećana ti budi krepost), primite na znanje čim stigne carski uzvišeni znak.

Nositelji (držatelji) carskoga fermana, obitavaoci Poljice, podastiru podnesak i navode, da su tom uzvišenom sjedištu šerijata, u kojem si ti kadija, dolazili, te prijavili, da su

Poljice emini (upravitelji) usprkos toga, što su oni miriji državi spadajuću daću od 43 forinta (u zlatu) predali, navalili na obližnja spojena sela, te svu zalihu oteli, novac protiv uzvišenog šerijata oduzeli, te sličnim zulumima i nasiljima nema konca.

Ja zapovijedam, da — čim ovi stignu s Mojom previšnjom odlukom — ovaj postupak pravedno ispitaš i izvidiš. Ako se bude slučilo kao što podnesak glasi, to strogo opomeni emine Poljice, da ne bi više s konjanicima proti ovih navaljivali i besplatno od njih zahtijevali jelo, stoku i perad.

Nedaj da im se novac oduzimlje protiv šerijata i zakona, pošto su miriji spadajujuću daću predali i nužnu rabotu obavili.

Pošto ustanoviš, koliko im je do sada novaca protiv uzvišenog šerijata oduzeto, sve to bez ikakovih zaostataka oduzmi, a onoga, koji se ne bude pokoravao, zabilježi i dostavi; ne prouzroči da u ovom predmetu ponovna tužba uslijedi.

Ovako znaj, izvidi ovu stvar i pouzdaj se u uzvišeni znak.

Pisano koncem mjeseca rebiul-evela 1011. (početkom septembra 1602.).

Biograd.

Tugra sultana Mehmed Hana III., sina sultana Murad Hana III.

Uzoru plemenitih zapovjednika i svijetlih dostojanstvenika, nositelju časti i ugleda, koji si obasut obiljem milosti sveznajućeg Boga, ti upravitelju hercegovačkog sandžaka — trajna ti budi veličina — i ti uzoru kadija i sudaca, izvoru kreposti i učenosti, Naš gospodine kadijo u Klisu (povećala ti se krepost), — znajte čim vam stigne visoki carski znak. — Primjer sretnih, generalni kontrolor bosanskih financija (da mu potraje njegov ugled) podastro je ovamo podnesak, koji sadržaje: „Obitavaoci Poljice, koji pripada bosanskom državnom lenu Stevabanskoj (?) opredijeljeni su na red u memlehi (solani). — Budući spomenuta raja obitava po obalama mora, po mučnim neuregjenim i kamenitim mjestima, nijesu kadri davati izvanrednih daća. — U godini 1010., što se zapovjedilo fermanom... nijesu udovoljili dužnosti. Pak i sada, kad se spomenuti na dotični... rad natjeruju, svi bježe, te je propast memlehe spomenute mukataê neizbježna.

Što je proglašeno 7. zilkâ'deta 1011., kad im se nugja i kad se natjeruju, svi listom bježe, te zatvor i sve drugo ne pomaže da se dogje do novca ili do čega drugoga. Budući su ovo solari a ne spadajući u zakladu poreza, u tom slučaju ne bi trebalo, da se ista od mirijskih poslova njima na teret meće, jer inače, kad im se na ime nameće, uragja rasulom njihovijem. Zbog toga je upravo prodano soli za akčeta 14. tovara, što je mukatâ'-i na veliku štetu."

Moj ferman pako sada izlazi, po kojem isti dobivaju oprost od svih mirijskih dužnosti, te da se jedino kao i do sada u službi upotrebljuju kao solari.

Isto tako nalažem, da kad stigne Moje previšnje riješenje, ovi ne zanemaruju svoje dužnosti, nego što na njih spada, da obavljaju kao što i do sada.

A od sada da im se ne nameću nikakvi divânski porezi, nikakve vanredne daće, budući se od istih ovi opraštaju i oslobagjaju nego kako od starine oni rečeni posao obavljahu, tako i sada neka ta stvar ide. — Ozbiljno se nalaže, da se nikom pojedincu ne bi šta nepravedna dogodilo.

Ovako znaj i poslije zapovijedi, ovu carsku rješitbu u njihovim rukama ostavivši osloni se na uzvišeni znak.

Pisano u gradu Biogradu 12. zilkade 1011. godine (22. aprila 1603.).

Tugra sultana Ahmed Hana I., sina sultana Mehmed Hana III.

Uzoru kadija i sudaca, izvoru kreposti i riječi, Našem gospodinu kadiji u Klisu — povećala mu se krepost — neka je poznato čim prispije uzvišena carska diploma, da su nosioci carskoga fermana, obitavaoci okoline ili sela Poljica spremili na Moju carsku ordiju (dvor) molbu, te navode, da u slučaju, kad jedan od ovih s drveta padne, ili se od studeni smrzne, izgori ili utopi ili munja kojeg ošine i usmrti, tad ih zakvače osobe, koje su „ehli urf" (ljudi koji samovoljno postupaju, a da se ne drže zakona), te predbacajući im, da se megju njima desilo umorstvo, protiv šerijata ih globe i zatvaraju.

Ja nalažem, da kad stigne uzvišena zapovijed, pravedno izvidiš. — Ako se bude to dogagjalo, zapriječi i ukini. Budući da megju njima nema takovih, koji bi bili kakvim ratnim orugjem usmrćeni, te po zakonu ne mogav biti na odgovornost potegnuti, za to ne daj „ehli urf" osobama, da zlostavljaju ove protiv jasnog šerijata zbog onih, koji se smrznu, izgore ili utope, koji s drveta padnu ili gromovskoj strijeli podlegnu. A onoga, koji se bude opirao, te ga bude nužno javiti, zapiši ga i dostavi, te ne prouzroči, da dogje ponovna tužba.

Ovako znaj, osloni se na uzvišeni znak.

Pisano u Biogradu početkom mjeseca rebiul-evela 1013. god. (koncem jula 1604.).

Pavao Pavich (Pavac Pavić) plemić ugarski 1596.

Pismohrana i k. ministarstva rata u Beču. Izvornik: Croatica. Junija 1596. fasc. 6. Julija fasc. 7, 71. — Rukopisi bečke c. i kr. dvorske knjižnice pod br. 5990, str. 214.—242. — Valvasor, na ozn. mj., sv. IV., str. 34. i 56. — Maschek, na ozn. mj., god. II., str. 103. — Pavlinović, na ozn. mj. str. 72. — Klaić, na ozn. mj. str. 141. — „Spomenici hrvatske krajine“, sakupio i uredio Radoslav Lopašić, knj. I., u Zagrebu 1889., str. 203.—213., 222.—236. — Erber, na ozn. mj. str. 22. i 23. — „Narodni koledar Matice dalmatinske 1898.“, str. 127. i 128.

Ivan Alberti, jedan plemić spljetski naumi da tvrgjavu Klis, koja je već kroz 59 godina bila u turskom posjedu, za kršćanstvo opet zadobije[1]). On se za to sprijatelji sa nekoliko kršćana, koji su stanovali u kliškom predgragju i koji mu obećaše svoju pomoć pri tom poduzeću. Ovi su znali za neki pristup, što je vodio k najvažnijem dijelu tvrgjave, a na koji pristup Turci nijesu ni mislili. Alberti bogato obdari ove njemu odane ljude. — Kad mu se kći rodi, zamoli Alberti poljičkog kneza Pavu Pavića, da se kumstva primi, kako bi ga tim duševnim srodstvom još više k sebi privukao. — Pošto je Alberti i Pavu Pavića obdario, saopći mu svoje namjere glede Klisa. — Ovaj, pun čežnje, da svoju domovinu oslobodi od turskog vladanja, jer je težak jaram već nesnošljiv bio, ponudi Albertiju sve imanje svoje i svu moć svoju za to poduzeće, obećavši mu, da će odmah, čim kršćani zauzmu tvrgjavu, sa znatnim brojem svojih ljudi u pomoć pohitati, te se, bude li nužno, s njima u tvrgjavu i zatvoriti; prije pak, kao turski podanik, ne može se Turcima pokazati kao neprijatelj, da ne izloži i sebe i domovinu svoju potpunoj propasti.

Ovu tajnu povjeri Alberti i spljetskom plemiću Nikoli Cindro, razboritom i neustrašivom čovjeku, koji je kod ove prilike Albertiju u svako doba svojim prokušanim savjetom bio pri ruci. — Pošto je Alberti znao, da njegov naravni gospodar — republika mletačka — sa turskim sultanom živi u miru, a ne htijući radi poduzeća na Klis mir na kocku da stavi, odluči on, da jerusolimski vitez Antun Bertuzzi ovu stvar njemačkom caru Rudolfu II. razloži.

U tu svrhu otpošlje Alberti u svoje ime Bertuzzija u Zlatni Prag i predloži, da će važnu tvrgjavu Klis, koja je ključ skoro cijele Bosne, predati u careve ruke.

Car, koji je s Turcima ratovao, pomišljajući da bi zapremljenje Klisa i jedan dio turske vojske iz Hrvatske odvuklo, te bi mu se možda i prigoda pružila da novih zemalja steče, primi ponugjeno mu poduzeće s velikim zadovoljstvom u pismima, upravljenim Albertiju i ostalim učesnicima.

Dokle se ovo razvijalo, nastade neka parnica izmegju Albertija i njegovog brata doktora Mata, nemirna, častohlepna i nepametna čovjeka. Uvrijedivši smrtno brata svoga radi ove parnice, obruži Mato jednoga dana brata Ivana javno na plokati pred ložom na najgrgji način i zaprijeti mu, da će ga kao neprijatelja republike objesiti. Ivan Alberti nije se na taj napadaj ni osvrnuo.

Nastojnoga dana otputuje Mato u Mletke i podnese protiv brata tužbu kod savjeta desetorice, koja je dakako radi velike uzrujanosti tužitelja bila bezuspješna,

[1]) Podlogom ovih redaka služi osobito dotično opširno izvješće Konstantina Prosperija iz Ferare na generala dužda ferarskoga, Hipolita Bentivoglia, dneva 12. augusta 1596., sadržano u „Spomenici hrvatske krajine“ od Radoslava Lopašića, knj. I., Zagreb 1884., str. 236.—255.

ali ipak Ivana Albertija nagonila na brže postupanje glede tvrgjave Klisa. Ovaj odluči dakle, da Cindro što skorije otputuje u Hrvatsku, da i od onde promicanje poduzeća osigura. Cindro otputuje posljednjeg dana pred god. 1596. iz Spljeta, i već blizu Ljubljane čuje, da carski general Juraj barun Lenković, poglavica hrvatske krajine i primorja, zemaljski kapetan u Kranjskoj[1]) nije u Ljubljani, već da je otputovao na dvor Njegovog Veličanstva. — Cindro se vrati natrag u domovinu i pisaše iz Senja — gdje je carskog kapetana o prilikama tačno obavijestio — opširno carskom generalu Lenkoviću, moleći ga, da o svemu Njegovom Veličanstvu izvijesti. — Kapetan senjski obeća Cindru, da će mu generalov odgovor po sigurnom pouzdaniku što skorije poslati.

Na 27. februara, pokladni utorak 1596., dogje potajno jedan čovjek Albertiju i Cindru, koji im saopći, da pogju na otok Čiovo, gdje će moći govoriti sa Nikolom Lasinovićem, Biankiniem i ostalim poglavicama uskoka. Tu predadu Albertiju i Cindru pisma careva dneva 7. novembra 1595., upravljena Albertiju i ostalim učesnicima, u kojima Njegovo Veličanstvo ističe, da je njihovu želju, Njemu da služe, od viteza Bartuzzija razumio i da odobrava, da se poduzeće proti Klisu u Njegovo ime izvrši.

Alberti zabrinut, da bi brat Mato ipak mogao izraditi da ga uapse i pošto su i Turci skoro svaki dan opominjani bili, da se protiv Klisa zla namisao snuje, odluči, nečekajući ni na bolja vremena, ni na odgovor na pisma, što ih je Cindro iz Senja poslao, brzo da radi.

Pri ponovnom dogovaranju sa istim poglavicama uskoka razloži im Alberti svoju namisao i zamoli ih za njihovu pomoć, koju mu oni, pošto se radilo o tom, da se služi njihovom caru, odmah obećaše. — Tu bijaše sa dva brata Mihnića i četiri brata Miloševića, od kojih je jedan Turčin bio, uglavljeno, da se to poduzeće izvede 8. aprila u ponedjeljak velike nedjelje, a Cindro bude poslan na otok Šoltu, da dovede uskoke, koji boravljahu na tom otoku. — U večer 5. aprila pogje Cindro na Šoltu, ali né nagje uskoka, te ih naumi pričekati, jer su ostavili vijest, da će se svakako u jutro na cvjetnu nedjelju natrag povratiti.

U subotu na 6. aprila dogje Lovro Mihnić Albertiju i saopći mu, da je tvrgjava kliška skoro sasvim bez vojnika, od kojih su neki otišli na jedan sajam u unutrašnjost zemlje, drugi pak sa kadijom u Spljet; s toga da se ne može više otezati, a on će druge noći Albertija sa njegovim ljudima bez opasnosti uvesti u tvrgjavu. Alberti pristane na to i pošalje odmah Nikolu Sugjića, sina kneza Novaka, da druge noći sve brodice uskoka, koje bi našao, dovede, i da ljude iskrca u području spljetskom kod Gospe od Žujana, gdje će ih Alberti čekati. — Pred večer otide Alberti sa 40 momaka, što sa sela, što iz Kaštela, na lice mjesta.

Nikola Sugjić nagje kod otoka Brača Miloša Slavičića i Jurja Vukšića na 80 uskoka u tri brodice, te ih dovede do mjesta, gdje je Alberti znak sa vatrom već bio dao; s njima pogje Alberti na Visoku — jedan brežuljak u području spljetskom, i to s istočne strane. Osim straža unutar tvrgjave kliške, bile su još tri straže svaka od šest momaka, od kojih jedna pod zapovjedništvom Lovre Mihnića, postavljene izvan tvrgjave.

---

[1]) Valvasor, na ozn. mj. str. 56.; Lopašić, na ozn. mj. str. 235.

Odmah iza gore spomenutog znaka s vatrom, nalože ljudi Albertija drugu vatru na južnom kraju spljetske luke, nazvanome sv. Petar, a treću opet na brežuljku sv. Nikole, koji leži zapadno.

Kad je opazio Lovro Mihnić te vatre, poubijaše on i tri njegova pouzdanika ostatak noćnih straža na njihovim stražištima i donesu odsječene glave Albertiju, koji bijaše tada sa 120 momaka na Visokom; pak pošto su jednoga od njih ostavili kao taoca, kao i dan prije njihove žene i djecu, a poznavajući dobro zem-

Slika 16. Tvrgjava Klis iz slikotvorine inžinira mletačke republike Camozio 1571.[1])

ljište, odvedoše Albertija sa njegovim ljudima put Klisa, gdje ostadoše 80 momaka u kliškom predgragju u zasjedi. — Alberti, spljetski plemić Frane Martini, Nikola Sugjić, vogje uskoka, Spljećani i Kaštelani, svega 40 momaka, koje vodiše njihovi pouzdanici iz tvrgjave, provale teškom mukom preko strmenitih hridina, jedan drugog podupirući, kroz jedan otvor na južnoj strani, kojim oticaše nečist, dva sata prije sunca u gornji, najvažniji dio tvrgjave.

U to doba bijahu i Turci obaviješteni, da u onom kraju mora ima mnogo uskočkih brodica, te zato naredi dizdar, da se kao vijest u tvrgjavi ispali top.

---

[1]) Vidi opis tvrgjave Kliške u početku opisivanja o osvojenju Klisa po Leonardu Foskolu 1648. (veliki knez Juraj Pavić 1632.—1655.).

Kad su kršćani, koji su dotle u tvrgjavi mirni bili, taj topomet čuli, zazovu tri puta Isusa u pomoć i pohitaju velikom odvažnošću kroz gornji grad te poubijahu sve, što im od neprijatelja do ruku dogje; u kućama potuku pospane ili one, koji se za bijeg pripravljahu i u kratko vrijeme bijaše najvažniji dio tvrgjave u njihovim rukama. — Ono 80 momaka, što stajaše u zasjedi okolo predgragja, provališe, kad čuše buku u tvrgjavi uz trubljavinu i tutanj bubnja u predgragje i posjekoše sve Turke, na koje su u kućama naišli, ili koji su se već dali u bijeg. — Tako pregje 7. aprila 1596. na cvjetnu nedjelju, skoro bez gubitka kršćana, tvrgjava u njihove ruke. U ponedjeljak u 2 sata izjutra dogjoše Nikola Lasinović, Ivan Vlatković i Biankini sa 300 uskoka, i s njima se počne jurišati na nekoliko kuća u predgragju i u dônjem gradu, u koje se mnogi Turci povukoše; tom prigodom izgorje žalibože i jedna hranom napunjena zgrada. — Kulu Oprah, gdje se sklonilo 210 što žena što djece turske, nije se toga dana uspjelo savladati, jer se kapija gradska, što na Prhnu poljanu vodi, nije mogla zatvoriti, kroz koju je Mustafa, sandžak kliški više puta pokušao da grad opet osvoji, ali ga kršćani, koji ga srčano dočekivahu, svaki put suzbiše. — Kod ovoga poduzeća poginula su 3 kršćana, nekoliko njih bijaše ranjeno, a od Turaka palo je 40 i 130 zarobljeno, ostalima pogje za rukom da umaknu. Druge večeri pogju uskoci, pošto su Ivana Vlatkovića, Nikolu Sugjića i Miloša Slavičića, vogje uskoka sa 70 momaka — cvijetom senjskim — ostavili u tvrgjavi, sa zarobljenim Turcima i sa plijenom put Senja.

Kako se o tom srećnom uspjehu Albertjia pročulo, stigne u tvrgjavu i Pavo Pavić sa 200 Poljičana, megju kojima bijahu skoro svi svećenici poljički. Sa ostalim hrabrim Poljičanima bili su došli: veliki knez Pavo Pavić sa sinovcem i zamjenikom njegovim Nikolom Pavićem, Pavo Siritković iz Poljice, arhigjakon kliški sa 3 brata, Ivan Stjepaničić rodom iz Poljicâ, koji je kapral bio, sa bratom Markom, — Vičić — Novaković sa 50 momaka, jednim zvonom i barutom, — Marko Mihanović, knez jednog sela sa 30 momaka, a služio je kao kapral, — svećenik Ivan Sinovčić, poljički plemić sa nekoliko ljudi, megju kojima bijahu i njegova dva brata, od kojih se jedan zvao Frano i služio kao kapral.

Barnić Sinovčić, knez Dubrave sa svojim bratom Nikolom i 30 momaka; prvi je služio kao kapral.

Radoš Sagić, knez Jesenice sa nekoliko ljudi, — bio je kapral.

Stjepan Mikulić, knez sela Ciclena, sa bratom svećenikom Nikolom i sa nekoliko ljudi, služio je kao kapral; Petar Sladojević, svojak Pave Pavića, jedan od glavnih vogja sa nekoliko ljudi.

Ivan Sladojević knez Kostanja, sa nekoliko ljudi[1]).

Mnogi drugi ljudi iz spljetske i trogirske okolice dogjoše u tvrgjavu, spremni proliti svoju krv za obranu tvrgjave. — I Cindro, koji ne nagje uskoka, stigne uz velike opasnosti u Klis, jer je opazio vatru u gradu i slutio, što se dogodilo. Drugoga dana podmetnu kršćani vatru pod kulu Oprah, no pošto se Turci uz osiguranje života i imetka njihovog, što ga u kuli imadoše, predadoše, zauzmu kršćani oko podne i to branište.

---

[1]) Imena sviju ovih Poljičana izvagjena su iz izvješća Pave Siritkovića, arhigjakona kliškog, na cara Rudolfa o sudjelovanju dalmatinskih Hrvata pri osvojenju Klisa. Zlatni Prag, mjeseca jula 1596. Arhiv ratnog ministarstva, Croatia 1596., juli, sv. 71. — Lopašić, na ozn. mj. str. 230., 231. i 232. — U tome izvješću spomenuta su imena i drugih Dalmatinaca iz Kaštela i Spljeta, koji su učestvovali u tom poduzeću.

Bilo je predvidjeti, da će Turci skoro sa vojskom doći, i zato kršćani odmah počeše tvrgjavu popravljati; tako su bili neki dijelovi predgragja uravnjeni, sve kuće što su na zidinama tvrgjave bile prizidane, budnu porušene, na svima zidovima podignuti bedemi, živež i streljivo na označena mjesta sakupljeno i pomnožano, sve čatrnje i bačve pod strehama vodom napunjene.

Skoro se ukaza kod Ozrine, sjeverno od Klisa jednu milju daleko, nekoliko turskih odjeljenja, pa kako bi se ista, bilo na podne ili u večer, Parhnoj poljani približili, stavili bi se kršćani izvan tvrgjave suprot njima. Dolazilo je do puškaranja, gdje kršćani nijesu imali gubitaka, ali zaglaviše mnogi Turci, kojima su glave odsijecali i na zidinu prama Ozrini kao znak pobjede postavljali.

Na 12. aprila dogje Mustafa, sandžak kliški, stric velikog vezira, u Ozrinu sa 600 momaka, gdje je mirno stajao, očekujući ostatak vojske; ipak je bilo svaki dan puškaranja izmegju Turaka i posade u tvrgjavi, koja svršavahu uvijek u korist potonjih.

Kad je broj Turaka narastao na 2000 momaka, dogjoše pred tvrgjavu klišku, gdje ih je posada na bedemima čekala; tu promatrahu neko vrijeme tvrgjavu sa visine Grebena i pogjoše prama kuli solinskoj. Vraćajući se u njihov tabor u Ozrinu okolo Klisa, ispališe nekoliko pušaka na tvrgjavu, na što odgovori posada pravom tučom puščanih zrna.

U turskoj vojsci bilo je 150 jenjičara, koji se, prodrijevši u poravnani dônji dio grada, tako blizu bedema sa zapadne strane ugnijezdiše, da se je posada iz tvrgjave kamenjem na njih nabacivala.

40 kršćana, pošto tri put Isusa prizvaše, učiniše tako hrabro napadaj iz tvrgjave, da četvorici jenjičara odsjekoše glave, mnoge raniše, a ostatak natjeraše u bijeg. — Nakon toga dogagjaja ne približavahu se Turci tako blizu tvrgjavi.

Istom što 22. aprila bijahu u taboru Mustafa, sandžak kliški i druga tri sandžaka sa 8000 momaka po prilici, počnu Turci sa strane Ozrine iz jednog topa, koga dovukoše iz Solina, gruvati na Klis, no ne učiniše nikakve štete.

Na 26. aprila spusti se turska vojska povrh izvora Behlinice; na večer joj prispiju dva 20-funtaška i jedan 16-funtaški top iz Knina, koje postaviše još iste noći na Parhnu poljanu, a drugoga dana započne žestoko gruvanje na jedan mali srednji bedem (kurtina) blizu džamije; ipak je šteta, koju nanesoše, bila neznatna. Opsjednuti popravljahu odmah svaku štetu sa kamenjem, drvljem, zemljom i podigoše okolo kapija, koje je neprijatelj noć prije sagorio, braništa od kamenja i zemlje.

Istoga dana utaboriše se dva sandžaka, svaki za sebe, poviše Roputine blizu Grebena i izvora Behlinice, i podigoše noću uoči 28. aprila 7 opkopnih košara, a u isto doba druge četiri povrh Parhne poljane oko jedne stijene.

Za vrijeme te radnje ubiše opsjednuti mnogo Turaka iz puške, dok ovi pogubiše samo jednog mladića, koji se bez potrebe izložio.

Pošto su Turci dva dana uzalud pucali na gornji grad, uvukoše 29. aprila jedan veliki top megju opkopne košare, i otvoriše odavle vatru na kulu Oprah. — U to je doba već započela oskudica vode, koja se u barilima i mješinama držala, te se počne i ono malo vode iz čatrnje trošiti; po dva momka dobijahu jednu staklenku vode na dan. — Na 2. maja bilo je u čatrnji samo još tri prsta vode, kad na sreću istoga dana poče kiša padati, tako da je opet bilo vode za četiri dana.

Istoga dana, t. j. na 2. maja rasprsne se opsjednutim jedini top, što su ga imali. — Turci poslaše veći broj strijelaca, koji podigoše oko izvora prikope i tamo se ugnijezdiše, da Klišane ne puste na vodu.

Bez gubitka ljudskog života nije se više moglo dobiti vode. — Istoga dana dogje u neprijateljski tabor giasici [1]) bosanskoga paše sa nekoliko Turaka, i neprestano se gruvalo na kulu Oprah. — Jedan morlak donese opsjednutima vijest, da će 3. maja biti općeniti juriš, radi čega Turci pripraviše već mnogo bojnih lestava. — Opsjednuti spremiše se da navalnike junački dočekaju. Druge noći donesu dva čovjeka vijest, da će skoro general Lenković jaku četu u pomoć poslati, koja vijest sve opsjednute jako ohrabri. — Na 3. maja nije došlo do jurišanja, ali zato na 4. maja, jedne subote, — podigoše Turci u zoru strašnu buku i urlikanje, kao da će se nebo srušiti i približavahu se sa sviju strana tvrgjavi, osobito sa Parhne poljane, sa bojnim lestvama, te započeše juriš, više smionim načinom, nego li u redu i po pravilima ratne vještine.

Ma da tvrgjava leži na strmenitim, visokim hridinama, te Turci bijahu za to u vrlo rgjavu položaju, ne odustaše ipak, već jedan juriš slijegjaše za drugim. No i opsjednuti braniše se takim junaštvom, da su se svi napori turski izjalovili i mnogi od njih poginuli; gubitak kršćana bio je jedan poginuli i 6 ranjenih. Sav Klis bio je do podne zavijen u dimu od praha.

Vidjeli su Turci, da se tvrgjava jurišanjem ne može savladati, pak promijeniše zato svoju taktiku, te pozatvaraše sve puteve i one k izvorima. Odustaše od daljeg jurišanja i zaključiše, da posadu gladom na predaju primoraju; samo i na dalje gruvahu iz topova na kulu Oprah, na kojoj 5. maja otvoriše jedan prolom od jednog koraka dužine i širine.

Pošto je 6. maja kod opsjednutih vode sasvim nestalo, urotiše se njih nekoliko, da nastojne noći ubiju Albertija, Cindra i ostale vogje i da napuste tvrgjavu.

Kad su Alberti i Cindro za to doznali, pogjoše obojica odmah na mjesto, gdje su se opsjednuti sakupljali i tamo ih počne Alberti mirnim i dobrohotnim načinom od njihove namjere, da tvrgjavu napuste, odvraćati, istaknuvši, da se tek na muci poznaje pravo junaštvo i da se radi gladi i žegji ne opterete vječnom sramotom, već da se u Boga uzdaju, jer im samo On može pomoći, kad se ljudskoj pomoći ne bi više nadati mogli. — Alberti ih uvjeri, i ophodom u gradu izraziše opsjednuti svoje nadanje u Boga, te odlučiše i dalje se boriti. Nastojne noći uoči 7. maja, dana sv. Dujma, učenika sv. Petra, padaše izdašna kiša, te u tvrgjavi opet za nekoliko dana bijaše vode. — Osim toga opsjednuti otvoriše i jednu rupu u gradskom zidu blizu kuće, gdje je nekad boravio Petar Kružić, pak sigjoše 45 momaka na vodu, i vratiše se opet sa 20 napunjenih mješina.

U tvrgjavi bijaše već taka nestašica vode, da su neki radi žegje, što ih je mučila, kušali, da piju svoju mokraću.

Na 8. maja stigne zamjenik turskog vojskovogje bosanskog u neprijateljski tabor, gdje je do predaje tvrgjave sa cijelim taborom zapovijedao.

Pred nekoliko dana pogje Franu Martiniju za rukom, da se iz tvrgjave uz najveće opasnosti provuče kroz neprijatelja i da carsku vojsku u Senju na što bržu pomoć prinuka, no pošto ta pomoć nije mogla tako brzo stići, odvaži se

---

[1]) Riječ giasici označuje počasnu stražu.

knez Novak Sugjić sa drugim ljudima iz Trogirske i Spljetske okolice, koje zamoliše opsjednuti, da u Klis unesu živeža. Noću na 11. maja združi se Ivan, sin Novakov i Marko Margitić, vogja uskoka sa 230 momaka, megju kojima bijahu i Spljetski plemić Frane Gieremia i kapetan Juraj Lascari; ovi podigoše prvo buku na dva razna mjesta, da odvrate pažnju turske vojske, te se po tom spustiše preko Mosorskog mosta kroz dolinu Bagu-Dolac, pojure na neprijateljske straže, ubiju nekoliko Turaka i provale u tvrgjavu jedan sat pred zoru sa 700 hljebova, svaki od 2 funte. Ovo opskrbljenje živežom bilo je u ostalom za opsjednute vrlo štetno. Turci opkoliše tvrgjavu još jače, te su tako i oni, koji su tvrgjavu opskrbili, trošili taj živež i ono malo vode, što je još bilo.

12. maja digoše Turci tabor na Ozrini, te se i ovaj dio turske vojske utabori pored drugoga na Grebenu, kamo su već na večer topove sa Parhne poljane prenijeli i sad odavle započeše gruvati na kulu Oprah.

U tvrgjavi ponestade već svakoga živeža; neki su jeli divlje korijenje, drugi opet pokvarene ostatke brašna, pečene volovske kože i konjska kopita, a drugi, koji se na tu hranu ne mogoše odlučiti, nijesu već od više dana ništa jeli. Svi izgledahu kao smrt, a svaka dobava vode stajala je ljudskog života. I za cio talir bilo je teško čašu vode dobiti.

Bilo je pravo čudo, da su se Cindro i Ivan Vlatković, koji su pri svakom puškaranju u prvom redu bili i na najopasnijim mjestima stajali, gdje su ljudi i turska taneta kao krupa oko njih padali, uvijek neozlijegjeni natrag vraćali. Megjutim je i pod-kralj od Trani dočuo o stanju u Klisu, te stavi odmah nekoliko brodova sa živežom i streljivom i neki broj vojnika u pripravnost, da opsjednutima pomoći donesu; ali prije toga pošalje jednog Arbanasa u Spljet, da dobije sigurne vijesti, da li je Klis još u kršćanskim rukama. Taj Arbanas učini se gostioničaru u Spljetu sumnjivim, a Benedetto Moro, general Dalmacije, dade ga uapsiti i tek poslije pada tvrgjave Klisa bude isti po naredbi senata opet iz tamnice pušten.

Turci su znali, da posada u tvrgjavi svakojako trpi, pak su je često na predaju pozivali, obećavajući joj sigurnost života i imetka i stavljanje taoca, dokle god ne budu na sigurnom mjestu. Ali posada, pobugjena hrabrošću Albertija i Cindra i nadajuć se u skorašnju pomoć, uvijek bi odgovarala, da će radije umrijeti, nego tvrgjavu napustiti. Megjutim su slali glasonoše za što skoriju pomoć. Pošto se mnogi ne mogahu već više na nogama držati, a pomoći ni od koje strane ne bijaše, pošto već šest dana progje, da mnogi od opsjednutih nijesu ništa jeli niti pili, pošto su već od nekog vremena tovari, konji, paščad, mačke, govegje kože i sve biline, kojih se moglo naći, potrošene bile, zaključi na 20. maja većina opsjednutih, da tvrgjavu preda. Uzaludno bijaše velikodušje i čvrstoća Albertija i Cindra, koji od tuge pred životom bez časti, a ne bojeći se časne smrti, sami sebe za hranu nugjahu, samo da se nevolja i opasnosti opsade i nadalje snose, da se čast dalmatinske narodnosti visoko uzdrži.

Bilo je 4 sata prošlo, kad se povrati jedan odaslanik opsjednutih, što se kao morlak preobukao, da ga Turci ne poznadu, te ga uvukoše užetom u gornju tvrgjavu, koji je donio jedan prsten Bertuzzija i vijest, da će skoro stići izdašna pomoć. Na tu vijest zaključe opsjednuti i nadalje ustrajati.

Ova izdašna pomoć sastojaše se u ovome:. Knez Novak, čiji sinovi, braća i srodnici bijahu megju opsjednutima, sakupi 200 ljudi iz okolice Spljeta, Trogira i Šibenika i kad je doznao, da se je Bertuzzi sa Martinijem i nekoliko Senjana

povratio, da tvrgjavi do dolaska generala Lenkovića pruži nešto pomoći, združi se s njime. Tako združen raspolagaše Novak sa preko 400 momaka. Noću izmegju 20. i 21. maja naumi Novak da tvrgjavu opskrbi živežom. Pošto su neki od toga odjeljenja za opskrbu tvrgjave izgledali zabrinuti za svoj život, reče Novak svojoj četi: „Ko je vjeran caru, taj nek pogje za mnom". I bez i jednog trenutka oklijevanja slijegjahu ga svi ljudi. U dobrom redu stigoše na brdo, što se diže nad Trogirskim Kaštelima i Spljetom, te skrenuše sa 13 tovara živeža osim onoga što ga ljudi nosijahu, put Klisa. Blizu tvrgjave naigju na mnoge turske straže i Novak ih morade napasti, te nastade krvavo hrvanje. Kad su opsjednuti čuli buku, navale — ma da su se od slabosti jedva na nogama držali — i oni iz tvrgjave na neprijatelja, te četi sa opskrbom, isjekavši mnoge Turke, prokrče put, tako da je ova gubitkom nekoliko mazgi i dosta živeža, 300 momaka jaka — 100 ih je ostalo na Mosoru — sa 7 tovara 3 sata prije zore u tvrgjavu ušla, gdje opsjednuti, koji već odavno ništa jeli nijesu, živež tako harčiti počeše, da se jedva 600 hljebova i 7 mazgi moglo skloniti. U toj bitki poginuše mnogi Turci, od kršćana samo osmerica, a sa obije strane bilo je mnogo ranjenika. Jedan zarobljeni morlak saopći opsjednutim, da su Turci jako uzrujani, jer dobiše vijest, da se iz Hrvatske primiče jaka vojska za oslobogjenje tvrgjave. Drugog dana, 22. maja, bilo je neprestanog puškaranja, a kad je na večer nekoliko njih na vodu pošlo, pogine jedan momak a dvojica bijahu ranjena. Iz jutra na 23. maja pogje opet jedna mala četa na vodu, ali je Turci suzbiju; u borbi poginuše 4 Turčina, a sa obije strane bilo je nekoliko ranjenika.

Oko podne, mučeni žegjom, napadoše opsjednuti kao divlje zvijeri na Turke, te tako pogje za rukom, da se u tvrgjavu unese 20 mješina vode. Jedan je od njih poginuo, a 8 bijaše ranjeno.

Tako su bili prisiljeni da vodu životom jednoga ili više njih uvijek naplate, te prozvaše tu vodu „krvava voda", koja je osim toga još i mutna bila, jer su je Turci svake noći kamenjem i zemljom zamućivali.

Noću u 2 sata pošalju opsjednuti Cindra, kneza Novaka, Miloša Slavičića i Frana Gieremiju sa nekoliko drugih ljudi, da tvrgjavu opet živežom opskrbe, Gieremija je danomice pri svakom puškaranju učestvovao; bio je jako darovit, a pri tom i hrabar mladić. Turci ih opaziše i odmah na njih nasrtoše, ali oni nekoliko neprijatelja poubijaše, te sebi put prokrčiše, a da nijednog od družine ne izgubiše. Tom prigodom ponio se osobito hrabro Slavičić. On je jednoga Turčina, koji ga je sabljom napao a udarac mu puškom odbio, bacio pod noge, ubio ga i dočepao se njegove sablje. Svi dogjoše preko Mosora zdravo i veselo u Omiš.

Turci svašta upotrijebiše, da zapriječe unašanje živeža i vode u tvrgjavu. Na 23. maja pozdraviše ih iz pušaka, da im vodu zapriječe; vode se ipak, ma i malo unijelo; jednoga im Turci zarobiše i od njega doznadoše, kako je velika oskudica kod opsjednutih u svakom pogledu i koliko je momaka odaslano za opskrbu tvrgjave. 24. maja već se nije moglo vodu vaditi, jer su Turci kod izvora u zasjedi bili i tek noću pogje za rukom unijeti 10 akova vode, ali tom prigodom budnu i opet trojica od opsjednutih ranjeni.

Megjutim doznadoše oni, što su za opskrbu tvrgjave izašli, da je general Lenković ušao sa pomoćnom vojskom u jednu luku kod svetog Arhangela; kod njega je bio i Petar Antun od Kapue, markiz od Kolonjize, sin vojvode od Termoli, koji bijaše na putu u Ugarsku, da se tamo bori za katoličku vjeru

Kad je u Trstu doznao, da general Lenković kupi vojnike i da će Klisu u pomoć, pogje on u Senj i tamo pristane uz carsku vojsku. Cindro, Novak i Miloš Slavičić požure se odmah do generala, opišu mu vanredno mučno stanje opsjednutih i opasnost, da ako pomoć ne stigne najdalje do ponedjeljnika 27. maja da će opsjednuti morati tvrgjavu napustiti, jer je dalje držati već ne mogu, a svaki dan po nekoliko od gladi umire. Na to vogje držahu vojno vijeće. Uz ostale nazore počne ih knez Novak uvjeravati, da se turska vojska mora svladati bez oklijevanja, što nije tako teško, jer je u turskom taboru i ne maleni broj kršćana, koji bi tom prigodom — kao što ima uzroka da drži — oružje njihovo okrenuli protiv Turaka, koji su, i ako ih je mnogo više od kršćana, strašljivi, a pri tom i slabo naoružani; on ne sumnja o uspjehu, ako pogje za rukom, da se neprijatelj iznenadi. Ovaj savjet primo general i ostale vogje, ali na hudu sudbinu kršćana bi zaključeno, da se neprijateljski tabor danju napadne, ma da je Cindro svjetovao, da se prije živež i streljivo u tvrgjavu skloni, pak poslije većom sigurnošću na uspjeh, noću boj započne. I ako je turske sile više bilo, mogla se je njezina snaga nenadnim noćnim napadajem lako slomiti.

Pod zapovjedništvom generala bijaše 36 brodova, megju kojima dva puna živeža i streljiva; jedan od pape a drugi od cara; držala se smotra i u svemu bijaše 1000 momaka, megju kojima Karlovčana, Senjana, kranjskih i koruških narodnih vojnika, vojnika iz Trsta, Prindela, Otočca, Ledenica, Vinodola; 300 momaka ostade kao straža na brodovima.

U večer 25. maja iskrca se general sa ostatkom vojske, t. j. sa 700 momaka, kod Segeta Trogirskog i krene još iste noći uzduž obronka brda, što Trogirski okoliš nadvisuje. Generalova je želja bila, da svoju momčad što bliže Klisu iskrca; no morade i na to misliti, da izbjegne kakvom zapletaju sa Mlečanima, koji držahu svoje galije na dobrim mjestima u pripravnosti za iskrcavanje[1]). U nedjelju na 26. maja u jutro, sigje Lenković na Knezačko polje, koje je više Gomilice u spljetskom području, četiri talijanske milje daleko od neprijatelja.

Ovdje se počivalo, hrane uzelo i zapovjednik senjski odavle je odaslat da uhodi neprijateljski tabor. Pošto se i oni, što bijahu odaslani iz Klisa za opskrbu i oni koji su iz Spljeta, Trogira i Sibenika pohitali, pridruže vojsci za oslobogjenje, pogje general 26. maja poslije zapada sunca sa 1700 momaka na glavicu Kozjaka, gdje ih opet odmori i nanovo ih izbroji; bijaše ih samo 1022 momka, ostali se razigjoše[2]). Da svoje ljude ne poplaši, nije im general Lenković ni spomenuo, kakove su prilike, već naredi da u dobrom redu krenu put neprijateljskoga tabora. Neprijatelj, doznavši, da se primiče general, razdijeli svoju vojsku u tri dijela; jedan dio i to morlake, postavi na glavici brda, što nadvisuje Roputinu; tu su bili i turski tabori, koje čuvaše znatan broj vojnika; drugi dio, 6000 Turaka jak, ponajviše pješadije, stojao je okolo i na glavici Grebena u jakoj poziciji, gdje bijaše postavljeno i topništvo, koje su Turci namjeravali da u boj zapletu, što se odista i dogodilo; treći dio u istom broju, ali samo konjanici, stajao je kod Ozrine, jednog sela blizu Parhne poljane.

Prodrijevši u klanac Vratca potuče kršćanska vojska najprije neprijateljske straže i navali u zoru 27. maja tako žestoko na turski tabor, da je

---

[1]) Izvješće generala Lenkovića, Senj, dne 6. juna 1596., na cara Rudolfa II.; Lopašić, na ozn. mj. str. 206.

[2]) Izvješće generala Lenkovića caru Rudolfu II.; Lopašić, na ozn. mj. str. 208.

uzmicanje njihovo naličilo pravom bijegu. Oborivši sve, što bi im na put stalo, dopriješe kršćani već do neprijateljskih topova i bez sumnje bi brdo Greben i topove osvojili, da im nije želja za plijenom otrgla sigurnu pobjedu.

Oko trista što Dalmatinaca što Uskoka [1]) počeše odmah plijeniti turski tabor; kad to opaziše Turci sa Grebena i onaj mali broj kršćana u njihovoj vojsci, ohrabriše se nanovo; znatan dio njihovih konjanika nasrne na plijenioce, te ih većinom isjekoše, a ostatak u bijeg natjeraše. — Pored sve te nezgode prodirao je general sa svojima uz neprekidno puškaranje sve više naprijed i bio bi neprijatelja protjerao sa Grebena i osvojio njegove topove, kad odjednom u taj mah oboriše Turci vatru iz topova, mnoge kršćane usmrtiše i dalje napredovanje učiniše nemogućim. Na veliku žalost generalovu poginu ovdje megju ostalima i markiz od Kolonjize, koji se boraše junački poput lava, i koji pokaza, da je pravi potomak Skenderbega, sina Kamuze, gospodara Arbanasa. Pošto su se čete generalove već počele kolebati, uputi se isti sa svojom vojskom uzduž brda k tvrgjavi. Na tom putu zadavahu mu morlaci, koji su na brdu bili, mnogo jada, Tako dogje kršćanska vojska na Parhnu poljanu, gdje Cindro, koji se uvijek u prvim redovima nečuvenom smionošću i divljim junaštvom boraše, jednome Turčinu, koga je ubio, sablju ugrabi, i sa istom u ruci kao hrabar vojnik i dalje se borio. Sa svom snagom i sa sviju strana navališe Turci na čete generalove sa konjicom, koja je sa Orzrine došla; sa četama, što su sa Grebena došle i za kršćanima išle; sa morlacima, koji nizbrdice dohrliše. I ako je general svojim primjerom, svojim krepkim podvicima, da je bolje život nego li čast izgubiti, svojom neustrašivošću, nastojao ustrajati, i ma da su mnogi neprijatelji izginuli, to bi ipak, — kad je neprijatelj sa tako nadmašnim brojem sa sviju strana na generala Lenkovića navalio, kad su već toliki, osobito od čete samog generala izginuli i ranjeni bili, samo malo njih ili možda ni jedan živ ostao, da nijesu opsjednuti, upoznajući skrajnu opasnost, generalu u pomoć pošli, te Turke — i ako gladom i žegjom izmučeni — tako snažno napali, da ih donekle suzbiše i već malaksalom generalu omogućili, da se sa jednim dijelom svoje vojske povuče u dônji kraj tvrgjave.

Arhigjakon Alberti, brat Ivana Albertija, vraćajuć se iz Rima, pridruži se usput carskoj vojsci i pohita svome bratu, koji je kao zapovjednik tvrgjave odlučio bio, da gornji kraj tvrgjave ne napušta, već da tamo dočeka generala; on nagovori brata, ili bolje rekavši povuče ga na silu za sobom, da u dônjem kraju tvrgjave pozdravi generala, gdje se obojica srdačno zagrle.

General zamoli Albertija, da povuče vojsku u tvrgjavu, pošto se je ista još sve jednako velikim gubitkom borila sa Turcima. Da ni jednog časka ne gubi, izagje Alberti iz tvrgjave i upravljaše uzmicanjem golom sabljom u ruci. I ovdje se on pokaza kao prokušan vogja i hrabar vojnik; tu ga, na preveliku tugu sviju ubije turski konj, pogodivši ga u slabinu, i ugrabe mu jedan lijepi lanac oko vrata, koga mu je donio vitez Bertuzzi. Tako poginu Alberti, koji bi, da ga nije briga radi spletaka brata njegova na to preduzeće prerano gonila, neumrlu slavu ostavio; ali pored svega toga ostaje mu za sva vremena zaslužena hvala.

Ovaj boj, u kojem su Turci pobjeditelji ostali, ma da su imali veći broj poginulih nego kršćanska vojska, trajaše tri sata. Od kršćana poginulo je ili bijaše zarobljeno

---

[1]) Izvješće generala Lenkovića caru Rudolfu II.; Lopašić, na ozn. mj. str. 207.

300; megju ostalima poginuše Ivan Alberti, markiz od Kolonjize, biskup senjski Petar Dominis[1]) sa nekoliko svojih svećenika, tri kanonika iz Spljeta: Mate Veselić, Vicko Vitalić i Dujam Skarnić[2]), knez Novak, koji se kod topova junački borio, Jerolim Mazzarello i Antun Nadali, oba plemići, jedan iz Trogira a drugi iz Spljeta. Od Lenkovićevih boraca budne što mrtvih što zarobljenih 136 Karlovčana, 84 Senjana, 42 Tršćanca, 40 iz Prindela i iz gore pomenutih mjesta, — ukupno 302 momka. Broj poginulih ili zarobljenih Dalmatinaca nije se mogao ustanoviti[3]).

Cijeloga drugoga dana 27. maja bijaše u tvrgjavi vojno vijeće, što se valja sada započeti.

Kad su opsjednuti uvidjeli, da im položaj baš nije tako očajan, a pošto je noću u oči 28. maja padala izdašna kiša, te je i vode za nekoliko dana dosta bilo, a osim toga poslije zadnje bitke oko 17 konja i mazgi u tvrgjavu uvedeno, te bijaše posada za 7 do 8 dana i sa živežem opskrbljena[4]), odluči general, da tvrgjavu na 28. maja sa većim dijelom boraca napusti radi opskrbe.

Prije toga naumi general, da Cindra, koji je zajedno sa Albertijem ovo poduzeće započeo, čijom je hrabrošću i razborom tvrgjava do sada caru održana bila, kojega je odvažnost i tačno prosugjivanje u pošljednjem boju upoznao, — odredi za zapovjednika tvrgjave na mjesto Albertija i to tim više, jer ga skoro svi za to moljahu, pošto su znali, da bi se Cindro dao prije na komade isjeći, nego napustiti tvrgjavu.

Kad je arhigjakon Alberti o tome doznao, nahucka nekoliko Poljičana, svojih rogjaka, te pogjoše svi vikajući i tužeći se generalu, da nije u redu, da se ma ko drugi pretpostavlja arhigjakonu Nikoli Albertiju.

Premda je general već htio te vikače vratiti, ipak im Cindro stade govoriti, da se umire i da ne čine toliku buku, jer se on tako važnog zapovjedništva ne bi mogao ni primiti. Cindro zamoli generala, blagodareći mu na dobrom mnijenju, što ga o njemu goji, da odredi drugoga za zapovjednika, pošto bi takav razdor mogao imati štetnih pošljedica, — a on će na se primiti drugu, još važniju zadaću — da dovede tvrgjavi pomoć.

Ganut zagrli general Cindra, pohvali ga po zasluzi i odluči, da ga upotrijebi u tako suviše važnu pitanju, da tvrgjavi pomoć dovede.

Pošto je naznačeno onih 300 boraca, koji će u tvrgjavi ostati, postavi general arhigjakona Nikolu Albertija zapovjednikom tvrgjave, te mu naredi da se svakako drži do idućeg ponedjeljnika, jer će do tog dana za stalno stići pomoć. Arhigjakon se primi i obeća, da će prije život izgubiti nego li napustiti tvrgjavu.

Na večer 28. maja izagje general su 700 momaka, u tri razlučena odjelenja u dobrom redu iz tvrgjave pravcem na Mosor, da stigne u Omiš. Turci, koji svuda postaviše jake straže i kojima je jedan izdajica dao iz tvrgjave znak sa gorućim korovom, bačenim sa jednog prozora[5]), nasrnu odmah osobito na srednje odjelenje, u kojemu bijaše sam general. Kršćani potišteni uslijed oštre noći,

---

[1]) Valvasor, na ozn. mj., IV. sv., str. 34.
[2]) Pavlinović, na ozn. mj. str. 72.
[3]) Lopašić, na ozn. mj. str. 213.
[4]) Izvješće generala Lenkovića caru Rudolfu II.; Lopašić, na ozn. mj. str. 207.
[5]) Izvješće generala Lenkovića caru Rudolfu II.; Lopašić, na ozn. mj. str. 207.

odupirahu se slabo i počeše skoro bjegati, radi čega se 300 momaka od pošljednjeg odjelenja povuče natrag u tvrgjavu. Uzalud bješe napor generalov, da vojnike svoje zaustavi; on je sam, iz mnogih rana krvareći[1]) prisiljen bio, da se sakrije u jednu pećinu mosorske planine. Kad je general opazio, da su se Turci u gonjenju njegovih ljudi odmakli, nastojao je, da sa dva Senjanina[1]), koji su put poznavali dogje do Kaštela, jer je sva okolica bila puna neprijatelja. Čas sam koračajući, čas od svojih ljudi u ovom odveć kamenitom predjelu nošen, spasi se general nekim čudom u Sučurac; ovdje se nešto oporavi i obdari nekoliko ljudi sa 50 talira, da druge noći sa Mosora onima u tvrgjavi dadu vijest o njegovom stanju, da ih sjeti njihova obećanja i da će on, general, u odregjeno vrijeme dovesti pomoć, — što su oni ljudi zbilja i učinili.

Sa svom bitnjom pogje general na svoje brodove i razašalje odmah na sve strane glasonoše, da traže vojnike. Svakom glasonoši bilo je za samu jednu noć obećano 20 talira. Od onog odjelenja kršćanske vojske, što bijaše raspršeno u Mosorskoj planini, spasiše se 300 momaka u Omiš, ostali su što poginuli što zarobljeni; megju poginulima bijaše na veliku štetu opsjednutih i Cindro, koji je sabljom u ruci uzalud nastojao, da zaustavi one, koji su bježali. Uz njega poginu u isto doba i Frane Gieremia, a zarobljeni bijahu kapetan Senjski Juraj Paradaiser[2]), vitez Bertuzzi, Lascari i spljetski plemić Nikola Tartaglia, koji je sa pošljednjom pomoćnom vojskom došao u tvrgjavu. Pošto megju Turcima nastade radi zarobljenika svagja, bude njih 70 pogubljeno. I morlaci su za to turskog zapovjednika molili, jer da će oni, ako budu izmjenuti, kao poznavaoci zemlje porobiti podanike sultanove.

Ova druga nedaća prestravi opsjednute, koji pravo rekavši bijahu bez vogje, a osobito arhigjakona, tako da se dobar dio njih odlučio, da se ma pod kakav častan uvjet predadu.

29. maja dovedoše Turci zarobljenog Lascarija pod tvrgjavu i stadoše opsjednute nagovarati, da im predadu tvrgjavu, pošto je uzaludno očekivati pomoć, jer je general poginuo i sva vojska razbijena, — na što im opsjednuti, ma da su znali, da je general spašen odgovoriše, da će im drugog dana t. j. 30. maja odgovoriti.

Arhigjakon sakupi vogje, i on, komu se nije svigjalo jesti konjskog mesa, bio je prvi, koji je, zaboravljajući sasvim na zadatu generalu riječ, svjetovao na predaju, ma da u tvrgjavi bijaše još dosta konja i vode, te se mnogo lakše nego prije mogla očekivati pomoć[3]). Većina opsjednutih odobravala je razlaganja Albertija, nekoji se ipak toj namjeri usprotiviše, megju njima i Martini; pored svega toga bude predaja ma pod kakvim časnim uvjetom zaključena.

30. maja primiše opsjednuti nekoliko vigjenih Turaka kao taoce, a za tim pošalje arhigjakon Alberti velikog kneza Pavu Pavića, da utanači uslove o predaji.

Ovaj sklopi ugovor pod ovim uvjetima: slobodan odlazak sa oružjem i prtljagom; da se dostavi toliko konja, koliko je potrebno, da se prenesu bolesnici; da se

---

[1]) Izvješće generala Lenkovića caru Rudolfu II.; Lopašić, str. 207. i 209.

[2]) Izvješće senjskog kapetana Jurja Paradaisera nadvojvodi Ferdinandu, dneva 12. juna 1596.; Lopašić, na ozn. mj. str. 210.

[3]) Po izvješću Nikole Albertija caru Rudolfu II., mjeseca jula 1596., bio je on sa malo njih protiv, a većina za predaju tvrgjave. Lopašić, na ozn. mj. str. 229.

stavi vigjenijih Turaka kao taoce i to dotle, dok god ne budu opsjednuti potpuno sigurni; povratak sviju zarobljenika iz prijašnjih bojeva. Kad su opsjednuti za te postignute uvjete saznali, hvalili su ih, ali arhigjakon, ma da je i njemu taj ugovor potpuno godio, mislio je, sumnjajući u turska obećanja, naći još bolji put za njegovu sigurnost. On saopći Turcima, da su opsjednuti uglavili, da o svakom koraku obavijeste generala, i da je on, ako mu se siguran provod obeća, odregjen da tu vijest odnese generalu. Odmah mu bude obećan provod, jer su Turci znali, da je on odregjen na mjesto svoga brata zapovjednikom tvrgjave, i da će nastati u tvrgjavi pometnje, ako tu ne bude zapovjednika.

Turci poklone arhigjakonu jednoga konja, i u $5^1/_2$ sati po podne napusti on tvrgjavu, praćen od Turaka do Sučurca. Odavde pogje put brodova da govori sa generalom, koga nagje drugog dana, t. j. 31. maja, u luci Vinišća, osam milja zapadno od Trogira, te mu saopći, da je odlučena predaja tvrgjave. General je radi toga bio jako uzrujan, te pun gnjeva reče arhigjakonu: „Izdajico, ja sam te odredio zapovjednikom tvrgjave na mjesto tvoga brata, koji se tako hrabro ponio, da je bez živeža kroz 6 dana velikom istrajnošću tvrgjavu držao i pomoć očekivao, a ti, koji si samo dva dana bio zapovjednikom, tako si se sramotno ponizio da predaješ tvrgjavu. Vrati se odmah u Klis, pa ako hoćeš caru vjeran biti, a ti drži tvrgjavu do ponedjeljnika, jer ću ja svakojako u obećano vrijeme dobaviti vam pomoć."

Arhigjakon Alberti nije znao što da odgovori, već obeća izvršiti sve naloge generalove, okrijepi se nešto jelom i ode. — Ali umjesto da se po svom obećanju povrati u Klis, preveze se Alberti na otok Čiovo i ostane tamo cijeli dan 31. maja.

Megjutim primiše opsjednuti po ugovoru turske taoce i na podne 31. maja[1]), jednoga petka, predadoše tvrgjavu neprijatelju, a oni izagjoše sa oružjem i prtljagom, vodeći sobom ranjenike i bolesnike na konjima, koje im dadoše Turci, i 50 oslobogjenih zarobljenika, megju kojima bijahu kapetan senjski, Juraj Paradaiser, Lascari, Klockauwitz, Weygkhardt od Auersperga, Kašpar Križanić[2]); pratiše ih do jednoga sigurnoga mjesta turski konjanici. Za čudo je bilo, da su se Turci protiv svoga običaja ovaj put vjerno ugovora držali, samo u potpunom izručenju zarobljenika nijesu održali riječ, jer su zatajili veći dio, megju kojima bijahu Jakomini, Peczi i Ivan Mordax, tri naobražena mladića[3]).

Turci odmah dovuku sobom tri topa u zapremljenu tvrgjavu, udvostruče posadu, napune čatrnje vodom, opskrbe je živežom, poprave sve na njoj i po tom se udaljiše.

Osim već spomenutih poginuo je u boju 27. maja i Nikola Pavić, sinovac velikoga kneza i zamjenik njegov, koji je svuda posredovao, gdje mu stric nije mogao biti nazočan. Nikola je ostavio za sobom ženu i djecu i staroga oca, brata velikoga kneza.

Ivan Alberti, junak kliški, sahranjen je u stolnoj crkvi u Spljetu; on počiva u desnom sredniku, a njegov grob pokriva kamena ploča, koja ga svega prikazuje

---

[1]) Unatoč ovom tačnom opisanju navodi Nikola Alberti u svom izvješću na cara Rudolfa II. 30. maj kao dan predaje tvrgjave. Lopašić, na ozn. mj. str. 229.

[2]) Izvješće generala Jurja Lenkovića nadvojvodi Ferdinandu, dne 16. juna 1596.; Lopašić, na ozn. mj. str. 211.; Valvasor, na ozn. mj., sv. IV., str. 34.

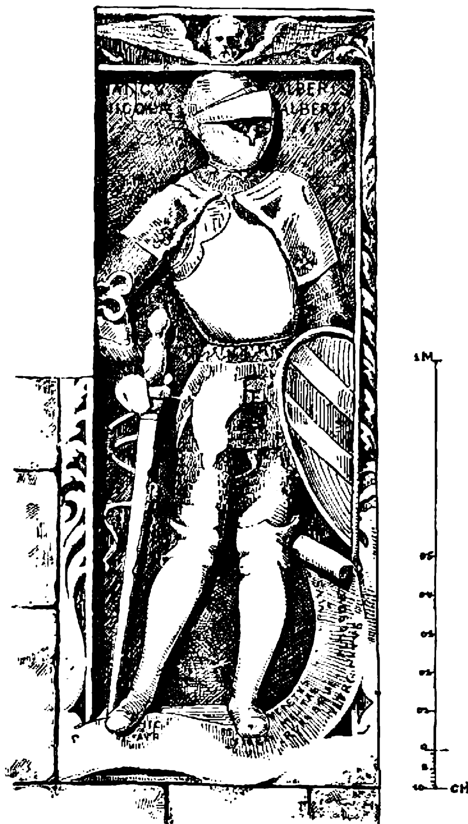
[3]) Valvasor, na ozn. mj., sv. IV., str. 34.

pod oklopom, i koja je osim natpisa još dobro uzdržana. Za Albertijem je žalila njegova supruga i jedna kći [1]).

Natpis ploče glasi:

Jancius hic situs est, Venetus cui clara Senatus
Detulit auratae munera militiae,
Ut sua quanta foret pariter virtusque, fidesque
Testaretur honos talis et ultra datus [2]).

(Ovdje leži Jancijus, kojega je svjetli mletački Senat obdario dostojanstvom zlatne vojske [zlatnom ostrugom — Sperone d' oro]. Neka ovaka čast, koja je njemu uz ostale podijeljena, svjedoči, kolika bijaše u njega krepost i vjera.)

Slika 17. Nadgrobni kamen spljetskog plemića Ivana Albertija († 27. maja 1596.) u stolnoj crkvi u Spljetu.

Kad su Turci Klis savladali, počeše neumoljivom okrutnošću sve one proganjati, koji su tvrgjavu branili; prije svega oduzeše tim braniteljima i njihovim porodicama sva dobra, kao velikom knezu Pavi Paviću, koji je sa cijelom porodicom ostao bez kruha, njegovom sinovcu Nikoli, arhigjakonu kliškom Pavi Sirotkoviću i trojici njegove braće, čijeg su starog oca umorili, a članove porodice njegove, mater, sestru, dvije snahe i pet njihovih kćeri u ropstvo odvukli;

[1]) Lopašić, na ozn. mj. str. 230.

[2]) Jancius Alberti bio je sin Nikole Albertija. — Ciccarelli Don Andrea, „Opuscoli riguardanti la storia degli uomini illustri di Spalato i t. d.“, Dubrovnik god. 1811., str. 20.

nadalje oduzeše sva dobra Vičić Novakoviću, Marku Mihanoviću, poljičkom plemiću Ivanu Sinovčiću, njegovom bratu Franu i trećem bratu Sinovčića, Stefanu Mikuliću knezu Ciclena u Poljicima i njegovom bratu Nikoli, Petru Sladoeviću, svojaku velikog kneza Pave Pavića, jednomu od glavnih vogja, Ivanu Sladoeviću knezu Kostanja u Poljicima i još drugim hrabrim Poljičanima, čije bi nabrajanje daleko odvelo [1]).

Tako ostadoše bez kruha i kućišta porodice, kojih su se očevi požrtvovno pri kliškom poduzeću u carsku službu stavili.

Da se tom jadu doskoči, obrati se Pavo Sirotković sa dva podneska, oba od mjeseca jula 1596., istaknuvši osobite zasluge pojedinih osoba pri kliškom poduzeću, caru Rudolfu II., u kojima je naročito molio, da se Njegovo Veličanstvo blagostivo carskom milošću udostoji, da primi u carsku službu ove sada tako nevoljne borce, Poljičane, Spljećane i Kašteljane.

Glede zasluga bijaše istaknuto, da je Alberti već pri osnutku poduzeća 3500 talira, a kasnije za opskrbu još mnogo novca potrošio, da je na drugom mjestu zaslužni veliki knez poljički Pavo Pavić od svog imetka po tisuće talira, a Pavo Sirotković više od tisuću talira darovao za poduzeće. Dalje navodi Sirotković, istaknuvši zasluge svakog pojedinog još i spomenute Poljičane, kojima su dobra zaplijenjena, za tim Ivana Stjepaničića, Barnića, Nikolu Sinovčića i Radoša Sagića, kneza Jesenice [2]).

Ove podneske podastrlo je jedno odaslanstvo caru Rudolfu II. na Previšnjem dvoru u Zlatnom Pragu mjeseca jula 1596. Odaslanstvo sačinjavahu arhigjakon Pavo Sirotković Poljičanin, Frane Martinčić plemić iz Spljeta, Vicko Stipančić iz Poljicâ a nastanjen u Spljetu, uskok Nikola Sugjić, Klišanin Luka Milošević, Ivan Pečatić i Kašteljanin Nikola Begoević. I veliki knez Pavo Pavić bio bi se rado pridružio odaslanstvu, ali mu za to manjkalo potrebitih sredstava [3]).

Car Rudolf II. usliša tu molbu i naredi generalu Lenkoviću iz Zlatnog Praga mjeseca jula 1596. i nadvojvodi Ferdinandu u Gracu iz Zlatnog Praga 24. jula 1596.[4]) osobito ovo:

Pošto se Dalmatinci, koji učestvovaše pri kliškom poduzeću, a htjeli bi dobiti svoje buduće uzdržavanje, ne mogu ni na sjeveru niti u ugarskoj krajini već radi jezika i iz drugih uzroka smjestiti, zapovijeda se Jurju barunu Lenkoviću, zemaljskom kapetanu Kranjske, potpukovniku [5]) hrvatske krajine i Primorja, da svakoga prositelja po svom svojstvu i zaslugama svojima u carsku vojnu službu primi, pak smjesti bilo u Senju ili u drugim mjestima krajine; Lenković ima dalje shodno da odredi, da se mati, sestra i ostala rodbina Pave Sirotkovića, koji su dospjeli u turske ruke, izmijene sa Turcima, zarobljenim kod Klisa. Napokon je Njegovo Veličanstvo naredilo, da se članovima odaslanstva isplati poputbina.

---

[1]) Lopašić, na ozn. mj. str. 231. i 232.

[2]) Lopašić, na ozn. mj. str. 230. i 231.

[3]) Ovi podaci proizlaze iz sravnjivanja gorespomenutih podnesaka (Lopašić, na ozn. mj. str. 222. i 230.) sa riješenjem cara Rudolfa II. na generala Lenkovića, jula 1596. i 24. jula 1596., str. 234. i podneskom članova odaslanstva na nadvojvodu Ferdinanda u Gracu, jula 1596. Lopašić, na ozn. mj. str. 235.

[4]) Lopašić, na ozn. mj. str. 234. i 235.

[5]) Poglavica krajine nazivao se pukovnikom i potpukovnikom.

U isto doba preporučio je car Rudolf II. nadvojvodi Ferdinandu u Gracu, da ovoj stvari pokloni svoju pažnju, tako da Klišani, koji su se za kršćanstvo žrtvovali, dobiju svoje izdržavanje [1]).

Svršetkom jula 1596. došli su članovi spomenutog odaslanstva iz Zlatnog Praga u Grac, te se obratiše molbom nadvojvodi Ferdinandu, u kojoj vele: da ih se je htjelo isprva poslati u Ugarsku, no pošto ne poznaju jezika, dozvolilo je Njegovo Veličanstvo, da se u zemlji smjeste; ističu nadalje da su sasvim praznih ruku došli u Grac, te mole, da ih se što prije u ono mjesto otpravi gdje će ostati, da ne moraju na dugo u Gracu trošiti [2]).

Nije se do sada moglo ustanoviti, kamo su ti Poljičani zbilja otpravljeni i da li je Lenković [3]) u hrvatskoj Krajini ili u Primorju naselio velikog kneza Pava Pavića (koji je oženjen bio sa jednom Sladoevićevom) sa porodicom, za tim njegovog brata, koji isto tako bez zavičaja i imetka ostade i udovicu njegovog sinovca Nikole Pavića sa njenom djecom, koji su svoj zavičaj napustili. Istraživanja, obavljena u pismohrani c. i k. ratnog ministarstva, nijesu polučila nikakva uspjeha [4]); isto tako ostadoše bezuspješna i istraživanja u namjesništvenom arhivu u Gracu, ali se nalaze u arhivu zemaljskog Odbora u Gracu takozvani 81 svezak iz onoga vremena — žalibože bez kazala i ratni spisi iz onog istog vremena, iz kojih bi se možda ipak moglo naći pozitivnih podataka [5]). Drugom ću zgodom nastaviti ova istraživanja.

U godišnjem izvješću kralj. velike gimnazije u Varaždinu školske godine 1887./88. znamenita je u sastavku „Pismohrana slob. i kralj. grada Varaždina“, str. 18. i 19., ova stavka:

1603. mole Varaždinci, da radi naseljenika, koji su prije nekoliko godina došli, koliko došljaci toliko i žanatlije, izagje riješenje cara Rudolfa II.

Mjeseca maja 1603. izašlo je riješenje, a u pogledu podnešene tužbe kaže se: „Tuže se gragjani na nasilja carskih vojnika, koji su u tvrgjavi već odavno smješteni bili“. Naseljenje bilo bi se slučilo god. 1596., a tužba je od god 1603.; Varaždin je od Graca najbliže znamenito hrvatsko mjesto. Nije dakle isključeno, da su se neki od onih Poljičana, koji izgubiše kod Klisa imetak i dobra, a megju njima i veliki knez Pavao Pavić sa rodbinom poginulog Nikole Pavića, naselili u Gracu najbližoj krajiškoj tvrgjavi Varaždinu.

U knjigama krštenih (u spisima spomenute pismohrane) nalazimo, da je od god. 1723. a možda i prije, do 7. marta 1745. živio u Varaždinu na svojem dobru, — kako se u spisima kaže, mudar i dobro vigjeni Martin Pavich, koji je u kasnijim godinama bio općinski prisjednik, vijećnik i spisatelj; da je prvo bio oženjen sa Suzanom Pongratz, a poslije sa Suzanom Gallyuff; da je imao petoro muške i četvoro ženske djeca; da je 7. marta 1745. umro i u kripti župske crkve sv. Nikole u Varaždinu sahranjen; konačno da je Antun Juraj Pavich od Pfauenthala, sin Martinov i Suzane Gallyuff, rogjen u Varaždinu 17. aprila 1740., — pradjed piščev, — dokazao da vuče svoju lozu od porodice Pavić (Pavich) iz Poljicâ. Jedan stari prijepis ove isprave glasi:

---

[1]) Lopašić, na ozn. mj. str. 234.

[2]) Lopašić, str. 235. i 236.

[3]) Lenković je umro god. 1601. i počiva u crkvi sv. Jakova u Ljubljani. Valvasor, na ozn. mj., sv. IV., str. 56.

[4]) Saopćenje piscu iz Beča, 28. marta 1900.

[5]) Saopćenje namjesništvenog arhiva u Gracu, dne 3. maja 1901.

Potvrgjuje se sa strane ovog pukovnijskog zapovjedništva, da je gospodin kapetan Antun Pavich ovdje valjano dokazao njemačko našljedno zemno plemstvo sa pridjevkom Pfauenthal za sebe, za svoga gospodina sina, nadzornika Ivana i za sve potomstvo, kao i to, da on svoju lozu vuče od prije ugarske, po tom mletačke, pa opet austrijsko-dalmatinske plemićke kuće Pavich et Dragija (Dražoe) iz Poljice.

Sigillum Ogulin, dne 22. aprila 1801.

(L. S.) Vasquez s. r.,
potpukovnik i zapovjednik pukovnije [1]).

Pošto je u Varaždinu bilo velikih požara, uslijed kojih je pismohrana gradskog poglavarstva jako oštećena, i pošto su izgorjele starije župničke knjige vjenčanih i umrlih, tako da župničke knjige crkve sv. Nikole počinju tek od god. 1707., knjige vjenčanih od god. 1738. a umrlih od god. 1737., — to je vrlo teško istraživanje, da li je veliki knez Pavo Pavić zbilja bio naseljen u Varaždinu.

Pavich Giorgio Zorzi (Pavić Juraj) 1607.—1609., ugarski plemić, slijedi mu po „Bullettinu“ Sudgich Radoš.

Franceschi, „Dalmazia“, god. 1846., br. 22., str. 173. — „Bullettino“, na ozn. mj. str. 37.

U tim teškim vremenima ovaj veliki knez nije bio svojoj zadaći dorastao; zato bude sa te časti svrgnut, a mjesto njega izabran Radoš Sudgich.

U prvoj polovici 17. stoljeća priznadu Poljičani vrhovništvo tursko, ne mogavši više suzbijati turskih navala. — Klaić, na ozn. mj. str. 141.

Sudgich Radoš (Sudgić Radoš) 1609.—1626., ugarski plemić, slijedi mu po „Bullettinu“ Sinovcich Juraj.

Franceschi, „Dalmazia“, 1846., br. 22., str. 173. — „Bullettino“, na ozn. mj. str. 37.

Radoš Sudgić bio je neumoran radenik na polju općeg dobra, te vladajući mudro uspostavi u zemlji opet mir i blagostanje. — Sudgić je potvrdio i nekoliko vrlo shodnih zakona glede hrane, kao zakone u vijeću sv. Ciprijana dneva 17. maja 1623.; potpomagao je trgovinu i trudio se, da ju pogledom na susjedna dva grada, Spljet i Omiš, uredi. — Nakon sretnog vladanja kroz 16 godina umre Sudgić, od sviju duboko žaljen [2]).

Iz vremena vladanja ovoga velikoga kneza donosimo ove turske isprave u hrvatskom prijevodu:

„Uzrok je pisanju ovo:

Frano sa Jakićem pobjegao je, i njihova baština, pošto već pripada drugomu i pošto njihov brat Jure, sin Petra traži uručenje ove baštine u smislu carskog zakona;

---

[1]) Spisi, koji bi poslužili u dokaz porijekla Antuna Pavicha od porodice Pavić (Pavich) iz Poljice, a možda i od velikog kneza Pave Pavića ili od jednoga od sinova Nikole Pavića, te bi mogli pružiti potpunu svjetlost o naseljenju ovog potonjeg sa njegovom rodbinom, izgubili su se smrću Antuna pl. Pavicha u Karlovcu dne 26. januara 1807. Pošto su u isto vrijeme već pomrli bili takogjer njegov jedini sin Ivan pl. Pavich u dvoru Kruppu u Kranjskoj 6. januara 1807. pa i ostali članovi porodice do jedne maloljetne kćeri Ivanke Nepomucene, — umrla u sv. Ivanu kod Belovara 30. septembra 1826.; pošto su nadalje sinovi Ivana pl. Pavicha imenom Ivan, rogjen u Kruppu 20. juna 1804. i Dragutin — otac pisca — rogjen u Kruppu 17. oktobra 1805., odrasli u Kranjskoj samo do svoje treće, dotično druge godine, — to manjka u ovom pogledu i svakog usmenog predanja.

[2]) „Bullettino“, na ozn. mj. str. 37.

nakon podmirenja troška (vrijednost) izdana mu je ova tapija da ga ne bi ko smetao u pravu uživanja i da se može pravo pri nuždi dokazati.

Pisano u ramazanu godine 1028. (1610.)."

Potpis: Mehmed v. r.
Muhur: Mehmed.

„Povod spisu jest ovaj: Stanovnik Stijene, Pole sin Petra, pobjegao je u inozemstvo, te je po državnom zakonu cijeli dio njegove baštine (selišta) od najmanje do najveće stvari spao pod tapiju (to znači: ostao bez vlasnika), a od rodbine njegove ili stanovništva sela niko nije sebi toga zatražio, nego je to zatražio posjednik ovoga lista Husein Ćatib, uslijed čega je baština rečenoga bjegunca od najmanje do najveće stvari rečenom Huseinu Ćatibu izručena, i pošto je u korist države platio dvije hiljade akći, ima on to od danas uživati kao svojinu.

Spisano polovicom mjeseca zilhidže 1031. (1614.).

Nadzornik imovine: Mehmed."

„Povod je pismu ovaj:

Na Tadiju sa Jakom, budué je jedan harać (zemljarina), potvorilo se, da imadu dvije zemljarine plaćati, uslijed čega je pretraženo, i pošto od jedne zemljarine nije se više pronašlo, zato neka ovi jednu zemljarinu plaćaju, te im se ovo pismo u ruke daje za nužni dokaz; što bi napisano u sredini mjeseca zilhidže godine 1033. (1615.).

Potpis: Mehmed Kemal, nadzornik.
Muhur: Milost božija Mehmed."

„Rečena Jela, kći Jakova, stanovnica sela Setine kotara Poljica, dogje pred šerijat praćena od četiri svjedoka da izjavi, da je Pavligjer sin Petrov iz sela Gjumli-Gati, koji je sad u bijegu (nepoznatog boravišta), darovao Jeli sve nekretnine, kuće, vinograde i vrtove, koje je on posjedovao u Gjumli-Gati. Pavligjer bijaše zdrava tijela i duha, kad je on to darovao u prisutnosti istih svjedoka. Videći šerijat, da je izjava u redu, izdava ovu izjavu Jeli, koja postaje vlasnicom.

Napisano po šerijatu u gradu Klisu god. 1026. Hedžre (1619. 4. maja).

Potpisi svjedoka i pečati."

„Povod spisu jest ovaj: Stanovnici sela Kostanja, Jovo Gojaković i njegov bratić Nikola, sin Stjepana, prodali su stanovnicima sela Stijene Jurju i Ivanu, sinovima Matije, njihovo, u selu Stijeni ležeće, Habulin Dolac zvano zemljište i ona zemljišta, što su njima od Petrove baštine u dio pala, pa pošto je pristojba, koja spada primljena, izdaje im se privremeni list, da rečena zemljišta kao vlastita uživaju i da im niko u tome ne smeta.

Napisano sredinom ševala 1039. (1622.).

Nadzornik imovine: Mehmed."

Gojacovich Nicolò (Gojaković Niko) 1619.

Isprave m. p. popa Petra Škarice.

Sicich Zuanne (Sikic Ivan) 1620.

Isprave, što su u m. p. vikara Martića i kneza Mihovila Kružičevića. — U maticama mrtvih Ostrovice upisano je da je umro 29. oktobra, ali se ne kaže godina smrti. Po podacima m. p. popa Petra Škarice.

(Nastaviće se.)

Prinosi povjesti Poljica.

Piše

Alfons Pavich pl. Pfauenthal,

c. kr. podpredsjednik namjestništva u m., Zadar.

(Svršetak.)

Sinovcich Giorgio (Sinovčić Juraj) 1626.—1628., ugarski plemić, slijedi mu po „Bullettinu“ Sudgich Paolo.

Franceschi, „Dalmazia“, 1845., br. 12., str. 94., br. 22., str. 173. — „Bullettino“, na ozn. mj. str. 38. — Erber, na ozn. mj. str. 19.

Sinovčić je bio čovjek, koji je sve svoje suvremenike, koliko tjelesnom toliko i duševnom snagom daleko natkriljivao, — jedan od onih ljudi, čija se imena besmrtno u hramu slave ovjekovječuju. Sinovčić je bio odvažan, visokog i jakog stasa, pa je u svim prigodama, gdje je tjelesne snage trebalo, sve ostale nadjačavao. U općenju bio je uglagjen i vješt govornik, čovjek velikoga uma i odličnih vojničkih vrlina; — radi svih tih svojstava bio je i kod turskih vojskovogja vele štovan i ljubljen.

Sinovčić bio je prvi veliki knez, koji je svoj izbor podložio sultanovoj potvrdi [1]).

Uslijed svojih osobitih vrlina bijaše Sinovčić sa osobitom poveljom velikog gospodara, pisanom od ruke Cazastiera Zulfikara Effendi, velikog kancelara Divana, sa familijom podignut na stepen vojvode, oprošten svake daće, da može nositi odijelo zeleno i crveno, pasati sablju od srebra ili zlata i jašiti plemićkog konja po cijelom turskom carstvu; a to bijaše u ono doba izvanredna povlastica za kršćana u Turskoj [2]).

Sudgich Paolo (Sudgić Paval) 1628.—1632., ugarski plemić, slijedi mu po „Bullettinu“ Juraj Pavich.

Franceschi, „Dalmazia“, god. 1846., br. 22., str. 173. — „Bullettino“, na ozn. mj. str. 38. — Erber, na ozn. mj. str. 19.

Sudgić Paval bio je odvažnog, čvrstog značaja, koji je duhove iz duboke ogorčenosti podigao. On je bio onaj čovjek, koji je započeo pripreme, da se strese turski jaram; prerana smrt njegova pomela ga je u izvršenju ove njegove namisli [3]).

---

[1]) Franceschi, „Dalmazia“, 1846., br. 22., str. 173.

[2]) „Bullettino“, na ozn. mj. str. 38. — Erber, na ozn. mj. str .19.

[3]) Franceschi, „Dalmazia“, 1846., br. 22., str. 173.

Slijede na hrvatski jezik prevedene dvije turske isprave iz ovoga vremena:

Tugra sultan Murad Hana IV., sina sultan Ahmed Hana I.

Ti plemeniti vezire i preuzvišeni mušire, ti redatelju svijeta, ti, koji upravljaš javnim poslovima prosvijetljenim umom, koji rješavaš ljudske potrebe i zamršaje svojom pravednošću, nepromašivom pamcću, ti utemeljitelju zgrade sreće i obilja, učvrstitelju temelja blagostanja i veličine, ti, koji si svakovrsnim darovima obasut od svevišnjeg Boga, Moj vezire Bajram pašo, koji upravljaš Kliškim sandžakom (Bog ti trajnom učinio veličinu); — i ti uzoru kadija i sudaca, izvoru kreposti i riječi, Naš gospodine kadijo u Klisu, — neka vam je poznato, čim stigne carski previšnji znak. Seljani Poljica, koja su u spomenutom okružju, došli su i predali molbu te navode, da su s dosadanjim upraviteljem Mehmed kjatibom zadovoljni i zahvalni bili, on je pače i podanike iz Nice (?), koji su bili pobjegli, opet na njihova mjesta natrag povratio i smjestio, te ovi bivši u zadovoljstvu i miru, odregjeni su im kao upravitelji, da ih susprežu Klisa, Lončarice i mjestnih tvrgja, neki ljudi od strane bosanskog tefterdara Osmana (trajna mu budi veličina).

Njihovi zabiti (upravitelji) zakvačiv ih napadaju ih i zlostavljaju proti šerijatu, kanunu i proti od starine postojećemu, što bi moglo uroditi rasulom pripadnika Nice, te izrazivši, da im se na ovaj način uvećava ogorčenost, prose moju previšnju zapovjed, u pogledu predusretanja svim prestupcima protiv šerijata, kanuna i protiv od starine opstojećega običaja.

Ja zapovijedam, da zapriječiš i ukineš te zlostave, ako bivaju, te nalažem, da čim ovi stignu s uzvišenom odlukom, pravedno izvidiš i ispitaš. U istinu ako budu bunjeni i uznemirivani od strane svojih zabita protiv šerijata, kanuna i od starine postojećega običaja, ne dozvoljava se, te zapriječi da se u buduće ne nanosi nepravda spomenutoj raji od njihovih zabita protiv rečenim zakonima.

Dakle da se nikomu protiv šerijata i kanuna i protiv od davnina usvojenih običaja ne postupa. One pako, koji neposluhnu, te bude nužno prijaviti, opiši i dostavi, da ne bi uslijedile ponovne tužbe. Ovako znaj i osloni se na uzvišeni znak.

Pisano početkom mjeseca rebiul-evela 1040. godine (početkom oktobra 1630.).

(Mjesto, gdje je dato, nečitljivo.)

Povod je pisanju ovo:

Grgo, sin Tadijin, iz sela Satine (Setine, Sitna), općina Poljicâ, koja spada u carsko područje, prisustvovao je ustašama i ukrao jedno tukli (šilježe) i sa društvom pojeo. Zato sud povede istragu u državi, te uze odštetu, koja pripada državi, uslijed čega bi ova namira napisana i u ruke mu data, da se ne bi ponovno uznemirivao. To bi napisano u mjesecu ševalu godine 1048. (1630.).

Potpis i muhur:
Milost božija, Nuh, sin Jusufov.

Juraj Pavich (Giorgio-Zorzi-Pavich-Pavić), plemić ugarski 1632.—1655.

Pavichiaje kollino velliko,
Toh nemoxe zanekati nikko,
Jer porrodih mnoghe vitezove
U Pogliczih velike knezove,
Koji turkom puno dodiasce
I gniove glave odsiczasce.
Vellikoga ratta od Candije
Bihu onni silne Mejdancije;
Jedan bisce Pavichiu Jurisca
Silni junak kanno Smiglianichiu,
Pod Klissom je glave odsiczao,
Kadnogaje Foscul uzzimao[1];
Drughi bisce Pavich Dom Nikola,
Silnih junak zmija krilatiza,
Desset turrak pogubio bisce,
Kad pod Graczem Turzi izghibosce[2];
Trechi bisce soko Tiza siva
Mjelovanga poznavaše xiva,
Po imenu Pavichiu Dom Jure,
Velikoga ratta od Morije
Strascan Pusckar dom Jure[3]) bihasce,
Ter u Kamisc zarnom udarrasce,
I pogubih trideset Turaka,
Bisce dika Poglicki Junaka[4]).

Izvješća Lunarda Foscola, općeg proveditora Dalmacije. Arhiv Frari Venezia. Prov. Generale in Dalmazia Sr. Lunardo Foscolo Senato III Secreta. $\frac{250}{1647}$, $\frac{386}{1648}$. — U spisima namjestništvenog arkiva 24. septembra 1651. i 13. oktobra 1651. —

[1]) Opsada kliške tvrgjave trajala je od 16. do 31. marta 1648.

[2]) 27. marta god. 1649. Klaić, na ozn. mj. str. 142.

[3]) Rat morejski, koji se zove takogjer rat svetog saveza, trajao je od godine 1684. do 1699. i svrši ugovorom karlovačkog mira dne 26. januara 1699.

[4]) „Razgovor ugodni naroda slovinskoga" po fra Andrii Cacichiu (Kačiću) u Mleczi na 1759., str. 277.

„Historia della Guerra di Dalmazia tra Veneziani e Turchi" del Dottor Francesco Difnico dall' anno 1645 sino alla pace di Candia 1669 e separazione delli confini nel 1671 dedicata all' Illust. sign. Battista Nani. — Postoji samo u rukopisu; pisac ima prepis rukopisa od gospodina savjetnika prizivnog suda Alačevića. Rukopis je objelodanjen u časopisu „La Domenica Zaratina", god. 1889., br. 4., 5., 7., 8., 9., 11., 14., 15., 17. do uklj. 51., god. 1890., br. 1.—3. O Klisu br. 9.—12., 14., 15., 17., 19. do uklj. 22., 24., 25., 28., 30., 40.—45., 48. do uklj. 51., god. 1891. br. 1., 2., 4., 5., 6., 7., 9., 10., 13., 15., 17., 19. do 21., 35. do uklj. 44. — „Historia dell' ultima guerra tra Veneziani e Turchi" di Girolamo Brusoni dall' anno 1644 fino al 1671. Venezia 1673, Libro settimo str. 163. — „Razgovor ugodni naroda slovinskoga" po fra Cacichiu (Kačiću) u Mleczi na 1759. — „Documenti storici sull' Istria e la Dalmazia" da V. Solitro Vol. 1 Venezia 1844. Relazione della presa di Clissa. Scritta dal dottore Gio: Andrea Tommaseo, str. 469. Franceschi, „Dalmazia", na ozn. mj. str. 38. — Pavlinović, na ozn. mj. str. 74. i 76. — Klaić, na ozn. mj. str. 141., 142. i 143. — Erber, na ozn. mj. str. 25., 26. i 27. — „La contea della Poljica". Studio del Dr. Giacomo Chiudina Cap. III. — „Narodni Koledar Matice Dalmatinske", na ozn. mj. str. 128. i 129.

Ovdje slijedi prevod fermana sultana Ibrahima, sina sultana Ahmed Hana, izdan koncem augusta 1640. o pojedinim tužbama poljičkim onog vremena[1]).

Tugra sultana Ibrahim Hana,
sina sultana Ahmet Hana.

Uzoru kadija i sudaca, izvoru kreposti i riječi, našemu gospodinu kadiji za Klis — čast mu se veličala — neka je, čim mu stigne Previšnji carski znak, poznato: da su skupno svi stanovnici ispostave Poljica, što leži u gore pomenutom kotaru moje države, koji posjeduju moj carski ferman, jednoga čovjeka k meni poslali sa pismenim podneskom, u kojem se žale:

1. da suvremeni povjerenici za rečenu nahiju (ispostavu) naprotiv postojećoj Previšnjoj zapovijedi i naprotiv zakona, realitete (zgrade i nasade) i ostavštinu onakovih stanovnika rečene nahije, koji umru bez muškog djeteta, ne uručuju onomu izmegju stanovnika rečene općine, koji to zatraži, kao što se čini sa zemljištima vrsti mirije[2]), nego je uručuju strancima, koji to uz veću cijenu zaištu, premda je još prije u ruke stanovnika rečene ispostave istavljena Previšnja zapovijest, da se realiteti i ostavštine onakovih stanovnika rečene nahije, koji umru bez sina, ne uručuju strancima, koji bi to tražili uz veću cijenu, nego da se uručuju stanovnicima rečene nahije uz cijenu, koju odmjere nepristrani ljudi;

2. da, akoprem su rečeni stanovnici Previšnjom zapovijedi opredijeljeni na posluživanje tvornice soli, njih protiv previšnje zapovijedi tjeraju na rad oko popravka tvrgjava, te kad k njima kao ophodnja (patrula) dolaze, dogju im sa povećim brojem konjanika i pješaka, te besplatno oduzimaju hranu i krmu, a osim toga od njih utjeruju velike novce pod izlikom globe, a da nije utvrgjeno i dokazano, da su rečeni stanovnici po pravosudnim propisima i državnim zakonima kakovu krivicu počinili;

3. da, pošto su dvojica trojica sudionici povjereničkog zvanja, oni jedan za drugim sa svojim pristašama dolaze, te čine raznovrsna nasilja i pretjeranosti, a osim toga, kada oni pokušaju zakonitim putem doskočiti onomu, koji je megju njima za uhodu postavljen, onda im se uzimlje novčana globa i nebudući koja stvar po šerijatu[3]) (pravnoj nauci) dokazana, otpušćaju se pod uvjetom, da što više novaca donesu; i zameću parnice protiv šerijata i bespravnog protivnika, pa im se tako više puta oduzimlje novac;

4. da im se zemljišta, koja su oni po dvadeset trideset godina uživali, oduzimlju, te za jedno pseto protivno uzvišenom šerijatu, drugima predaju;

---

[1]) Isprava, primljena na ogled od Monsignora Bulića, ravnatelja muzeja u Spljetu.

[2]) Mirije = carsko zemljište, gdje posjednik samo pravo upotrebljivanja uživa, i koje pod nekim uvjetima opet carstvu natrag pripasti može.

[3]) Šerijat = islamski duhovni zakon.

5. da se, Previšnjom zapovijedi knezovima nahije (ispostave ili općine) za njihova službovanja opredijeljene nagrade i pristojbe oduzimlju, i tomu slično čine mnoga tiranstva, nepravde i pretjeranosti, koje da oni nikako dalje podnositi ne mogu, te da su svi zaključili, ako se to ne zabrani i ne zapriječi, bježati i napustiti svoju postojbinu.

Još su nadodali, da su prije svoje poteškoće prikazivali, te da je godine 1040. početkom mjeseca Rebiulahira[1]) iz kabinetske pisarne i ministarstva financija Previšnja zapovijed izdata, da se gore opisane nepravde zabrane i zapriječe, te da se ne dopusti tiranstvo, nasilja i pretjeranosti, koje su posve protivne šerijatu, zakonu i uobičajenim pravima; napokon su zamolili, da se gornja odredba obnovi, uslijed čega ja sve gore istaknuto ponavljam i odregjujem, da se po rečenoj Previšnjoj zapovijedi postupa.

Dalje zapovijedam, kada moja Previšnja odluka tamo prispije, da postupaš po mojoj zapovijedi, koja je u nazočnoj stvari uslijedila, te ako su se od strane povjerenika rečene nahije nad stanovnicima iste, gore opisana nasilja i tiranstva zbivala — da to zabraniš i zapriječiš, i ne dopustiš, da bi od danas u buduće stanovnicima spomenute nahije ikoji od povjerenika protiv šerijatu i zakonu, i proti uobičajenome pravu i mojoj carskoj zapovijedi, gore opisanim načinom kakovo tiranstvo ili nasilje počinio, i pošto moja carska volja ne trpi, da se ikojem od svih stanovnika rečene nahije proti šerijatu i zakonu čine nasilja, imaš prema tome strogo bditi i nedopustiti, da se ikomu od siromašne raje (podajnika) tiranstvo i nasilje učini.

Još su se žalili, da kad oni svake godine svojim svećenicima odlaze, te im bir davaju, njima povjerenici smetaju, — pa ne smiješ dopustiti, da povjerenici njima usprkos uzvišene fetve[2]) (šerijatska ustanova), koju oni u rukama imadu, zabranjuju odilaziti po starodrevnom običaju svake godine njihovim svećenicima, te im bir davati.

Žalili su se i na to, da im povjerenici, naprotiv uzvišenog šerijata, mnoge novce uzimlju i onda, kada nema nikakovoga tužitelja, za to, što se marva kojeg od njih izmakne, te u koju njivu unigje, — pa ne smiješ više dopustiti, da oni, koji čast povjerenika obnašaju, na taj način pod imenom globe i samo jednu paricu ili jedno zrnce od naroda uzimaju — naprotiv uzvišene fetve (šerijatsko pravilo ili ustanova islamskog prava), koju oni u rukama imadu — niti onda, kada marva na gore opisani način u njive zalazi, doklegod ne bude tužitelja i protustranke.

Nedopušćaj nikomu učiniti ništa, što je šerijatu (islamskomu pravu), zakonu i mojoj Previšnjoj zapovijedi protivno, i ne daj povoda za ponovnu tužbu radi gore istaknutih činjenica, koje su posve prikorne.

Tako znaj i Previšnji znak uvažavaj!

Pisano sredinom Džemazi ul evvela[3]) 1050.

Dodaje se još prijevod jedne turske izjave privatno-pravne naravi od godine 1636.[4]).

Elena kći Jakova, nastanjena u selu Cetini, nahija (kotar) Poljica, kuća Klis, došla je preporukom emina (činovnika u ono doba) pred šerijat i izjavila, da je njoj njen bliži rogjak Pavligher, sin Petra, zdrav tijelom i duhom poklonio sve svoje nekretnine, koje je imao u selu Gati. — Elena izjavljuje u prisustvu svjedokâ, koje je ona dovela, da je ona jedina posjednica, i da njena sestra Peskora — koje je muž Tohio u namjeri, da parnicu vodi, tvrdio, da ima prava na tu nekretninu, — nema nikakva prava.

Šerijat, našavši izjavu Elene pravilnom, smatra nju kao zakonitu posjednicu, te presugjuje u isto doba, da je molba Peskore neosnovana, i da je ovo na Elenu upravljeno.

Dato godine 1046.

Slijede potpisi svjedoka i šerijata.

Kako bi stavljen na čelo vlade Juraj Pavić, ne pusti ovaj, da idu stvari po sreći, nego uvigjajući u radinosti, u obrtu, u odvažnosti ljudi svaki napredak, posveti sav svoj um i svoje snage tomu, da povrati domovini bolja vremena. — S toga zamoli potajno od republike mletačke primjerenu obranbenu silu, da spasi u bjesnilu boja, što bi im bio nesumnjivo nanio bijes turski; savjetova s toga, da se ponajprije ima tvrgjava Klis, vrata i bedem Poljica, u rukama

---

[1]) Rebiulahir = ime mjeseca po arapskom koledaru.

[2]) Fetva = pravilo na osnovu duhovnog islamskog zakona.

[3]) Džemazi ul evvel = ime mjeseca po arapskom koledaru.

[4]) Isprava, primljena na ogled od Monsignora Bulića, ravnatelja muzeja u Spljetu.

Mlečića utvrditi, obećavši, da će staviti na kocku i dobra i svoje ljude, samo da sretno postigne svoj cilj. — Ovi, svom opreznošću vogjeni pregovori, dovedoše do ugovora, koji bje sklopljen od velikog kneza Jurja Pavića sa općim proveditourom i vojskovogjom Leonardom Foscolom *(slika 18.)* u Omišu:

„Mi knez, prokuratur, vojvoda i vikarij od Poljica. U ime Isukrsta slavodobitnika od njegova porogjenja 1647. na 28. maja u ponedjeljak. Budući prišao ovde u Omiš prisvitli i preuzvišeni gospodin Leonardo Foscolo s oružjem slavodobitnim privedro republike mletačke; budući providur gjeneral od Dalmacije i Arbanije, a posli nego isti gjeneral osvoji sada grad Solin i forticu od Kamena. Mi knez, prokuraturi i vojvoda, kančelir i vikari od provincije poljičke, s oblašću i na ime svih ostalih od

Slika 18. Leonardo Foscolo. Opći proveditur Dalmacije od decembra 1645. do februara 1651.

velika do maloga, pridasmo se pod krilo privedroga principa, pod posluh i naredbom od istoga gjenerala želeći njegovu čestitost to veću, ne samo obećajemo posluh i obećajemo i zaklinjemo se, da ne će nikor niti od nas manji izmegju nas ustati na pomoć neprijateljima Turcima i nijednu od najmanjih zgoda, aliti ponutkovanja turskoga, nego da ćemo se združiti svi pod barjak istoga gospodina gjenerala, ali ostalih prisvitlih i preuzvišenih zapovjednikov odregjeni vojevati, navlastito za uzeće Kliško od svih nas mnogo žugjeno i uzdisano, koje ufamo u milosrgje gospodina Boga i u junačku desnicu našega gjenerala, da će se izvršiti. Ostajući mi na posidovanje naše rodne provincije, imat ćemo biti potvrgjeni i uzdržani sa svim našim privilegjami, koja dosad uživasmo od principova od previsokoga blagodarstva, po načinu kako smo se pogodili istim gospodinom gjeneralom. Da li budući vazda sumljive zgode od rata, ne da to Bog, da uzeće Kliško ne bi se zgodilo, bit će nam bez ikakve plaće provideni brodi od principa, koji će nas primetnut ali u Istriju ali u otok Velje sa svom robom i živinom i obiteljima i

onde ćemo biti provigjeni zemljami i paškulom, da možemo živiti i pribivat; a buduć da sad uživamo od Turčina fajdu zdol imenovana, bit će nam takogjer od principa podijeljeno, t. j. knezu velikomu dukat 12 na misec, vojvodi dukata 6, kančeliru toliko, a dvanaest knezovom šest dukata na svakoga, a četirima prokuraturima dukata šest na glavu na misec; po isti način imadući biti uzdržan jošćer i vikarij od provincije kako redovnik naš, koji se uložio u ovi posao, kako je bilo ugovoreno s gospodinom gjeneralom, od kojega megjuto u kripost njegovih naredba bit ćemo uzdržani slobodni i čašćeni, kakono pridobrostivi podložnici[1]).“

„A upravljene kojih stvari prid noge poklonitog gosp. gjenerala Foškula, bila je podpisana ova pogodba od našega kančelira od obćine, odabran od naše provincije, imenovan Andrija Ivanišević, i pečatjena s našim pečatom. U dukalam principovim 14. juna 1647. pisanim priuzvišenomu gosp. gjeneralu Foškolu uzdrži se kako slidi pisano:

„Što se pridadoše to je od nas pohvaljeno i vi ćete jih nagovarati da se imadu uzdržati u dobroj viri prema nami, poradi sgoda koje bi se mogle sgoditi, imadući opazu, ako bi uzmožno bilo primiti jošter koje povirovanje jačje, u čemu ćete se upravljat na sgode, kako vam bude iskazivat i učit vaša mudrost, potvrgjujući mi megjuto pismo od ugovora, kojega primiše isti Poljičani i koje se uzdrži u načinu podobnomu[2]).“

Ovome je ugovoru priložio Foscolo ovaj odgovor od Sandžaka Kliškog, Tefterdara[3]) Bosne, upravljen na velikog kneza Jurja Pavića i ostale knezove Poljičke, a od ovih Foscolu 27. maja 1647. podnešen, koji glasi:

„Od nas Tefterdar paše i gospodina srećnog Cara, pozdrav knezu Jurju Paviću, velikom knezu Poljice, i svima ostalim knezovima.

Mi primismo Vaše pismo, u kojemu pišete, da sumnjate o jednom nasrtaju Latina u Vašu krajinu. Imajte pravedno srce, te nemojte podupirati Vi sami taj nasrtaj niti učiniti kakvu glupost. Ta se je krajina već od onog vremena, kada je barun Kružić u Klisu bio, srećnome Sultanu pokorila, a Vi ste se hranili kruhom Sultanovim. Svjetujte mladež.

Vojska iz pograničnih zemalja je prispjela, a ostatak se primiče. Dobili smo vijest, da i Mustafa aga Baraković sa svojom vojskom po moru dolazi. Skoro ćete imati prilike dobrih stvari da vidite. Zadržite to u pameti. Tebi, kneže, govorio sam u usta. Kapetan od Drina prispio je sa svojim graničarima. Od danas na sutra biće i ostatak vojske ovdje. Ova je nekoliko kaštela osvojila i popalila. Ali skoro će ti valovi biti ovdje. — U zdravlje Sultanovo to ne znači ništa; ostajte uvijek zdravi“[4]).

Kao što se vidi iz uvoda gore spomenutog ugovora, imao je Foscolo na početku godine 1647. u svojim rukama turske tvrgjave Solin i Kamen, — koja je zadnja ležala blizu Poljičke zapadne megje kod rječice Žrnovnice — ove dvije vrlo važne predstraže za tvrgjavu Klis. Već prije, i to baš na 24. augusta 1646. osvojio je Foscolo jurišem od Turaka jedno jako branište, tvrgjavu Zadvarje[5]), koja je ležala blizu istočne Poljičke megje nedaleko od Cetinskog slapa „Velika Gubavica“, zarobio je od posade 8 momaka, a ostatak isjekao; ali su i Mlečani već susljedne godine, i to baš na četvrtak 11. novembra 1647. tu tvrgjavu opet izgubili, te tako ostade ona sve do godine 1652. u turskom posjedu[6]).

Megjutim je Foscolo najvećom opreznošću sve one mjere poprimio, koje su mogle zajamčiti uspjeh napadaja na jaku tvrgjavu Klis, te tako preduzme u proljeće godine 1648. izvršenje ove svoje namjere.

Na 12. marta 1648. prispije Foscolo sa 7 galija, 50 mletačkih brodica, sa 2 ratna i sa drugim brodovima punih vojske iz Šibenika kod rta sv. Srgja blizu

---

[1]) Klaić, na ozn. mj. str. 141. i 142.

[2]) Izvješća L. Foscola, Arhiv Frari, Venezia ad 250/1647. Pavlinović, na ozn. mj. str. 74. i 75.

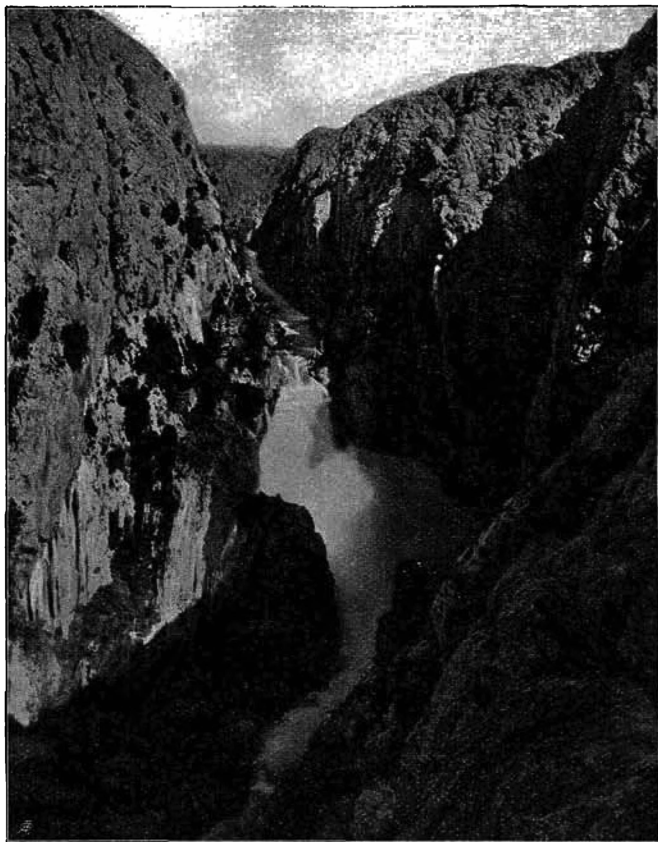
[3]) Tefterdar je državni fiškal, koji je upravljao državnim blagom i državnim dobrima.

[4]) Izvješća Lunarda Foscola, Arhiv Frari, na ozn. mj. br. 240. i ad 250/1647.

[5]) Turci započeše — kao što je prije spomenuto — gradnju tvrgjave Zadvarja 20. juna 1543. — Lago, „Memorie sulla Dalmazia“, Mleci 1869.

[6]) Maschek, „Mannuale“, god. 1874., str. 116.

Spljeta, da vojsku, ako vjetar popusti, iskrca u Solinu — koje je mjesto kao oružište služilo; — ali radi nepogodnog vremena moglo se je iskrcanje obaviti tek na večer 14. marta kod Solina. — 800 konjanika pod zapovjedništvom generalnog proveditura Zorzi, koji su preko Kaštela iz Šibenika prispjeli, zatim pješadija, što se u pokrajini sakupila, a u Spljetu prenoćila i u Solin pridošla, zaštićivahu iskrcavanje te vojske. — Veliko odjeljenje od 1200 Poljičana stavilo se već na večer 14. marta kod Solina Foscolu na raspolaganje. — Ostatak

Slika 19. Cetinski slap „Velika gubavica" kod Zadvarja [1]).

pod vodstvom guvernatura Jakova i Simuna braće Marianovića [2]) dogje drugog dana, da odmah stupi u akciju.

Na 16. marta krene vojska, oko 7000 ljudi [3]), na visine Grebena kod Klisa. Nakon kratkog boja bez gubitka ijednog vojnika bijahu Turci, po prilici 400, koji su ovdje u dobroj poziciji u opkopima stajali, poglavito uslijed napadaja pukovnika Sorgo s legja, iz njihovog položaja potisnuti, te se povukoše u tvrgjavu.

[1]) Sa lijeve strane slapa obala Poljička, a s desne strane Zadvarje.

[2]) Jakov Marianović bio je kapetan satnije od 100 Poljičana u Spljetu; osnovanje iste bijaše dozvoljeno dukalama 30. maja 1592. i 17. juna 1595.; dužnost te satnije bila je, da čuva lazaret i da prati karavane. Erber, na ozn. mj. str. 23. i 24. — Šimun Marianović obnašao je čast kapetana Poljičke satnije u Omišu. — Izvješća Lunarda Foscola, Arhiv Frari, br. 128. i 129., god. 1646.

[3]) Erber, na ozn. mj. str. 25.

Tvrgjava se uzdiže na jednoj strmenitoj hridini a podijeljena je bila u tri dijela[1]).

Prvi, zapadni dio, bio je najniži, te ga nadvisivahu ostale utvrde i brdo Greben; kapija tvrgjave bila je sa zapadne strane; pred kapijom bili su turski grobovi. Do kapije se dolazilo pored jednog hana, koji bijaše prizidan na istočnoj strani na zidinama tvrgjave, i ležaše poviše ravnice „Megdan".

U drugom bedemu dizala se kula Oprah sa nekoliko manjih kula i malo kuća; i taj je dio još nadvisivalo brdo Greben.

U trećem bedemu bila su obitališta zapovjednika, a nekada knezova, i dvije čatrnje. Ovaj kao najviši dio tvrgjave nije ni s koje strane bio nadvisivan.

Izvan ovih obzida pružalo se s južne strane jedno predgragje sa više od 200 kuća; ovo predgragje bilo je okruženo jednostavnim zidinama. — Druga kućišta ležahu sa zapadne strane prama Grebenu na podnožju hridine, na kojoj je stajala tvrgjava.

Blizu tvrgjave bijaše nekoliko izvora, a najbliži je bio tako zvani „izvor svetih triju kralja", gdje je nekada stajao franjevački samostan sa crkvom, posvećenom trima svetim kraljima. Još se jedan izvor nalazio u Banji Dolcu.

Kad se raznio glas o predstojećoj opsadi Klisa, povukoše se u tvrgjavu Sandžak Kliški Mehmed Mustajbegović, sin Mustaj bega, ovaj potonji opet sin sestre sultana Selima II. — Sandžak je bio unuk paše Mustajbegovića, koji je prije 52 godine oduzeo Klis (1596.) carskoj vojsci. S njime je u tvrgjavi bio i njegov brat po mlijeku Mustaj beg Nurulahović. Osim njih bili su u tvrgjavi Ahmet aga Baraković, čovjek velikog ugleda, — Ahmet Spahi Omerbašić iz Solina, zapovjednik Kamena, koji bijaše mudar Turčin, Mustaj beg, Jusuf beg Filipović iz Glamoča, Isaj beg Atlagić iz Livna, Mehmed Čorbašić iz Sarajeva, harambaša Mehmed Žigaričić i drugi vigjeniji Turci, koji su se sa svojim dobrom i imetkom i njihovim obiteljima u sigurnu tvrgjavu zatvorili[2]).

U tvrgjavi bilo je od prilike 400 spahija i 200 janičara. Čete Foscolove opkoliše odmah tvrgjavu i odbiše još istog dana dva nasrtaja.

Nakon zapreme Grebena bijahu topovi iskrcani i teškom mukom blizu Klisa postavljeni; a 17. marta već stupi jedna baterija od tri topa pedesetfuntaša i jednog dvadesetfuntaša u djelatnost; ovaj se zadnji žaliboze već nakon malo metaka rasprsnu, te bude zamijenjen sa jednom dvadesetfuntaškom kolobrinom.

Nabrzo provale ovi topovi prvi obzid, a na 19. marta, na dan sv. Josipa, bude prvi bedem pod vodstvom sergente maggiore Sabbini, sergente maggiore Conte Begna i guvernatura Crutti, junačkim jurišem zauzet.

Turci nastaviše hrabro i odvažno obranu tvrgjave, a poticahu ih vogja kliški Baraković, Alaj beg Filipović, Ahmet Spahi Solinski i dvije age janičarske, te druge vigjenije vogje i Sandžak Mehmed Mustajbegovića.

Kod najopasnije tačke, kod Ozrine, podigoše se prikopi, da se zaustavi turska vojska, koja se je za oslobogjenje tvrgjave primicala. — Ovdje stajaše, uz ostale, i glavna vojska Poljičana pod zapovjedništvom Jakova Marianovića, kapetana poljičke satnije u Spljetu, Splječani pod zapovjedništvom Čipči-a i 200 Morlaka.

---

[1]) Vidi sliku Klisa kod „knez Pavao Pavić", 1596.

[2]) „Historia della Guerra di Dalmazia tra Veneziani e Turchi" del Dottor Francesco Difnico dall' anno 1645 sino alla pace di Candia 1669 e separazione delli confini nel 1671 dedicata all' Illust. signor Battista Nani. — Časopis „La Domenica Zaratina", br. 9., god. 1890.

Pošto je Ozrina na taj način osigurana bila, a uslijed neprekidnog pucanja iz topova i u drugom bedemu provala učinjena, bi na podne 21. marta uzalud pokušano, da se provale jurišem uzmu. — I 22. marta u rano jutro poduzeti juriš ostade sa gubitkom od 7 mrtvih i 23 ranjenika bez uspjeha.

Nakon ponovnog pucanja iz topova, pokuša pukovnik Sorgo na 22. marta u 12 sati, da jurišem u drugi bedem prodre; ali juriš bude opet odbijen, i Sorgo puščanim zrnom u lice teško ranjen, a 34 vojnika ubijena.

Sorgov brat povede opet četu na juriš; i on bude puščanim zrnom u lice i kamenjem ranjen, ali ovoj četi ipak pogje barem za rukom, da se u provali drugog bedema ugnijezdi, da se tu održi i zahvati nešto zemljišta.

Pošto se dalje napredovanje suviše teško činilo, namjesti Foscolo sa velikim poteškoćama, s boka tvrgjave drugu bateriju.

Strašna bura 23. i 24. marta onemogući svako ozbiljno preduzeće, te se opsjedači ograničiše tek na ispaljivanje pojedinih metaka iz topova.

Na 24. marta uhvatiše kod Ozrine jednog Turčina s listovima, koji je imao obavijestiti opsjednute u Klisu, da se približuje turska vojska za oslobogjenje tvrgjave. — Već na 25. marta prispije ta, 4000 konjanika jaka vojska pod zapovjedništvom Tekeli-paše i navali odmah odvažno na prikope kod Ozrine; al turske čete budu od Poljičana, Primoraca i Morlaka hrabro suzbijene i progonjene. Na bojištu ostade 9 mrtvih i mnogo ranjenih Turaka. Od kršćanskih boraca ne pogibe ni jedan.

Foscolo, u svojoj odluci od povjerenika Foscarini-a podražavan, držaše shodnim da neprijatelja, koji se je povukao u Dugopolje, prije nego mu pomoć stigne, odmah narednog dana napadne sa konjaništvom i redovnom pješadijom.

U rano jutro 26. marta započne se napredovanjem; Turci su imali samo još toliko vremena, da se stave u bojni red; ali još prije, nego što započe pravi napadaj, povukoše se Turci natrag i ostaviše svoje čadore i prtljagu. Nego kad vidješe, da im Morlaci počeše pljačkati tabor, okrenuše se ponovo, te opet pregjoše u odvažan napadaj. U tom času stavi im se pukovnik Longavallo sa Oltramontanima i talijanskim oklopnicima, a pukovnik Destone sa redovnom pješadijom, s kojom se i Poljičani borahu, te kapetan Begna sa morlačkim odjelom nasuprot, i nagnaše brzo tursku vojsku u potpuni bijeg. Mnogo Turaka zaglavi na bojnom polju.

Radi umora konja i radi kamenitog, za pješadiju odveć teškog polja, nije se mogla ta odlučna pobjeda potpuno izrabiti.

Kod Klisa se megjutim Mlečani sa jednom baterijom primakoše još bliže tvrgjavi; pucalo se već iz pušaka i bacale u nju bombe i granate.

Na 28. i 29. marta nastade opet jaka bura, ali pucanje iz topova trajaše neprestano, te bi kula „Knesi Cuch“ (Knežev Kuk) zapaljena.

Već osvanu četrnaesti dan opsade (29. marta); druga dva proloma bijahu otvorena od baterije, koja bješe postavljena sa strane tvrgjave, ponovni juriši učinjeni, ali sve bijaše zbog strmenitih hridina uzalud.

Foscolo naredi, da sve topništvo, što bijaše na sjevernoj strani, obori vatru na treći obzid, da se ovdje jedan započeti prolom proširi i da se jedna kula u temelju uzdrma. Na 30. marta izjutra produži ova baterija krepko i sa najboljim uspjehom svoj rad.

Osim toga dade Foscolo jedan, Turcima na drugom bedemu oduzeti trideset-funtaški top, upraviti na treći obzid, da iz take blizine u te zidine puca. Od

početka opsade izbaciše Mlečani već oko 3000 metaka na tvrgjavu[1]. — Sada tek dadoše Turci znakova, da su voljni ugovarati. — Vatra prestade, a na skoro izagjoše iz tvrgjave jedan aga janičarski, Ahmet Spahi, Atlagić i dva druga Turčina. — Oni očitovaše u ime Sandžaka pridošlom provedituru Zorzi i knezu Scoto, da će tvrgjavu predati, ako im se dopusti, da se svi u potpunoj slobodi i sa njihovim oružjem odaleče.

Foscolo, koji se je iz Solina požurio, predoči Mujagi Čauševiću, nezakonitom bratu Sandžaka, Ahmet agi janičarskom i reisu Sandžaka, koji su preko proloma sašli, da se obzirom na stanje, u komu bijaše tada tvrgjava, samo ženama i djeci može dozvoliti, da se slobodno odaleče. Od Turaka se je često jedan ili drugi u tvrgjavu povukao, da obavijesti starješine o hodu ugovaranja. Pošto se takav sporazum nije polučio, izmole turski odaslanici rok do drugog dana, da se predomisle. — Foscolo se vrati na $10^1/_2$ sati noću na svoju galiju, da 31. marta rano iz jutra, praćen od povjerenika Foscarini-a i proveditura Covo, kao i mnogih drugih mletačkih plemića opet na lice mjesta dogje, gdje se nastaviše u blizini jedne kuće pregovori o predaji tvrgjave, kojima je i brat i zamjenik Sandžaka prisustvovao. Mješte zaprečenog Ahmet-age pristupi harambaša Žigaričić.

Ma da su Turci imali još džebane (oko 25 barila praha), živeža, vode i oružja u obilnoj mjeri, i ma da još imagjahu 600 boraca (oko 100 ih je poginulo), bijahu ipak oko podne od njih primljeni ovi uvjeti: da se slobodno odaleče bez oružja i prtljage, da ostave 6 vigjenijih osoba kao taoce, dokle se ne povrate knez Capra, kapetan Gandussi i drugi zarobljeni kod Klisa i Šibenika, kao i kapetan Bortolazzi, koji je kod Zadvarja sa drugom dvanaestoricom zarobljen bio, a od kojih nekoliko bijahu u Carigradu.

Kao što bi ugovoreno, ugjoše u $2^1/_2$ sata po podne pobjedonosne zastave republike u tvrgjavu; tako je bio za Mletke zadobiven — kao što Foscolo veli — ključ Dalmacije, velika Poljička provincija.

Da se osigura odlazak Turaka sa njihovim mnogobrojnim obiteljima, poprimio je Foscolo opširne mjere i zapovijedio kapetanu knezu Zorzi da ih izvrši; on sam stajaše sa velikom pratnjom kod kapije prvog bedema. Sve konjaništvo i veliki dio pješadije bijahu postavljeni u dva reda. Ali ne samo da se sa više strana počeše pljačkati kuće u tvrgjavi, nego nastade još i u vojsci kao i u seoskom pučanstvu radi izdržanih muka izvanredna kipnja protiv odlazećih Turaka.

Najprije izagjoše 4 Turčina sa turbanima u ruci; za njima ranjen od topovskog zrna aga Baraković, koga je nosilo 6 ljudi; za ovima igjahu Kliške i strane turske obitelji. — Oko 240 osoba bilo je već iz grada izašlo. Baraković obruži Poljičane radi njihovog držanja protiv sultana, i zaprijeti im, da će ih, ako ozdravi, kazniti; sad dostigne uzrujanost najviši stepen. Baraković, kojega je radi njegove zloćeste ćudi i globljenja mrzila cijela okolica, bude utučen; isto tako bijaše i drugih 200 Turaka, megju kojima i 5 žena, ponajviše od Morlaka izmrcvareno i od same vojske porobljeno, a ostali Turci oplijenjeni. Samo teškom mukom mogao se spasti život Sandžaka; turban i sablju mu otrgoše.

Foscolo, mačem u ruci, upotrebi svu svoju energiju, da zaštiti raštrkane Turke, da ih sakupi i dalje mirno odalečenje njihovo osigura. — On sam ubije mačem nekoliko svojih ljudi, koji se nijesu htjeli pokoravati.

[1]) Izvješća Arhiv Frari, Venezia ad br. 390., god. 1648.

Drugoga dana razvije sam Foscolo na tvrgjavi zastavu Mletačke republike i prisustvova svečanoj misi u gradskoj džamiji.

Od opsjedača poginu, po prilici, 150, veći broj bijaše ranjen, a još veći oboli uslijed jake zime.

U gradu nagjoše bogat plijen u novcu i u drugim vrijednostima, ukrasnom oružju, dragocjenim jahačkim sedlima, jer su Turci iz okolice već prije opsade sve njihove dragocijenosti unijeli u tu — kako oni mišljahu — nepredobivu tvrgjavu. — Osim toga nagjoše u tvrgjavi 5 topa, 200 pušaka, veliku zalihu praha i druge ratne sprave[1]).

O Poljičanima javlja Foscolo u svom izvješću o opsadi Klisa od 1. aprila 1648., br. 386, koje bijaše podlogom ovim retcima ovo:

„Kod ovoga poduzeća Poljičani su se zaista izvanredno spravnim pokazali; pošto sam im poslao guvernature braću Jakova i Šimuna Marianovića, oba porijeklom Poljičana, odmah su došli, a gdje je nužno bilo pokazaše se kao strastveni služitelji republike Mletačke, i potpuno dostojni javnog okrilja; da se ugovoreno izvrši, prikazaše se tačno i činima dokazaše meni zadato obećanje. Marljivo proučavam otugjenje ovoga puka od pokornosti prema Turcima, da ih za oružje republike zadobijem kao jednu vrlo znamenitu stranku. — Pošto Poljičani bijahu bez oružja, dao sam im doznačiti oko 300 velikih i malih pušaka, akoprem iskahu i veći broj, jer je samo po prilici četvrti dio od njih bio naoružan.“

Kao što je malo prije spomenuto u junačkoj pjesmi Kačićevoj, borio se odlično hrabrim načinom i Juraj Pavić. Još se pri tom poduzeću osobito odlikovaše kapetan knez Zorzi, knez Scotti, mjernici Benaglio, Magli, Namur i Župić; a odlikovaše se takogjer „sergente maggiore di battaglia“ Sabbini, guvernatur Crutta, koji je najprvi drugi bedem prekoračio, dalje guvernaturi galija plemići Marcello, Valier, koji je pri jurišima u najžešćoj borbi mačem u ruci stajao, Bembo, Donado, Zane, Dolfino, Malipiero i proveditur Cocco.

Kao taoce zadržao je Foscolo šest Turaka na ime: Mustajbega, brata Sandžaka, Jusuf bega Filipovića od Glamoča, Isaj bega Atlagića od Livna, Mehmed Čorbašića od Sarajeva, Ahmet Spahi Solinskoga i Mehmed harambašu Žigaričića od Klisa. — Pošto Filipović bješe pobjegao, morade Sandžak Mehmed beg ostati kao talac.

Za zapovjednika grada odredi Foscolo proveditura Frana plemića Valerio. — Oko 400 momaka sačinjavahu novu posadu[2]).

Tvrgjava Klis bijaše pod Mlečićima djelomice pregragjena i znatno pojačana.

U Poljicima, u Dônjem Docu, čuva se u kući Mate Bilića uz ostale uspomene na negdašnju Poljičku provinciju, o kojima će kasnije biti govora, i jedan trešnjasto-crveni, izderani i krvlju poprskani svileni barjak, pod kojim da su se Poljičani kod Klisa i pri sinjskom jurišu (1686.) borili[3]). Barjak ima duljinu po prilici od 2·50 *m* i širinu od 2·05 *m*.

Po ugovoru, sklopljenom sa Foscolom u Omišu 28. maja 1647., primila je republika na sebe godišnji trošak od 1512 dukata[4]).

---

[1]) Francesco Difnico, Časopis „La Domenica Zaratina“, br. 20., god. 1890.

[2]) Leonardo Foscolo, proveditore generale. Izvješće o osvojenju tvrgjave Klisa sa galije kod Solina 1. aprila 1648. Arhiv Frari, br. 56. Prov. Gen. Sr. Foscolo 1648 Marzo fin Luglio Senato III (Secreta); u Solinu 7. aprila 1648. ad br. 389.; ovo zadnje je isprava o predaji tvrgjave. — „Historia dell' ultima guerra“ di Girolamo Brusoni, na ozn. mj. str. 163. — „Documenti storici“, Solitro, I. sv., na ozn. mj. str. 269.

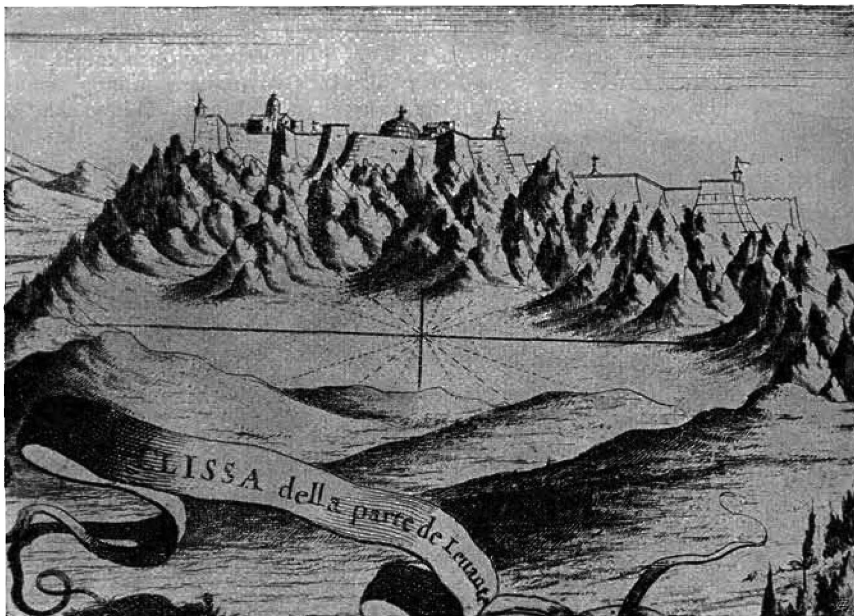
[3]) Pisac ovih redaka više puta je vidio ovaj barjak kod Bilića u Dônjem Docu.

[4]) Erber, na ozn. mj. str. 26.

Obzirom na štete, koje su pučanstvu poljičkom uslijed rata nanesene, poslaše oni dostojanstvenici, kojima u tom ugovoru bijahu dosugjena godišnja beriva, knezove Frana Sudgića, Ivana Novakovića, vojvodu Jura Kulišića i kancelira Ivaniševića kao odaslanike Poljičke u Zadar, da podnesu Foscolu molbu, da bi se od tih 1512 dukata provinciji Poljičkoj svake godine doznačilo 300 dukata od njima obećanih beriva. Samo vojvoda Jure Kulišić, koji je imao većih trošaka, imao se je ostaviti u potpunom uživanju svojih beriva. Molbenica bila je predana Foscolu 16. jula 1648. u prisustvu svjedoka dra Jerolima Soppe i Tripa Mladineo.

Foscolo udovolji toj molbi[1]).

Radi odlučnog sudjelovanja pri jurišanju Foscolovu na Klis, navukoše Poljičani na se osvetu Turaka. — Mjeseca marta 1649. poduzeše Turci izvr-

Slika 20. Klis 1688., iz djela Padre Coronelli-a.

šenje te njihove namjere, da se Poljičanima osvete i njihovu zemlju ognjem i mačem da opustoše. — Za to provali Turska vojska od 6000 momaka pod pašom Muhamedom Tophanom preko Žrnovnice u Poljica; desnim krilom zapovijedaše Sejid paša, lijevim Izuran Alija, a sredinu sa jezgrom svoje vojske predvodio je Tophan sam; svi su imali zapovijed, da ništa ne štede i svakoga da ubiju.

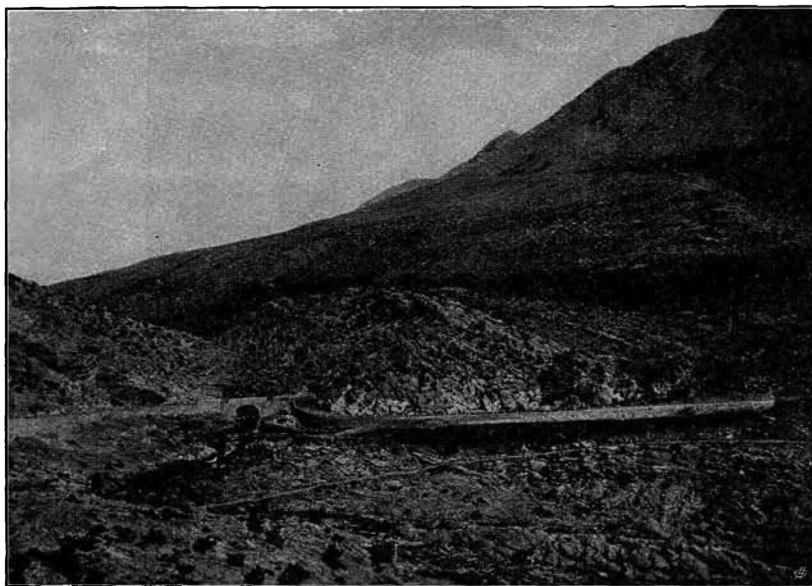
Nesretni Poljičani zaludu se utjecahu Mlečanima za obećanu pomoć; samo prijatelji njihovi iz susjednih krajeva i sela pomogoše im, te tako skupiše kakovih 1000 momaka, s kojima se povukoše u svoje planine. Starce, žene i djecu posakrivaše po špiljama i pećinama Mosorskima. — Bijesni Turci uzeše sada harati i robiti sela, polja i šume, te ubijati i mučiti žitelje, koji ne bjehu umakli. — Izabrana četa Poljičana od 200 momaka, koju vogjaše boju vješti Stjepan Bobetić,

---

[1]) Namjesništveni arhiv, Spisi generalnog proveditura Leonarda Foscola, knj. I., tab. 367. — Erber, na ozn. mj. str. 26.

vojvoda Juro Kulišić i rogjak mu Petar Kulišić[1]), napadaše na Turčina, gdje bi samo mogla, te ga nastojaše domamiti u planinu, gdje bijahu ostali Poljičani pod vodstvom njihovog velikog kneza Jurja Pavića u zasjedi.

Turci provališe kao harajuća bujica. Razorena sela, uništena polja, goruće stogodišnje šume, na smrt izmučene lešine označivahu njihov put od rijeke Žrnovnice na megji Poljičkoj sve do ravnice pod Gradcem, gdje se svake godine veliki knez birao. — Ovdje se veliki knez Jure Pavić spusti dne 27. marta sa svima Poljičanima s planine u nizinu, te se svom silom sa junačkom svojom četom obori na Turke, i natjera ih u bijeg[2]). — Veliki dio bjegunaca bijaše iz ravnice nagnan u klanac Ilijinac, koji prama selu Zakučcu blizu Cetine svršava dubokim ponorom od kojih 200 stopa. Turcima ne ostade drugo, već da se u taj ponor strmoglave[3]). — Oko 360 Turaka, megju njima 60 begova, aga, serdara

Slika 21. Mala ravnica pod Gradcem, gdje je Juraj Pavić Tophan-pašu potukao; u dnu Mosor.

i dizdara, bijahu zarobljeni, množina njih poubijano i mnogo oružja i zastava zaplijenjeno[4]). Po Kačiću se kod ove prigode megju Poljičanima osobito istaknuo i Nikola Pavić, koji je sam 10 Turaka ubio.

Po usmenom porodičnom predanju bio je jedan Nikola Pavić najstariji brat velikog kneza Jurja Pavića.

Ovdje valja spomenuti i junačko djelo jedne djevojke, koje je u živoj tradiciji u cijelom Poljičkom pučanstvu daleko rasprostranjeno, i koje je znatno pobjedi doprinijelo. — Poljička junakinja Mile Gojsalića[5]) bila je, veli se, nevjesta hrabroga Petra Kulišića. — Tužnim srcem rastala se od svoga dragoga, kada je

---

[1]) Kulišići su iz Čvrčića, odlomka sela Srinjina.

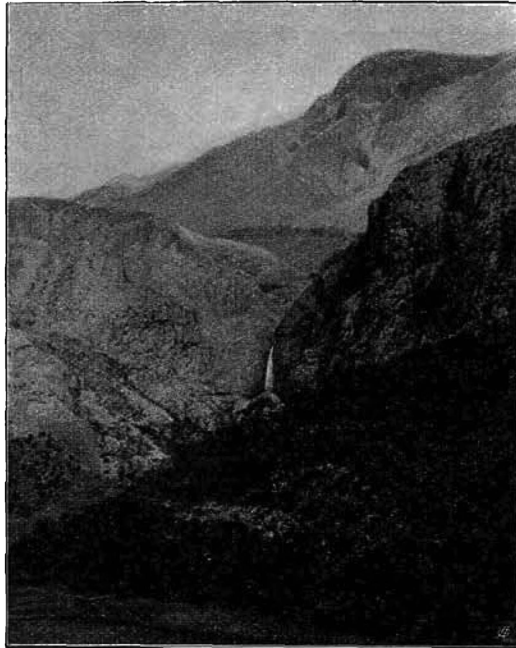
[2]) Franceschi, „Dalmazia", na ozn. mj., 1847., str. 114., 169. i 170. — Klaić, na ozn. mj str. 142. i 143.

[3]) Kako me pri putovanju u onom predjelu uvjeravahu, nalazi se i danas pod hridinama mnogo čovječijih kostiju.

[4]) Kačić, na ozn. mj. str. 278. i 279., — o Kulišiću str. 281.

[5]) Gojsalići su nastanjeni u Kostanjama.

krenuo sa četom u boj, ali veća ju tuga morila, što se bojala, da će Turci ovoga puta uništiti Poljica. — Ljubav za Petrom i za otadžbinom duboko se kosnulo njezina srca, te smisli jedno junačko djelo. — Bila dična cura plemenite poljičke kuće Gojsalića. — Preobuče se u najsjajnije odijelo, naresi se zlatom i srebrom, te pogje u čador Tophan paše, da ga začara svojom ljepotom, da joj dade pristupa k barutani pokraj čadora, gdje je ona odlučila podmetnuti vatru. Prah će prsnuti, paša će poginuti, poginuće i mlada junakinja, ali će se Turci smesti, i Poljica biće spašena. Što zamislila, to junački izvela. Jednoga popodneva, kada se najljući boj bio ispod Mosora, kada Turci čekali zairu i zapovjedi od svoga paše, podiže se velik oblak crnoga dima, začu se strašan tutanj; izgori barutana i čador, poginu Tophan paša, poginu i Mile Gojsalića, ali kada Turci dočuše za pašinu smrt, ostadoše

Slika 22. Predjel oko Zakučca; gdje je mali slap, tamo je ponor; u dnu Mosor.

ko bez glave, smeli se, pobunili i stadoše bježati po izgorjelom taboru. Poljičani ih tada snažno zaokupiše, ne dadoše im stopom krenuti natrag, već ih nagnaše nad visoke klance povrh Zakučca, i tu u duboke ponore do jednoga strmoglaviše[1]).

Ovo junačko djelo opisaše pjesnici August Šenoa i Gjuro Kapić, prvi u jednom kratkom spjevu u zagrebačkom časopisu „Viencu“, br. 12., god. 1887., str. 181., a potonji u ovećoj romantičko-epskoj pjesmi, isto u „Viencu“ br. 8., 9., 11., 12., 13. i 14. god. 1887.; i ovi spjevi temelje se na usmenom predanju[2]).

I Pavlinović spominje na temelju usmenog predanja junačko djelo Mile Gojsalićeve, nego čini se, kao da ga on u ranije doba prenaša[3]).

---

[1]) „Narodni Koledar Matice Dalmatinske 1898.“. Poljica, Frano Ivanišević, str. 129. Ovo saopćenje junačkoga djela Gojsalićeve temelji se, po pismu m. p. popa Ivaniševića dneva 30. marta 1901., na usmeno predanje.

[2]) Pismo Kapića na pisca ovih redaka.

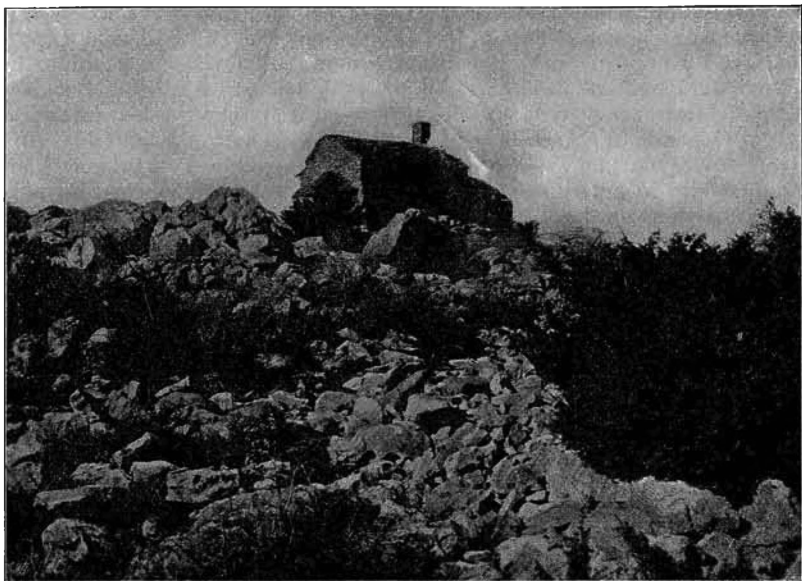
[3]) Pavlinović, na ozn. mj. str. 67.

Na 24. septembra 1651. dogjoše veliki knez Juraj Pavić, Don Petar Gargatović i Miho Okiašić[1]) u Zadar, te ponoviše ovdje zakletvu vijernosti u ime cijele provincije, a u znak njihove vijernosti ponudiše sa ovim podneskom godišnji danak od pô groša na svaku kuću, za ratnih i za mirnih vremena[2]).

Ovaj podnesak glasi:

Prisvitli i Preuzvišeni Gospodine Providuru Ćenerale! Puci od Provincije Poljičke, premda pritisnuti od turske sile i od njegove snage obvladani, jesu vazda u svome sircu uzdaržali onu viru prama Privedrome Principu, koja od sladkosti Principova vladanja utvardjena jako u svoji stariji bila je paker (taker) u njiove sinove prinesena po bašćenskome naslićenju i od njih po sve vrime pomljivo uzdaržana.

Zagrliše prošasni godina zgodu, koja jim se prikazala na uzeću Kliškome; zašto pridajući se povoljno i zaklevši se da će biti virni združiše se Njiovim oružjem na osvojenje Klisa i udilovaše u tomu i u svakoj stvari, koliko se pristojaše dobrim vojnikom i virnim podložnikom, a sada zato većma opravdati svoju ljubav prilagajući se svojima

Slika 23. Crkva svetoga Jurja na Gradcu.

starijima, koji u stara doba pridavahu arač Principu, prikažiju sada po Nami Juri Paviću Knezu Velome, Don Petru Gargatoviću i Knezu Miji Okiašiću, daće pridavati svake godine u Kamaru Splicku arač toliko u vrime mira koliko u vrime rata po pô groša na svaku kuću, imadući se početi plaćati na 1. Decembra došasnoga.

Mole zato dobrostivo principa, da primi dobrovoljno ovo maleno ali istinito svidočanstvo od njiove stalne vire i primi ovo njiovo sirčeno pridavanje za zlamenje ljubavi očeve i odvitovanja, kojega su uživali njiovi stariji pod krilom Principa Privedroga i koje i oni uzdaju se uživati od Principova Veličanstva[3]).

Na 14. oktobra 1651. primi generalni proveditur Jerolim Foscarini u Trogiru glede danka poljičke provincije ovo pismo:

Prisvitlome i Priuzvišenome Gnu, Gnu Jerolimu Foscarini, Prokuraturu Svetoga Marka i providuru Ćeneralu u Dalmaciju i Albaniju, Gnu Našemu poljubljenome poklon i pridragi pozdrav od Nas Kneza Jure Pavića Kneza od Poljice, Petra Bašića kapetana,

[1]) Okiašić ili Očašić.

[2]) Namjesništveni arhiv. Spisi generalnog proveditura Jerolima Foscarini 1650.—1652., libro unico, tab. 30. — Erber, str. 27.

[3]) Isprava u prepisu primljena od m. p. popa Ivana Lučića.

Kneza Ivaniša Novakovića i Kneza Stipana Bobetića Prokuratura vlastele. od Kneza Mije Okiašića i Ivana Lukačevića Prokuraturov Didića i od sve gospode Didića puka i od svega Našega Zbora Poljičkoga.

Ova naša umiljena i privirna Općina Poljička jednačijući se naredbom svojih Starijih u želji pokazat istinitom i ljubav sarčenu prama Privedrome vladanju Mletaškome, budući se zato sakupija običajnim načinom Zbor, jesmo primili ovo odrećenje koje Vam združujemo svima knjigama moleći Vaše P. Gospostvo, da ga primite i na utišenje sviju ovih pucih, koje mole Boga Gna za napunjenje to veće Vaše slave i slavodobića, da ga primite za kuntenstvo njiova vikovita poklona. Ove knjige biće Vam pridane od Poštovanoga Gospodina Dom Petra Gargatovića i Kneza Vrane Sučića, koji na tu svarhu bivaju poslani prid noge V. P. G. i priponizno ljubimo Vam skute.

U Poljici na 14. Otombra 1651.

Andrija Ivanišević, Kančilir.

Ovome pismu bijahu priložene ove isprave:

U ime Isukrsta slavodobitnika.

Godine od Njegova poroćenja 1651. na 30. Rujna.

Budući skupija Zbor Poljički na Gradac pod crikvom Svetoga Jurja, prid Knezom Jurom Pavićem Knezom Velikim, pri Vojvodom Lukom Bašićem, Knezom Ivanišem Novakovićem i Knez Stipanom Bobetićem Prokuroturom vlastele i prid Knezom Mijom Okiašićem i Jivanom Lukačevićem Prokuraturom Didića i Andrijom Ivaniševićem Kančilirom. Zboru bilo je proštiveno na visok glas strag pisano pismo, prikazano Priuzvišenomu Gnu Generalu Voškarincu od istoga Kneza Pavića, Mije Okiašića i Gna Don Petra Gargatovića na ime sve Obćine od svih jednoglasno i skladnom koliko Gospode toliko Didića bilo je potvrgjeno i povaljeno moleći zato ista Obćina, da poradi plaće od arača po pô Groša na kuću da bi se dostojao Gn General utvardati i razbistriti isti arač na dvista Groša[1]) svake godine od iste obćine Poljičke brez da bude smetnja svake godine pobrojivat kuće, na koje bi se vadilo po pô Groša što je bilo obetano u istomu pismu, obetajući se isti Poljičani za se i za svoj ostatak posve izpunjivat u svakoj stvari pod viru i pečat one iste zakletve od virnosti, koja u prošasni godina od njiovi Glavari bila je učinjena u ruke Prisvitloga i Priuzvišenoga Gna Generala Foškula i tako[2]).

Ovome pismu bio je priložen i prepis gorespomenutog podneska, što ga je veliki knez Jure Pavić 24. septembra 1651. predao generalnome provedituru u Zadru.

Ovoj molbi o utanačenju danka sa 200 groša udovolji generalni proveditur Jeronim Foscarini 9. novembra 1651.

Mi Jerolim Voškarinac

Prokuratur S. Marka za Privedru Republiku od Mletak, Providur Ćeneral od Dalmacije i Albanije.

Budući se prikazali prid našu oblast 24. Rujna prošasnoga na ime Općine Poljičke Jure Pavić Knez veliki, Dom Petar Gargatović i Knez Mijo Okiašić s pismom u kojemu pokažujući virnost onizi puci koju u svako vrime ukazaše prama privedromu Principu. Za svitlije svidočanstvo njiove ljubavi obetaše pridat u Kamaru Splicku svake godine arač toliko o miru koliko o ratu pô groša na svaku kuću imadući počet plaćat na 1. Decembra došasnoga moleći da Princip primi dobrostivo ovo maleno ali istinito svidočanstvo njiove vire i primiti ovo njiovo srčeno pridavanje za bilig otčeve ljubavi i odvitovanja svarhu kojega pisma onda smo se saravnivali daćemo utvarditi, kako dobrostivost Principova jest običajna dilovati u takovi zgoda, kada ista Općina Poljička potvardi svoje isto obećanje. I budući se posli skupijo Zbor iste Općine Poljičke na 20. istoga miseca, potvardi obećanje rečeno a proseći sada ista Općina da plaćanje arača po pó groša na kuću da bismo se dostojali utvrditi i sastaviti isti arač na dvista groša na godinu, koješe se pridavat od iste Općine za da se digne uzrok svake godine pobrisivat kuće, za koje bi se imalo vadit po pô groša, kako je bilo opetano kako zgora i svojima knjigama od 14. Otombra, budući Nam poslali svoju potvrdu s tumačenjem takovim je nam istim knjigam i zajedno Pom. Don Petru Gargatoviću Knezu Vrani Sućiću njiovima Poklisarom uzmoliše, da je primimo na utišenje onoga puka. Mi dobro razumijući otčevu ljubav, kojom u svako vrime i u sve zgode bili su zagrljeni i odvitovani oni puci od

---

[1]) 200 groša iznose po našem današnjem novcu 1736 kruna. — 1 groš = 12 karantana.

[2]) Pavlinović, str. 75. i 76. — Isprave u prepisu primljene od m. p. popa Ivana Lučića.

Privedroga Principa, kojim temeljom jošće od Nas u vrime ovoga Našega vladanja bili su vazda poljubljeni i otčevim okom gledani prilagajući se zato njiovoj prošnji, primamo dali sve na volju Principovu Poljičko obetanje, da će plaćat po dvista groša na godišće arače u Splicku kamaru, što će se počet plaćat na dan zgor upisan obetajući istima Poljičanom, da kako oni primljeni pod krilo Privedroga Principa uživaće vazda bilige od njegove ljubavi i odvitovanje, tako isti Poljičani odgovarajuć Principovu dobročinjenju, oćese usilovat saki dan pokazati to veće očite i življije bilige i svidočanstva njiove vire i podložnosti, zapovidajući Mi da ova bude pečatjena običajnim pečatom S. Marka i jispisane gdije od potribe u Viru.

Iz Zadra na 9. Novembra 1651.

Jerolim Voškarinac Prokuratur, Providur, Ćeneral[1]).

Poljičani bijahu u odviše nepovoljnu položaju.

Po ugovoru od 28. maja 1647. staviše se isti pod Mletačko suverenstvo i obvezaše se, da će se pod Mletačkim zastavama boriti, a sada plaćahu Mlecima i gore spomenuti danak. — Nakon osvojenja Kamena, Solina i Klisa prijegjoše odista okoliši tih tvrgjava u posjed Mletački, ali ostale megje posjeda republike i turske države ostaše još za dugo vremena nepromijenjene, tako da su Poljica zbilja ostala pod suverenstvom turske države, a ova je — kako proizlazi iz čitavog niza isprava, koje će se na dotičnom mjestu navesti, — i vršila ovo pravo suverenstva.

I nakon dugog ratovanja na Kandiji 6. septembra 1669. sklopljeni ugovor o miru, nije u stvari ništa promijenio, pošto je u 2. tački republici mletačkoj bilo ostavljeno mirno uživanje samo tvrgjave kliške sa zemljištem što joj pripada i sa svima stečevinama u Dalmaciji, kojima Poljica ne pripadahu.

Baš u doba vladanja velikog kneza Jurja Pavića pada još drugi, koncem mjeseca septembra 1654. izdani ferman sultana Muhameda IV., sina sultana Ibrahima, koji označuje u to doba vršenje prava turskog suverenstva nad Poljicima i čiji prijevod iz izvornika ovako glasi:

Tugra sultana Muhameda IV. sina sultana Ibrahima.

Vi uzori kadija i sudaca, izvori kreposti i učenosti, kadije od Imockog i Sinja, čija čast neka se uzvisi, i Vi ponosi svojih ravnih i svojih drugova, dizdari gradova i vojničke age na granici Zadvarja, Imockog i Sinja, čija čast neka se uzvisi, kad stigne visoki carski nalog neka Vam je poznato, da su podanici (raja) iz sela zakupa Poljicâ, koje je moje carsko dobro, poslali u moju carsku vojsku čovjeka s tužbom i prijavili, da su nekoje čete vojnika iz Sinja i Zadvarja došle i pritisle im sela, zarobile im gjan i porodice i zaplijenili im marvu i imetak, pa da se tamo ne mogu smiriti, dok su oni svoj otpadajući harač činovnicima, koji su ga ovlašteni sakupljati, podmirili, a nijesu učinili nikakva postupka protiv uzvišenog šerijata, niti su imali ikakve sveze sa vjerskim neprijateljem, te su zamolili za moju carsku odluku, kojom će se to dokinuti i zabraniti.

S toga zapovijedam, da raju iz sela Poljicâ razbojnici tako ne uznemiruju, budući su oni raja pod haračem, pa nalažem, kad moja previšnja odluka prispije, da po mom previšnjem Fermanu, koji je u tom pogledu izdan, postupate i da u rečenim kotarima na mjestima, gdje se narod skuplja, jasno opomenete i oglasite, da niko nikad protiv uzvišenog šerijata ne da napadati na imetak, djecu i porodice raje iz Poljicâ, pošto su oni raja pod haračom. To ne dajte, dokinite i zabranite! Kogod se od sada ne sustegne, nego bude protiv mog previšnjeg naloga plijenio raju iz Poljicâ i njihovu djecu i porodice kao ratujuću stranku robio i napadao, takove sve ukorite i zasluženo ih kaznite.

Vi opet, koji se ne mognete ispričati, što ste zanemarili svoju dužnost i zapustili se, vrlo ćete se kajati: to jest Vi, vojničke age u spomenutim kotarima, ako ne budete zaptili svoje vojnike, pa prouzročite ovakove korupcije (uzbune, fesad) ili u držanju reda zanemarite Vašu dužnost, poslije ćete se vrlo kajati. Tako znajte i oslonite se na previšnji znak!

Dano na Čupri-polju (Küpri sahrasi) početkom mjeseca zil-hidžeta godine hiljadu šezdeset i četvrte (koncem septembra 1654.)[2]).

---

[1]) Isprava u prepisu primljena od m. p. popa Ivana Lučića.

[2]) Isprava, primljena na ogled od Monsignora Bulića, ravnatelja muzeja u Spljetu.

Iz tih se isprava vidi, da su Poljičani u ono doba osim danka od 200 groša Mletačkoj republici, morali plaćati još i Turcima harač.

Pored svega toga držahu se Poljičani vjerno ugovora, sklopljenog dne 28. maja 1647. u Omišu; oni se boriše pod zastavama mletačkim na Kandiji god. 1644.—1669. na osobiti način, kod Klisa, Sinja, Novoga, Knina, kod Kule Norinske, kod Čitluka, Gabele i u drugim prigodama. Ako bi pak Turci i s velikim četama u njihovo područje provalili, kao u martu 1649. čak pod Gradac, 1663. i u julu 1686. do Doca dônjeg, tada su uvijek bili sami i na same sebe upućeni. Trebalo je mudrog, diplomatskog upravljanja sa strane velikih knezova, da se mala država sačuva od propasti i da se izvuče iz ovakih opasnosti.

Kako potvrgjuju povjesnički dogagjaji, bio je Juraj Pavić radi svoje mudrosti, svoga razbora i srčanosti toj teškoj zadaći potpuno dorastao[1]), pak i danas — kako je pisac ovih redaka pri putovanju u Docu Dônjem, gornjem i Srijanam, rodnom mjestu Pavića, čuo — spominju velikog kneza Jurja Pavića prosto sa pridjevkom Juraj veliki.

Juraj Pavić imao je, po porodičnom predanju, 3 brata i 6 kćeri. — Nikola je bio najstariji brat, a za ovim slijede veliki knez Juraj, pak brat Stefan, koji je kao svećenik umro, i napokon brat Pava, koji je ostavio veće potomstvo.

Kćeri velikog kneza Jurja bile su sve poudane i to: jedna za Novakovića, jedna za Narančona u Primorju, jedna za Utroličića na Slime, jedna za Lučića u gornjem Docu, jedna za Lukačevića i jedna za Vladovića.

Sve ove sestre prodaše svoje dijelove od posjeda svojemu stricu Franu Paviću, najstarijemu sinu Pava Pavića.

Jurja Pavića, tog oca domovine i preporoditelja slobode u Poljicima, naslijedio je poslije dugog i srećnog vladanja Jure Sinovčić[2]).

Po predanju, po oporuci pôkojnika i po ispravama, što su kod članova porodice Pavićeve u Srijanam, — počiva veliki knez Juraj Pavić, koji je umro g. 1660. na svom dobru u Srijanam, u tamošnjoj župnoj crkvi B. D. M.[3]).

Konačno se navode iz vremena vladanja velikog kneza Jurja Pavića još ove turske, u hrvatski jezik prevedene isprave:

„Pošto su rečeni Karale i njihova braća Polo (ili Jula, nečitljivo) i Jakov, stanovnici Cetine, dok im se otac zvao Petar, svi u bijegu (nepoznatoga boravišta), prodadoše se sve njihove nekretnine. Na temelju ove tapije kupio je te nekretnine Maman, Petar i Juraj, kliški stanovnici. — Ove iste nekretnine pregjoše u posjed Matije, Jurjevoga sina, koji je pak putem baštine postao jedinim vlasnikom istih."

Povod spisu jest ovaj: Pošto je Jelena, kći Jakova, iz sela Stijene umrla, spala je po zakonu pod tapiju njezina baština, koju je ona posjedovala na temelju tapije gruntovničkog činovnika u selu Gati, pa je tu baštinu zatražio stanovnik sela Stijene, a muž njezin Tadija, sin Jurja, našto je tapijska pristojba, koja spada državi, ubrana i u njegove ruke ovaj tapijski list izručen, da rečenu baštinu sa svim sastojinama i pripatcima posjeduje, te da mu u tome niko ne smeta.

Spisano početkom zilhidžeta god. 1051. (1634.)

(Potpis nečitljiv.)

Povod spisu jest ovaj: Pošto je stanovnik Stijene, Tadija Parskoč umro, a umro mu opet i sin Ivan, te mu dio baštine spao pod tapiju, koju tapiju je zatražio njegov brat

---

[1]) Franceschi, „Dalmazia", na ozn. mj., 1846., str. 501.

[2]) Franceschi, „Dalmazia", 1846., str. 502. — „Bullettino", god. IV., str. 37.

[3]) Saopćenje Ante Pavića p. Petra i Marka Pavića pok. Mije, Srijane dneva 8. aprila 1901. — Vidi sliku župne crkve u Srijanam na početku ovih povjesničkih prinosaka.

Petar, i uplatio prenosnu pristojbu, što spada državi, to je uslijed toga ovaj tapijski list napisan i Petru uručen.

Pisano u mjesecu ševalu 1061. (1644.)

Suvremeni zastupnik erara: Jusuf.

Pošto se baština pokojnoga Jurja, Matova sina, uredila glede našljedničkoga prava, ovo se izdaje da služi po pravu Jurjevim našljednicima, koji stanuju u Cetini, kotara Poljičkog.

Napisano od Šerijata god. 1031. (1624.)[1]).

Bobetich Stefano (Bobetić Stjepan) 1652. 8. marta.

Erber, na ozn. mj. str. 30.

Po usmenom predanju Stjepan Bobetić je na žalostan ali zaslužan način zaključio svoj život. — On imagjaše jednu vrlo lijepu sinovicu, kćerku pokojnog brata svoga po imenu Katu, koja je sve imanje očevo posjedovala, i kojim je imanjem upravljao stric njezin, Stjepan Bobetić.

Ovaj posjeti za vremena, kada već nije više obnašao čast velikog kneza, sa svojom sinovicom Katom sajam u turskom Zadvarju, koji se je 24. augusta držao, ali se povrati sa istog sam u Ostrovicu natrag, a Katu ostavi u rukama dizdara od Zadvarja, komu je svoju sinovicu prodao, da se tako dočepa njezinog posjeda. — Da je zastraši, dade dizdar Katu baciti u tamnicu, a kad joj se približi da je siluje, usmrti se Kata sama jednim nožem, što ga je sobom nosila. — Radi toga nastane velika uzrujanost u Poljicima, te u jednoj skupštini pod Gradcem bude Stjepan Bobetić, koji istoj prisustvovaše, radi toga pozvan na odgovornost.

Poslije skupštine požuri se Bobetić k dizdaru Kliškom i javi mu, da ga u toj skupštini 4 svećenika obružiše, i da nagovaraše narod da se digne protiv Turaka. Dizdar pozove ova četiri mlada svećenika u Klis, te ih bez saslušanja osudi na smrt, i dade ih pogubiti blizu sela Kučine, gdje ima dubokih pećina.

Kad je narod o ovom novom nedjelu Bobetića dočuo, pohrli sa sviju strana k njegovoj kući. — Bobetić je za to još na vrijeme doznao, pa otruje jelo i piće i zapovjedi svojim ljudima, da ovo pred velikog kneza i ostale dostojanstvenike iznesu, te izjaha svoga konja da u Spljet pobjegne. — Služinčad dokaže pridošlim dostojanstvenicima, da je jelo i piće otvovano; nekoliko snažnih ljudi pohita za Bobetićem, dostignu ga na vrhu Kopile nedaleko sela Postrane i tu ga ubiju. Kuću Bobetića u Ostrovici zapale a ostatke zidova poruše.

I danas su još te ruševine svjedoci ovih dogagjaja.

Ovaj je dogagjaj opisao J. Kapić iz Spljeta u vrlo lijepom spjevu u br. 15. „Pučkog lista“ godine 1896.[2]), „Kako je Bobetić prodao bratučedo Tureima i druga pogana djela počinio, pa sve to platio glavom“.

U časopisu „Hrvatska Vila“, svezak IX., str. 190., godina 1882. nalazimo članak g. Srećka Karamana pod naslovom „Narodna pjesma iz starinskog rukopisa“ [3]) o smrti Stjepana Bobetića, iz kojeg vadimo ovo:

Prebiruć neke stare listine, dogje mi pod ruke narodna pjesma, koja nam razjašnjuje smrt nekog narodnog junaka. Pomislio sam, kako ne bi bilo s gorjega, da ju priopćim u kojem listu, te sam se evo obratio našoj „Hrvatskoj Vili“.

---

[1]) Ova se isprava po njezinom popravljenom nadnevku ima uvrstiti kod velikog kneza Radoša Sudgicha (1609.—1626.) na str. 272. ovog „Glasnika“ (2. sv., 1903.) poslije turske isprave od god. 1622.

[2]) J. Kapić navodi u svome pismu od 4. jula 1901., da je svoju pjesmu sastavio po usmenom predanju.

[3]) Svojta Stjepana Bobetića.

Pjesma[1]) je u bistroj poljičkoj ćirilici. Pripada prošlome vijeku, pisana je malo kasnije, nego se je čin zbio. Na svršetku nosi ta pjesma neki nerazumljivi pečat, koji će možda biti od starinske obitelji Ivaniševićeve, a to sudim po tom, što se je našla megju starim spisima te kuće, te su ju kućani sahranili po svoj prilici s toga, jer spominje nekog Don Luku Ivaniševića iz istog koljena.

Stjepan Bobetić je narodni junak, o kom nam pjesma pripovijeda.

Povijest nam pokazuje Bobetića kao osobu junačku i na glasu, koji se opošteni, kad je na čelu čete od 200 Poljičana gonio Turke, koji su preko Žrnovice bili provalili u broju od 6000 momaka, pod pašom Muhamedom Tophanom, s divljom namjerom da haraju i robe poljičku župu. Stjepan Bobetić spominje se opet godine 1651. kao jedan od prokuratura sa strane vlastele, kad su Mlečići od Poljičana tražili harač; a to dakako u znak harnosti, što su te godine Poljičani pomogli Mlečićem uzeti tvrdi grad Klis! U toj prigodi glavari i prokuratori, tako usilovani odlučiše u zboru pod crkvom sv. Jurja davati mletačkoj vladi harač od 200 godišnjih groša.

Po onom, što nam pjesma pripovjjeda, bio bi taj Bobetić, kojega nam povjesničari pokazuju junakom i domoljubom, u zadnja vremena svog života nisko pao, bio bi umro od puške nekog Luke Mrkonjića, a to rad crna izdajstva, što ga je počinio, predavši s prevarom Babometoviću, kliškom kapetanu, Lučića Radoša i Don Luku Ivaniševića, koje je Babometović dao pogubiti.

Poljički zakoni sudili su na smrt onoga, koji bi se bio okaljao izdajstvom, te bi mu zapalili i iskopali kuću, a cijelo imanje njegovo dobio bi onaj, koji bi ga smakao. Tako se zgodi i junaku Bobetiću. Dan danas vide se još razvaline njegove kule u selu Poljičkome „Ostrovica“ [2]).

Pjesma nam se ne pokazuje savršena, jer na više mjesta mora da je izostavljeno nekoliko stihova. Mi joj nijesmo ništa htjeli nadodati, te priopćujemo sasma vjerni prepis.

Krševita lipa su Poljica!
U njima je malena glavica
Što se zove selo Ostrovica,
A kraj nje je kula Bobetića,
I ona je tvrdo ogragjena;
Ali joj je zaludu lipota,
U njoj sidi Bobetić Stipane,
Podviv noge bilu knjigu piše,
Ter je šalje Klisu bijelome
A na ruke Kliškom kapetanu!
„Pobratime Kliški kapetane!
„Kažem pravo da bi bio zdravo,
„Pogubi mi Sučića Radoša
„I don Luku Ivaniševića;
„Ako li jih pogubiti ne ćeš
„Oni hoće i mene i tebe.“
Kada njemu bila knjiga dogje,
Knjigu štije drugu udilj piše,
Ter ju šalje u kršna Poljica,
A na ruke Bobetić Stipana:
„Avizajte[3]) Sučića Radoša
„I don Luku Ivaniševića,
„Neka dogju u bile brigove,
„Da ne bude druga nijednoga;
„Od cara sam emer izvadija
„Što će valjat za vaša Poljica.“
Kada knjiga Bobetiću dogje
Onu štije drugu udilj piše
Ter je šalje mladim Poljičanim:
„Što činite, mladi Poljičani!
„Što činite, ter ne zborujete,
„A to na zbor ispod Gradca klanca.“ [4])
Kada njima bila knjiga dogje
Zbor učine mladi Poljičani,
Govorio Sučiću Ivane:
„Što smo došli, Bobetiću kneže?“
On je tada njima govorio:
„Pošaljite Sučića Radoša
„I don Luku Ivaniševića
„Pošaljimo Klisu bijelomu,
„Neka idu Kliškom kapetanu;
„Kapetan mi bilu knjigu piše,
„Neka idu u bile brigove —
„Da ne bude druga nijednoga —
„Da j' od cara emer izvadija
„Što će valjat mladim Poljičanom.“
I otigje Sučiću Radoša
I don Luka Ivaniševiću;
Otigjoše u bile brigove,
Nevodeći druga nijednoga.

---

[1]) Izvornik pjesme nahodi se u m. p. popa Petra Škarice.

[2]) Po drugim predanjima bio bi Stjepan Bobetić glavom pobjegao, niti se zna gdje je svršio, a po pjesmi ubio ga je knez Markonjić Luka. A druga priča kaže, da je ovaj Bobetić još prije ulovio i na prevaru predao Turcima u Livnu jednu gizdavu Poljičku djevojku i da je šurovao s Turcima na Klisu i s Livanjskim sandžakatom. (Saopćenja m. p. popa Petra Škarice.)

[3]) Izvijestite.

[4]) Samotno mjesto (u selu Gata) u jednoj dolini ispod brdašca, na kom stoji crkva sv. Jurja, zaštitnika poljičke župe. Sastoji od nekoliko golemih kamena, neuredno posagjenih i od prirode poput velikih stolica porazregjenih. Na ovom mjestu držali su stari Poljičani svoje zborove.

Kad su došli u bile brigove,
To se šeta Kliški kapetane,
I sa njime tridest janjičara;
Ter govori Kliški kapetane;
„Davor kneže, Sučiću Radošu!
„I don Luka Ivaniševiću,
„Vi hoćete mene pogubiti?“
A oni su njemu govorili:
„Ni istina, mili gospodine.“
Kad to čuo Kliški kapetane;
Mašio se u žepe dolame
I izvadi knjigu Bobetića,
Ku je pisa Bobetić Stipane.
Knjigu štije pope Ivaniše
Ku je pisa Bobetić Stipane,
Da Turčinu o neviri rade.
Kada vidi Kliški kapetane
Tad dozivlje triest janjičara,
Da ih gube mladi janjičari.
Poginuše dva Arvata mlada
Niže Klisa bijeloga grada.
Pope Luka, pokojna ti duša,
Ko te smače, usahla mu ruka!
Još nebi se zora zabilila,
Ni danica zdrake popuštila,
Zavikala iz Mosora vila:
„Što činite, mladi Poljičani!
„Poginu vam Sučiću Radoša
„I don Luka Ivaniševiću,
„Niže Klisa u bilih brigovih.“

Kad to čuli mladi Poljičani.
Zbor učine na ravnih Gojinah,
Više crkve svetoga Jurija,
Da Bobetić neviru činija[1]).
Govorio Sučiću Ivane;
„Što sidite, braćo Poljičani!
„Bobetić nam neviru činio,
„Čini smaknut Sučića Radoša
„I don Luku Ivaniševića.“
Govorili knezu od Poljica:
„Ko pogubi Bobetić Stipana,
„Ostaće mu njegova baščina;
„Sad ajdemo raskopat mu kulu.“
To je čuja Markonjiću Luka,
Ter vazimlje svitlu pušku svoju,
Tere igje da lovak ulovi;
I dobar je lovak ulovio,
Ulovio Bobetić Stipana. —
Svojoj puški živi oganj dade,
I udari Bobetić Stipana,
U zlo ga je misto udario,
I zlom ga je ranom oranio,
Od ke rane priboliti ne će, —
Njemu osta njegova baščina!
Osta pusto dobro Bobetića
I bijela u Zvečanju kula,
Ko se znade i današnji danak.
Bobetića neostaje nikor,
Jer su ovi nevirom živili
I nevirom život izgubili!“

Sinovcich Giorgio (Sinovčić Juraj) 1655.—1676., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ slijedi mu Sučić Pavao.

Franceschi „Dalmazia“, na ozn. mj., 1846., br. 50., str. 502. — „Bullettino“, na ozn. mj. str. 38., godina IV., br. 4., str. 56. — Klaić, na ozn. mj. str. 143. (1666.—1670.). — Erber, na ozn. mj. str. 26. (1664.), str. 28., 29. (1666.), str. 32. (1670.).

Pod vladanjem Jurja Sinovčića obasja novi sjaj slave cijelu provinciju Poljičku.

Godine 1663. sakupe Turci opet jednu vojsku, opljačkaju selo Žeževicu i prodru u Poljica, da se osvete za poginule u Poljicima Turke god. 1649. — Nego im i ovoga puta loša sreća bila.

Veliki knez sakupi svoje ljude, a mlado i staro pohrli amo. Poljičani se postave u zasjedu; u zgodnom času navale na Turke, potuku ih, odrube im do 300 glava i zaplijene oko 800 pušaka i skoro isto toliko zelenih dolama (ćuraka)[2]).

U vrijeme vladanja ovog velikog kneza pada i sklopljenje mira na Kandiji dana 6. septembra 1669., kojim se — kao što je već kod velikog kneza Jurja Pavića spomenuto — nije nikakovih teritorijalnih promjena u Dalmaciji dogodilo, nego je mletačkoj republici bilo ostavljeno samo mirno uživanje kliške tvrgjave sa pripadnim zemljištem i sa svima stečevinama u Dalmaciji, kojima Poljica ne pripadahu.

---

[1]) Ovdje je, kako se vidi, posve provincijalna forma, dočim kasnije pravilno stoji „činio“. U izgovoru poljičkom, to u pravničkim pismina, to u štatutu, to u privatnim poslanicami, svegjer običavaju upotrebljavati glagolj „činija“ a ne „činio“. — Množinu oblika mogao bi navesti za osvjedočenje. Tako ima i drugih nedošljednosti, no mi, kako već rekosmo, u svemu, u pravopisu i u interpunktaciji donosimo samo vijeran prepis.

[2]) Kačić, str. 279.

Tvrgjava Zadvarje, koju su Mlečani već mjeseca februara 1652. zaposjeli, morala se po odredbama zaključka ovog mira Turcima natrag povratiti. Poljica ostadoše kao i do sada pod turskim gospodstvom[1]).

Dodaju se iz ovoga vremena dvije, u hrvatski jezik prevedene turske isprave.

„Povod ovome listu bijaše ovaj: Od državnih sela, što spadaju rajonu Poljica, sela Stijene, stanovnik Ivan Mikolčić otišao je u svijet, te se ne zna, je li živ ili mrtav, uslijed čega su zemljišta jedne baštine, koja je on posjedovao, pod tapiju spala, te je posjednik ovoga lista Petar Matijević zatražio tapiju, pa se od strane države rečena zemljišta gorespomenute jedne baštine sa oranicama i šumama, vinogradom i baščom te kućištem i ostalim pripatcima rečenome uz tapiju izručuju i pošto je tapinska pristojba za državu primljena, napisan je ovaj list kao tapija i njemu uručen, da dokle god državne pristojbe plaća, niko ga ne smije smetati u uživanju.

Napisano koncem ševala 1083. (1666.).

Suvremeni činovnik gruntovnice Osman-aga."

„Tugra sultana Muhameda IV., sina Ibrahimova.

Ti uzoru kadija i sudaca, izvoru kreposti i učenosti, Naš gospodine kadijo...... čija čast neka se uzvisi, kad stigne visoki carski nalog, neka ti je poznato, da su se stanovnici sela.... što leži u spomenutom kotaru megju selima mojeg carskog područja, nosioci carskog fermana...... i...... potužili kod moje visoke porte i prijavili, da su nekoje osobe od stanovništva rečenog kotara sa vlastodršcima jednodušne, pa im dolaze s pismom (musevvede) i pojave im se u kućama, gdje oni stanuju sa svojom djecom i porodicom, te traže od njih novaca pod imenom globe i krvarine, govoreći, da se oni bave sakrivanjem tatova i razbojnika, te ih tako uznemiruju, a oni se bave samo svojim poslom i nije ništa protiv njih po šerijatu s pravim svjedocima dokazano, te su zamolili za moju visoku zapovijed, da se to dokine i zabrani.

S toga nalažem, da dok oni stignu s mojom carskom odlukom, rečenu stvar s potpunom pravdom i pravicom po šerijatu jedanput ispitaš, i ako ne bude riješena pregledaš. — Ako bude, kako je prijavljeno, onda postupaj u tom pogledu prema propisima šerijata; pa pošto protiv njih nije ništa s pravim svjedocima po šerijatu dokazano, ne daj da budu uznemirivani, tražeći novaca pod imenom globe i krvarine; to dokini i zabrani!

Ne daj nikom da postupa protiv uzvišenog šerijata i mojeg carskog naloga. — Ne pripuštaj one, koji nemaju pristupa u sugjenje, a koji ne budu slušali, nego se budu inadili i protivili, prijavi ih imenom i s opisom, te kako se je dogodilo. Ne poradi, da u ovoj stvari opet moj nalog dolazi!

Tako znaj i osloni se na uzvišeni znak.

Dano u Bogom čuvanom Drinopolju (Edrena) početkom mjeseca muharema, godine 1083. (sredinom mjeseca aprila 1672.)."

Za vremena rata na Kandiji živio je i jedan odličan član porodice Sinovčić, i to Marko Sinovčić iz Dubrave.

Ovaj Marko vojničkim duhom opojen, tražio je još u svojim mlagjahnim godinama ratna bojišta, te se uputi u Njemačku, da se tamo usavrši u vojničkoj vještini, gdje se brzo uslijed svojih osobitih vrlina dovine do višeg stepena.

Kad je buknuo rat na Kandiji, pogje odmah i Sinovčić tamo i stupi kao vogja prekomorskih konjanika[2]) u mletačku službu, gdje se na skoro pojavi kao strastven protivnik Turaka, koji se borahu pod zapovjedništvom prvoga vezira Ahmeta. — Kod svakog napadaja bio je Sinovčić na čelu svojih konjanika, i postane pravim strašilom neprijatelja. U dvjema bitkama bio je Sinovčić teško ranjen, ali se ipak brzo na bojištu opet pojavi; — u malo dana padoše pod njim šest konja dijelom ranjenih a dijelom mrtvih. — Kad je jednom konj pod Sinovčićem poginuo, padne i on, — uslijed mnogih ranâ oslabljen, — u nesvjesticu, i bude zarobljen, te u čador prvoga vezira donešen.

---

[1]) „Memorie sulla Dalmazia" di Valentino Lago. Mleci 1869.

[2]) Prekomorski konjanici sastojahu se od Hrvata, Dalmatinaca i Arbanasa.

Ahmet se nadao, da će dobrim postupanjem Sinovčića iz neprijatelja preobratiti u prijatelja, te ga dade brižljivo izvidati i ponudi mu mjesto paše, ako se iznevjeri svojoj vjeri. Pošto Sinovčić ostade postojan ponudi mu Ahmet svoju lijepu kćerku, s kojom je Sinovčić nekoliko puta govorio, za suprugu i osim toga još jedan pašaluk, ako u tursku službu pregje i vjerom krene. Kad je Sinovčić i tu ponudu odbio, dade ga Ahmet nekoliko puta pod vješala dovesti da mu pokaže sramotnu smrt, koja ga čeka, — ali sve uzalud. — Tako progje punih 13 mjeseci, kada jedne tamne i burne noći pogje Sinovčiću za rukom, da umakne i da se povrati Mlečanima. — Ahmet odredi na glavu Sinovčića nadarje od 12.000 reala.

Radi svojih velikih zasluga u ratu na Kandiji podijeli mu mletačka republika barunstvo od Novaka u Istri blizu Montone.

Car Leopold, koji je doznao za junačka djela Sinovčićeva, pozove ga u svoju vojnu službu i postavi ga god. 1669. za zapovjednika cijele lake hrvatske konjice. Malo nakon toga poziva padne Sinovčić žrtvom teške boljetice[1]).

Sučić Pavao (Sučić Paval) 1676.—1678., plemić ugarski. Po „Bullettinu" slijedi iza njega Ivaniš Novakovich.

„Bullettino", na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 56. — Klaić, na ozn. mj. str. 143. (god. 1677.).

Novakovich Ivanis (Novaković) 1678.—1684., plemić ugarski. Po „Bullettinu" slijedi mu Luka Sinovcich.

„Bullettino", na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 56.

Iz vremena vladanja ovoga velikoga kneza imade šest turskih fermana, koji glase u hrvatskom prijevodu ovako:

„Tugra sultan Mehmed-Hana IV., sina sultan Ibrahim-Hana.

Ti plemeniti vezire i preuzvišeni muširc, ti redatelju svijeta, ti koji upravljaš javnim poslovima svojim prosvijetljenim umom, koji riješavaš ljudske potrebe i zamršaje svojom pravdu nepromašivom pameću, ti utemeljitelju zgrade sreće i obilja, učvrstitelju temelja blagostanja i veličine, ti, koji si svakovrsnim darovima obasut od svevišnjeg Boga, Moj vezire...... pašo, koji upravljaš bosanskom pokrajinom (Bog ti trajnom učinio veličinu), čim stigne carski previšnji znak, neka ti je na znanje ovo:

Carskog dobra sela Poljica raja u stanju bez pomoći odaslali su jednoga čovjeka ovamo i podastiru jednu molbu, te navode, da je prije nekoliko vremena defterdar bosanske blagajne, imenom Šaban, povjerio i na odgovornost stavio kliškom kapetanu Hadži-Muhamedu (povećala mu se čast) danak, kojeg od starine daju Poljica u izvjesnoj svoti od 2060 dvije hiljade i šezdeset za jednu godinu.

Da se ponovo dade asker zbog upisa odnosnog roka Ahmetu kapetanu Kamengrada, došao je spomenuti Ahmet, te od nas više novaca tražio.

Tvrde da je on prekršio i šerijat i kanun. Moj ferman izlazi na to, da se u tom pogledu niti prekoračuje niti smanjuje, nego da se ima pobirati ona svota, koja je odregjena po starom ugovoru, i nalažem ti, da čim moja uzvišena rješidba stigne, na stvar se dadeš te čisto izvidiš.

U istinu, ako bude stvar, kako ovi tvrde, to zapriječi, da se protiv ugovora, koji je od starine sklopljen, protiv šerijata i kanuna postupa, da se ne obzire na višak ni manjak, nego da se posluje prema ugovoru.

Ne daj da se ikomu šta dogagja, što bi bilo u opreci sa šerijatom, kanunom i Mojom carskom zapovijedi i gledaj da ovakovim tužbama dadeš konac.

Ovako znaj i osloni se na uzvišeni znak.

Pisano u Carigradu 29. dana mjeseca zilhidžeta 1091, godine (19. januara 1680.)."

---

[1]) Franceschi, „Dalmazia", na ozn. mj., god. 1847., br. 3., str. 17.

„Tugra sultana Muhameda IV., sina Ibrahimova.

Ti, vrlo poštovani vezire i preuzvišeni muširc, upravitelju svijeta, ti, koji ravnaš javnim poslovima svojim svijetlim umom, ti, koji čvrsto držiš narodne poslove svojom pogagjajućom pameću, ti, koji učvršćuješ gragju države i blagostanja, ti, koji temeljiš stupove sreće i slave, ti, koji si obdaren svim božijim milostima, moj vezire, što upravljaš bosanskim vilajetom, čiju slavu neka učini Bog trajnom; — i ti, uzoru kadija i sudaca, izvoru kreposti i učenosti, Naš gospodine kadijo kliških nahija, — čija čast neka se uzvisi, — kad prispije visoki carski nalog, neka Vam je poznato, da su se podanici (raja) zakupa Stijene (može se čitati još Stijanga, Snijanga i t. d.), drugim imenom Poljica, što pripada rečenom kotaru, potužili kod mog sretnog skuta i prijavili, da ih osoba imenom Abdul-Dželil uznemiruje govoreći: Vi ste ubili mog brata imenom Musu, ja ću za ubojicu od vas uzeti krv i krvarinu, — dok se ovi bave samo svojim poslom, ne rade ništa protiv uzvišenog šerijata i nije u stvari ubojstva protiv njih po šerijatu pravim svjedocima ništa dokazano, te su ujedno kazali, da oni u tom pogledu imaju u rukama uzvišenu fetvu od šejih-ul-islama, pa su zamolili za moju previšnju zapovijed, da se postupa u smislu uzvišene fetve i da se to dokine i zabrani.

S toga zapovijedam, da se protiv uzvišenog šerijata ne uznemiruju, i nalažem, da, kad stigne moja previšnja odluka u smislu moje zapovijedi, koja je u tom pogledu izdana, postupate i stvar po šerijatu jedanput pregledate.

Ako ne bi bilo riješeno i ne bude prošlo petnaest godina, ispitajte po potpunom pravu i pravici, obazrite se na njihovu uzvišenu fetvu i svršite (pregledajte).

Ako bude, kao što je prijavljeno, postupajte po čvrsto stojećem šerijatu i ne dajte, da ih gore navedeni u buduće uznemiruje, dok im ne bude po šerijatu pravim svjedocima dokazano ubojstvo. To zabranite i dokinite!

Ne dajte, da ko postupa protiv šerijata i moje previšnje zapovijedi!

Ne pripuštajte nikoga, ko nema pristupa u sugjenje, a koji ne bi htjeli slušati, nego bi se protivili, napišite i prijavite ih!

Ne poradite, da radi rečene stvari opet moja zapovijed dolazi. — Tako znajte i oslonite se na previšnji znak!

Dano u Bogom čuvanom Carigradu koncem mjeseca džumad-el-ula godine 1093. (koncem maja 1683.)".

„Tugra sultana Ahmed-Hana IV., sina Ibrahim sultana.

Ti, plemeniti vezire i preuzvišeni mušire, ti redatelju svijeta, ti, koji upravljaš javnim poslovima prosvijetljenim umom, koji riješavaš ljudske potrebe i zamršaje svojom pravdu nepromašivom pameću, ti utemeljitelju zgrade sreće i obilja, učvrstitelju temelja blagostanja i veličine, ti, koji si sa svakovrsnim darovima obasut od svevišnjeg Boga, Moj vezire, koji upravljaš bosanskim vilajetom (Bog ti trajnom učinio veličinu); — i ti, uzoru kadija i sudaca, izvoru plemenitosti i riječi, Naš gospodine kliške okoline kadija (povećala ti se krepost), uzmite na znanje, čim vam prispije Naš visoki znak ovo:

Obveznici Mukata (narod pod dankom) Mog vlastitog carskog dobra u Poljicima u spomenutom kotaru, podastrli su molbu Mom sretnom skutu, te navagjajući, da su kao pripadnici Memlehe, koja se tiče spomenute mukate, kao što je u carskom defteru (zemljištniku) unešeno, izvršili dužnosti, koje na njih spadaju, protiv šerijata nikomu ništa nepravedna i protupravna nijesu počinili, te ne bivši ništa protiv njih po šerijatu postojalo, ipak su ih rečene mukate povjerenici, pretpostaviv po jedan slučaj, htjeli zatvarati i globiti, da su ih napadali i mučili, te da se ove nepravde i napadanja — da se novca na silu domognu, — riješe, molili su Moju previšnju zapovijed, da se to zapriječi i ukloni.

Moja je zapovijed, da se dokine svako prekoračenje i napadaj protiv šerijata, te nalažem, da se — čim visoka odluka prispije — dadeš na stvar, radi koje je Moja zapovijed izašla, te spomenuti odnošaj zdušno i savjesno ispitaš. — Ako bude kao što podnesak sadržaje, nikako ne postoji Moje uzvišeno zadovoljstvo, da se u Mojim blagim danima ikomu kakva nepravda nanosi. — Spomenuti su dužnostima, što na njih spadaju zadovoljili, a budući protiv njih ništa po šerijatu nepostoji, kao što se svjedočanstvom pravednih ljudi ispostavlja, to ne daj povjerenicima, da ove potežu i zatvaraju, da im novac na silu uzimlju, ne daj da se napadaju, to zabrani i dokini!

U buduće zabrani, da se ikomu što dogodi, što je protiv šerijata i carske zapovijedi. Ovako znaj i osloni se na uzvišeni znak.

Pisano u Carigradu početkom mjeseca gjemazel-ahira 1093. god. (koncem maja 1683.)"

„Tugra sultana Mehmed-Hana IV., sina sultana Ibrahima.

Ti, plemeniti vezire i preuzvišeni mušire, ti redatelju svijeta, ti, koji ravnaš javnim poslovima svojim prosvijetljenim umom, koji riješavaš opće potrebe i zapletaje pravdu

nepromašivom pamećn, ti, utemeljitelju zgrade sreće i obilja, učvrstitelju temelja blagostanja i veličine, ti, koji si svakovrsnim darovima obasut od svevišnjeg Boga, Moj vezire..... pašo, koji upravljaš bosanskim vilajetom (trajna ti budi veličina!); — i ti, uzoru kadija i sudaca, izvoru kreposti i učenosti, Naš gospodine kadijo u Klisu (povećala ti se krepost!) — uzmite na znanje, čim vam stigne uzvišeni carski znak ovo:

Radnici solane u državnom lenu Poljicima, čiji se prihodi uračunavaju u prihode bosanske blagajne ..... i ..... i .... i ostali, predali su na Moju portu blaženstva podnesak, te navode, da rečene mukate zabiti, premda su kao podanici u novom carskom registru rečene solane uneseni i tributalnoj dužnosti kroz svoje sinove udovoljili, i premda pri njima više ništa nije ostalo i protiv njih se nikakav protušerijatski prestup nije pokazao, protupravno i protiv zakona s odnosom prilikama ono, što se nije dogodilo, toliko su puta novac od njih oduzimali i tim nepravdu im nanosili. Oni su s toga zatražili Moju previšnju zapovijed, da im se protiv šerijata i zakona nasilje i nepravda ne čini, te da se takove stvari zabrane i dokinu. Za to Ja zapovijedam, da se protiv šerijata, zakona i protiv deftera prama nikomu ne postupa i nalažem, da čim prispije Moja uzvišena odluka po zapovijedi, koja ovom prigodom izlazi, stvari se sasvim odavši, ispitaš. Ako bude, kao što se navodi, to ne postoji Moje zadovoljstvo, da se u Mojim sretnim danima (vlade) siromašnoj raji zulum i nepravda čini. Budući se svjedočanstvom pravednih ljudi ispostavlja, da protiv njih nikakovo protušerijatsko djelo ne postoji, to strogo opomeni emine (zabite), da im u ime globe ne uzimlju novac ili žito; to zabrani i dokini. — Zabrani takogjer, da se u buduće ikomu šta čini, što je u opreci sa šerijatom, zakonom, defterom i carskom zapovijedi. — Nedaj povoda, da bi na ponovnu tužbu glede spomenutog odnošaja izašla i Moja ponovna zapovijed. — Ovako znaj i osloni se na uzvišeni znak!

Pisano u Carigradu sredinom mjeseca redžeba 1093. god. (sredinom jula 1683.)."

„Tugra sultana Mehmed-Hana IV., sina sultana Ibrahima.

Ti, plemeniti vezire i preuzvišeni mušire, ti ravnatelju svijeta, ti, koji upravljaš javnim poslovima svojim prosvijetljenim umom, koji riješavaš opće potrebe i zamršaje svojom pravdu nepromašivom pamećn, ti, utemeljitelju zgrade sreće i obilja, učvrstitelju temelja blagostanja i sreće, ti, koji si svakovrsnim darovima obasut od Boga Svevišnjega, Moj vezir-pašo, koji upravljaš bosanskim vilajetom (trajna ti budi veličina!); — i ti, uzoru kadija i sudaca, izvoru kreposti i učenosti, Naš gospodine kadijo okolica Kliških (povećana mu budi krepost!), uzmite na znanje, čim stigne carski uzvišeni znak ovo:

Raja državnog lena Stevabanke, što spada bosanskoj blagajni, predala je na Moju portu blaženstva molbu, te navodi, da joj, premda je dužnosti i daćama, što na njih glasom „Carskog deftera" spadaju, svake godine svojim zabitima, kako defter zahtijeva predavši, udovoljila, i premda pri njoj nije nikakovih zaostataka bivalo, čuvari tvrgjava Prologa, Tutijaka i Havale, a naročito zapovjednici imenom Abdul-Medžid, Mehmed, i Mahmud samo da se domognu i da otmu, pod izgovorom da je pri njima još hiljadu groša ostalo, toliko puta novac oduzimali, pošto bi je zatvorali i torturali, te tim veliki zulum činili.

Zato oni mole Moju uzvišenu zapovijed, da se zabrani i dokine nepravda i nasilje pri nepravednom zahtijevanju novaca te da se, na šerijat pogledavši, protiv njega i zakona ništa ne poduzimlje.

S toga zapovijedam, da se postupa po šerijatu, te naregjujem, da čim stigne moja uzvišena odluka, radiš po zapovijedi, koja ovom prigodom izlazi, te da ove stvari po šerijatu, po pravdi i pravici izvidiš i ispitaš. — Ako se bude zbivalo, kao što ovi tvrde, da su naime svojim dužnostima udovoljili i daće, koje na njih spadaju, po zakonu i defteru predali, te tim pri njima nikakovih zaostataka nije ostalo, i da su ih ponovnim traženjem novaca njihovi zabiti mučili i tištili, to ti zabrani njihovim zabitima, da ih ponovnim oduzimanjem novaca zlostavljaju, da ih zatvaraju i biju; postupaj po uzvišenom šerijatu, te to zabrani i dokini, budući se svjedočanstvom pravednih ljudi dokazuje, da protiv njih nikakovo protupravno djelo ne postoji. — U buduće ne daj, da se ikomu protiv šerijata, zakona i deftera i protiv Moje carske zapovijedi išta dogagja i nedaj povoda, da bi glede spomenutog odnošaja uslijedila Moja ponovna zapovijed.

Ovako znaj i osloni se na uzvišeni znak!

Pisano u Carigradu sredinom mjeseca redžeba 1093. god. (sredinom jula 1683.)."

„Tugra sultana Muhameda IV., sina Ibrahimova.

Ti, uzoru kadija i sudaca, izvore kreposti i učenosti, Naš gospodine kadijo od Klisa, čija čast neka se uzvisi, kad stigne Naš visoki carski nalog neka ti je poznato, da su se popovi i fratri manastira u rečenom kotaru potužili kod mog carskog skuta i prijavili, da se, ne budući po šerijatu pravim svjedocima protiv njih ništa dokazano i ne bivši nikomu dužni, zapovjednici državnog zakupa (mukata) Poljica ne ustručavaju

činiti im nasilja, govoreći, da ja odregjujem, da se oni protiv šerijata, zakona, popisa (deftera) i carske zapovijedi u solani, koja je u mojoj vlasti, u posao upotrebljuju, te su zamolili moju uzvišenu zapovijed, da se to zabrani i dokine.

S toga zapovijedam, da se protiv šerijata i zakona na taj način nasilje ne čini, pa nalažem, da kad stigne moja carska odluka, u spomenutoj stvari po mojoj zapovijedi, koja je u ovom pogledu izdata, potpuno pravo postupaš, te da zatražiš prave i muhurlejsane (pod pečatom) prepise od novih carskih popisa (iskaza, deftera, registra), koji su izdati ispod mog sretnog skuta i da ih pregledaš.

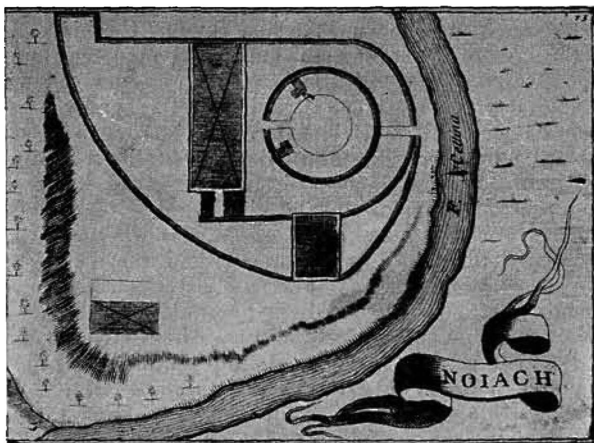
Pošto imadu u defteru (registru) zabilježeni pripadnici (raja) rečene solane, pa ako ovi ne budu unutra uneseni, to ja, kako je već gore navedeno, ne dozvoljavam, da se u mojim sretnim danima na taj način njima nasilje čini.

Nedaj, da ih zapovjednici rečenog zakupa (mukate) protiv šerijata i zakona i bez carskog naloga uznemiruju, govoreći, da ih ja dajem upotrebljavati besplatno u solanskoj službi; to zabrani i dokini. Nedaj, da se iko protiv uzvišenog šerijata, zakona, popisa (deftera) i carske zapovijedi u posao uzima, i ne učini, da se u ovoj stvari ponovno potužuje i opet moja zapovijed dolazi. — Tako znaj i osloni se na uzvišeni znak!

Dano u carskom Carigradu sredinom mjeseca redžeba god. 1093. (sredinom jula 1683.)."

Sinovcich Luka (Sinovčić) 1684.—1701., plemić ugarski. Po „Bullettinu" slijedi iza njega Marko Barich.

Za vladanja ovog velikog kneza započela je borba Mlečana sa Turcima radi posjeda mnogih utvrgjenih dalmatinskih mjesta i suzbijanje Turaka sa dal-

Slika 24. Nutiak 1688., iz djela Padre Coronelli-a.

matinskog zemljišta. — U ovim borbama sudjelovahu osobitim i sa mletačke strane pripoznatim načinom i Poljičani.

Početak ovim bojevima bilo je osvojenje Nutiaka.

Nutiak je bila mala tvrgjava ispod sela Garduna kod Trilja u predjelu knežije Brodarić, a ležala je na Cetini blizu granice Poljičke provincije.

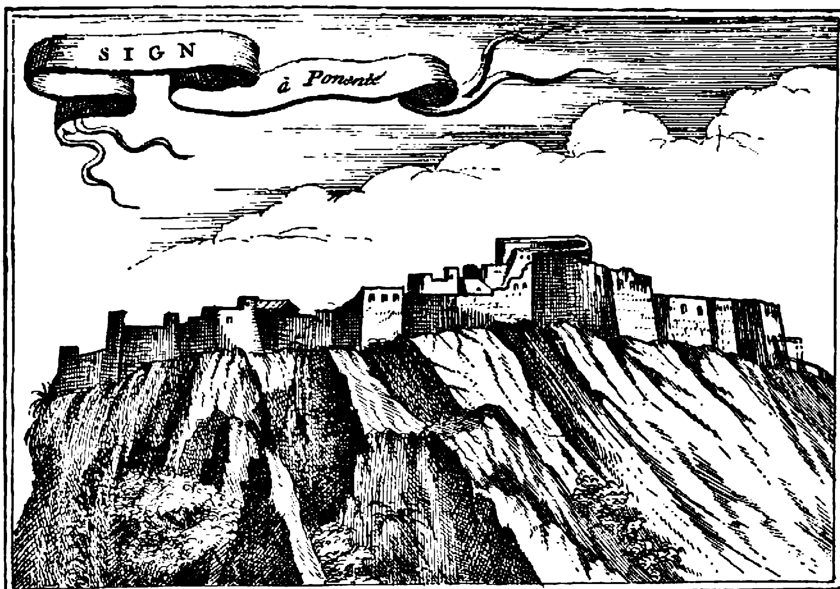
Generalni proveditur Petar Valier izvijesti dneva 30. marta 1685. dužda mletačkoga, da je baš tada dobio vijesti o nenadnom nasrtaju Poljičana na tvrgjavu Nutiak. — Nutiak nije od Turaka bio dosta čuvan. Poljičani uhvatiše nekoliko zarobljenika.

Drži se korisnim ovo osvojenje ne samo kao dobar znak za početak bojeva, već i zato, što je s tim Turcima otešćana provala u Poljica, a tiče se isto još i tvrgjave Zadvarja [1]).

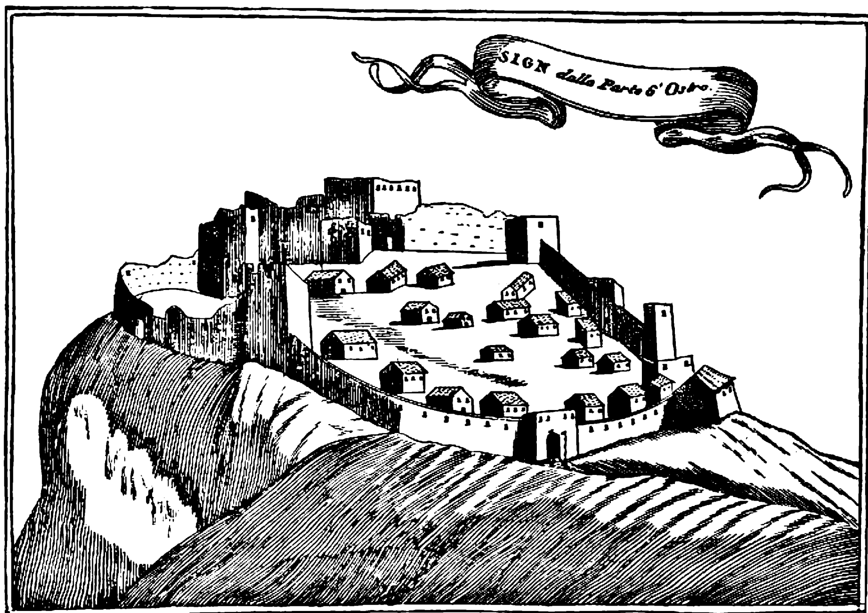
---

[1]) Namjesništveni arhiv, sv. I. Izvješća generalnog proveditura Petra Valiera na senat, br. 57., list 66.

Nutiak bijaše nekad u posjedu Dražoevića. Kako Sanudo 13. jula 1499. izvijesti, htjede poznati junak vojvoda Žarko Dražoević kao posjednik ove tvrgjave,

Slika 25. Sinj sa zapadne strane 1688., iz djela Padre Coronelli-a.

Slika 26. Sinj sa jugozapadne strane 1688., iz djela Padre Coronelli-a.

koja je tada graničila sa turskim zemljištem, prodati je Mlecima [1]), pošto je nije mogao više održati.

---

[1]) „Bullettino", na ozn. mj., god. IV., br. 10., str. 152.

Kada je Žarko mjeseca novembra 1502. bio u Mlecima, ponudi opet tvrgjavu na prodaju [1]). — Pored sveg navaljivanja Žarkova ne primiše Mlečani Nutiaka ni na 3. februara 1504., pošto knez Spljetski — kako isti javljaju — nije novaca imao, da posadu naplaćuje [2]).

Kad su Turci napred prodrli, pao je nesumnjivo u turske šake i Nutiak. Kao što je gore spomenuto, Poljičani su koncem marta 1685. oteli Nutiak Turcima.

Generalni proveditur Alojzije Mocenigo odredi svojim riješenjem iz Zadra dneva 18. juna 1701. naoružanje i čuvanje tvrgjave Nutiaka, koja bijaše tada u mletačkom posjedu [3]).

Od Nutiaka ostale su sada samo razvaline. Kad je tvrgjava napuštena, nije pisac mogao da ustanovi. — Kad su Turci iz Imotskog (1717.) potisnuti bili, nije ona imala baš nikakve važnosti.

U proljeće naredne godine 1685. krene generalni proveditur Petar Valier, da oduzme Turcima važnu Sinjsku tvrgjavu. Valier sakupi kod Klisa do 1500 uvježbanih pješaka, nekoliko četa konjanika i oko 3000 Dalmatinaca, te zapovijedi morskom provedituru Michieli-u, da pogje pred Sinj.

Na 1. aprila započne Michieli opsadom tvrgjave. — I Valier prispije sa velikom četom dobrovoljaca. — Kroz 7 dana pucalo se žestoko ali bezuspješno na tvrgjavu iz 2 lumbarde i 2 haubice.

Tada stiže glas, a i straže sa Prologa navijestiše sa tri metka iz mužara, da se 10.000 Turaka, koje je bosansko-hercegovački paša sakupio, iz Livna primiču.

Valier im pošalje u susret hrabrog harambašu Nikolu Žarka sa jednim odjeljenjem konjanika. — Žarko pregje preko Cetinskog mosta, koji bijaše poviš Hana, i navali odmah na Turke u njihovom taboru, ali se morade prevelikoj sili ukloniti.

Drugoga dana pregje turska vojska u najboljem redu preko Cetine, potuče vojsku Valiera, koja ostavi na bojištu 300 mrtvih, i rasprši je na sve strane.

Za nasrtaja ručao je Valier u svom čadoru; serdar Ćudina stavi mu svoga konja na raspoloženje, te mu tako pogje za rukom, da se uz Visočicu spase. — Cio tabor pade u turske ruke. Nakon kratkog odmora dade se turska vojska u potjeru za Valierovim ljudima put Klisa; no tu ih dočekaše Poljičani i bace se na njih takom žestinom, da je 400 Turaka poginulo, te ih progje želja, da naprijed prodiru [4]).

Po jednom pismu Sergente maggiore di battaglia Borri (Spljet dneva 10. marta 1685.) odredio je hercegovački paša poljičkom knezu rok, do kojeg se ima vratiti pod pokornost (obbedienza) sultanu. Knezu bi savjetovano, da bez otezanja odgovori, te mu je obećana i pomoć.

Po drugom jednom pismu iz Spljeta od 15. aprila 1685., obnoviše Poljičani svečano zakletvu vijernosti poticanjem jednog kod njih dobro vigjenog kapucina, kojeg im je na tu cijelj bio spremio glavni proveditur [5]).

---

[1]) „Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 11., str. 166.

[2]) „Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 12., str. 180. i 181.

[3]) Namjesništveni arhiv.

[4]) „Tabularium arhivi u Dalmaciji“, dio II. i III., sv. 4. i 1., str. 119.—123. — 1685. 9 aprile Spalato. „Relazione sulla sconfitta toccata ai Veneti sotto Sign.“ — „Franjevačka država presv. otkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji.“ Ot. Stipan Zlatović, Zagreb 1888., str. 144., 150. — „Sinj i njegovo slavlje god. 1887.“ Fra Ivan Marković, Zagreb 1898., str. 16. i 17.

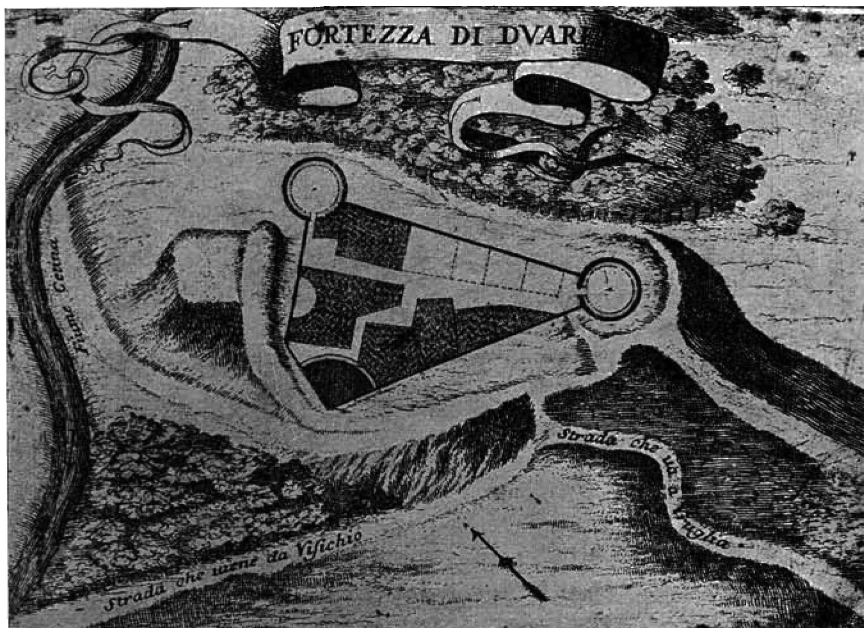
[5]) „Tabularium arhivi u Dalmaciji“, dio III., sv. 1., str. 123., 126.

Kod velikog kneza Jurja Pavića (1632.—1655.) spomenuta je historija Zadvarja.

Mjeseca februara god. 1652. dospjela je ova tvrgjava u mletački posjed. No u miru od Kandije god. 1699. morala se je opet povratiti Turcima.

Godine 1684. oduzeše Mlečani pod vodstvom generalnog proveditura Lovra Doná opet Turcima Zadvarje.

Ove je godine započeo i rat na Moreji, koji trajaše do sklopljenja mira Karlovačkog dneva 26. januara 1699. Na Moreji boriše se i Poljičani u redovima mletačkim, — megju ostalima i Don Jure Pavić [1]).

Slika 27. Zadvarje 1688., iz djela Padre Coronelli-a.

Dalmatinci su se osobito odlikovali pri jurišanju na Crotonu. — Ali povratimo se na dogagjaje pred Zadvarjem.

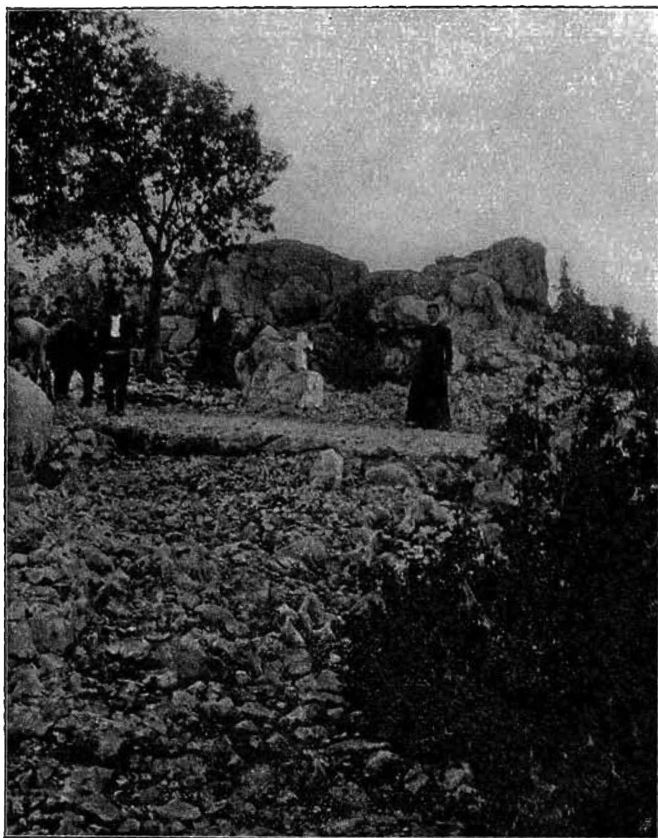
Noću izmegju 17. i 18. juna 1685. primicaše se vezir hercegovački brzim hodom iz Radobolja k Zadvarju.

Generalni proveditur Petar Valier izda odmah Primorcima, Poljičanima i Omišanima zapovijed, da veziru na put stanu; no pošto se radi kratkog vremena nije mogao sakupiti dovoljan broj ljudi, povukoše se isti uz neprestanu borbu ispred Turaka natrag, koji na ovaj način dogjoše do Zadvarja.

U tvrgjavi Zadvarja zapovijedaše August Tartaglia, koji izjavi, da će radije poginuti, nego li tvrgjavu predati; sazvaše se borci iz Kaštela, Spljeta, Klisa i Poljica, da se pohita Zadvarju u pomoć. Sam generalni proveditur Valier primicaše se sa nekoliko stotina boraca, kojih je broj usput znatno narastao. — Na 18. juna pregju Poljičani preko rijeke Cetine i sjedine se sa Petrom Tartagliom, ocem zapovjednika u Zadvarju, Augusta Tartaglie. — Dneva 19. juna dobije

[1]) Kačić, na ozn. mj. str. 277.

Valier od Petra Tartaglie vijesti o očajnom položaju Zadvarja. — Kule Arsalić i Poletnica, koje Zadvarje nadvisivahu, bile su već u turskim rukama, te se svakog časa iščekivao pad Zadvarja. Tad upravi Valier vatren govor na pojedine vogje, i svi se zakleše, da će se do pošljednje kapi krvi boriti. Na čelo jednog odjeljenja od 600—700 momaka stavi Valier Josipa Vusia, zamjenika na galiji pod Bračom, rogjaka Petra Tartaglie, koji navali tako žestoko na Turke u prikopima, da ih je nakon ljutog rvanja natjerao u bijeg. — Zadvarje bijaše spašeno. Vusio se dade u potjeru za neprijateljem; vezir se povuče natrag u Radobolje.

Slika 28. Spomen-kamen Jurja Pezeljića, poginulog god. 1686.

I Turci, koji se zatvoriše u kuli Poletnici, predadoše se junačkim Dalmatincima; bilo je u njoj 60 Turaka, megju kojima nekoliko časnika.

Poginulo je oko 300 Turaka, mnogo ih bijaše ranjenih, a zaplijenjeno je mnogo oružja i zastava.

Ovom potpunom pobjedom bila su Poljica od turskih provala s ove strane osigurana.

Valier bude opozvat, a na njegovo mjesto odredi mletačka republika hrabroga generala Jerka Cornara [1]).

---

[1]) „Franovci države presv. otkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji.“ Ot. Stipan Zlatović, Zagreb 1888., str. 149. i 150. — „Sinj i njegovo slavlje god. 1887.“ Fra Ivan Marković, Zagreb 1898., str. 16. i 17.

Da se osvete Poljičanima, prodrc po Kačiću 10.000 Turaka, izabranih konjanika — (po svjedočanstvu generalnog proveditura Jeronima Cornara dneva 22. januara 1689 [1]), koje će kasnije ovdje slijediti, bilo ih je samo 6000) — u ljeto 1686. pod vodstvom poznatog junaka Perut paše iz Carigrada u Dolac. — Sav Dolac Turci opljačkaše a Srijane sažegoše; što nije na vrijeme na Mosor umaklo, bi, ako je staro bilo, izmrcvareno, a mlado odvučeno u roblje.

Odmah se podigoše Poljičani, mlado i staro, koje je samo sablju pasati moglo, i počeše Perut pašu goniti, koji se htjede na Sinj povući. — Jedna četa Poljičana pohita ispred njega, stavi se u zasjedu i zatvori Perut paši put za uzmak. Kad se Perut primako, navališe Poljičani, predvogjeni junačkim knezom Don Jurom Pezeljićem i Ivanom Tomičićem, na njih kao vuci. — To je bilo 2. jula 1686. Nastade grozno krvavo hrvanje. — Pezeljić je sam 36, a Tomičić skoro isto toliko turskih glava odrubio. — Poginulo je 19 mladih buljukbaša, 2 bega, 2 alajbega i brezbroj momčadi. — Ropstva dopade 300 Turaka, megju kojima četvorica od visokog plemstva, na ime Mustaj beg Babametović (Chiaichia), Baraković i napokon poznati junak Murat beg Filipović.

Nije bilo kneza ni viteza, koji se nije junački borio i turskih glava odsijecao; i djevojke su oduševljeno sudjelovale u redovima braće i otaca svojih u ovoj borbi, kao Marija Huglievič, koja ubi dva Turčina a jednoga zarobi, ruke mu sveza i k roditeljskoj ga kući dotjera. — Mlada Bare Leksić smaknula je jednog Turčina sa kosijerom a drugoga zarobi [2]).

I sam Don Jure Pezeljić poginu u ovom boju.

Kad se ide s Biska put Dolca dônjeg, naigje se po sata ispred kuće Jelićeve na spomen kamen u samotnom predjelu, koji pokazuje mjesto, gdje je Pezeljić junačkom smrću poginuo. *(Slika 28.)* — Zaista, prost spomen-kamen, ali duboka, topla uspomena na ovog junaka, koja je ostala sačuvana u srcu naroda, ljepša je od najveličanstvenijeg spomenika [3]).

Pod jesen god. 1686. naumi generalni proveditur Jerko Cornaro da savlada Sinjsku tvrgjavu. — Topništvo se u red stavilo; isto sastojaše od 2 velika i

---

[1]) Erber, na ozn. mj. str. 30.

[2]) Kačić, na ozn. mj. str. 279. i 280.

[3]) Pri putovanju s Biska u Dolac — bilo je to 13. oktobra 1897. — upadne piscu ovih redaka taj prost stari spomen-kamen osobito u oči. — Na istomu je kratak natpis: Don Juraj Pezelj 1686. — Kad je pak 14. oktobra po podne u Dônjem Dolcu boravio, — baš se svršilo podučavanje u pučkoj školi a učenici odlazahu kućama — upita pisac jednoga gjaka, da mu nešto reče o Pezeljevom spomen-kamenu. — Dječak se ne mogaše dovoljno začuditi, da mi što takovo nije poznato. — Po tom mi pripovijedaše zažarenim očima ukratko ovo: Godine 1686. prodru Turci u Dolac-Srijane; Poljičani ih suzbiju, a u redovima potonjih borio se junački i Don Juraj Pezelj; tu ga pogodi, kad su Turci već u potpunom uzmicanju bili, — jedno tane u prsa. Pezelj je osjećao, da mu je životu kucnuo posljednji čas, ali da svoje ljude ne zaplaši, poviče im — zatajivši svoju ranu: da neprijatelja bez milosrgja progone; njemu da se je odriješio opanak, te ga mora opet zavezati. — Kad se Poljičani pobjedonosno povratiše, nagjoše Pezelja mrtva na onom mjestu, gdje spomen-kamen stoji.

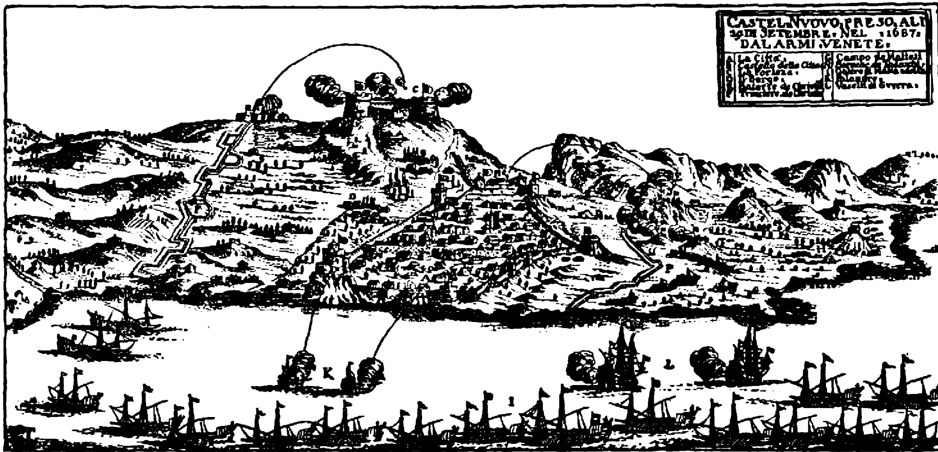
Koračajuć dalje, naigje pisac na ruševine jedne kuće, sazidane od gorostasnog kamenja blizu izvora Vrela, koje je u vrlo čarobnom kraju, na tom kamenju se nalazi stari natpis: Pezelj 1644. — Pisac pitaše seljane, stare i mlade, o značenju Pezeljevog spomen-kamena; a od svakoga dobi isto razjašnjenje, kao što mu ga je dječak iz škole dao. Tako živo štuje ovaj narod svoje junake u svojoj već više od 200-godišnjoj staroj tradiciji.

Pri povratku iz Srijana-Dolca u Bisko na 15. oktobra 1897. fotografisao je pisac uz put ovaj spomen-kamen (vidi *sliku 28.)*. S desne strane križa je tadašnji župski pomoćnik dolnjeg Dolca, Ivan Banić, s lijeve Marko, pa Antun Pavich, a iza konja namjesništveni savjetnik Nasso.

10 manjih topova i 4 haubice. — Pošto je Cornaro oko 3000 što pješaka iz posada, što sa galija, 3000 krajišnika i 600 konjanika sakupio kod Solina i ovdje primio blagoslov spljetskog biskupa Stjepana I. Kosmija, pogje sa cijelom ovom silom pod Sinj. Naprijed je išla redovna vojska pod zapovjedništvom vojvode od Parme, a za njom stupaše Cornaro s krajišnicima, s drugim dobrovoljcima i s topovima.

Vojska je stigla iz jutra 25. septembra pred Sinj; topovi započeše odmah žestoku vatru i kroz nekoliko ura otvoriše široku lazu na bedemu. Sada nastade juriš. Vojnici kano razdraženi lavovi lete i penju se u tvrgjavu. Mnogi padaju mrtvi, al drugove njihove to ništa ne pometa.

Provališe prvu obzidu, jurišaju na drugu, a kada i ovu osvojiše, jurišaju na treću, s koje se Turci junački i očajno brane. — No brzo je i treća obzida uzeta. — Slavodobitna kršćanska vojska ni jednomu Turčinu ne prosti, nego ih svekolike sasiječe [1]).

Slika 29. Ercegnovi 1688., iz djela Padre Coronelli-a.

Po već spomenutom svjedočanstvu generalnog proveditura Jerolima Cornara od 22. januara 1690., bijahu junački Poljičani prvi, koji podigoše pri jurišu na bedeme tvrgjave njihovu zastavu [2]).

Tvrgjava Sinjska pade, kao što je spomenuto, 26. septembra kršćanima u ruke.

Mjeseca septembra godine 1687. krenuše Mlečani, potpomagani vojskom pape Inocenta XI. na opsadu Ercegnovog *(slika 29.)*. — Na 1. septembra stigne generalni proveditur sa svojom vojskom u Rože prama Ercegnovom, a na 2. septembra iskrcala se vojska i odmah započne opsjedanje Ercegnovog.

Na 15. septembra dogju paše bosanski i hercegovački sa 5000 Turaka opsjednutima u pomoć, ali ih Cornaro potuče.

Nakon hrabre obrane Turaka i junačkih navala opsjedatelja, preda se tvrgjava nakon 28-dnevnog otpora na 30. septembra 1687. [3]).

---

[1]) „Sinj i njegovo slavlje.“ Fra Ivan Marković, na ozn. mj. str. 17. i 18.

[2]) Erber, na ozn. mj. str. 36.

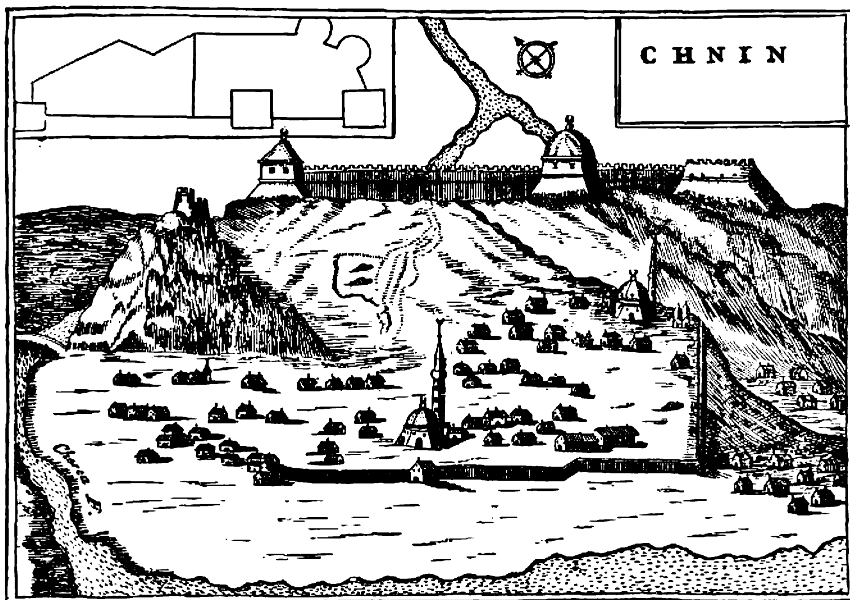
[3]) „Manuale del regno di Dalmazia.“ Maschek, na ozn. mj., god. III., str. 81.; god. IV., str. 128. — „Franovci države presv. otkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji.“ Stjepan Zlatković, Zagreb 1888., str. 151.

I ovdje Poljičani, kao što se ističe u više spomenutoj dukali Cornara, pokazaše osobitu hrabrost i učiniše mnoga junačka djela.

Već druge godine 1688. krene Cornaro, da opsjeda jaku tvrgjavu Kninsku. *(Slika 30.)*

Po savjetu upravitelja franjevačkog samostana u Visovcu, oca Andrije Resića, izabere Cornaro najkraći put, da stigne pod Knin; poveo je svoju vojsku prvo do mlinova na Krki kod Buga, odovlen je preveze na samostanskim čamcima na Brinu i prodre u potpunom redu preko Miljevca put Knina. — Seoske puteve dade Cornaro malo dana prije popraviti po svojim vojnicima.

U vojsci bijaše biskup Calegari i mnogo drugih svećenika i mnoštvo dobrovoljaca iz puka, koji su se trudili oko otpremanja topova, streljiva, ratnih sprema i živeža. Topove postave na brdo Ljubač prema tvrgjavi i odmah se

Slika 30. Knin 1688., iz djela Padre Coronelli-a.

započne na nju pucati. — Tvrgjava bijaše sa sviju strana opkoljena. — Turci se iz početka branjahu na najhrabriji način, ali kad se srušiše gradski bedemi a pomoći ni s koje strane, uhvati ih velika briga.

Kad to opazi upravitelj samostana Andrija Resić, uzme zastavu u svoje ruke i povede ljude na juriš. — Nabrzo se popeše do proloma, i sam Resić podigne kršćansku zastavu na bedeme Kninske. Turci položiše oružje i predadoše se na milost i nemilost. — Samo zapovjednik tvrgjave, beg Atlagić, bi kao zarobljenik poslat prvo u Mletke pa kasnije u Bresciju, ostali Turci bijahu otpušteni u Bosnu. — Odmah posveti biskup Calegari — bilo je to na dan sv. Jerolima, t. j. na 29. septembra 1688. — glavnu džamiju za katoličku crkvu i obavi u njoj blagodarenje [1]).

Kod ovog se poduzeća istakoše Poljičani njihovom hrabrošću tako, da ih je Cornaro u spomenutom svjedočanstvu zato pohvalio.

---

[1]) „Franovci države presv. otkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji." Ot. Stjepan Zlatović, Zagreb 1888., str. 157. i 158.

Već godine 1685. zauzeli su — i ako ne trajno — Mlečani kulu Norinsku; ovom su prigodom jedan aga i cijela turska posada poginuli[1]).

Godine 1687. uzeše Mlečani kulu Norinsku u trajni posjed[2]).

I kod ovog se poduzeća odlikovaše osobitim načinom Poljičani po više spomenutom svjedočanstvu generalnog proveditura Jerolima Cornara dne 22. januara 1689., kao i kod poduzeća na Čitluk i Gabelu.

Pravi juriši na Čitluk i Gabelu (u neretvanskoj dolini) bijahu, kao što je poznato, kasnije i to na 20. juna 1694.

A sada donosimo spomenuto svjedočanstvo generalnog proveditura Jerolima Cornara, koje u hrvatskom prevodu glasi:

Mi Jerolim Korner!
Vitez, za prevedru republiku od Mletaka generalni proveditur od Dalmacije i Albanije.

Vjernost puka poljičkoga prama Prevedrome principu usagjena u srcu njegovu za mnogo vijekova vazda stalni u promjeni sreće, što biva posvjedočeno u časnoj dukali i pripoznato plemenitim privilegijama, ispušćenim od Veličanstva principova u ovomu ganuću oružja proti Turčinu, dadoše Poljičani o sebe istih svjetlo i hrabreno zlamenje, dostojno Naše pohvale.

Netom se oglasi rat protiva nevjernikom, da oni isti ne videći časa ukloniti se od jarma turskoga kojemu u prošlom miru ne po dobroj volji, dali po nesrećnoj zgodi bijahu se utekli, ne pazeći dakle isti Poljičani pogibelj od smutljivih zgoda rata, prvi od svijuh s hvaljenom prilikom jesu odmah pokazali svoje hotjenje i prikazali principu svoju čeljad i provinciju oliš svjetlih zgoda junaštva i vjere, što isti Poljičani prikazaše pred prošasnim Preuzvišenim generalima, što pokazujući njihove svjedočbe jesmo i mi imali zlamenita biljega za poznat njihovu vjernost u proglašenome nasrnuću turskomu na Dolac sa šest hiljada Turaka, gdje isti Poljičani malo ih brojem ali puni junaštva i smionosti potjeraše Turke, toliko jako, pobivši mnoge turske glavare i zmije ljute, na Krajini osužnjiše kapetana od Sinja i Nućaka i pobiše i osužnjiše dvanaest buljukbaša. — Sada mi opsjedosmo Sinj i osvojismo ga hvala Bogu, prvi barjak Poljički izagje na bedem, a oslobodiše Sinja istoga, kada s mnogo vojske opsjednuo ga biše paša bosanski.

Sada sljedećom pomoću gospodina Boga osvojismo Ercegnovi i Knin i na uzeću Norinskom i na opsjednuću Čitluka i Gabele u nezgodna vremena i pretrpljenje mnogih nevolja jesmo Našima istima očima vidjeli poljički posluh, junaštvo, vjernost i želju za dobiće principovo i raširenje Njegova Prevedroga vladanja u izbigu vlaškome pod krilo Našega principa i u svakoj zgodi od Nas naregjeni vazda Poljičani biše prvi, koji srčano i junaštvom opslužiše Naše zapovjedi oliš onoga truda, kojega vidiše prinoseći zajiru i džebanu sve dobrovoljno ispunjujući gdje biše zapovjegjeno.

Zato neimadući se ukapati tolika dostojanstva starih i sadašnjih doba iste vjerne i prepoljubljene provincije jesmo zato sudili podati im ovo očito svjedočanstvo, koje će im služiti za ostan za to većma užigati se zadostojati pomilovanje i plaću od principova Veličanstva. — U vjeru.

Iz Spljeta, na 22. januara 1689.

Jerolim Korner, vitez generalni proveditur.
Lucio Delbelo, kancelar generalov[3]).

U već spomenutoj pogodbi o miru, sklopljenoj izmegju Mustafe II. i mletačke republike u Karlovcima dne 26. januara 1699., utanačene su glede Dalmacije u tački VIII. ove odredbe:

Tvrgjave Knin, Sinj, Čitluk, Gabela ostaju u mletačkom posjedu. — Granica izmegju turskog i mletačkog posjeda proteže se u pravcu od kninske na vrličku tvrgjavu, od ove na sinjsku tvrgjavu, pak na Zadvarje, a odovlen na Vrgorac, na Čitluk i na Gabelu. — Zemljište, koje leži na po sata u polukrugu ovih tvrgjava u turskom području, spada isto tako u mletački posjed.

Tako bijaše Poljica za uvijek odmaknuta od sfere turskog upliva.

---

[1]) „Memorie sulla Dalmazia" di Valentino Lago. Mleci 1869., str. 338.

[2]) „Führer durch Dalmatien" od Reinharda Petermanna, Beč 1899. — „Historija neretvanskog područja"; str. 384.

[3]) Erber, na ozn. mj. str. 36. i 37.

Barich Marco (Barić Marko) 1701.—1704., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ slijedi mu Sinovcich Marko.
„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV br. 4., str. 56.

Sinovcich Marco (Sinovčić Marko) 1704.—1708., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ slijedi mu Barich Marko.
„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 56.

Sinovcich Zuanne (Sinovčić Ivan) 1706. 14./9.
Isprave Alfonsa pl. Pavicha.

Novaković Giorgio (Juraj) 1707., 24./11.
Erber, na ozn. mj. str. 42.

Barich Marco (Barić Marko) 1708.—1710., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ slijedi mu Barich Zuanne.
„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 56.

Barich Zuanne (Barić Ivan) 1710.—1712., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ naslijedi ga Barich Marco.
„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 56.

Barich Marco (Barić Marko) 1712.—1716., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ naslijedi ga Sinovcich Zuanne.
„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 56.

Dneva 8. decembra 1714. navijestio je veliki vezir Damad Ali paša iz Carigrada Mlečanima rat; generalni proveditur Dalmacije Angjeo Emo predvigjao je, da će se prva navala oboriti na ovu zemlju, i to baš na tvrgjavu sinjsku. — Cetinjani, potaknuti mletačkim provediturom Jurjem Balbijem, počeše odmah nasrtati i pod njegovom upravom, ni malo ne počasiv, udare na utvrgjena mjesta, što ih Turci još imagjahu s ove strane Prologa i osvoje Gardun, Čačvinu i Prološku kulu. Ovo se sve dogodilo mjeseca januara 1715. Megjutim general Emo dade što se bolje moglo utvrditi grad, obnoviti šance, popraviti zgrade i kule.

Turci se već godinu prije za rat spremili, a serasker Mehmed paša sakupi sada pod Kupresom svoju vojsku.

Narod iz okolice dovuče svoje imanje u žitu, vuni i t. d. u Sinj, što se sve spremi u tamošnjoj novoj crkvi.

Na 23. jula 1715. navijestiše tri hitca iz mužara sa braništa Prološkog, da je krenula turska vojska iz Livna. — U tvrgjavi Sinjskoj bilo je do 700 momaka, što uvježbanih vojnika, što krajišnika, pod zapovjedništvom Ploucheta. — U tvrgjavi bijaše i sinjski proveditur.

Već na 23. jula sagje turska vojska sa Prologa i utabori se na Cetini.

Na 24. jula prodru turski konjanici u sinjsku ravnicu, a na 25. jula — žareći i paleći — čak do Dicma.

Na 27. jula nasrnu Turci na Otok; stanovnici Otoka braniše se junački, poginulo ih je 140, a Turaka 1000, dokle zauzeše selo Otok.

Turski buljuci krstariše neprestano kroz sinjsku ravnicu, a druge čete njihove uputiše se na Vrliku i Drniš.

Na 5. augusta utaboriše se Turci tri milje daleko od sinjske tvrgjave, i poslaše na 7. augusta ugovornika, da zaište predaju tvrgjave pod prijetnjom, da

će se inače sva posada na kolje nabiti. — Na odgovor, kojim se njihov predlog zabacio, opkoliše Turci tvrgjavu, i već noću započeše kopanje šančeva. Mlečani sasuše na te radnike vatru iz pušaka i topova i obasuše ih kamenjem. Usprkos svemu tomu bijahu već izjutra 8. augusta podignuti opkopi okolo tvrgjave i 4 topovnice postavljene, od kojih je jedna udarala topom od 20, dvije topovima manjeg ušća a četvrta iz dvije lumbarde, od kojih jedna izmećaše taneta od 300 librica a druga od 100. Sve četiri pak baterije bijahu tako pokrivene, da im topovi tvrgjave trudno mogahu nanijeti kvara. — Na 8. dakle neprijatelj mnogim metcima pozdravi tvrgjavu, a ni ova nije oklijevala odvraćati, prosuvši na nj žestoku vatru, te prvim hitcima ušutka mu onaj top od 20 funata.

Na 8. augusta izgori sav sinjski varoš osim nekoliko čvrsto sazidanih kuća, i mnogi stanovnici izgiboše od turskih taneta.

Od 9. do uključivo 13. augusta pucali su Turci takom žestinom na tvrgjavu, da su bedemi već na više mjesta uzdrmani bili. — Na 14. augusta započe opći juriš. Borilo se još kroz tri sata najvećom jarošću; junački odbijahu branitelji tvrgjave razdražene turske nasrtaje; mnogi Turci izginuše, a i u tvrgjavi bilo je 30 mrtvih i 45 ranjenih.

Noću izmegju 14. i 15. augusta povukoše se Turci, pošto je njihova vojska i uslijed bolesti prevelikih gubitaka imala, opet natrag u Livno[1]).

Spomenusmo opširno ovo opsjedanje sinjske tvrgjave, pošto je svršetak ovog boja za sudbinu poljičku vrlo znamenit.

Poljica bijaše i sa ove strane protiv turskih navala za vazda osjegurana.

Sinovcich Zuanne (Sinovčić Ivan) 1716.—1717., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ slijedi iza njega Barich Zuanne.

„Bulletino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 56.

Barich Zuanne (Barić Ivan) 1717.—1721., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ naslijedi ga Novakovich Zuanne.

„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 56.

Svršetkom jula godine 1717. odluči generalni proveditur Dalmacije, Alojzije Mocenigo III., da Turcima otme tvrgjavu Imotsku.

Noću izmegju 26. i 27. jula postave Mlečani topove svoje u topovnice, a iz jutra na 27. jula započne pucanje na vrlo jaku tvrgjavu Imotsku. — Dva puta se barutane u tvrgjavi zapalile i rasprsnule, a ipak se posada junački branila.

Nečuvenom hrabrošću navale Dalmatinci na tvrgjavu; jedan drugoga dizaše na ramena, i usprkos očajnoj obrani Turaka prodru preko prvog bedema, razvale odmah na istomu vrata, ugnjezde se ovdje i podignu svoju zastavu. — Turci se povukoše u drugi bedem, te nastaviše i ovdje svoj očajni otpor bacanjem kamenja i pucanjem iz pušaka.

Dva dana i dvije noći radili su neprestano lagumari. Kada Turci opaziše napredovanje ove radnje, koja bi morala dovesti do njihova uništenja, a pošto su im i bombe već 27 vojnika usmrtile, — podigoše bijelu zastavu. — Dva odaslanika izmole slobodan odlazak s oružjem u Trebinje ili u Mostar[2]).

---

[1]) „Sinj i njegovo slavlje god. 1887.“ Fra Ivan Marković, Zagreb 1898.

[2]) „Manuale del Regno di Dalmazia“, Maschek, god. IV., Zadar 1874., str. 155.

Predaja tvrgjave zbila se je dakle na 30. jula [1]).

Da zaposjednu što prije još nerazvaljeni dio tvrgjave, koja služaše prostranomu okolišu kao branište — udovolje Mlečani ovoj molbi.

I kod ovog se poduzeća istakoše Poljičani na osobit način, pošto su se za otpremanje topova u ovom vrlo teškom polju osobito zauzimali, kao što se potvrgjuje u ovom na hrvatski jezik prevedenom svjedočanstvu generalnog proveditura Alojzije Moceniga dana 2. januara 1720.

U Požarevačkom miru dana 21. jula 1718. pregje Imotski stalno u mletački posjed, a turska granica, koja se po Karlovačkom ugovoru protezaše još uvijek neposredno pored Poljice, bude pomaknuta dalje u unutrašnjost zemlje.

Svjedočanstvo generalnog preveditura Alojzija Moceniga dana 2. januara 1720. glasi:

Mi Aloise Mocenigo, po prejasnoj mletačkoj republici treći opći proveditur oružja i povjerenik megjaša Dalmacije i Albanije.

Već je isteklo mnogo vijekova, da zaslužna pokrajina poljička nije odustala, a da ne pruži očevidnih dokaza svojeg vazalstva (podaništva) i svoje postojane odanosti prama općem imenu.

Glasoviti čini, i baš zamjerna djela dala su na javu ne samo hrabrost nego i točnost onih prevjernih podanika, što u prošlim ratovima sa požrtvovanjem svojih života nastojahu da dokažu njihovu postojanost u najsmjelijim sukobima, što bi im se desili s neprijateljem, tako da povećavajući od vremena na vrijeme stepene zaslužbe, dopriješe do toga, da zadobiju cijelo opće zadovoljstvo, kako to svjedoči više preuzvišenih terminacija Naših predšastnika, i kako se razabire iz sadržaja njihovih obilnih povlastica. Mi smo ipak u prošlom našem vladanju ove naše pokrajine imali službu tako plodnu i točnu, da netom bi im se zapovjedilo, ne bi propustili da se svi izvrgnu prilici steći zasluga. — U navalama pak tek minulog rata, u toku kojeg mogli smo uvidjeti hrabrost podanikâ, isti narod takmac radnja vrijednih njegovih pregjâ, združi se u početku službe stranci, što je bila povećana na štetu Mostarskog Blata. U tom smionom susretu, braneć se od srdžbe Turaka, što se krepko protiviše, odbijajući ih, pogje im za rukom, da ih protjeraju sa požarom i poharom istih polja.

Korisnog uspjeha radi iste stranke, utanačivši juriš na Imotski, za koji se uspjeh po dalekim i neprovoznim putevima moralo odvesti i topništvo, ne samo se rabilo rečenu čeljad u istoj službi sa pohvalnim primjerom, da li u mjestima bregovitim i vrletnim prenašahu ga na svojim legjima. Predavši se hrabrosti javnog oružja gorerečena Imoska tvrgjava, prekoračivši ogradnju, trsiše se s našim punim zadovoljstvom u svim potrebama što su se njima prikazale. — U nastavljanju istog rata sa susljednim vriednim djelima odlikovale su se njihove gorljivosti i smielosti radi, pošavši ponajviše prama Sinju, da se žrtvuju za slobodu one izložene granice, kadno Kuperli paša Bosne uhvativši prigodu prolaska naše vojske pod Odsinjom, čekao je sa možnim silama da provali u pokrajinu.

Kao što su se pak u teku sadašnjeg mira svi jednako pokazali poslušni i ustrpljivi, tako radi spomenutih valjanih razloga po pravu nalazimo, da ih obdarimo s ovim istinitim svjedočanstvima, da im budu služila, da sve to više zadobiju osobitu ljubav javnog mnijenja. In quorum i t. d.

Spljet dne 2. januara 1720. MV.

Aloise Mocenigo, treći opć. Proved.
Nikola Zorzi, Papadopulo Pomoć.
na Banci tajničkog ureda Njegove Preuzvišenosti [2]).

Novacovich Zuanne (Novaković Ivan) 1721.—1732., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ naslijedi ga Sinovcich Petar.

„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 56.

Pavich Paolo (Pavić Paval) 1728. 28./10.

Isprave m. p. popa Petra Škarice.

---

[1]) „Franovci države presv. otkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji.“ Stjepan Zlatović, 1888., str. 214.

[2]) Iz štampane zbirke svjedočanstava u namjesništvenom arhivu na str. 117.

Sinovcich Pietro (Sinovčić Petar) 1732.—1740., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ slijedi ga Barich Marko.

„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 56.

Barich Marco (Barić Marko) 1740.—1742., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ naslijedi ga Novacovich Zuanne.

„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 56.

Novacovich Zuanne (Novacović Ivan) 1742.—1747., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ naslijedi ga Barich Marko.

„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 56.

1745. vlastoručni potpis po podacima m. p. popa Petra Škarice.

Barich Marco (Barić Marko) 1747.—1761., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ naslijedi ga Novacovich Zorzi.

„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 57.

1751. 27./6. Erber, na ozn. mj. str. 44. i 48.

1752. 10./6., 13./12. Po ispravama, nalazećim se kod Alfonsa pl. Paviche.

1755. 4./1. Isprava m. p. popa Petra Škarice.

1755. 17./10. Po jednom pismu Frana Grimani, proveditura mletačkoga.

Podaci m. p. popa Petra Škarice.

Za vladanja ovoga velikoga kneza izdao je tadanji generalni proveditur Jakov Boldù svjedočanstvo dana 21. jula 1748. o osobitim zaslugama Poljičana. — Isto glasi u hrvatskom prijevodu:

Mi Jakov Boldù, po prejasnoj mletačkoj republici opći proveditur Dalmacije i Albanije.

Preko dva vijeka su, da se je dobrovoljno predala prezaslužna poljička pokrajina, primljena u zakrilje presvjetle mletačke republike sa osobitim osjećanjem ljubavi, sa pojedinim iskazima harnosti i sa privolom različitih povlastica. — Na toliko iskaza višnje naklonosti odvratiše u istinu oni hrabri podanici kao na potvrdu zakletog i svojevoljnog podaništva sa lijevanjem vlastite krvi i sa opetovanim dokazima uspješne srčanosti u ratovima i prošlim i sadanjim, najviše pako u zadobiću Klisa, Knina, Sinja, Kaštelnovoga, Norinske kule, u raznim zasjedama i drugim pothvatima proti oružju i tvrgjam granične otomanske vlasti. Djela toli sjajna i toli dostojna proističu od najpodpunijih svjedočanstva, a megju drugim od četiri slavna Naša predšastnika Leonarda Foscola Katarina i Jerolima Cornara i Aloisa Moceniga, zatim preuzvišenog Deffonta. K ovim dokazima njihove čiste vjernosti, nadodaše drugi da će se žrtvovati i sudjelovati jedan dio njih svojevoljno u javnim radnjama i drugim potrebama, a u naše doba krčenja Konjskovih livada, a to usljed naših ljubeznih nagovaranja, jer su prosti svakog nameta bilo imetka il osobe, izim obveze, kojoj proizlazi, da su vazda uspješno udovoljili, t. j. služiti za buknuta rata i doprinieti općem eraru danak od tri stotine godišnjih reala, čemu su obvezani po njihovim povlasticam. Sad kad nas prose, da im potvrdimo te povlastice, po onom što se i drugim općinam i narodima učinilo, drage volje im se odazivljemo, te uslijed ove odredbe i vlasti našeg vrhovništva potvrgjujemo molećoj prevjernoj i prezaslužnoj općini Poljica uživanje njenih povlastica, sa svima onim oprostima, koji su joj u doba njezina predanja i kašnje od javne blagodarnosti bili dozvoljeni, a od svijuh naših predšastnika potvrgjeni.

Rad tolike naše naklonosti na njihove prošnje stalni smo, da će se uspaliti još više srca onih preljubljenih podanika, e da u budućim zgodama iskažu svoju hrabrost na višu slavu i moć njihovog milostivog kneza.

In quorum i t. d.

Zadar, 21. jula 1748.

Jakov Boldù opć. Proved.
Zuanne Marchesini Taj.[1]).

---

[1]) Iz štampane zbirke svjedočanstava u namjesništvenom arhivu na str. 136.

Pavich Ivan (Pavić Ivan) 1756. 20./7., plemić ugarski.
Isprave m. p. popa Petra Škarice.

Novacovich Zorzi (Novaković Juraj) 1760.—1768., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ naslijedi ga Gerovcich Zuanne.
„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 57.
1763. Isprava m. p. popa Petra Škarice.
1763.—1766. Povjesna kleveta nabačena na svećenstvo župe Poljica po sveć. Petru Škarici, Spljet 1899., str. 7.

Pavich Frane (Pavić Frane), ugarski plemić 1766. 15./3., 16./3., 5./8.
Isprave Alfonsa pl. Pavicha.

Geroncich Zuanne (Gerončić Ivan) 1768.—1771., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ slijedi mu Pavich Francesco
„Bullettino“, god. IV., br. 4., str. 57.

Pavich Francesco (Pavić Frane) 1770.—1777., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ slijedi mu Geroncich Zuanne.
„Bullettino“, god. IV., br. 4., str. 57.
1772. 10./3., 11./3., 1773., 10./5., 23./9. Pavlinović, na ozn. mj. str. 78. i 80.
1770. 12./1., 27./6., 8./9., 1771., 7./3., 13./6., 13. i 23. 10.
1771., 4./11., 11./12., 15./12., 1772. 15./2. i 22./4.
1773., 28./10., 1774., 8./5. i 12./8., 1775. 31./8.
Isprave Alfonsa pl. Pavicha.
1775. Povjesna kleveta nabačena na svećenstvo župe Poljica po svećeniku Petru Škarici. Spljet 1899., str. 8.

Geroncich Zuanne (Gerončić Ivan) 1777.—1778., plemić ugarski. Po „Bullettinu“ naslijedi ga Barich Andrea.
„Bullettino“, god. IV., br. 4., str. 57.
1775.—1778. Povjesna kleveta nabačena na svećenstvo župe Poljica po sveć. Petru Škarici. Spljet 1899., str. 8.
1878. Jagić. Statut poljički, str. 129.

Barich Andrea (Barić Andrija) 1778.—1783., plemić ugarski. Po „Bulletinu“ naslijedi ga Novacovich Zorzi.
„Bullettino“, god. IV., br. 4., str. 57.
1780. 15./5. Isprava m. p. popa Petra Škarice.
1782. 15./5. Povjesna kleveta nabačena na svećenstvo župe Poljica po sveć. Petru Škarici. Spljet 1899., str. 8. — Ovaj veliki knez umro je nenadno.

Novacovich Zorzi (Novaković Juraj) 1783.—1789. 23./4., plemić ugarski. — Po „Bullettinu“ naslijedi ga Sicich Zuanne.
„Bullettino“, na ozn. mj., god. IV., br. 4., str. 57.
1782. Isprava m. p. popa Petra Škarice.
1785. 24./7., 1787. 20./8., 1789. Povjesna kleveta nabačena na svećenstvo župe Poljica po sveć. Petru Škarici. Spljet 1899., str. 8.
Za vladanja ovoga velikog kneza izveo je Don Marko Pavić, sin Tadije Pavića († 1748.), vikar Poljica i Radobolja, kroz nekih 30 godina župnik u Klisu, po porodičnom usmenom predanju izmegju 1740.—1750. pregragjivanje stare

kule Pavićeve, kolijevke cijele porodice u Srijanama, i dao joj današnji oblik. *(Slika 31.)* S lijeve strane vidi se na jednom malom brežuljku sv. Antunu posvećena obiteljska kapela. — Ovdje je Don Marko Pavić, kada se je iz javnog života povukao, još kroz 4 godine živio i u ovoj je kuli umro[1]) dne 7. decembra 1780.

O ovom vikaru Don Marku Paviću imade dvije isprave, dneva 27. jula 1785. i 25. augusta 1787., m. p. pop Petar Skarica.

Na glavnoj zgradi ovoga skupa kućâ bijahu prozori na prvom i drugom spratu povećani, krov nešto podignut i na 19. novembra 1889. otvorena u njoj mješovita pučka škola. Neka je u dobar čas za puk u Srijanam[2]).

Dok se je prema dosadanjim zakonskim ustanovama i starim običajima veliki knez birao iz redova ugarskih plemićkih obitelji, što je bivalo kroz tri

Slika 31. Pavića kula u Srijanama.

vladavine, t. j. ugarsku, tursku i mletačku, to je sada na buntovni način napušten ovaj običaj, te je od naroda iz njegove sredine odabran velikim knezom Ivan Sicich[3]).

Sicich Giovanni (Sičić Ivan) 1789. 23./4. odabran od naroda.

„Bullettino", god. IV., br. 4., str. 57.

1790. 28./4., 29./9. Vlastoručni potpis po podacima m. p. popa Petra Skarice. Erber, na ozn. mj. str. 49. i 50.

Povjesna kleveta nabačena na svećenstvo župe Poljica po svećeniku Petru Škarici. Spljet 1899., str. 12.

1791. 2./5. „Bullettino", god. XXIII., br. 12. na omotu.

Kružičević Mate 1793. 2./12., 12/11.

Na omotu „Bullettina", septembra god. XXIII., br. 8. i 9.

---

1) Pismo župničkog pomoćnika popa Ivana Banića iz Dolca dônjeg dne 27. februara 1898.

2) Iz jednog lista Mate Jelića, Dolac dônji dne 25. septembra 1887.

3) „Bullettino", god. IV., br. IV., str. 57.

Pavich Frano (Pavić Frano), ugarski plemić, 1796. 9./9.[1]).

Vlastoručni popis isprava Alfonsa pl. Pavicha.

Iznosimo u *slici 32.* jedan bosančicom napisani otpis ovoga velikoga kneza, koji glasi:

Slika 32.

Mi Frane Pavić, knez veliki od provincije polic s vojvodom i s ostali glavari, odlučujemo prisvitloga gña vikara polic i radobolije dom Ivana Maneničića i mp. kneza Antona Maltića i mp. prokuratora Ivana Alvirevića, da privide kroz parnicu gñu do Nikoli Dragičeviću i nihovim partenikom i gñu do Marku Rudanu svaka s pomlom po naštimu i zakonu i tako u polici 9. šetembra 1796.

(Pečat) Frane Pavić, knez. Mijo Xulević, kančelar p. provincije polic.

Izvornik ovoga otpisa dug je 19 *cm*, a visok 14 *cm*. Na ovaj otpis udaren je mali pečat, koji su veliki knezovi upotrebljavali u manje znatnim prigodama, kao na pr. kod ugovorâ (pogodaba), oporučnih stvari, urudžaba i t. d.

Mali pečat, *slika 33.*, nosi sliku sv. Jurja, a natpis glasi: Sigilum Comunitatis Poggicie.

Slika 33. Mali pečat.

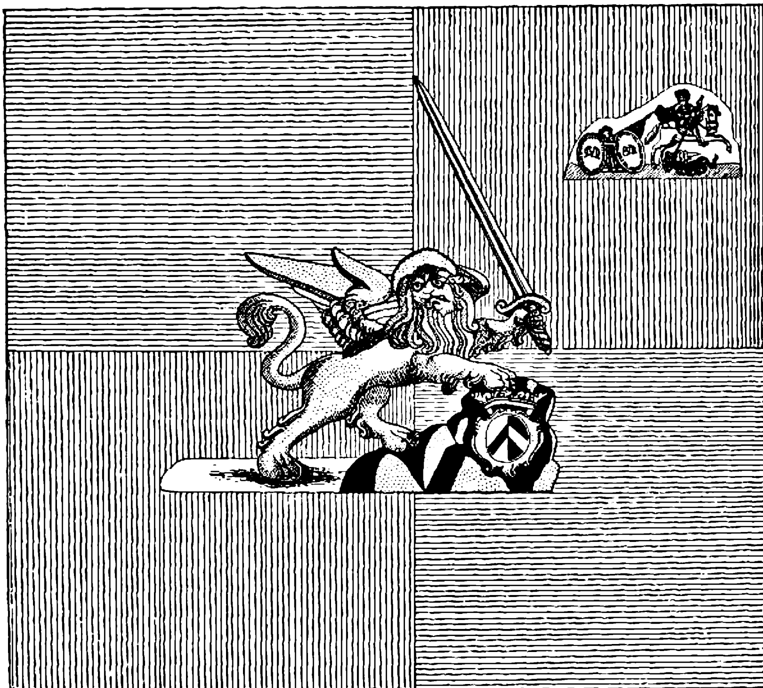
Već kod velikog kneza Jurja Pavića (1632.—1655.) spomenuto je, da Mate Bilić u Poljici (i to u dônjem Dolcu) imade nekoliko uspomena na negdašnju

[1]) Klaić, na ozn. mj. str. 133.

poljičku provinciju; to su, osim već spomenute zastave, pod kojom su se Poljičani kod Klisa borili, još druge dvije zastave, prepisi štatuta, nekoliko dukala u izvorniku i u prepisu. Jedna je od ovih dviju zastava iz mletačkog vremena *(slika 34.)*, a druga po svoj prilici iz vremena prve austrijske okupacije. Obadvije su sasvim dobro sačuvane.

Jednom prilikom bijaše moguće ustanoviti, iz kojeg je vremena prva od ovih zastava.

Pridodaje se slika ove lijepe velike zastave. Cijela je zastava od svile i na objema stranama jednaka; lijevo gornje i desno dônje polje je modro, a desno

Slika 34. Mletačka zastava Poljičana, duga 2·69 *m*, visoka 2·46.

gornje i lijevo dônje polje crvenkasto; mletački lav je utkan sa žutom svilom, a isto tako utkana je sa žutom svilom u desnom gornjem polju slika sv. Jurja.

Pored sv. Jurja s lijeve strane jesu dva bijela okruga sa natpisom u njima i okolo njih. Lijevi okrug nosi unutri slova DVD i natpis unaokolo: Conte Mateo Kružičević colonello: desni okrug ima unutri slova EVD i naokolo natpis: Conte Nicolo Barbarić colonello.

Po jednoj ispravi od 19. augusta 1796., na omotu „Bullettina", god. XXIII., br. 10. i 11., osnovaše Mlečani jedan poljički bataljun. Kad je izdana ova isprava bio je Mate Kružičević kolunel ovoga bataljuna. Ova je zastava dakle iz onog (1796.) vremena. O drugoj će zastavi biti kasnije govora.

Goiselich Frano (Gojselić Frano) 1797. 24.;2.

Zanimljivu jednu relikviju iz vremena vladanja velikoga kneza Frana Goiselića imade pisac ovoga djela.

To je neka vrsta prijestolne stolice (*slika 35.*). Ovu je stolicu imao župnik Čiste, kotara Imotskog Don Lovrinac Banović, koji je s materine strane potomak velikoga kneza Frane Gojselića. Putem uzajamnog obdarenja prešla je ova stolica mjeseca novembra 1898. u moj posjed. Majka Don Banovića umrla je 1893., navršiv 90 godina. Ona je često sinu svome opisivala, kaka je negda ova stolica bila. Po tom opisu je ova opet popravljena.

Sasvim dobro održano drvo bijaše fino izragjeno u Mlecima, a pored toga na više mjesta pozlaćeno. Naslon je od tamno crvene kadife, jastuk od kože iste boje; naslon i kožni jastuk opšiveni su trakama od čistog zlata, a na četiri kraja

Slika 35. Prijestolna stolica velikog kneza Frana Gojselića.
(Visina 1·32 *m*. Dubljina 46 *cm*. Širina kod sjedala 69 *cm*. U posjedu pisca.)

vise zlatne kite; kožni jastuk opšiven je zlatnim resama. Sve zajedno čini na gledaoca veliki dojam.

Austrijska vladavina.

Xuglievich Marco (Žuljević Marko) 1797. 18/10., 1798. 25./4.

Erber, na ozn. mj. str. 58. i 68.

Ušljed spletaka Napoleonovih dade aristokratična vlada u Mlecima na 12. maja 1797. ostavku, te je iste noći naslijedi demokratsko općinsko vijeće.

Dalmacija mišljaše, da se oslobodi sviju sveza sa Mlecima, te ne htjede da pripozna novu vladu; pak pošto nije nikoga u zemlji bilo, ko bi uzde vlade potrebitom opreznošću u rukama držao, nastadoše u mnogim mjestima i ozbiljni nemiri. Da se tome pustom stanju kraj učini, proglasiše mnogi gradovi svojim gospodarem cara Franju II. i otposlaše deputacije na Rijeku i u Beč, da pospješe ulazak austrijske vojske u Dalmaciju.

Pošljednjem generalnom provedituru mletačkom Andriji Queriniu pogje za rukom nagovoriti generala baruna Rukavinu, da što prije izvede sa svojom vojskom okupaciju, što se mjeseca jula 1797. zaista i zbilo. U ugovoru o miru kod Kampoformija 16. oktobra 1797. bi Dalmacija formalno predana caru Franji II.

18. novembra 1797. predstaviše se carskoj i kraljevskoj dvorskoj komisiji u Zadru kao odaslanici poljički: Veliki knez Marko Žuljević, vojvoda Ivan Sinovčić, knezovi Stipan Bilić, Miho Marasović, Don Miho Barić i drugi, i izjaviše, da su Poljičani, spominjuć se njihove stare pripadnosti Ugarskoj, Bosni i Dalmaciji, radosnim srcem proglasili cara Franju II. svojim gospodarom. Odaslanici položiše zakletvu vijernosti za sve pučanstvo poljičko i izmoliše u dvorske komisije preporuku, da im car potvrdi njihove stare povlastice i sloboštine. Odaslanici se izjaviše spravnima, da dosadašnje daće i u buduće plaćaju i kod svake prigode njihovu krv za svog novog gospodara da prolijevaju [1]). Austrijska vlada primi blagonaklono ovo obećanje i potvrdi im prethodno uopće povlastice, pridržavši sebi konačko riješenje. — 29. decembra 1797. bijaše megjutim odregjeno, da će Poljica kao i prije plaćati godišnji danak od 300 reala ili 3000 dalmatinskih lira.

Nakon potankog posmatranja tih povlastica i čitavog stanja stvari, uvidjela je austrijska vlada, da se ipak Poljičanima ne može priznati potpuna samostalnost, jer bi to bila država u državi.

Na 17. jula 1798. izda vlada za Poljica nov ustav [2]), koji je istoga dana u Poljicima i to u Prijeku kod Omiša, u prisustvu velikog kneza, vojvode, četvorice prokuratora, kancelara, novog vladinog povjerenika i dvanaestorice knezova provincije, svečanim načinom bio proglašen. Svi prisutni položiše zakletvu vijernošti i zakleše se, da će svoje časti savjesno obnašati.

U tom ustavu bijahu doduše pripoznate povlastice Poljičana, ali zato bijahu uvedene novotarije, koje su znatno ograničavale njihovu valjanost. Tako je bio megju ostalim odregjen za Poljica kraljevski tajnik, koji je imao nadgledati svu upravu, vršiti aktivno i pasivno izborno pravo u svim skupštinama i svakih 15 dana saopćivati sve prispjele spise u političkom i gospodarskom pogledu vladi u Zadru.

Prvim tajnikom imenova Njegovo Veličanstvo Andriju Kovačića.

Pomiriteljni sud ostao je za manje parnice kao i dosada neprizivljiv; kazneni sud provincije pako bijaše proglašen ovisnim od prizivnog suda u Zadru, a ne više kao do sada od banke. Plemići zadržaše kao i dosada isključivo pravo na časti, ali se nije smjelo više činiti razlike izmegju ugarskog i bosanskog plemstva. Banka je morala prenijeti svoje sjedište u Gatu, a dokle se odnosna zgrada ne napravi u Prijeko, gdje je i vladin povjerenik imao svoje sjedište. U Prijeku bijaše u ovo doba i svećeničko sjemenište poljičko, koje je tada pohagjalo 60 pitomaca [3]).

Isprva su se poljički plemići prilagodili odredbama ovog novog ustava, ali 24. januara 1799. narediše svojim knezovima Marku Žuljeviću, Antunu Paviću,

---

[1]) Odnosna isprava, Zadar dne 18. novembra 1797. nalazi se u namjesništvenom arhivu u svesku od god. 1797. Ona je potpuno preštampana i u Erberu, na ozn. mj. str. 59., a prepisana je i megju skoro potpunim gradivom, što se odnosi na austrijsku vladavinu te koje je pisac predao namjesništvenom arhivu.

[2]) Erber, na ozn. mj. str. 60. Odnosni spisi nalaze se u namjesništvenom arhivu.

[3]) Erber, na ozn. mj. str. 62.

Mati Mianoviću, Franu Gosalicu, Ivanu Novakoviću i Ivanu Sinovčiću, da podnesu žaobu kod vlade u Zadru, u koliko bijahu njihove povlastice novim ustanovama ukinute, navlastito protiv gore istaknutih tačaka pri razlaganju o novom ustavu[1]), a osobito protiv ukinuća razlike izmegju ugarskog i bosanskog plemstva.

Vladar izda dakle na 13. aprila 1799. drugi ustav[2]), koji odgovaraše molbama Poljičana, te ih tako sasvim umirio. Ovaj ustav ostade sve do francuske okupacije, a glasi u hrvatskom prijevodu ovako:

Br. 1938.

Dneva, 13. aprila 1799.

Po nalogu i izričitoj želji Njegove Preuzvišenosti gospodina Rajmunda, grofa Svetog Rimskog carstva Thurn Hoffera i Valsassine, sadašnjeg tajnog državnog savjetnika Njegova Veličanstva, i Njegova dvorskog povjerenika c. kr. privremenog dalmatinskog namjesništva u ime Njegova Veličanstva cesara i kralja Franje II., Našeg premilostivog vladara, naregjuje, potvrgjuje, preinačuje i uregjuje sve do daljnje previšnje odluke ovo:

Prvo: Njegovo c. kr. Apostolsko Veličanstvo dozvoljuje i potvrgjuje poljičkoj krajini sve povlastice, prava i preimućstva, kako plemićkog tako i prostog staleža zakonito ustanovljena, što se ne protive općem dobru države, osim niže ubilježenih preinaka, što ne smetajuć sadržini istih povlastica, služe pače da odvrate od mana zloporabe i da bolje promiču dobar red, najtvrgji temelj sreće podanika i njihovih prigovora.

Drugo: E da bolje osjegura tijek pravde prema zaslugama i jamstvo dobara bez razlike staleža podanika poljičke krajine, Njegovo je Veličanstvo sve do novih previšnjih odredaba stvorilo i ustanovilo mjesnu višu vlast i jedno sudište mira, da baš bude po niže razregjenim osobitim dotičnim službama na opće dobro i na ono pojedinog, iscrpivši blagodati Svoje očinske providnosti.

Treće: Mjesnu višu vlast, poznatu od prije pod općim imenom Banke, sastavljaće i nadalje po načinu starih i uvijek upotrebljavanih sustava pokrajine veliki knez, vojvoda ili poglavar, četiri državna odvjetnika, svi pro tempore i njihov kancelar, i baš ovoj višoj vlasti ili Banki biće takogjer dužnost, da udovolji nježnim službama pridodatim mirovnom sudu.

Četvrto: Budući da je svim ostalim c. kr. vlastima u Dalmaciji sa providnom namjerom, da se pospješi što brže rješavanje prepiraka, i da se olakša podanicima trošak za iste, bilo sankcionirano, da može dotični mirovni sud bez pristatka neodvisno odlučiti o tim raspravama, isto se tako umješćuje s jednakom oblašću i onoj, što se želi da bude ustanovljena u Poljicima sa svotom od 25 forinata, što vrijedi jednako kao 300 dalmatinskih lira.

Ako bi pak iste stranke, koje se prepiru, htjele suglasno da se podvrgnu istom mirovnom sudu osudu prepiraka, čiji bi iznos prešao svotu od 25 forinata, onda moraju takogjer suglasno da ubilježe u kancelariji svojevoljno saslušanje pod izričitim uvjetom nepriziva, bez kojeg izričitog i neporječnog uvjeta moći će nadvladana stranka da prikaže u naročitom sudu pred mjesnom starijom vlasti svoju prepirku.

Peto: Mjesnoj višoj vlasti podvrgnute su sve prepirke, što prekoračuju vrijednost od 25 forinata i koje bi baš trebale pravilnog suda i što ne bi htjele stranke, kako je već gori ustanovljeno da završe pred mirovnim sudom, ostaju takogjer povjereni istoj višoj vlasti svi uredovni poslovi, t. j. plemenite službe suca, i zato će ista vlast raširiti svoj upravljajući upliv u cijeloj poljičkoj pokrajini nad svim opće političkim predmetima sa zavisnošću istih od same vlade, proslijegjujući putem utoka; a glede gragjanskih i kaznenih parnica od prizivnog sudišta, ustanovljenih sa ediktom od 17. decembra 1797. u glavnom gradu kraljevine.

Šesto: Potvrgjen megjutim, budući čvrste gorinavedene preinake, stari sustav pokrajine poljičke, Njegovo Veličanstvo sa željom, da uzgoji razboritim redom sudbenu i političku upravu, odregjuje i zapovijeda uvijek do novih odredaba, da se moraju držati četiri knjige, takozvani upisnici, jedna što sadržava naredbe, punomoćnice i dozivnice, druga političko-uredovna dopisivanja, treća sudbeno-gragjanske osude, a četvrta kaznene osude.

---

[1]) Odnosna žaoba pohranjena je u namjesništvenom arhivu te je u izvatku priopćena u Erberu, str. 61.

[2]) Namjesništveni arhiv, sv. 1799. Ovaj ustav objelodanjen je i u „Raccolta di editti e proclami", štampan u Zadru 1799., sv. I., str. 247.—256., a imade ga i megju prepisima isprava u pisca. — Erber, na ozn. mj. str. 63.

U upisniku civilnih osuda moraće veliki knez da potpiše vlastoručno iste osude, a ministar i kancelar biće strogo odgovorni, da upišu pod istim osudama, da li su svi suci jednoglasno pristali uz osudu, i da ubilježe takogjer ime onog, koji bi slučajno bio protivan, i navesti po mogućnosti razloge njegove protivnosti.

Jednaki red moraće se obdržavati u upisniku kaznenih osuda, za koje ne će moći slijediti dotična ovrha, nego poslije roka od 14 dana, e da tako uzmogne okrivljenim strankama biti prosto uteči se prizivnom vijeću, koje može biti pozvano kroz rečeni rok, prikazujuć priziv na Banku.

Sedmo: Svi spisi i osude mogu biti ispisane u ilirskom jeziku i u istom jeziku mogu biti takogjer pisana uredovna dopisivanja sa vladom kraljevine i sa drugim vlastima u Dalmaciji, tako isto sve naredbe što budu proglašene od Banke, a upravljene stanovnicima Poljica, pak i malim knezovima njezinog kotara.

Osmo: Ne htijući vladar mijenjati običnih adeta, moći će Banka po običaju sakupiti se i odlučivati o raspravama na mjestu, što sačinjava predmet iste rasprave, a u slučaju nepovoljna vremena i u kućama općine dotičnih sela; budući je upravo to trajni starodavni običaj.

Deveto: Potvrgjuje se takogjer mjesto dvanaestorice malih knezova, što su u aktivnoj službi kod uprave dvanaest općina Dônjeg Dolca, Gornjeg Dolca, Kostanja, Zvečanja, Čiste, Gata, Dubrave, Sitnog, Srijana, Duća, Jesenica i Postranja. Ali oni ne će moći nikad zahtijevati, da prisustvuju zasjedanjima suda mjesne više vlasti, ako ih ovaj izričito ne pozove, i to u slučajevima pripoznate prešnosti, gdje se radi o sveopćem dobru pokrajine, ili kad koja od osoba, što sačinjavaju Banku, po zakonitoj iznimci ne bi mogla da bude sudac u kojekakvoj prepirci.

Mali će knezovi pako morati nadgledati opći mir njihovih općina, kao što i vršiti nepristranu pravicu u njihovom okolišu, a ona će u buduće biti stegnuta na one razmirice, čija vrijednost ne će prekoračiti svotu od pet forinata, i moći će dobivati one pripatke, što su uživali pod starom vladom, držeći po mogućnosti upisnik onih osuda, što bi s vremena na vrijeme proglasili i od kojih će biti svako malo vremena pitan račun.

Deseto: Banka, koja će sačinjavati ne samo višu vlast, nego sve ostale službe vlastite kotara poljičkog, trajaće suglasno sa pokrajinskim ustanovama samo jednu godinu, tako da će se svake godine dne 23. aprila morati promijeniti sve osobe po redu i pravilnosti, što su bile od potrebe u upotrebi ovog povlaštenog prava pod prošlom bivšom mletačkom republikom.

Uzdržavanje dobrog reda, korist naroda, pažljivost i čast nove vlade, zahtijevajuć da budu bar djelomice uregjeni stari običaj i red, zabranjuje se toga radi svako i koje mu drago okupljanje osoba u Poljici, bez dopusta i privole više mjesne vlasti, i moraće se takogjer svake godine u mjesecu martu dvanaestorica malih knezova obratiti na istu da dobije dozvolu, da sazovu dotične općine dne 23. aprila, e da tako mognu pravilno i sa doličnim mirom pristupiti novim izborima.

Jutrom dne 23. aprila biraće poglavice obitelji sviju 12 općina dvanaestoricu malih knezova onako, kao što se do sada običavalo.

Poslije obavljenih izbora pristupiće iste starješine obitelji odmah imenovanju kandidata, što se ima predložiti u zboru ili kotarskom sastanku, da se pokrije sedam časti Banke, ujedno sa kancelarom pomoćnikom.

Po obavljenim izborima mali knezovi u pojedinoj od 12 općina poći će odmah u polje Podgradačko u pripadštinu Gata, gdje će sakupljeni položiti javni glas dotičnih općina. Ove će se časti pokrivati sa osobama plemićkih slojeva, bosanskih i ugarskih, moraće se za to u posebni obzir uzeti u dotičnom sastanku općina, da sve časti, a osobito ona velikoga kneza, budu podijeljene osobama, što osim poštenog njihovog značaja budu znale čitati i pisati, što se običavalo uvijek savjetovati pod pregjašnjom vladom. Pošto se obave svi ovi izbori, nastojaće sastavljena Banka da podnese dužni izvještaj vladi u Zadar.

Jedanaesto: Da se odstrane eventualni neredi, što su nesrećom više puta u prošlim vremenima uznemirivali javnu sigurnost i mir izbora u Podgradačkom polju, ne zabranjuje se narodu da pogje kao gledalac, ali svakoj od osam višebrojnih općina biće dopušteno odaslati samo deset osoba, a drugim četverima manjebrojnima ne više od pet.

Mali knez i župnik pojedine općine biće odgovorni vladi za mirno ponašanje, što će morati da izvrši ustanovljen broj tih osoba, jer će o njima ovisiti, da je izbere i umanji.

Župnici će megjutim prisustvovati sastanku općina, a vikar prvostolnik onom podgradačke skupštine.

Radiće crkovne časti, da udahnu u narod mir i poštovanje spram vladarevih zakona, pravicu i nepristranost u izabranju njihovih kandidata, ali ne će utjecati njihovim glasom na javne odredbe.

U jedinom slučaju, u kojem bi jednakost glasova u podgradačkoj skupštini ostavila néodlučan izbor koje mu drago časti, vikar prvostolnik, koji stanuje u Poljicima, odlučiće svojim glasom.

Čim se svrše izbori sedam gore spomenutih časti, novi će članovi ovog javnog zastupništva u društvu sa 12 malih knezova i s narodom poći u župničku crkvu Gata, da zahvale Svevišnjemu na sretnom uspjehu njihovih izbora, i da obnove zakletvu vjernosti po poznatom načinu.

Čim obave ovaj svečani čin vjere i iskrenog podaništva, svaki će se mali knez sa župnikom i svojim narodom odmah odvojiti i mirno vratiti u dotičnu svoju općinu.

Veliki će knez u pratnji vojvode ili poglavara i četiriju prokuratora i kancelara, bezodvlačno poći k svojoj kući, kamo toga dana ne će se smjeti ni jedna osoba približiti i tako će prestati navala naroda, koja bijaše nekada vrlo žalosnim povodom ne samo nutarnjim pomutnjama, nego i vrlo osjetljivu neskladu u privatnoj ekonomiji podanika, ponovno odregjenih na pokrajinske časti.

Dvanaesto: Pošto vježbanje i kultura prave vjere upliviše na opće dobro i na dobro pojedinog pučanina, i buduć takogjer od dobrog uzgoja i primjera svećenikâ ovisi i ponašanje svjetovnjaka, za to se velikom knezu i Banci izričito preporučuje, da posveti što veću pažnju uzgoju poljičkog svećehstva, što se uzgaja u ilirskom sjemeništu u Prijeku.

Trinaesto: Da pored običnih prihoda carske blagajne ostane sve ono, što se zove vladareva regalija, kao u prošlom, pod bivšom mletačkom vladom, tako i u buduće pod veličanstvenim carem i kraljem njegovog visokog vladara i privatnog prava.

Ovoliko se naregjuje sa sadašnjim ediktom preinačene organizacije na znanje i sveopće ravnanje.

C. kr. upravljajućem Sucu u Spljetu.
Odluka.

Ovdje se prilaže preinačena od vlade po nalogu i izričitoj želji Preuzv. ces. kr. Dvorskog Povjereništva organizacija poljičke pokrajine, da se sve to više udovolji onim podanicima u uzdržavanju njihovih povlastica, uživanih običaja i navadnih pravilnosti u vrijeme, kad bijaše raspuštena mletačka vlada. Vaša osoba odregjena je da ustanovi sa velikim knezom dan, kada će objaviti ovu naredbu i da onda pogje u mjesto zajedno sa jednim tajnikom ove više vlasti i da je upiše na ime vlade najsvečanijim načinom, na znanje i ravnanje cijele one pokrajine i njezinih stanovnika.

Trifun Pasquali, savj^{k}
Stratico, savj^{k}
Suppè, savj^{k}
Vrachien, savj^{k}
Retzer, savj^{k}
Expediatur, Rinna[1]).

Kako je poznato, uživali su poljički plemići u dalmatinskim gradovima po dukali od god. 1570. ista prava kao i ostali plemići u Dalmaciji. Pošto su neki od potonjih prisvojili poljičko plemstvo dobije veliki knez Marko Žuljević, ne bi li se predusrelo ovom neredu, dne 10. oktobra 1798. od vlade nalog, da podastre iskaz sviju poljičkih plemića, koji obitavaju u Dalmaciji.

Žuljević se odazove ovome nalogu 25. marta 1798.

Ovaj iskaz nije bio tačno sastavljen.

Pošto je vlada namjeravala, da u pogledu daća provede izjednačenje ovog poljičkog plemstva sa cijelim pučanstvom, izrodiše se radi toga mnoge tužbe, a poljička Banka odašalje kneza Matu Kružičevića u Zadar, da podnese opširnu tužbu, koja se temeljila poglavito na povlastici od godine 1570.[2]).

Vlada izda dakle 20. aprila 1799. nalog, da se podnesu novi, potpuni iskazi.

---

[1]) Namjesništveni arhiv; takogjer u piščevoj zbirci isprava i spisa, što je u namjesništvenom arhivu; dalje Erber, na ozn. mj. str. 63.—67.

[2]) Erber, na ozn. mj. str. 69.

Mianovich Mate (Mianović Mate) 1799. 21./5., 1801. 1./12.

Erber, na ozn. mj. str. 70., 71.

1801. 1./12. Po podacima m. p. popa Petra Škarice.

Veliki knez Mate Mianović odgovori spomenutom nalogu i podnese 21. maja ova, bosančicom napisana četiri iskaza[1]) i to:

1. List ili prijepis kataloga, prevedenog doslovce iz ilirskoga jezika, u kojem su opisana imena i prezimena od koljena svih plemićkih obitelji, koje potječu iz poljičke krajine, i vuku lozu od triju sinova velemožnog i plemenitog gospodina kneza Miroslava, t. j. od Tišimira, Krešimira i Lemića, koji su najglavniji osnovatelji rečene pokrajine i od njegovog vijeća, tako da svi na kraju pisma opisani potomci proizlaze od istih, koji uživaju i uvijek su uživali već mnogo vijekova dopušteno im od Monarka i vladara njihovo prijašnje i izvorno plemstvo sa svim povlasticama, sazivljuć im sastanak i vijeće iste pokrajine, glasujuć svaka stranka radi nestašice služaba i ovi potomci plemićkih obitelji uvijek su ostali sa biljegom plemstva, i u vrijeme svojevoljnog njihovog podložništva bivšoj mletačkoj vladi, i koji i sada ostaju sa istim imenima u poljičkoj pokrajini, i jedan dio istih rasijan je u pokrajini Dalmaciji.

Ti plemići jesu:

Obitelji:

Megliocich reč. Sladovich, Zeliovich, Tomich i Banovich.
Deglich reč. Vladanovich.
Goiacovich reč. Mandalich i Bogdanovich.
Goisalich reč. Anivlich, Matiavich i Alinich.
Marcovich reč. Simunovich, Sarolich i Mindoglievich.
Vuchichievich reč. Ticinovich i Milevvich.
Radovcich reč. Strucich.
Carstoevich reč. Martich, Sicich i Pavonich.
Draxinovich reč. Boxich, Kruxich i Cruxichievich.
Ivagnich reč. Catusich, Stanich, Nevich i Vulletich.
Copeglievich reč. Milichievich.
Andriasevich.
Jacovglievich reč. Kerzatovich i Rudalich.
Perincich reč. Castelanich i Kraguglievich.
Juranovich reč. Ivanich i Makala.
Ivanissevich.
Cumbrianovich reč. Pavissich, Domglianovich i Bujanovich.
Dragoevich reč. Generalich i Jerich.
Mircovich reč. Procevich, Beovich, Vucovich, Mekinich, Bartichievich i Caraman.
Jascovich reč. Bugatovich, Occassich.
Gliubatovich reč. Biletich.
Vidatovich reč. Stazich, Marisalich i Vulas.
Cocaglievich reč. Banich i Vlaich.
Pervich reč. Mandich.
Advocatovich reč. Marghich.
Simunich.
Tutussevich reč. Sussich.
Junussich reč. Sancovich.
Bracovich.
Raicich reč. Jadrich i Barnabich.
Radossich reč. Sagheglich.
Armacich reč. Bilich, Filipovich i Missetich.
Caçunich.
Vitacich reč. Vranovich.
Tavnich reč. Mercelich.
Margetich Oghnus.
Culich, Vladisalich.
Milcovich i Jurissich.
Xuglievich.
Xivalich.
Lucacevich.
Leksich.
Paucovich.
Arsoevich reč. Radatkovich, Covich i Krudisich.
Bassich.
Cotich reč. Novacich.
Radoicich reč. Radizza i Marassovich.
Stipagnich.
Uxignich.
Copich reč. Petricevich.
Fradelich reč. Gale, Covacich.
Sirotcovich.
Drughisich reč. Dorich, Ugrinovich.
Mianovich reč. Javorcich, Tomich i Vladussich.
Dessich reč. Amicich Ivichevich i Gruicich.
Tvardcovich.
Tolvević reč. Bartulin i Radeglia.
Boguvidovich reč. Bratimovich i Dupliancich.
Radunich reč. Sarcovich, Ligutich.
Bilianich reč. Tomasevich, Uglievich i Jercich.
Jurinovich, Ercegovich i Pecinich.
Draghichievich.

Slijede obitelji, koje su bile pridružene još u odaljenim starim vremenima k vijeću i sudstvu niže ubilježeni i izvorni plemići poljičke provincije i uživali su i uživaju

[1]) Sva četiri iskaza jesu u namjesništvenom arhivu pod podnesnim brojem 3894, god. 1799., a iskaz pod 1. i u ispravama piščevim. — Erber, na ozn. mj. str. 70. i 71.

uvijek plemstvo i povlastice, koje opstoje sa biljegom istog plemstva još u vrijeme svojevoljnog podložništva pod bivšu mletačku vladu:

Ugrin reč. Sinovcich.
Novach reč. Novacovich i Pavich.
Relich reč. Jeroncich, Alfirevich i Zdere.
Gargasovich.
Novacovich.
Barich.
Scariza.
Marianovich.
Sugich.
Draxoevich reč. Gelich.

Slijedi katalog imena i prezimena dotičnih obitelji, koje su pridružene kao izvorno plemićke i pripuštene vijećima i sudstvima kao i one gorepomenute izvorne, godine 1482., dne 15. decembra, što su uživale i uvijek uživaju osobite povlastice poljičkog plemstva i u vrijeme svojevoljnog podložništva pod bivšu mletačku republiku:

Obitelji:

Crickovich reč. Stoissich, Milossevich Bogdan, Covich, Tiardovich, Tomicich i Braich.
Budacich reč. Pezoglievich, Silovich i Vodanovich.
Jurko sa bratom reč. Mandussich, Jakul i Manoglievich.
Bagancich reč. Pocovcich, Rusurich, Covacich i Ratagl.
Slidincich reč. Manenicich, Bognacich, Miaglievich i Cordunovich.
Borovina reč. Borovich i Kurir.
Tomassevich reč. Petrovich.
Dano u provinciji Poljičkoj 21. maja 1799.

Mate Mianović, veliki poljički knez.
Matija Vladušić, kancelar, vjerno prepisao po zapovijedi, usporedio i zapečata. In fide etc.

2. List ili prijepis kataloga, u kojemu su upisana imena i prezimena izvornih potomaka poljičkih plemića, koje obitelji dandanas stanuju izvan rečene provincije u mjestima i gradovima dalmatinske kraljevine, jer većinom proizlaze iz prvog kataloga, te su upisane sa istim imenima, što se još i sada nalaze u Poljici.

U gradu Spljetu i predgragjima:

Giurco reč. Manolovich; Mircovich reč. Vucovich; Krischovich reč. Kovich, Bilinich reč. Tomas; Pecinich reč. Maroli.

U Lučcu: Draghissich reč. Dorich; Raicich reč. Barnabich; Laicevich reč. Bagatovich.

U velom Varošu: Ugrinovich reč. Sinovcich; Fratelich reč. Gale; Ligutich; Gotich reč. Novacovich; Relich; Ivanissevich; Budacich reč. Pezeglievich; Covacich; Bogancich reč. Covacich i Ratagl.; Borovina reč Borovcich i Kurir; Mircovich reč. Pivcevich; Dragoevich reč. Generalich.

U Zrnovici selu Spljetskom: Micanovich reč. Ugrinovich; Tomich i Pavorcich; Pessich reč. Gruicich i Amicich; Bassich; Radicich reč. Radizza; Cozeglievich reč. Banich.

U selu Štobreću i Kamenu okoliša Spljetskog: Jaicevich reč. Ochiassich; Lucacevich reč. Goich.

Na otoku Šolti okoliša Spljetskog: Ivanich reč. Nevich; Kozaglievich reč. Vlaich, Andriassevich.

U Spljetskim Kaštelima okoliša Spljetskog: Reglich reč. Jevoncich, Alfirovich i Xdere; Barich; Marcovich reč. Sarolich.

U kaštelu Supetru na otoku Braču: Ugrinovich.

U Postiru na otoku Braču: Novacovich reč. Permich.

U Spliskoj na otoku Braču: Armocich reč. Filippovich i Missetich;

Na otoku Braču: Pervincich reč. Kragujevich; Cubrianovich reč. Bujenovich, Reglich reč. Peroncich i Alfirovich; Kriscovich reč Beovich.

U Pučišću na Braču: Covacich.

U Mircima na Braču: Ternich reč. Vladissevich.

U Povju na Braču: Draxinovich reč, Boxich.

U Dračenovici na Braču: Marcovich reč. Simunich; Sincovich reč. Sircich.

Na otoku Hvaru: Covacich.

U Drnišu okoliša kninskog: Mianovich.

U Zlarinu okolišu sinjskom: Juranovich reč. Macala.
U Vodicam: Jaicevich reč. Ochiassich.
U gradu Zadru; Rubcich reč. Licina; Mircovich reč. Bartichevich; Novacovich.
Na otoku Krku: Juranovich reč. Juranich.
U Diemu okolišu sinjskom: Posseglievich i Rodaucich reč. Stinich.
U Čačvini: Cotich.
U Neoriću: Marissaglich.
U Čaporici: Braovich; Krickovich reč. Tiardovich i Milossevich; Xuglievich; Xivaglich; Dragoevich reč. Generalich; Radicich reč. Rogulich; Budacich reč. Pezeglievich; Paucovich reč. Pauletich.
U Rudi: Xuglievich.
U Novom selu: Radovcich reč. Cicotich; Xuglievich.
U Tijarici: Novak Novacovich reč. Pavich.
U Ugljanu: Mircovich reč. Pivcevich; Novak Novacovich reč. Pavich.
U Budimiru: Xivaglich reč. Mladina.
U Rožima: Tovnich reč. Marcelich; Jacoglievich.
U gradu Omišu, Draxinovich; Kruxih reč. Kruxichevich; Radovcich reč. Struich; Copeglievich reč. Milichevich; Bassi reč. Zelanovich; Draxoevich reč. Jelich; Slidrich reč. Marenizza; Mircovich reč. Beovich; Ternich reč. Stanich; Novacovich reć. Covacich i Alfirevich.
U Radovlju okolišu Omiškom: Jurko reč. Mandusslich.
U Novom selu kod Omiša: Leksich; Tavnich reč. Culich; Lucacevich.
U Podgragju: Skarizza; Vukichevich reč. Milavich; Bilinich reč. Uglievich; Percich i Xuxa.
U Kućišću okolišu Omiškom: Radovcich reč Bilich.
U gradu Makarskoj: Ivajnich reč. Stanich.
U Neretvanskom: Ivanich reč. Stanich.
U okolišu Imotskom: Goisaglich reč. Matiasevich; Armacich reč. Filipovich; Tarnich reč. Mlicotich, Jurissich i Vladislavich.
U okolišu Kliškom: Vidatovich; Radicich reč. Marasovich.
Dato u Poljičkoj provinciji dne 21. maja 1799.

Mate Mianović, veliki poljički knez.
Mate Vladušić, poljički kancelar, vjerno
prepisao, po zapovijedi potpisao i zapečatio.
In fide etc.

3. Prijepis kataloga onih obitelji, koje su bile pridružene od zbora i vijeća provincije poljičke radi njihovih plemića, koji imagjahu značaj ili biljeg poljičkih plemića i prijatni dar oprosta javnih nameta sa odlukom ex-mletačkog senata:
Obitelj Duimovich u Supetru, na otoku Braču;
Obitelj Rubcich reč. Licini, u gradu Zadru;
Obitelj Garaini, u gradu Trogiru;
Obitelj Petricevich reč. Mandich, u gradu Spljetu.
Obitelj Tassovcich reč. Dudan, u Velom Varošu Spljetskom i u Kaštelima.
Dano u provinciji Poljičkoj dne 21. maja 1799.

(S. P. P.) Mate Mianović, veliki poljički knez.
Mate Vladušić, poljički kancelar,
činio prepisati po zapovijedi,
usporedio, potpisao i zapečatio.
In fide etc.

4. Četvrti list, u kojem su opisane obitelji, koje su postigle samovoljne svjedodžbe od velikih knezova bez općeg vijeća i Banke poljičke provincije sa zlouporabnim imenom i od samovolje istih velikih knezova i to poslije podložništva ex-mletačkoj republici, te razglasuju ime i naslov izvornih plemića iste provincije. Ovi jesu:
Boxich reč. Canranfil, upisujući se na ime Boxicha iz Poljicâ, stanuje u gradu Spljetu.
Micacich na ime Micassovich iz Poljicâ, stanuje u Manušu Spljetskom.
Arxich reč. Ruxini i Bigoni, na ime Radovcich iz Poljicâ, stanuje u velom varošu Spljetskom.
Bonazich na ime Drascovich iz Poljicâ, stanuje u velom varošu Spljetskom.
Didos reč. Giogo, stanuje u predgragju Spljetskom.
Ivancovich reč. Ancina, stanuje u velom varošu Spljetskom.

Lisicich, stari pučanin poljički, stanuje u velom varošu Spljetskom, na ime Bassicha iz Poljicâ, stanuje dijelom u velom varošu Spljetskom, a dijelom u Zagorju Trogirskom.
Katich, stanuje u Spljetskom predgragju Dobrom.
Barbarich, stanuje u Spljetskom predgragju Dobrom.
Todorich, stanuje u Spljetskom predgragju Dobrom.
Topich, stanuje dijelom u Spljetskom predgragju Dobrom, a dijelom u Zagorju Trogirskom.
Scaricich iz Staroga kod Trogira, na ime Scarizze iz Poljicâ.
Dadich reč. Renich, stanuje u Spljetskom predgragju Lučcu.
Culich reč. Lucizza, stanuje u Spljetskom predgragju Lučcu.
Trambich, stanuje u Spljetskom predgragju Lučcu.
Cuzmich reč. Bechin, stanuje u Spljetskom predgragju Lučcu.
Bulich, na ime Bulicha iz Poljicâ, stanuje u Zagorju okoliša Trogirskog.
Fiorini, na ime Suitcovicha iz Poljicâ, stanuje u kaštelu Supetru na otoku Braču.
Velich, stari pučanin poljički, stanuje u gradu Omišu.
Ovoliko se je moglo pronaći, pošto se od ovih nijedan ne nalazi upisan u katalogu.
Dano u Poljici dne 21. maja 1799.

Mate Mianović, veliki poljički knez.
Mate Vladušić, poljički kancelar, dao prepisati po zapovijedi, usporedio potp. i zapeč.

Na ovu molbu velikog kneza Mate Mianovića izdata je odluka, koja je opet povratila prijašnje odnošaje.

Br. 3984.

Zadar, dne 3. septembra 1799.

Odluka za višu poljičku vlast.

Po zasluzi djelatnosti tog velikog kneza poljičkog iscrpljena je zapovijed vladina, izrečena u odluci 20. aprila k. br. 1892.

Nijesu se mogle većom tačnošću izbrojiti kako razne obitelji plemićke u poljičkoj provinciji, tako i one što proistječu iz njih, te su rasijane i nastanjene u drugim gradovima i mjestima kraljevine Dalmacije, kao takogjer i one, sakupljene od tog sveopćeg vijeća, napokon i one, što su zloporabno prisvojile ime, te uzdržaše značaj izvornih plemićkih obitelji sa svojevoljnim pridjevima, ili što su postale plemićkim s privatne samovolje nekih knezova po samoj njihovoj oblasti, ili sa zloporabnim imenom Banke i zbora.

Buduć stalno, megjutim što je bilo odregjeno odlukom bivšeg mletačkog senata od 6. juna 1570. i sa sušljednim dukalama od 26. januara 1774. otpisuje se na utjehu te provincije, da se nije nikad namjeravalo niti u poglavljima dotičnih teritorijalnih organizacija dirati u njihove osobite povlastice i prava, već se htjelo stati na put onoj samovolji, što je pod izlikom tobožnjeg poljičkog plemstva, mogla biti uzgojena na nedužni teret i tegotu sveopće mase zemljaka.

Za to bi doglasno naregjeno dotičnim višim vlastima, da sve do druge Previšnje odredbe plemićke obitelji bosanske i ugarske, koje su se nastanile u dotičnim gradovima kraljevine i kao takve odlikovane trima pismima predane vladi, imaju se podvrći samim nametima, što spadaju plemićima dotičnih mjesta, kako mora da bude poljički narod onim drugih naroda.

U odsutnosti Nj. Preuzv. G. Grofa Thurna:
Ivan Krstitelj Rinna.

Glede pojedinih poljičkih porodica opaža se ovdje još ovo: Koncem 18. stoljeća bijaše u Poljicima samo pet rodova vlasteoskih (ugarskih), na ime Pavići, Gerončići, Barići, Novakovići i Sinovčići; plemićkih porodica bosanskih (didića) bijaše nasuprot do stotine, a najodličnije bijahu Stazići, Simunići, Ivančevići i Gjurići. Oko 1666. nalazimo Paviće u Gornjem Dolcu, Novakoviće u Srinjinama, Sinovčiće u Dubravi, zatim Staziće u Dônjem Dolcu, a Gjuriće u Srijanima[1]).

Iz gore navedenih iskaza pod 1. i 2. proizlazi, da se spljetska porodica Pavić godine 1799. u Dalmaciji podijelila na tri ogranka. Koljeno porodice

[1]) Klaić, na ozn. mj. str. 133.

bijaše u Poljicima i to kao što je poznato, u Srijanima, a ogranci iste porodice u Ugljanu i Tijarici, selima u kotaru Sinjskom.

U Ugljanu je — po spisima iz namjesništvenog arhiva — slijedila investitura Pavića Nikole i Ivana iz Poljica u posjed zemalja u Ugljanu, pod Mocenigom god. 1696.—1702.[1]).

Iz drugih spisa namjesništvenog arkiva, i to iz investiture Angjela Dieda, generalnog provedatura Dalmacije i Albanije, dne 28. juna 1791. razabire se, da su ove godine braća Mate i Nikola Pavić iz Tijarice uvedeni u posjed zemalja, koja su ondje graničila sa posjedom Jakova i Zuanna Pavića.

Iz okolnosti, da je već godine 1791. više Pavića u Tijarici nastanjeno bilo, može se zaključiti, da su Pavići već kroz nekoliko vremena prije ondje bili i da su po svoj prilici nakon potisnuća Turaka (zauzeća Imotskog 1717.) pridošli u Tijarice[2]).

Po usmenom predanju Pavića iz Srijana bila su dva sinovca velikog kneza Jurja Pavića (1632.—1655.) prvi Pavići, od kojih se jedan preselio u Ugljane, a drugi u Tijarice[3]).

Giovich Ivan (Zović, Čović Ivan) 1803. 23./4., 1804.—1805.—1806.

1805. 23./12. Vlastoručni potpis *(slika 36.)*. Isprave Petra Škarice.

Erber, na ozn. mj. str. 73., 74.

Slika 36. Vlastoručni potpis pošljednjega velikoga kneza Poljičkog na jednoj ispravi od godine 1805. Isprava je vlasništvo piščevo.

Čović, koji je jaku stranku za sobom imao, izradio je te bijaše više godina sušljedice izabran velikim knezom.

Knezovi Frane Gozalić, Mate Kružikiević, Ivan Sinovčić, Mate Mianović i Mate Vladušić, glavni protivnici Čovićevi, podnesoše 4. maja 1805., br. 5290 tužbu na vladu, u kojoj su tražili, da se Čović odmah svrgne. U tužbi se naglasilo, da je Čović god. 1803., 1804. i 1805. protiv odredaba dukala mletačkog senata od 4. decembra 1445. bio izabran za velikog kneza, koja dukala izrično odregjuje, da veliki knez samo jednu godinu u svojoj časti ostaje i da prije pet sušljednih godina ne može biti opet izabran. Prepis te dukale priložen je ovom podnesku[4]).

Ovaj podnesak bijaše 6. jula odaslan Banci, koja se 18. augusta izrazila, da se Poljičani nijesu nikad držali ove dukale, kao što se vidi i odatle, da su za vremena mletačke vladavine veliki knezovi kroz 10 i kroz 20 godina obnašali ovu čast.

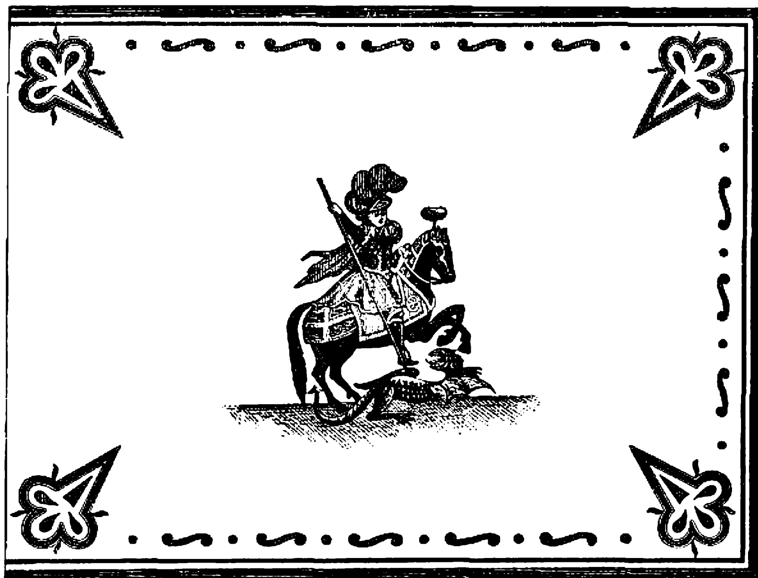
[1]) Spisi iz namjesništvenog arhiva, knj. IV., list 358. Mocenigo 1718.—1720.; knj. II., list 423.; 509. — I megju prepisima pisca.

[2]) Koliko je god puta pisac boravio u Srijanima, posjetio je ondje svoje suplemenike, a 7. oktobra 1897. one u Tijarici, i 20. oktobra 1897. one u Ugljanu.

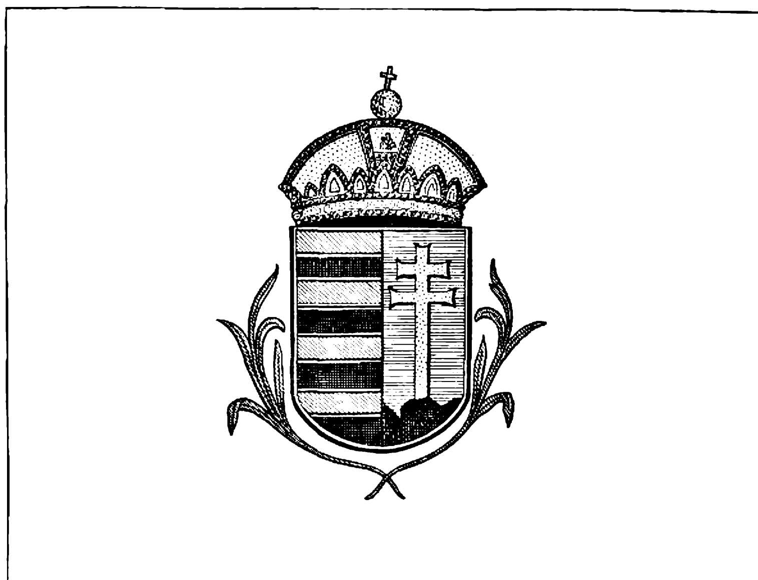
[3]) Pismo popa Jakova Banića, upravljeno piscu iz Dônjeg Dolca dne 19. januara 1897.

[4]) Namjesništveni arhiv br. 5290, god. 1805. — Erber, na ozn. mj. str. 73. — Latinski sastavak dukale, Erber, na ozn. mj. str. 74.

Na to vlada odluči, da se Čović do idućeg izbora dne 23. aprila 1806. ostavi u zvanju i u časti, a da u buduće ni jedan veliki knez ne može više od jedne godine u toj časti ostati[1]).

Slika 37. *a*. Prednja strana zastave. 2·18 *m* duga, 1·65 *m* široka.

Slika 37. *b*. Naličje zastave.

Već kod velikog kneza Frane Pavića 1796. spomenuto je, da su u Mate Bilića u Dônjem Dolcu dvije zastave, od kojih je jedna iz vremena mletačkog gospodstva, a druga po svoj prilici iz prve austrijske vladavine. Da je ovo potonje

[1]) Spisi iz namjesničtvenog arhiva. — Erber, na ozn. mj. str. 73. i 74.

vjerovatno, dokazuje i to, što je zastava, koja je načinjena od jakog lanenog platna, još posve dobro održana. Sveti Juraj i ugarski državni grb naslikani su bojom na platnu *(slike 37. a i b)*.

Francuska vladavina.

Dogagjaji, koji su se odigrali za vremena francuske vladavine u poljičkoj provinciji sve do njezinog nasilnog svršetka, opisani su opširno u povjesnom djelu Erberovom „La Contea di Poglizza" 1886. počevši od str. 79., i u djelu Abbe Pavla Pisani „La Dalmatie de 1797 à 1815", Paris 1893., na str. 274. do 277., gdje se navode mnoge izvorne isprave [1]).

Kratak pregled ovih dogagjaja služiće samo za lakše razumijevanje dviju zanimljivih isprava, koje do sada — u koliko je meni poznato — nijesu još nigdje objelodanjene.

U miru, sklopljenom u Požunu 26. decembra 1805., odstupila je Austrija negdašnje mletačke pokrajine Francuskoj, te tako i Dalmacija i Poljica dogjoše pod francusku vladavinu. Mjeseca februara 1806. zaposjedne francuska vojska Dalmaciju.

Giovich Ivan (Zović, Čović), zadnji veliki knez 1807.

„Memorie degli avvenimenti successi in Dalmazia dopo la caduta della repubblica veneta" di Giov. Cattalinich, Spalato 1841, str. 122.

„Dalmatien in seinen verschiedenen Beziehungen". Franz Petar, drugi dio, Gotha 1857, str. 116., 117.

Pavlinović, na ozn. mj. str. 84., 85. — Klaić, na ozn. mj. str. 143., 144. — Erber, na ozn. mj. str. 79. — „Narodni koledar Matice dalmatinske 1898.", str. 130.

Malo iza osvojenja Dalmacije sa strane Francuza i nakon dolaska civilnog guvernera Vinka Dandola *(slika 38.)* dogje u Zadar veliki knez Ivan Čović sa vikarom Don Matom Sladovićem i kancelirom Mihom Marasovićem, da pozdrave Dandola i da izmole u njega održanje njihovih povlastica.

Dandolo se ponio vrlo oprezno.

Već mjesec dana kasnije, na 26. augusta 1806. naredi po spljetskom delegatu, da se obavi u Poljicima novačenje, pa izrazi u dotičnoj odluci svoje mnijenje, da bi valjalo ovu provinciju što prije razdijeliti megju obližnje kotare [2]).

Gagarin je pak zagovarao u svom izvještaju iz Spljeta dne 31. augusta 1806., da se Poljica kao cjelina pridruže spljetskom kotaru, koji i onako bijaše slabo napučen.

Dandolo naredi Gagarinu 21. januara 1807., da sa mjerodavnim Poljičanima stane u dogovor i da ih zadobije za sjedinjenje; možda bi se — veli se u odnosnoj odluci — za ovu namisao predobiti mogli veliki knez namještenjem za poglavicu jednog kotara, a drugi Poljičani postavljanjem u službe, jer novac je svemoguć.

Gagarin pozove privatnim načinom velikog kneza Čovića na dogovor u Spljet. Čović propusti nekoliko nedjelja, dok napokon ne dogje u pratnji svoga

---

[1]) U zbirci, što ju je pisac predao namjesništvenom arhivu, ima više prepisa isprava i spisa iz ovoga vremena.

[2]) Namjesništveni arhiv; dekret Dandola, Zadar dne 26. augusta 1806. — Na 6566 stanovnika u Poljicima valjalo je staviti 69 vojnika.

kancelira i većeg dijela svojih knezova. — Ipak stupi Gagarin u dogovor, ali svi pokušaji nagovaranja ostadoše bezuspješni.

Megju ostalim izvijesti Gagarin 10. marta 1807., da su Poljičani svoje stare povlastice suviše jako prigrlili i da nema nikakve nade, da bi se mogli sa ostalim stanovnicima Dalmacije izravnati, osim ako se upotrebi sila.

Zgodu, kada bi se to moglo učiniti, mogao bi najbolje uhvatiti sâm Dandolo [1]).

Megjutim se opet dogodi jedan slučaj. — Dva fratra, fra Antun Longinatto i fra Miho Coster, koji sakupljahu za samostan na sv. Gotthardu milostinju, budu na 12. aprila 1807. na putu u Omiš od trojice Poljičana porobljeni; fratri se zaklone u sjemeništu u Prijeku, pak poslije pobjegoše u Omiš. Sud u Spljetu

Slika 38. Konte Vinko Dandolo, generalni proveditur Dalmacije.

htjede postupati, ali kad se ustanovi, da Poljičani kako u gragjanskim, tako i u kaznenim stvarima imaju povlastice, da u I. molbi [2]) sude, razgnjevi se Dandolo i izjavi, da valja učiniti kraj toj nepravilnosti [3]).

S jedne je strane odlučila francuska vlada, da što takovo više ne odobri, a s druge strane bijahu i Poljičani osvjedočeni, da su izbrojeni dani njihovih povlastica i sloboština, te silno zamrznuše na francusku vladavinu.

Kad se Rusi nakon osvojenja otoka Brača pokazaše sa svojim ratnim brodovima u Spljetskom kanalu, nadahu se Poljičani, da će kod njih brzu pomoć naći i sprijatelje se sa idejom otvorenog ustanka. — Gagarin izvijesti Dandolu

[1]) Izvješće Gagarina, br. 63., dneva 10. marta 1807.; namjesništveni arhiv.

[2]) Namjesništveni arhiv; mnijenje Pasquali-a, br. 83, Zadar dne 22. maja 1807.

[3]) Namjesništveni arhiv; prilozi gore pomenutom mnijenju.

iz Spljeta dne 22. juna 1807., da su u ovome pravcu osobito knezovi i svećenici jako zaposleni[1]). I ruski izaslanici sa ratnih brodova činjahu što se dalo, da pučanstvo na ustanak zavode, oko čega je osim njih živo radio još i bivši poljički kancelir Kovačić, kojega postaviše Rusi upraviteljem otoka Brača.

Na ove dogovore Poljičana s Rusima prvi je naišao lučki kapetan Spljetski Antun Koludrović.

Odmah se Francuzi spremiše, no ipak u malom opsegu.

4. juna dogjoše ruski brodovi i to admiralski brod „Korablja" pod zapovjedništvom admirala Sinjavina[2]) sa 110 topova, fregata „Sdrella" sa 60 topova i dva briga u zaliv Stobrečki, i iskrcaše sjeverno brda Grasso najprije vojsku, onda Bokelje, Crnogorce, Bračane i Šoltance, koji se sjediniše s Poljičanima.

Jednog francuskog stražmeštra, 11. pukovnije, koji je sa ophodnjom pratio kruh za posadu Omišku, ubiju kod Duća i glavu mu odnesu Rusima[3]).

Vijest o ovome dogagjaju uzbuni posadu spljetsku i pukovnik Bachelu odmah se uputi sa 4 satnije 11. pukovnije put Stobreća. Dvije satnije te pukovnije, koje bijahu u Poljicima dobiju zapovijest, da se natrag povuku.

Bachelu još ne dogje ni do megje Stobrećke, kad ti ga dočekaše vatrom iz pušaka. Nakon žive borbe moradoše se Francuzi pred nadmoćnim protivnikom put Kamena natrag povući, te ne bijahu progonjeni. Poginuo je jedan francuski časnik, a nekoliko vojnika bijaše ranjeno[4]). Ovaj uzmak Francuza bijaše povodom, da se sada i stanovnici Stobreća priključiše Poljičanima.

U Spljetskom kanalu i pod sedam Kaštela pokazaše se još i drugi neki ruski brodovi.

Nakon održanog ratnog vijeća u Spljetu sa strane generala Lecchi, Monfalcone, Teste i pukovnika Bachelu-a, bijaše zaključeno, da se odmah što više vojske sakupi i da se narednoga dana udari na neprijatelja.

5. juna u jutru uputi se iz Spljeta pod brigadirima Lecchi i Teste i pod pukovnikom Bachelu cijela 11. pukovnija i laka pješadija put Stobreća. Blizu sela dočeka čete živahna vatra, koja megjutim nanese samo malih gubitaka Francuzima, koji se postrojiše u kolone i jurišem zauzeše Stobreć.

Mnogi stanovnici baciše se u barke i pobjegoše na obližnje ruske brodove, a ostatak potukoše Francuzi.

Megjutim stigne pod zapovjedništvom generala Tirleta i 8. pukovnija iz Kaštela preko Solina u 6 sati na večer blizu Žrnovnice i utabori se iste večeri uzduž rječice usprkos žestokome otporu.

Francuzi, koji, kako je gore spomenuto, zauzeše Stobreć, zaokrenuše usprkos vatri ruskih ratnih brodova, prama toku rječice Žrnovnice, sjedine se okolo večeri sa 8. pukovnijom i uhvate tako cijeli tok rijeke Žrnovice, da provale u Poljica.

6. juna iz jutra produže generali Tirlet, Lecchi i Teste svoj put prama Poljicima.

Rusi, okolo 400 momaka uhvatiše dobar položaj na obali Strožanca, a 500 Poljičana stajaše na obližnjim brežuljcima kod puta, što vodi iz Spljeta u Postranu.

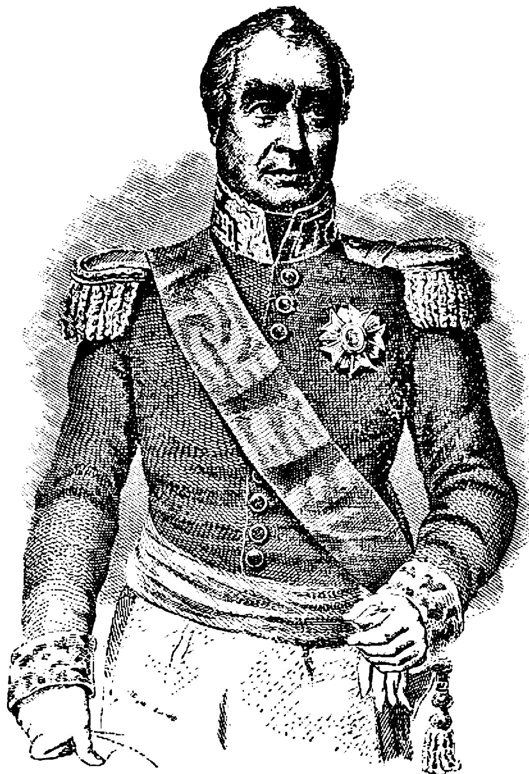
---

1) Namjesništveni arhiv.
2) „Memorie della Dalmazia", Lago, sv. II., str. 193.
3) Namjesništveni arhiv; izvješće Gagarina, Spljet, 4. juna 1807., br. 220, upravljeno Dandolu.
4) Namjesništveni arhiv; izvješće Gagarina, Spljet, 5. juna 1807., br. 232, upravljeno Dandolu.

Poljičani se opriješe vrlo živo francuskim četama, te izvojštiše već i nekoje dobiti, kad im se iznenada jedna francuska kolona pojavi iza legja. Bijaše to francusko lijevo krilo, koje ih je obišlo, te sad iza legja Poljičana stupilo u borbu.

Poljičani, izmegju dvije vatre, ne mišljahu više na dalji otpor, te se povukoše na ruske ratne brodove; i ruske čete, što su kod Stražanca stajale, bijahu opet ukrcane, a da nijesu ni najmanje u borbi sudjelovale. Za dva sata bijaše dovršen ovaj boj.

Sav okoliš, koji učestvovaše u ustanku, bijaše ostavljen pljačkanju francuskih četa i pandura; ko nije bježati mogao, toga su ubili. Samo 5 sela, koja

Slika 39. Francuski maršal Marmont.

nijesu u ustanku sudjelovala, bijahu poštegjena, te bijahu utočište mnogim bjeguncima. Tri dana trajaše pljačkanje, iste crkve pa ni grobovi ne bijahu poštegjeni, ma da se francuskim vojnicima nije stavljao otpor.

Kolona generala Tirleta uputi se iz Stobreća put Omiša uzduž obale i samo nju uznemirivahu ruski ratni brodovi, ali je ne zadržaše u njezinom napredovanju.

U Omišu sjedini se Tirlet sa drugim francuskim četama, koje se kroz Poljica tamo uputiše.

Kad je zapovjedujući general Marmont *(slika 39.)* čuo o ustanku u Poljicima, pohita za 18 sati iz Zadra u Spljet, gdje stigne 8. juna u 5 sati po podne, praćen poglavicom svoga generalnog štopa Vignolle i drugih časnika.

9. juna u 4 sata iz jutra nastavi Marmont, koga je pratilo 140 pandura, svoj put u Poljica.

Marmont odmah naredi, da se svima Poljičanima, koji su razoružani, ili koji sami predaše oružje, oprosti život.

Sela se počeše opet napučivati.

Marmont izda pukovniku pandura Vidoviću zapovijest, da pokori gornja Poljica[1]). U tri kolone, svaka od 120 momaka, uputi se Vidović na tri različita puta. Stanovnici Sitna pobjegoše, ali kad ih dostigoše panduri stadoše se braniti; od njih poginuše 7; tri pandura bijahu ranjena, jedan naoružan svećenik zarobljen i vojnoj oblasti predan.

Brzo dogjoše i župnici i načelnici sela Dolca, Sitna i Dubrave pred Vidovića da se predadu, ali i njih predadoše generalu Marmontu [2]).

10. juna 1807. izda Dandolo ovu objavu;

Sveopći proveditur u Dalmaciji.

Pošto se uvigja potreba, da se u poljičkom kotaru iskorjeni svaki uzrok otpora protiv javnih naredaba, uništuju se za uvijek povlastice onih stanovnika, što su radi ustanka postali nevrijedni svakog milostivog obzira.

Rasugjuje se:

1. Ukidaju se sve povlastice i oduzimlju se sve razlike u načinima, uvjetima i u izvršenju javnih časti u Poljicima, a ponajpače imenovanja i propisivanja velikih knezova i knezova Poljice.

2. Stanovnici Poljice imaju se vladati prama svima pravilnicima i vježbama kao sve druge krajine novog posjeda, te su toga radi podvrženi svim stvarima i osobitim nametima, desetini od proizvoda i ostalim običnim i izvanrednim tegobama, koje su zajedničke rečenim krajevima.

3. Poljički će se kotar razdijeliti i pridružiti obližnjim srezima prema mjesnim prilikama, te će u buduće biti propisan s drugom odlukom.

4. Nazočno će pismo biti tiskano u dvjema jezicima i proglašeno u svima općinama Dalmacije.

Dano u proveditorskoj palači u Zadru, danas dne 10. juna 1807.[3]).

Marmont je prenio svoj glavni stan u Gatu i odatle bijaše dne 13. juna objavljen na hrvatskom i talijanskom jeziku ovaj proglas:

General Glavar od vojske u Dalmaczii.

Hotiuchi stisnuti i pedipsati osctrim naçinim, kojih iziskuju okolostancze, odmetinstvo Pogliçanaa,

Naredjiva scto slidi:

Çlanak I. Ovako reççeni
Ivan Narakovich, Xupnik
Petar Rosakovich, Pop } iz sela Zugare;
Rosakovich, Prokuratur
Nikola Musissich iz Sela Hignine;
Mate Branovaz, Provikar od Sela Doloz;
Velli Knez Lovich iz Sela iz Gatte;
Knez Mate Vladussich iz Zargnine;
Knez Petar Giovanovich iz Postrane;
Knez Frane Duich iz Primorja;
Knez Thane Voinovich iz Ducie;
Kançillir Mio Marasovich iz Primorja;
Knez Gerich iz Postranne;
Marko Sizich, Knez od Ostarize;
Kapetan Ivan Verousich iz Sela Ostarize;
Petar Pruschevich, Mesctar od Seminara u Selu od Zuezuane.

Zapoznani kako poghlaviti Glavari od sunechienja, i kako pomochniczi Mosckovski, bittichie satarveni iz Puscke kudagodir budu nasciasti, i bittichie uzeta sva gnihova immanja.

---

[1]) Izvješće Vidovića. Namjesništveni arhiv; izvješće Gagarina Dandolu, Spljet, 7. juna 1807., br. 141.

[2]) Erber, na ozn. mj. str. 88.

[3]) Namjesništveni arhiv.

Çlanak II. Ova gnihova immanja sluxitichie za naplatiti virno Podloxnike G. V. Cesara i Kraglia, koji su podnili koju skoddu radi ovoga sunechienja.

Çlanak III. Kuchie Velikoga Kneza, Kneza Marka Sizichia iz Ostaricze, Kapetana Ivana Ucrosichia, Kneza Giovannovicha iz Postranne i Kançillira Marasovichia bittichie razorene i na gnihovom mistu bittichie uzdignut jedan kolacz s ovim natpisom: Pedipsa od Odmetinstva.

Bittichie razorene sjutra dan od istih Pogliçanaa.

Çlan. IV. Svimi Pogliçanim bittichie uzeto oruxje, i u Ponedigliak dosciastni na 15. Liepagna immatichie bitti pridali oruxje na Klisu; i poklonitichiejih ondi Officziru Tappovniku kojemuje naredjeno priatijih.

Çlanak V. Gosp. Spiro Gavalà Priloxen Odredjeniku od Vladanja u Splitu cinnitichie ispisati immanja uzeta i sckodde podnesene, i priatichie tuxbe, koje budu uççignene rad ovizih scodaa. Onchie meni pokloniti jedno namiscglienje za namiriti ove sckodde i zasada uzetichie vladanje onne Kraine dokle Gosp. Providur General bude uççinio onna naredjenja, koja bude suditi podobnia za providiti na ovo vladanje.

Gosp. Pinelli, Glavar od Stranaa ostatichie u Pogliczim sa stoo pedeset Panduraa, za pomochi kollikose gnemu pristoji ispugnenje od onnoga sctoje naredjeno u ovoj Zapovidi.»

Çlan. VI. Gospodi Spiru Gavalà i Pinelli naredjeno je ispitati varhu koje Çegliadi sumglise dasu bili uzbunitegli na sunechienje, a navlastito varhu onnizih, kojisu bili ustavglieni na moju zapovid: i dokazatichiemi plôd gnihovich izkuscenjaa.

Iz Bivaka od Gatte 13. Liepagna 1807.

General Glavar: Marmont.
Za Pripis Priliçan,
General od Razdiglienja, Glavar
Viscega Vichia Opchienoga od
Vojske: Vignolle.

General Glavar od Vojske u Dalmaczii.

Hotechi postaviti svarhu poticzanju Moskovaczaa, koji suproch zakonim od posctenja ne çinne rat u ovim strânam, nego uzbudjujuchi sunnechienja, i platjajuchi karvnike: i hotechi sahraniti Puk od Dalmaczie i od Kraine Dubrovascke od onnizih nesrichiaa, kojih Mosckovczi s' laxivim obetjanjim, i opakim prihignenjem navode vrhu gnegove glave.

Naregjiva scto slidi:

Çlan. I. Kojimudrago Dalmatin alli Dubrovçanin, zapoznan daje bio na brodove Mosckovske, bittichie priveden prid jedno zborno Pristoglie vojnisko, i odsudjen na smart.

Çlan. II. Generalom Zapovidnikom od Okoliscaa naslognenoje ispuniti ovu Zapovid, kojachie bitti prinesena u jezik Italianski i Harvaski, proglasena po svoj Dalmaczii, i prosctivena iz Otâra na Misî Xupanisckoj u svima Xupaniam.

Na Stânu Opchienomu od Splita 17. Liepagna 1807.

Zab. Marmont.
Za Prepis priliçan
General od Razdiglienja, Glavar
Viscega Vichia Opchienoga:
Vignolle [1]).

Marmont ostavi Gatu, iza kako izdade naputke, koji bijahu potrebni.

U Poljicima je ostala cijela 11. pukovnija kao posada.

Zanimljiv je utisak, što ga učiniše Poljica i njezini stanovnici na Marmonta. O tome spominje Marmont megju ostalim u svojima zapisnicima u III. sves. desete knjige na str. 40. ovo: „Poljica, koja leže u jednoj prekrasnoj visdolini, nemaju nikakvih komunikacija i mogu se vrlo lahko braniti. Osamljenost ovoga mjesta skopčana sredstvima, koja je priroda stanovnicima njezinim pružila, da se pokornosti odmetnu, bez sumnje je uzrokom, da im Mlečani podijeliše njihove povlastice; oni ne plaćahu nikakvog poreza, vladahu sami sobom, imenovahu činovnike svoje i ne stavljahu ni vojnika ni mornara.

---

[1]) Giornale „Il Reggio Dalmata“, br. 26., od 27. juna 1807., str. 205.

Htjelo im se ove povlastice oduzeti, što bijaše povod njihovu nezadovoljstvu. Sigurno govori pogled na ovu malu zemlju u korist njezinog načina upravljanja; — ništa ne bijaše pravilnijeg, ništa pomnjivijeg od njihovog poljodjelstva, ništa pristalijeg od njihovih sela".

Poznato je, da se Marmont i Dandolo nijesu slagali. — Značajna je ova primjedba Marmontova: „Proveditur je njegovom bezumnom ohološću i krivim svojim mjerama nezadovoljnicima svoju pomoć pružio. — Njegovi agenti, ljudi njegovog pouzdanja uročivahu se, pa ipak ne htjede to nikada vjerovati."

Već je spomenuto, da general Tirlet sa svojim četama kretaše uzduž obale Omišu.

8. juna okolo podne iskrcaše Rusi nekoliko puta svoje čete u Prijeko prama Omišu. — Omišu bijaše naviješteno, da će se odmah, ako se grad ne preda, otpočeti lumbardanjem. Na molbu posade bijaše dozvoljen rok od 4 sata za promišljanje. Posada, jedna satnija Francuza, začepi dva topa, koja su bila u gradu, pobaca sve streljivo u Cetinu i napusti grad. Kroz Rogoznicu moradoše vojnici bodežem sebi put prokrčiti. Još prije izmaka roka od 4 sata za promišljanje zaposjedne jedno odjeljenje ruske vojske Omiš; za njima dogje na kraj još i Poljičana i Bokelja.

Na večer se iskrca ruski zapovjednik i jedna satnija pješadije; kao stalna posada ostadoše 140 momaka sa jednim kapetanom.

9. juna upute se francuska 11 pješačka pukovnija pod zapovjedništvom Bachelu-a i dvije satnije talijanske garde sa 4 topa iz Poljica prama Omišu. Pošto su Rusi sve barke prisvojili, ne mogoše Francuzi prijeći preko rijeke.

Francuzi zaposjedoše Prijeko i pucahu iz svojih topova na grad i na dva ruska broda, koji se natrag povukoše.

Rusi iskrcaše 600 momaka i 200 Poljičana u Omiš i unesoše u tvrgjavu, koja je poviše grada ležala, nekoliko topova.

Megju zapovjednicima Poljičana vidjelo se i velikog kneza Čovića, kneza Sičića, kneza Jovanovića, šoltanskog župnika Milikievića, Don Dujma Perašovića, provikara poljičkog Don Matu Sladoevića i mnogih Stobrečana.

Marmont izda zapovijest generalu Teste, da sa jačom vojnom silom krene preko Blata, Novog sela, Zadvarja i odovlen na visini brda put Omiša.

Teste neizmjerno brzo napredovaše i već 11. juna vidješe Rusi brda poviše Omiša zapojednuta Francuzima.

Nakon teškog boja, koji trajaše 10 sati, zaposjednuše Francuzi okolo večeri Kaštel, usmrte dva ruska vojnika i rane mnoge, megju kojima bijaše i Poljičana. Noću odvuku Rusi svoje topove, a oko dva sata noću ukrcaše se ruske čete i Poljičani. Na 12. juna u jutru zaposjednu Francuzi grad[1]).

Ustanak se protegnuo i na Primorje, ali ovdje bijaše brzo ugušen.

Na 20. juna izda Marmont iz Makarske na hrvatskom i talijanskom jeziku ovaj proglas:

Vojska od Dalmaczie.

Razglasegne.

Pribivaoczi od Poglizza i od Primorja vi jeste uzelli oruxje protiva vascem Kragliu, i vi jeste bili pedipsani. Odmetnutje protiva svome Poglaviczi, jest najvechia meju Kriviczami, i Nebbo navik pravedno, hotilloe da pedipsa slidi odma po za kriviczi. Vi isti

[1]) Erber, na ozn. mj. str. 91.—94.

vascim rukama zgradili jesto vasce nesrichie. Plaçite daklen svejer vascia pomankanja, koja bisce uzrok od sviuh vascih xallostih.

Pribivaoczi od Dalmaczie, okoristitese od xalosna, alli strahovita izgleda, koji vam se prikazuje, niti se uzdajte u laxiva potaknutja Mosckovaczaa, koji su odvech slabi za s' nami boj bitti na otvorenu. Gnihova oruxja jesu sunechienje i izdajstvo; i gnimise mallo mari od vasce srichie, mallo onni haju za vasce nesrichie. Onni traxe, onni hochie kerv; onnise ne sramuju kûpitije s kojemudrago czinom, tolliko da sahrane i neproliju kerv svoju. Alli poslie nego tolliko putaa pobigosce prid nami, bili jesu sillovani prolitie sada u Podgorri, i poznalisu i ostalisu pridobiveni da nepriategl nighdase k nami ne priblixa brez pedipse.

Pribivaoczi od Dalmaczie svaki put u kojem se prighnete na privare, koje oni ischiu prosuti, vi nechiete uççiniti drugo vech priteghnuti varhu vâs najxescchie nesrichie, rasarditi Boga, i oruxatiga na osvetu.

Pribivaoczi od Poglicza i od Primorja, vi jeste pruxilli ruke protiva Vojniczim, koji biahu vassa Bratja i vassi Priategli: onnu istu Vojsku, koja vasje obranila i obogatila, vi jeste usillovalli da izlazi vassa nepriateglicza. Nie nighda bilo osvete zakonitie od ove. Alli Najvechi od Kragliaa jest joschie i najmilostivii; i ako on znade pedipsati, dragomuje i oprostiti..... Povratite se k' vascim Kuchiam, budite virni i najtichiete, kakovo parvo u vascim Kuchiam i u vascim Poglim, mir i obragnenje.

Iz moga Opchien. Staana u Splitu na 23. Liepagna 1807.

General Glavar, zabilixen Marmont [1]).

General Glavar naredjuje, da ovo Razglasenje bude oznagneno po svoj Dalmacziji i bude prosctiveno u jezik Slovinski u Vrime Pripovidanja Vangelja meju Misom za tri slidechie Nediglie po svim Parokiam.

General od Razdiglienja,
Glavar poglavitoga Viechia Generalskoga od Vojske:
Vignolle.

U Poljicima izvrši pristav delegacije spljetske i privremeni vladin povjerenik u Poljicima Gavalà primljene zapovijedi i izradi nacrt za podjelu Poljice na troje, dok se vojnički zapovjednik Charsoy trudio, da pronagje sve krivce i da izvede potpuno razoružanje Poljičana.

Već 15. juna pošalje Gavalà oružje iz Gate, Zvečanja i Kostanja: 101 pušku, 1 bodež, 21 malu pušku i 17 noževa u Klis. Oružje udaljenih sela bijaše poslano u Spljet. Našlo se mnogo ruskog oružja i streljiva, a u jednoj pećini Mosorskoj svi spisi provikara Sladoevića Banovca, koji sadržavahu mnoge potankosti o ustanku.

Mnogo se dana čulo kod Klisa pucanje [2]).

Osuda ratnog suda od 15. i 16. jula 1807. glasila je:

Dalmatinsko Vojstvo.

Vojniçk ossobitoo naaredjenje.

Suud isrecen po Vojniçk' ossobitiim Naaredbenizim u Vjeçju dnevvi 15. i 16. Saerpgna 1807. u Spljettu u Dalmazii.

U Imme Privisogog Zarra i Kraaglja

U ovi daan petnaest Saerpgna, goodiscta G[va] tissuçju ossam stottin i sedmooga.

Vojniçk' ossoobiti svjett skupgljen u Spljettu u Dalmàzii, isabran po naaredbi izvoersnog' Paervovlâstnika, uporavgljen po krêpòsti Zârske Nâredbé sedamnaest Xetvara dvanaeste godiné, i slóxen po toom Naredbi kakko sljedi, to su G. G.

Caqueran, Cetto-glavár (tissuçnik) pjesniçkof, Nadostavgljen Opçennom Starjesçinstvu, Nadstojnik;

Schnetz, Cetto-Kogniçki glavár, Tâborski-pomoçnik G[ra] Dilo Vlàstnika S. Cyra;

Ducroc, Nâcelnik (Stottignik) Nadostavgljen Opçennom' Starjesçinstvu;

Grollier, Stottignik u jedanaestom Sdaerxanju nârednih Pjesçnikof;

Boissac, Naacelnik, Tâborski Pomoçnîk G[ra] Dilo-Vlâstnika Vignolle;

---

[1]) Namjesništveni arhiv u spisima o Poljici. — Giornale „Reggio Dalmata", br. 27. od 4. jula 1807., str. 215.

[2]) Erber, na ozn. mj. str. 103.

Endes. Stottignik u jedanaestom' Sdaerxanju nârednih Pjesçnìkof;
Belglava, Nâmjestnik u karabinjerskom Cetti Krâgljevské Straaxe Italianske;
Gr Boissac Naacelnik, jedan od tih Naaredbenikaa çineçi Opovidjenje;
Svi nareçenni i ódabráni od priusvisçenog Parvovlâstnika Marmonta, opcennog' Stûpnika Kogniçkib-Tjeraozaa, narèsçena s' Velikim Trakom Skuppa — ód — Cjásti Vitèsa-Sapovjédaoza reda Gvosdjenne Krunné, okiçena s' Velikîm rèdom Privisokog' Vürtemberskòga Krâglja, Velikog' Vojevode Dalmatinske i Arbanasçke Vôjske;
Tû nâdstajuçi Dupre cettorednik u jedanaestom' Sdôerxanju Nârednih-Pjesçnikof, Kangilljer álliti Pîsaoz ísabran od Opovjednìka;
Koji svì níttisu u ródbini ni svoji, ni méghju gnimma ni s' Krîvzima, u kolliko sâkon brâni.
Tê Vojniçk' Ossobiti Pomnizí, Sasvani po nâredbi Gra Dîlo-Vlâstnika Vignolle, jednòga od Sapovjedalaaz Skuppa — od — Çjasti, Vittesa Sapovjédaoza u rêdu gvosdene Krunné, Opçennich Starjescinaa u Dalmatinskom Vôjski glavâra, òvako ispisanom:
„Po òdluzi Vélikog' Vójvodé, vojniçk' ossóbiti Sbôr, slóxen po nâredbi 17 Xet-„vara godiçsta 128a, i nareçen od istoga Parvovlastnika, sa da osudi viscé okrivljenich „od Naabune tolikó u Poglizi koliko u straanam ókolo gnê; skúppitçese sa tô prikko „suttra 15. ovoga u Spljettu u obiçjajnom mjesstu vjeçja Vojniçkog Sborra, olli u komu-„god druggom' podobnu mjesstu, buduçi jur svarsçeno Isiskivanje.
„Pottjem rasumié Parvovlastnik, po nâredbi od Iskuscjanja, da tî sboor osudi na „istí naçin visce svieh Kîpaa ossudjenich u gnegovvom Naaredbi 13. Ljepgna proscjas-„toga isreçennom' u oní çjas u komu Odmettnizi biahu ottjerâni.
„U opçennom' Dvôru u Spljettu na 13. Saerpgna 1807.
„Dila-opçenni- Vojvoda opçenne-oblaasti glavár
potpisan Vignolle.

Skuppilisuse u Spljettu u Milesovom kucchi, sa suudit sljedeçjees tojest:
Tommu Echimovichja Knesa od Sittnog u Pogliçkom Kráini u Dalmazii, tuu ródjena i okucchjena, u godisçtim cetrêsti i scês; u visini peet nooga i pô; kosse mu i oboerve mooraste, occi riighje, noos debeo, ûsta u mjerri, obbal podbradak, ceelo obblo i otvoreno, liize obblo;
Antuna Braovichja Knêsa od dôgnega Dôza u Pogliçkom Kràini u Dalmazii, tuu rodjena i okucchjena, od cetraestijedne godiné, vi-visokka peet nooga i dvaa palaaçkáa, kosse-mu i óboerve na kostagn, occi m'odre, noos dugg, ûsta u mjerri, podbradak isnèsen, ceelo obiçjajno, liize obblo;
Ivana Ticinovichja Kneesa od Kostaagne Pogliske Kráiné u Dalmazií, rodjena i okucchjena tûder, od cetraesti i scees goodinaa, peet nooga i trií pàlaçkáa visiné, kose-mu zaèrne, occi i obaerve riighje, noos scîrok, uusta u mjerri, podbradak isnessen, ceelo obblo i otvóreno, liize obblo i oppunno;
Maatu Krusgicevichja jur veclikog Knesa u Poglizim, ròdjena i okúchjena u Sveçjagni Pogliçkom Kráini u Dalmazij, seddam desset godinaa, vissine peet noogaa i okolo ossam pàlaçkich; kosse-mu i óboerve riighje, occi moddre, noos raatast, uusta mallahna, podbradak isnessen, ceelo i liize obbli;
Jakkoba Craglichja nàsvana Staich, Kneesa Xizzalé u Pogliçkom Kráini u Dalmazií, tuu ródjena i okúchjena, ókolo tridesti i cetaer godinaa, visok-je ókolo peet noogaa i sces paláçkih, kosse-mu i oboerve zaérne, occi zoerglienne, noos isnessen, uusta mállàhna, liize, ceelo i podbradak obbli;
Ivana Sinóvcichia Kneesa od Dubravvé u Poglizim u Dalmazií, túder ródjena i okuchjena, od tridesti i sces godinaa, visiné ókolo peet noogaa i pet palaçkîh, kosse-mu i óboerve zaèrne, occi módre, noos obiçjajni, uusta u mjerri, podbradak istó, ceelo obblo liize náoblo;
Gergûra Sladoevichja Kneesa od goorgneg' Dooza u Poglîzim u Dalmazzií, tuuder ródjena i okúchjena, od peeset-i sces-godinaa, visiné ókolo peet noogaa i ossam palaçkîh, kosse-mu i óbaerve na kostagu, occi módre, noos raatâst, ústa u mjerri, podbradak, ceelo i liize obbli;
Stojêçjee (tkoi su tûj); obádjene dassu motrilli i rasu-mjéllise s' Rússima sa ponukovatîh da opravvu nepriateglstvaa: dassu-im obla Kscialli ulásenje u Dalmaziu i nâprédovanje premma Vôjski Franceesom; dassu nosilli oruxja primma Franci i s' çgnom sadruxenu Kragliestvu od Itàlie.
Gjura Novakovichja, jednogga od cetaer Nâstojnika od Poglizze, texâka, ródjena i okúchjena u Sasinu-Doozu, Pogliçkoj Kràini u Dalmazií, godisçtim u okócetraest, visiné peet nooggaa i jedan palaçki, kosse-mu i óbaerve na Kostagn, occi rîghje, noos débeó, ûsta málahna, cêlo sciroko, podbradak i lîze obbli;

Tûj obádjena dàjc oblakscjò népriateglu ùhod u Dalmaziu i nâpredovanja premma Francèskiem Cettâm; i dáje oruxjo nosió premma Frànci i premma Italiànskom Krâgljestvu sç'guom uvjettovanu.

Taddéu Ticinovichja, Duhovgnâke olliti Xùpnika od Kostàgne u Poglizim u Dalmazií, tûder ròdjena i okúchjena, u godisçim cetresti-i-devet, visino pet — nôgaa i pô, kosse-mu i obaerve naazderne, occi riighje, nôs obiçjajni, ûsta malahna, podbradak, ceelo i liize obbli;

Ivanna Rogulichja, Xùpnika od dôgnega Dôza u Poglizim u Dalmazií, tûdjer ródjena i okúchjena, od cetreesti i pet godinaa, visiné okó peet nôgaa magné dvá — pâleçkaa, kossemu i óboerve nâ Kostagn, occi sîghje, nôs dèboó, ûsta obicjanja, podbradak i lîze obbli, cêlo pokrivèno.

Petra Mianovichja Xùpnika od Sittna u Poglîzim u Dalmázii, tûder rodjena i okuchjena, visiné okó pet nôgaa i dvá palaçkáa, occi mu, kosse i óbaerve righje, noos raatast, ûsta obiçjajna, podbradak obbal, cêlo obblo i odkrivenno, liize náoblo;

Taddìu Ciotichja Xùpnika od Dubravvé u Poglizim, tûder ródjena i okucchjena, od tridesti i cetoer godine, visine pet nôgaa i tri — pâlaçkaà, kosse-mu i obaerve plâvaste, oci modre, nos ljep, ûsta málahna, ceelo obblo s' brasgottinom (alliti bigljeggom od ranné) na ljevu i drugom magnom' u Srjedi, liize i podbradak obbli;

Mâtu Pesegliechja Pôpa od dôgnega Dôza u Poglizim u Dalmazii, tûder ródjena i okucchjena, od peeset i sces godinaa, visine pet noogaa i jedan pâlaçki, kosse-mu i obareve zoérne, occi righje, noos isnessen, uusta mállahna, podbradak produglien, ceelo odkrivenno, liize ná oblo;

Jakobba Jeronsichja Pôpa od Costagne u Poglizim u Dalmazii, tûder ròdjena i okúchjena, od dvaesti i sedám godináa, visine pét nôgaa i tri paláçkáa, kosse-mu i oboerve plâve, occi zoergljenne, noos krátak, ûsta obiçjajna, podbradak na jámmize, ceelo pokrivenno, lîze obblo;

Gjûra Cátucichja Mîsnîka od Sveçjagne u Poglizim u Dalmazii, tûder ródjena i okúcchjena, od triesti i ossám godináa, visiné okó pet nôgaa i ceter palaçkáa; kosse-mu i oboerve riighije, occi módre, nos Sâkuçjast, ûsta u mjerri, podbradak dúg i na jammize, ceelo pokrivenno, liize náoblo;

Gargûra Marcovinnu Pôpa od Túgari u Poglizim u Dalmazii, ródjena i okucchjena u Rasçnichju kod Dubravve, od triés' godinaa, visiné pet noogaa i tri palaçkaa, kosse-mu i oboerve na Kostagu, occi módre, noos débeó, uusta velikka, podbradak na jammize, ceelo scirokko, liize oppunno;

Pettra Radilovichja Pôpa od Ossichjaa kod Tugari u Poglizim u Dalmazii, tûder ródjena i nastàgnena u godisçtim dvaesti i scees, visiné pet nôgaa i dva palaçka i pô, kosse-mu i oboerve na kostagn, òcci zargliêné, noos u mjerri, ûsta malahna, podbradak obbal, ceelo odkriveno, liize náoblo:

Duja Gruizu Pôpa od Sittna u Poglîzim u Dalmazii, tûder rodjena i nastàgnena, od peeset i scés godinaa, visine okó pet noogaa i cetaer palaçkáa, kose-mu i óboerve riighje, occi zargljène, noos dúg, ûsta obiçjajna, brâda riighja i dugga pokrivamu podbradak, ceelo obblo, liize naoblo;

Tûj; obádjene dassu-se premma gnihovom sakletvi od vjernosti srocilli suproç Viliçjanstvu Zarra Napuleuna Krâglja od Itálie; dassu djellovitto motrilli sa iskorjè nit vjèrnos is Seglianaa; dassu pottizali s' obeçjagnim nâredbam olli prijètgnam Seglianne Poglìçke Kràiné na Odmetnûje dassu-ih hotté i s' namisçgljenom slobbóm podpomoghli i u djellovanju prié isvaerscenja i u istoj tvorbí koja ispunni odmetnûtje, dassu i óni bili u jednóm skuppo smûtgni veçje od petnaest orùxanjeh gljûdy:

Ivanna Bagàttu Pogliçkoga Aràmbascju ròdjena i nastanjena u Gatti u Poglizim u Dalmàzii, od scescet godinaa; visiné pêt noogaa i dva palaçkáa, kosse-mu i óboerve rîghje, occi zaergljene, noos raatast, uusta obiçjajna, podbradak scirok, ceelo obblo, liize náoblo i oppunno;

Ivanna Bratimovichja texâka, rodjena i nàstâgnena u Sittnu Poglîzim u Dalmàzii, od cetrêsti i ossám godinaà, visiné okó pêt noogaa i tri palaçkáa, kosse-mu i óbaerve riighje, occi módre, noos raatast, uusta u mjerri, liize, ceelo i podbradak obbli;

Mâta Bagatu texâka, ródjena i okucchjena u Gatti u Poglîzim u Dalmàzii, od cetraesti i pet godináa, visine pet noogaa i sedam palaçkîh, kosse — mu i oboerve mooraste, occi riighje, plossan noos, uusta obiçjajna, podbradak isnessen, ceelo scirokko, liize obblo;

Tûj, osvádjene dassu i oni bili od jednog bunglivva Skuppa veçç@ úd petnees oruxjànich gliûdii:

Frana Martichja Xupnika od Svecjanje u Poglîzim u Dalmázii, tûder ròdjena i nastâgnena, od peeset i seddám godinaa, visiné okó pet nôgaa i seddám palaçkih, kosse-mu

i oboerve nâzoerne, occi righje, noos dúg, usta obiçjajna, podbradak isnessen, ceelo pokrivenno, liize opunno;

Jêra Sladovichja, Poopa, ródjena i nastâgnena u Kostagni Pogliçkom Kraini u Dalmàzii, od dvaesti i pet godinaa, visinè okó pet noogaa i seddám palaçkih, kosse-mu i oboerve zàrne, occi na kóstagn, noos ljêp, uusta málahna, podbradak malahan, ceelo obiçjajno, liize naoblo.

Marka Zugliovichja Xupnika od goorgnog-Dôza u Poglîzim u Dalmazii, tûder ródjena i nàstâgnena, od cetreesti i cetaer godine, visinó pet noogaa i ceter palaçkaa, kosse-mu i oboerve nâzcerne, occi Zcergljenne, noos raatast, uusta obiçjajna, podbradak málahan ceelo obiçjajno, liize obblo;

Pettra Schejchja Xúpnika od goorgnegh-Dooza Puticisçke Xûpe u Pogliziim u Dalmàzii, tunder ródjena i nastâgnena, od triess-godinaa, visiné pet noogaa i tri palaçkaa, kosse-mu i oboerve zaerne, occi na kostagn, noos ljêp, ûsta málahna, podbradak obbal, ceelo obiçjajno liize nàoblo;

Andra Xivalichja Xùpnika od Trimbuci, roddjena i okucchjena u sreddgnom Dôzu u Poglizim u Dalmàzii, od peeset i ossám godinaa, visiné pet noogaa i cetaér palaçkaa, kosse-mu i oboerve riighje, occi moddre i málahne, noos dêbeo i sâkuçjast, uusta i podbradak mallahni, ceelo obiçjajno, liize oppunno;

Andra Prossichja Xúpnika od Xizalle roddjena u Gatti, okucchjena u Xizzalli Pogliçkom Kráiní u Dalmazii, od trideesti i scés godinaa, visine okó pêt noogaa i pêt palaçkih, kosse-mu i óboerve nâzoerne, occi moddre, noos vélik, ûsta u mjerri, podbrádak dvòrog, ceelo i liize obbli;

Stjêpa Stocichja, Pôpa roddjena i nàstagnena u Gatti Pogliçkom Kràini u Dalmàzii, od cetreesti i scés godinaa, visine pet noogaa i cetár palaçkaa, kosse-mu i obaerve na Kostagn, occi moddre, nóos obbal, ûsta velikka, podbradak dvòrog, ceelo scirokko, liize nàoblo;

Tûj, osvádjene dassu udionizi gorrerecenich Slobaa:

Pettra Lussichja pisavca ulóxena na skupgljenje desettinjaa, rodjena i okucchjena u Omisçju u Dalmazii, od sceeset i scés godinaa, visiné pet noogaa i dvâ palaçkaa, occi mu, kosse i óbaerve riighje, nôs ukrivljen, uusta u mjerri, podbradak oobal, ceelo odkrjvenno, liize náoblo;

Tûj, osvádjena da je nastojo oblaksçjat népriateglju uhod u Omisç, privoernut vjernos vojnikof Francêsih premma uzvisçenom Zarru Napoleonu Krâglju od Italie, i dáje uçinió da pannú u rùke népriateglju cetoer provodiççja (dessetignaaka) i dvanaest pusçkaraa 81.ja Sdoerxanja nârednih Piesçnikof;

Petra Krusgicevichja Mesçtra od Seminària Slovinskoga (namciteglja u Stanisçtu mlàdosti uceçje) od Poglîzaa u Dalmazii, roddjena u Svecjagni, nastàgnena u recennom Shrànjsçtu;

Mâta Sladovichja Pogliçkog Podnamjestnika, roddjena i nastàgnena u gôrgnem Dôzu Pogliçkom Kràini u Dalmàzii.

Ivanna Ciovichja, Velikog Knèsa od Poglîzaa rodjena i okucchjena u Gatti Pogliçkom Kráini u Dalmàzii;

Ivanna Jeronsichja Pogliçkog Vójvodé, ródjena i nastàgnena u Ostrovizi Pogliçkoj Kráini u Dalmàzii;

Ivanna Novakovichja Xupnika od Tùgere u Pogliçkoj Kráini u Dalmàzii, tûder roddjena i okucchjena;

Pettra Novakovichja Pôpa, roddjena i nastagnena u Tùgari Pogliçkoj Kráini u Dalmàzii;

Nikollu Musinichja Xupnika od Srignine u Poglîzim u Dalmàzii, tûder roddjena i okucchjena;

Marka Sicichja Knésa od Sveçjàgné u Poglîziim u Dalmàzii, tuuder roddjena i nastagnena;

Mâta Vladusichja Knèsa od Srígniné u Poglîzim u Dalmàzii, tûder roddjena i okucchjena;

Pettra Gíovanoviehja Knésa od Postrâne u Poglîzim, tûder roddjena i nastagnena.

Frana Dujchja Knésa od Primòria u Poglîzim u Dalmàzii, tûder roddjena i okucchjena.

Tommu Voinovichja Knèsa od Ducihjé u Poglîzim u Dalmàzii, tûder roddjena i okucchjena;

Mîha Marassovichja pridjevkom Jevichja jur Knèsa Pogliçkog Pisavca (Kansilljèra) ròdjena i okucchjena u Pogliçkom Primórju u Dalmàzii;

Antùna Covacichja Xupnika od Gatté Pogliçkom Kràini n Dalmazii;

Gjûra Rudanna Pôpa od Ostrolizc u Poglîzim u Dalmàzii;

Nikollu Bukanna pridievkom Caciunka, Pôpa, roddom iso dooza Pogliçke Kraine a pribìva u Braçjanskomu Otokku u Dalmàzii;

...Lôdu staroga, Bolskog segljànim u Braçju u Dalmazii;

...Lôdu mlâdoga, Sina pribivaoc za od istog mjesta;

Nikolly Milicevichja iz sveçjagne Pogliçke Kráine u Dalmazii;

Taddîû Sicichja Pôpa od Sveçjagne pogliçke Kráine u Dalmazii;

Gargûra Sladovichja Knèsa od Timbucci Pogliçke Kráine u Dalmazii;

Dûju Vucovichja jur Knesa od Jésnize Pogliçke Kráine u Dalmazii;

Luku Coisselichja is Costagne Pogliçke Kráine u Dalmazii;

Pava Coisselichja jur Knesa od Postrane u Dalmatinskim Poglîzim;

Matu Milicevichja Pôpa od Sveçjagne Pogliçke Kráine u Dalmàzii;

Gjûra Veelichja Knesa od Ducchje Poglîçke Kráine u Dalmàzii;

Miha Sladovichja jur Knesa od Tugari Pogliçke Kraine u Dalmazii.

Gjûra Remoonsichja is Svegçjane Pogliçke Kraine u Dalmazii;

Pettra Petrînnu Pôpa od Jésnize Pogliçke Kraine u Dalmazii;

Pettra Ersegga Pôpa od istóg mjésta;

Luku Giaranna Pôpa od istóg mjésta;

Stiêpa Jurley tescâka is Sitnoga Pogliçke Kraine u Dalmàzii;

Dûja Perassovichja Pôpa od Stobrêçja Spljettske Kráiné u Dalmàzii;

Gargûra Knesovichja Pôpa od istog mjésta:

Jôza Knesovichja Nadbòjnika recènog Stobrêçja;

Stjepàna Knesovichja texaka iz Stobrêçja Spljetaske Kráiné u Dalmazii;

.Jôza Podrukku Xupnika od recenòg Stobrêçja;

Luku Ociassichja tunder Aràmbasçiu;

Jôza Wanovichja Pogliçkog Pôpa pribivalza Drasçniçke Puustigné u Braaçkom Otokku u Dalmàzii;

Marka Zvitanovichja Pogliçkoga Knesa, Odvjettnìka nastàgnena pribivàlza u recennom' Otokku;

Andra Covacichja Sapovjednìka sa Mosçkof od recennog' Otokka;

Samovoglne; Osvádjene dassu djellovitto motrilli sa da népriategl uporavvî óprieke, dassu-îm ukâsali puut, i oblakscialli naacin sa uljestit u Dalmatinsku Kráinu, dassu-se premma gnihovom Sakletvi od vjernosti dogovorilli suproç Veliçjanstvu Zarra Napuleuna Krâglia Italiànskoga, dassu potàkli na uzbugnènje s' obeçjagnima nâredbam prjetgnaam pribivaoce Pogliçkee i Stobreçke Krainé; dassu îh hotté i s' namiscgljenom Slobbóm podpomoghli i nadstalli-im tolikó u djellovanju prîe isversçenja, kolikó u istòj tvorbi, kojà ispunj odmettnûtje; dassu i óní bili u jednóm Skuppo-smûtgni veççe od petneest oruxanich glîuudi:

Ivanna Gliûbichja Kovâçja od Orûxja is Splietta u Dalmazií;

Miha Trogarlichja Segljànina od Vergorske Kráiné u Dalmazii;

...Ruubichja is istòg mjésta;

Pettra... texaka is Troghira u Dalmazii;

Samovóglne; Okrivljene dassu ódoerlî jednogga podnâredbenika 81ga sdoerxanja nârednih Pîesçnikof pod Ducchj Pogliçkom seelu; dassu gneggovu glavu ponjeli Russima; dassu nossilli oruxje premma Franci i gnè drugu; dassu djellovitto motrilli sa da nepriategl uporavvi sçettnee ópriche:

Nadstojnik buduçi navjeçtio Vjeçje, narédj Kangilljêru (pisaozu) koi dònese i stavj prid' agn na toerpessu jedan isgled gorirecenne nâredbé 17. Xetvâra godisçta 12ga i Skup Sakonaa od Koijehsu isvádjeni sljedéçi sçkgljani; a pak nàrece Opovjednîku da prosçtiê sva djella i Kgnigghe voerhu okrivgljenîkaa, tolikó supróç gnimma, kolikko zjeçgnih; teesu Kgnigghe illiti djella brójom devedeset i — dvâ.

Issa kakkose prosçtilo, Nadstojnîk narédj stràzi da dovedê Krivce stojèçje, koji-su bili uvedenni slóbodni i bes gvospodjaa prid Vjeçje sadrùxeni sçignihoviem Pàrzom.

Upitani visce immenaa, prisimmenaa, tkóga dobba, voerté, naukka, okucchjenja;

Odgovorisçe, kakko je verh svakkòga od gnih bilo odisgàr recènno.

Issa kakko — se dálo Osvadjenikom na snágne svaçie Krivine, i bili ispitani svi po uustim Nadstòjnika, i svi occitto priklaadani (samjeereni) i prikaasana gnekkiem — od — gnìh tâj Nadrâsloxenja;

Buduçi isrekô Opovjednik svóe prikasanje i Ságlavu; a Osvadjenizi stojeçii gnîhovu óbranu i po gnimma istiem i po ûstim gnihova Pârza, i pottîm spovidjèli da drugghé obrané nejmâdu; Nadstojnik upìtoje Naredbenikee immâdùlj josç sçtogod Samjeritti illi isviedieti i rasumiuovsçi da né, prîe odvjettovanja, nâredj Pàrzu i Osvadjenike privode Straxa u tamnizzu. Kangiljer (pisasz) i slisçjaozi otigjosçe i oni po rjêci Nadstojnìka;

Vojnich Opçenni Sboor

Svjettùjuçise medju sobbòm s' vratima Satvórenîm, Nadstòjnik póstavi napose sa svakkoga od sljedeçih Kipaa ovakó isiskìvanje:

Dà

Tomma Echimovich,
Antùn Bràovich,
Ivan Ticinovich,
Mâto Crusgicevich,
Jakkob Crâglich nasvan Staich,
Jivan Sinôvcich,
Gargur Sladovich,
Gjùro Novàcovich,
Taddia Ticinovich,
Jivan Rogulich,
Pettar Mianovich,
Taddia Ciotich,
Mâto Pesèglievich,
Jakkob Jerònsich,
Giuro Catucich,
Gargur Markovina,
Pettar Radilovich,
Dûjo Grhiza,
Jivan Bagatta,
Jivan Bratimovich,
Mâto Bagatta,
Frâno Martich,
Gêro Sladovich,
Marko Zùglievich,
Pettar Scheich,
Andria Xivalich,
Andria Prossich,
Stjepo Stocich
i Petar Lussich.

Tûj; pòtánko odisgâr pokàsani.

Pettar Crusgicevich,
Mâto Sladovich,
Jivan Ciovich,
Jivan Jeronsich,
Jivan Novacovich,
Pettar Novacovich,
Nikolla Musinich,
Marko Sicich,
Mâto Vladùssich,
Pettar Giovanovich,
Frâno Dûcich,
Tomma Voinovich,
Mîho Marassovich nasvan Jerich,
Antùn Covacich,
Gjûro Rûdan,
Nikolla Bucan,
...Lôde stâri } Otaz i Sîna,
...Lôde mladi }
Nikolla Milicevich,
Taddia Sìcich,
Gargur Slàdovich,
Dûjo Vùcovich,
Luka Coîsselich,
Pàvo Coìsselich,
Mâto Milicevich,
Gjûro Vélich,
Mîho Slàdovich,
Gjûro Romonsîch,
Pettar Petrìna,
Pettar Ersegh,
Luka Gjàran,
Stjepo Jurley,
Dûjo Perassovich,
Gargur Knesovich,
Jôzo Knesovich,
Stjepo Knesovich,
Jôzo Pàdruk,
Luka Ociàssich,
Jôzo Wanovich,
Marko Zvitànovich
i Andria Covacich.

Samovoglni; pò tánko odisgàr,

Okrivljeni, dassu pokàsani djéllovitto udiòniizi od nàbuné kâ je púkla na peet Ljêpgna prosçiàstoga u Pogliçkom Kráini u Dalmàzii namisçgljena ú pomoç nâprèdovanja Mosçkovskog oruxja premma Franceskîm cettamm, jessu — li Krivi?

Issa tegá Nadstojnik postavy voerh svakkòga dôli-receniih Kîpaa, sljedèçje isiskivanje, to jest:

Dà

Jivan Gljûbich
Mîho Trògarlich
...Rûbich
i Pettar... pribivaoca u Troghira.

Samovoglni: pòtanko odisgàr pokàsani:

Okrivgljeni dassu òdoerli jednogga podnâredbenika 81ga Sdoerxanja nârednih Piesçnikoî pòd Séln od Ducchjé u dùn nâbune; jessu — li Krivi.

Vojniçk Ossobiti Svjett.

Promisçgljauçi dassu Scegljani Sittnóg Dôza, Dubravve, Kostagné ec., svi gorànnini, bili prìteghnuti na smuuçju od velikóg Knèsa, od Podnâmjestnika (provekara) od Nauciteglja Shrànisçta (mesçtra od Seminàriâ) i od Knesòvaa i Pôpaa, koji-su imalli darxanje uvjexbatt — ih i uporàvit — ih u sviettovnòmu i u duhovnòmu i od uddesnoga isgleeda primoorskih segljanaa;

Promisçglauçi, da veççi dió od Pópóvaa bijo je i on pritéghnut na tê opàçine i Slotvoorstva od varlovitta ponùkovanja Provekaara i Mesçtra od Seminària; nu da gnekki

od gnih nastòjálisu sa — svóm moççim i s' namisçgljenom slobbóm dasse usmnoxxi nâbuna;

Promisçgljauçi, dassu svi occitto Krìvi Slobnoga odmetnûtja;

Nù promisçgljauçi dà priusvisceni Poervovlastnik isrece u svôm rasglàsu od 23. Ljepgna prosçiasoga.

Da najveçi od Samovlàdaoza on je i nàjblaxi, i dà akko umijè pedepsat, dragomuje i prostit:

Nâdstojnik buduçi skùpio odvjette poçignuçi od najuixgnega i od nàjmlagjega od svîh Nâredbenikaa, i pottîm isrekó svoj odvjer,

Vojniçk Ossobito' vje'çje isgovaara

potpunno da

Iivan Rogulich,
Pettar Mianovich,
Dûjo Grùiza,
Giûro Novacovich,
Jêro Sládovich.

Stojeeçi,

Pettar Crusgicevich,
Mâto Sladovich,
Jivan Ciovich,
Jivan Jeronsich,
Jivan Novacovich,
Pettar Novacovich.
Nikolla Musinich,
Marko Sicich,
Mâto Vladùssich,
Pettar Giovanovich,
Frâno,
Tomma Voìnovich,
Miho Maràssovich nasván Jèrich,
Aantùn Covacich,
Gjûro Rudan,
Nikolla Bucan,
...Lôde stâri } Otaz i Siin,
...Lôde mladi }
Nikolla Milìcevich,
Taddia Sìcich,
Dûjo Vùkovich,
Mato Milicevich,
Pettar Petrinna,
Pettar Ersegh,
Luka Giàran,
Dûjo Peràssovich,
Gergur Knèsovich,
Gôzo Knèsovich,
Stjèpo Knèsovich,
Jôzo Pòdruk,
Luka Ociassich,
Jôzo Wanovich,
Marko Zvitánovich,
Andria Covàcich,
Jivan Gljubich,
Miho Trogarlich,
...Rubich,
i Pettar... pribivaoza u Troghira,

Samovoglni, krivi — su.

A nà — sedam scees;

Dà

Andria Xivalich,

Tûj; kriv — je

Ná — sedam pect;

Dà

Pettar Lussich, tûj, Kriv — je

Podpunno

Dà

Frâno Martich,
Marko Zùgliovich,
Iivan Bratimovich,
Petar Scheich,
Andrja Prossich.

Stojeeçi,

Miho Sladovich,
Gjûro Remonsich,
i Stjèpo Jurley,

Samovoglni, niesu Krivi;

Ná sedam scees,

Dà

Mâto Pesèglievich,
Jakkob Jerònsich,
Gjûro Càtucich,
Stjêpo Stòicich,

Stojeeçi,

Gaergur Sladoevich jur Knês od Trimbucci,
Luka Coisselich,
Pàvo Coisselich,
Gjûro Velich,

Samovoglni, níesu Krivi;

Nà — sedam pect;

Dà

Antun Braovich,
Jivan Ticinovich,
Jakkob Crâglich nasvan Staich,
Jivan Sinovicich,
Taddià Ciotih,
Iivan Bagatta,
i Mâto Bagatta,

Stojeeçi niessu krivi,

Nà — sedam cettiri

Dà

Tomma Echimovich,
Mâto Crusgicevich,
Garguur Sladovich jur Knees Gôrgneggh Dôza,
Taddia Ticinovich,
Gargur Marcovina,
i Pettar Radìlovich,

Stojeeçi; níésu krivi.

Nadstojnik buduçi opét skuppiò odvjette na recenné nâçin sa pedipsu krìvazaa.

Vojnięk' ossobito vjeçje ossudiva.

Podpunno dà

Ivanna Rogulichja Xupnika,
Dûja Grùizu Pôpa,
Gjûra Novacovichja jur Nâdstojnika, Stojeeçje;
Pettra Crusgicevichja Mestra od Seminaria,
Mâttiu Sládovichja Provekara,
Ivanna Ciòvichja jur Velikog Knèsa,
Ivanna Jerònsichja jur Vojvodu,
Ivanna Novacovichja Xùpnika,
Pettra Novacovichja Popa,
Nikollu Musinichja Xupnika,
Marka Sicichja, jur Knèsa,
Mâta Vladussichja jur Knèsa,
Pettra Giovanovichja jur Knèsa,
Frâna Dûcichja jur Knèsa,
Tommu Voínovichja jur Knèsa,
Mîha Marassovichja pridjevkom Jerich, jur Pisàvca,
Antùna Covacichja Xupnika,
Gjûra Rudanna Pôpa,
Nikollu Bucanna, nadjevkom Caciunka, Pôpa,
Samovoglne;

...Lôdu staaroga,
...Lôdu mlaadoga,
Nikollu Milicevichja,
Taddiu Sicichja Pôpa,
Dûja Vukovichja jur Knèsa,
Mâta Milicevichja Pôpa,
Pettra Petrinnu Pôpa,
Petra Ersègha Pôpa,
Luku Giàranna Pôpa,
Dûja Perassovichja Pôpa,
Gargura Knesovichja Pôpa,
Jôza Knesovichja Nadbòjnika,
Stjepa Knesovichja texaka,
Jôza Podrukku Xupnika,
Luku Ociàssichja Aràmbascjiu,
Jôza Wànovichja Poopa,
Marka Zvitanovichja Pârza,
AAndra Covacichja Sapovjednika pod Russom Braçjanskoga Otokka,
Ivanna Gliubichja kavazia od Oruxja,
Miha Trògarlichja,
...Rûbichja,
i Petra... pribivaoza u Troghira,

na smoert, i na ogglobjenje gnihovich dobàraa u Kóris vjernich podloxnikaa privisókog Zarra Napuleuna Krâglia od Itàlié, kojisu pódnicli ziéç nâbuné; po Sâkonu u sljedeeçim sçkgljànima.

Sâkon od 6. Listopáda god.ta 1791.
Drugghi diô Kódicja od pèdepsaa.
Uglava Ivá Râsdielak Ivi

„Sçkljáu Ivi. Koogod buddé nadrâsloxen daé djellovó motrènja olli dasse rasumiò „stanovitto s' innostrannom Vlàsti olli s' gnèsiniem Opràvnizim sa ponukkovat — ih na „djellovittaa nepriatèglstva, olli sa ukaasatim naçne da uporavvu boj premma Franci; „bittçe pedèpsan s' smoertim prémda tà motrénja i rasumgljèvanja ne buddu isplodilli nepria„teglstva.

„Sçkgljan 4ti Koémudràgo motrénju olli rasumjevànje s nèpriateglim sa oblaksçi„attim uuhod u stràne Francêsog Cesàrstva, olli sa ispùstitt — im — gràdove, tvàrghje, „lûkee, bròdove, shranne, ôrsane (bròdarize) kojee uttisçtû Françiu; olli podpommoçsih „s' vojniizim, pjênesim, hraanom olli boiniçkom spravvom; olli uvrjexit na koimudrago „nâcin nâpredovanja gnihovich oruxjaa na Francèskom Kràini olli sùproç násçjom Vòjski „na morru illi na scémgli; olli isnevjerrit Nâredbènike, vojnike olli kê drugghee gràghiane, „Francéskom Nârodu; bitt çe pedepsano s' smoertim.

„Sçkgljàn 5ti Gorisrecenaa isdànjaa i spremmu Uvjettovnizim France boj bojeçih „suproç opciennom Nèpriategliu, bitt ce Podlóxnam istom pedèpsi.

Sâkon 29. Snjexnjâka god.ta 6ga.

„Sçkljàn drugghì. Koogód budé nadrasloxen daè nasoernuo na puutu alli opçennom „drumu, pó — morru alli po — semgli, olli na opçenne ponosc olli na ulakke il gnìhove „toorbee; olli na Kgniggonóscje od Vladanja od Opravvitegliaa, od postavglieni Vlaasti, „illi od opçennih Vojvôdaa, olli na putgnike; bitt çe pedepsani s' smoertim, kád nado„godda od djella buddé occittovat daé namisçgljeno bilo tô rasbojstvo porobjenje olli „sanessènje Lîstaa Kgniggaa óprâvaa, prémda nêbi bilo svoersceno táj rasbojstvo porobjenje „olli sanessènje.

Sâkon od 22. Livaddnog god.ta 4ga.

„Sçkgljan jedini. Koemudrágo slôbnó Kuscjágne occittovano s' dvoorgnim djellom i „s' sljedeçim pocètkom od isvoerscègna, bitt-çe pedepsano kô i Slatvoorstvo ispugneno, „akko se Krivnik nije hotté i pó sebbi négh po nenaadanom sgoddi ustavió od Kus„cjanja.

Odlucivauçi sa nàj-nixu pedepsu po sçkgljanu 33. Sâkona 13. Slaanika (Bjeloroscnika) 5.g; jedán Sboornik buduçi odviettovo sa glaavnú pedepsu dva sa dvà godisçta gvosdjaa a cetirri sa dva godìsçta tamnizze, Ossudiva Pettra Mianovichja, Xupnika, tûj, na dvi godine

tamnizze i na bantu pollovinne gnegovva dohodka jedné godiné, po sçkgljaanima druggomu i treççemu od Sâkona 30. Livàdnika 3ga godisçta i dvaadestomu saakona druggog' dána ispunglivva reccenóg godisçta i tridesti i treççumu gorirecennom' ovako ispisaniem.

Sâkon 30. Livadnîka god.ta 3ga.

„Sçkgljan druggi. Bitt-çe primgueni kô odmetnizi svi oni koi supproç gnihovom „Saklètvi podnixenja Sâkonima od Vlàdagna, buddu — se srocili alli oruxjalli primma „gnemmu.

„Sçkgljan 3ti. Glaavna pedepsa glâvârime, Sapovjednîkom i Vôjvodamu, Savodicíma, „Samamiteglîm, ponukàvzim skuppa oruxjanich bez oblàsti vlâdánja. kóemudràgo voersté „ólliti immená.

Saakon 2. dàna ispunglivva 3ga godisçta.

„Sçkljan 20ti. Sboor çe izrjett visce svich krivinaa ne istomàcenieh u 14. sçgljanu, „pedepse narecenne u kódicju od Vojniçkih pedepsaa; mòtçeih i promjênut olli skrâtit, „kad pò nâgodi olli Sgobbi magnà ukáxese sloçjuddnos, alli nè nighda usmoxit olli „nadostavvit.

Saakon 13. Prjelossnika godisçta 5ga.

„Sçkgljan 33ti. Kad veççi dío od pet odvjetaa nebisse skuppió sa odlûcit pedepsu priatçese suudu millostivjemu Krivniku.

Ossudiva sú peet visce seddam odvjetaa Jêra Sladovichja Pôpa, tûj na sc-eesmjeseez tamnizzè i na bantu od cetvoertiné dódka jedné — godiné;

Ossudiva su' scees visu seddara odvjetaa Aandra Xivalichja Xupnika, tûj, na cetaer mjesez tamnizze i na bantu cetvoertiné dohódka jedné — godiné;

Po urédjenju gorirecènich Sâkonaa:

I odlicjuuçi sa millostiviú; cetaer Sboornika buduçi dali odvjet sa jedan mjéscz tamnizze, jèdan sa glâvnu pedepsu, a dva sa oslobodjenje Pettra Lussichja Pisaoza ulòxena na skuppgljenje dessutignaa, tûj, odriescivaga od Krivinaa od kòijch tî obàdjen i isgovaràga slòbodna, po sçkgljanu 33. Saakona 13. Bjelorossnika godisçta 5ga gorirecènóga.

Odriesciva od Krivinaa od koijehsu bilj osvadjeni.

Dà

Frana Martichja Xupnika,
Marka Xuglievichja Xupnika,
Jivana Bratìmovichja Texáka,
Petra Scheichja Xupnika,
Aandra Prossichja Xupnika,
Mâta Pesègljevichja Poopa,
Jakkoba Jeronsichja Poopa,
Gjûra Càtucichja Misnîka,
Stjepana Stocichjá Poopa,
Antuna Bràovichja jur Knèsa,
Ivanna Ticinovichja jur Knèsa,
Jakkoba Kraglichja, pridjevkom Stàichja jur Knèsa,
Ivanna Sinovcichja jur Knèsa,
Taddìu Ciotichja Xùpnika,
Ivanna Bagattu Aràmbascju,
Maata Bagattu Texaka,
Tommu Echimovichja jùr Knèsa,
Mâta Crusgicevichja jur Velikog' Knèsa,
Gargura Sládovichja jur Knèsa gòrgnega Dooza,
Taddìu Ticinovichja Xùpnika,
Gargura Markovinu Poopa,
Pettra Radìluvichja Poopa,
Stojeeçje;
Miha Sladovichja jur Knèsa,
Gjûra Remònsichja,
Stjepána Jurley Texaka,
Gargûra Slàdovichja jur Knèsa od Trimbuci,
Luku Goìsselichja
Pâva Coìsselichja jur Knèsa,
Gjûra Vèlichja jur Knèsa,
Samovoglne;

I naredjiva da budú ónçjas oslobòdjeni i povráçeni gnìhovîm kucchjam, po sçkgljânima 31. i 37. Saakona 13. Bjelorossnoga 5og godisçta takó Sàcetîm:

„Sçkgljan 31. kàd-bi tri Sboornika isrekli da osvadjenîk nije krìv; bitt-çe òn „ónçjas oslobodjen i povràçen na gnegovve pôsle;

„Sçkgljan 37. U gorirecennoj sgoddi dospjetçése tâj çjás isiskivanje „s' ispûs- „çtègnem, odrjesçegnem od òsvade i sloboddom okrivgljenîka.

Naregjva pritisçtenje, occittovanje i rasdjêljenje ovegá Suuda brójem petstottin isghledaa, u Francèski Italiànski i Slovìnski jèsik.

Naregjùje Naacelnìku Opovjednîku da pròsçtie tâj-cjás oví suud Ossudjenózim i Odrièscenikom stojeeçiim prid straaxom skùpljenom pòd oruxjem, i da ciné svakkojáko izvoersçit recenni suud, ò svem u sçtò uttisçtà pròdaju dobaraa ossùgjenieh na glaavnú pedepsu, i skupgljenje bântaa ossudjenich na tamnizzu, kojè-çe potêgnut Narèdbenik odrèdjen od príisvàrsnog Parvovlastnika.

Pottim naregiva opravgl.... svéga suuda, tolikò vèdro privissókom Marescjallu (opçennom Parvo....u) Berthier, Bânu Neûscjatelskomu Opravviteglju od Bòj....ó priisvaorsnom Parvovlastnikù Dalmatinske Vójske.

Ucignenno, satvóreno i osuudjeno bes pristànka u occitom Vjeçju u Spljettu na 16. Saerpgna 1807. drugghi dàn isa kakko Sasjede Sboor; i Sboornizi s' pisàozom podpisalisu poervù ovéga Suda.

Belglava Namjestnik,
Eudes Nâçelnik,
Boissac Nâçelnik opovjednik,
Grollier Nâçelnik,
Ducroc Nâçelnik,
Schnetz Cetto — Kogniçki — Glavàr,
Caqueran Cetto — Glavàr, Nadstojnik,
Dupré Pisaoz.
Podpìsam na poervóm [1]).

Priloženi, iz talijanskog jezika prevedeni iskaz od 7. septembra 1807. pruža razjašnjenja glede zaplijenjenih dobara, i komu bijaše dosugjen utržak.

Klauzula Marmontova sastavljena je u francuskom jeziku.

21. septembra 1807. bi napokon proglašen ovaj iz talijanskog jezika preveden dekret, kojim bi proglašena dioba Poljica na troje:

Kraljevina Italija.
Kraljski vladin izaslanik u Spljetu po sankciji Nj. Preuzvišenosti Prok. i t. d.
Presugjuje,

Da kotar Poljički bude razdijeljen izmegju općine Spljetske, Sinjske i Omiške ovako:

Onaj komad zemlje, što megjaši sa zapada s rijekom Žrnovnicom, s juga Jadranskim morem, sa sjevera vrhuncima Mosora a sa istoka crtom, što ide od megje sela Naklice sa istoka, te prošljedujuć naprečac zaustavlja se na megji sela Dubrave, takogjer sa istoka, priklopljen je i pridružen kotaru Spljetskom.

Sela Naklice i Dubrava pripadaju dakle kotaru Spljetskom, i tako isto sva ova (sela), koja ostaju s ove strane gore naznačene crte.

Onaj komad zemlje, što je omegjašen gore pomenutom crtom Naklica i Dubrave sa zapada, s juga i sa istoka rijekom Cetinom, sa sjevera Mosorom, te okrugom Kostanja sve do prvih zemalja gornjeg Dolca, pridružen je kotaru Omiškom.

Onaj komad zemlje, što je ogragjen Mosorskom dolinom, te što zauzimlje tri sela Dolca sa njima pridodatim zaselcima, pridružen je kotaru Sinjskom.

Ova odredba priopćuje se svakome po višem nalogu.

Za točan prepis: Cattani.

Pošljednji veliki knez Ivan Čović stupio je u rusku službu i umro je u Petrogradu. Pri bijegu svome na ruske brodove ponio je po nekima i škrinjicu sa štatutom i povlasticama, koju je svaki veliki knez kod sebe u pohrani držao. Drugi misle, da je škrinjica zaostala bila, a sadržaj njezin da je dospio u razne ruke [2]).

Dobrotom gospodina Stjepana Čovića iz Gate, unuka Andrije a praunuka velikoga kneza Ivana Čovića, dospjeli su piscu ovi vrlo zanimljivi podaci, koji unose svjetlost u dalji život i smrt do sada tminom zavijenog pošljednjega velikoga kneza.

Najprije priopćujem ovo pismo velikoga kneza Ivana Čovića, pisano u Petrogradu 15. maja 1810. svome sinu Andriji. Isto glasi:

„Draghi Sinko Andria! Od godiscta 1807., od kada za spasit moj xivot, jesam pobighao iz Otaxbine, nisam zavas çuo nikakvogha Glasa, koja stvar çinime puno xalosna, sve zaludu da stojim dobro, kada vas nevidim.

Fala Stvoriteglju ja stojim dobro, imam dobru plachiu od mogha Cessara Rusiskoga skojombi moghao Boghato xiviti i xivim zajedno s gospodinom Generalom Baratinskim, kojije bio onda u Dalmacij, skojim jidem zajedno i darxime vessela alli ogorçajemse za

---

[1]) Namjesništvoni arhiv. Ova osuda imala je biti štampana u francuskom, talijanskom i hrvatskom jeziku u 500 primjeraka. Od ovih je samo jedan primjerak u namjesništvenom arhivu.

[2]) „Narodni koledar Matice dalmatinske 1898.", str. 130.

mojom Ditzom. Sinovi *moji* sluscajte *svitt* Otza Vascega; ja znadem da *tamo vi* posve xivete siromasceno ovdese stoji dobro, Narod dobar i milostiv, Zemglia Bogatha i mnoghoje gdi reste grozdje, smokva i svaki Frukti, koji se moghu izmisliti a Jmperator Premiloserdni kojichienam dati sve sctoje od potribe za xiviti, xivotine Velike i Sitne, xita, zemgliu, kuchiu dinamije ugodno za xiviti, tako ja mislim, da u niednom Kragliestvu nebise tako siskalo, nemislite da ovasu mista pusta i neplodna, a javas utvargivam, da nemoxe niko virovati Boghastvo i Obilnost u svemu, a suvisce dobrota i miloserdie u narodu a navlastito nad Inostrancima, dogieli Çovik Inostrani svakiga pomaxe i nemoxe propasti ko sjasprom ko srobom, a od jichia negovorim zascto moxe dochi dimu dragho i svakiga narani, i u kratko govorechi ovdije misto od ispugniegna ili obsluxegna S. Evangiela i mista blaxena ukojimse xive smirom brez ikakovoga Straja. Dakle Dizo moja akoli ochiete dobro xiviti onda dogite i piscitemi a jachiu postaratise çinitivas dochi ovamo odpiscitemi odma i dajte pismo na Dobri Sello xeni Gospodina Ivana Boxulicha Nadina Sina pokojnoga Boxa a ona poslatichiega kuda znade, i nepomagnajte datimi odgovor i dati na ruke iste istoj Gospoji zascto ufam dachie i ona dochi na ove Strane. — Ostajem vas gliubechi i Garlechi moji sinovi sviju i vascu Nevistu tojest xenu andriinu, pozdravite moga Bratta i svu gniegovu famigliu i sve moje priateglie i ostajem za vazda vasc

Godis. 1810gr u Sant Petroburghu, 15. maja.

Otaz Knez Veliki
Ivan Çovich."

Veliki knez Ivan Čović saopćio je u drugome pismu svome sinu Andriji, da može uzeti novaca na banki u Milanu. Andrija bio je već krenuo da uzme novce, ali je megjutim obustavio putovanje zbog kontumacije, koja je bila uvedena radi kužne bolesti, štono se pojavila u Trstu. Megjuto umre 31. decembra 1816. knez Ivan. Naredio ga je sa Bogom neki pop Ivaka, bjegunac iz Kaštela, i ovaj je prijavio obitelji njegovu smrt i donio je iza učinjenog mira njegovu dolamu, ječermu sa tokama i gaće sa srebrnim pločama i jedno pismo kupovštine od jedne kuće u Varošu Dobri u Spljetu, kupljenu u nekoga Nade, koji se nahodio u Petrogradu, koju i danas Stipan Čović sa braćom posjeduju.

U jednoj knjizi pisao je Ivan Čović, da imade plaće na dan po jedan cekin holandeški.

Spomenuto pismo od 15. maja pisano je latinicom; da li je Ivan Čović, koji je bosančicu vješto pisao, i latinicu poznavao, nije Stipanu Čoviću poznato; on misli, a i način pisanja daje slutiti na to, da je ovo pismo možda drugi koji bjegunac, što je latinicu poznavao, napisao[1]).

Što se tiče škrinjice sa štatutom i povlasticama poljičkim, koju je veliki knez kod sebe u sahrani držao, ja bih naginjao mnijenju, da je škrinjica zaostala bila i da je njezina sadržina dospjela u razne ruke. Ovo bi mnijenje možda potvrdilo i to, što su mi pri mojem prvom dolasku u Dônjem Dolcu 3. augusta 1883. bile pokazane bogato pozlaćene i lijepim bojama na pergamenu izragjene izvorne isprave povlastica republike mletačke, što se tiču prava poljačkih, dalje i jedna povlastica cara Rudolfa II. od godine 1584. Kod koga su ove isprave ostale, nije mi poznato. Kod Bilića u Dônjem Dolcu, koji — kao što je gore na strani 445. i 446. spomenuto — imade poljičke zastave, vidio sam pri mojem boravku dne 14. oktobra 1897. u jednoj škrinjici knjigu, koja je sadržavala štatut, i drugu knjigu sa ispravama i sa nekoliko starih pergamena.

[1]) Pismo gosp. Stjepana Čovića iz Gate od 4. februara 1902. — Nastojao sam, da štogogj pobliže saznadem o boravku Ivana Čovića u Petrogradu, ali je moja potraga ostala bezuspješna. Dodajem pri tome, da je u pismu od 15. maja 1810. spomenuti general Baratinski za vrijeme poljičkog ustanka boravio u Dalmaciji kao kapetan one ruske flotile od 9 lagja, koju je godine 1807. zamijenila eskadra vice-admirala Sinjavina, odregjena za operacije uz dalmatinsku morsku obalu.

Lako je dakle, da je škrinjica sa povlasticama, pošto su Francuzi s južne strane Mosora u Poljicu prodrli, u okolici Dônjeg Dolca sklonjena i da su tako povlastice ovdje u različita skloništa dospjele. — Za mnijenje, da pošljednji veliki knez Ivan Čović nije škrinjicu sobom ponio, govorilo bi još i to, što je nakon njegove smrti i nakon sklopljena mira, dakle poslije 30. maja 1814., povraćeno u njegovu postojbinu samo svečano odijelo velikoga kneza, ali nikakve isprave. Da se sve isprave, koje je pisac u Dônjem Dolcu vidio, čuvaju sa tako velikim pijetetom, može se samo pohvalno priznati, te služi sahraniteljima odista na čast. — Bilo bi samo željeti, da ove za domaću povijest tako važne isprave nagju pohranu u jednom arhivu, n. pr. u namjesništvenom, u posebnom odjeljenju sa oznakom „Poljica", te bi tako bile pristupne povjesničaru, a sačuvale bi se od svake štete i gubitka.

Povjesnica Erberova o Poljicima sadržaje još mnogo zanimljiva gradiva o pojedinim daljim događjajima u Poljicima za vremena francuske vladavine[1]).

Mirom pariškim od 30. maja 1814. potpala je Dalmacija opet pod Austriju.

Neka je ovdje još nešto spomenuto iz ovo doba II. austrijske vladavine.

Podneskom 20. aprila 1817. obrati se nakon jednog povjesničnog osvrtaja D. Mate Millichievich, dalmatinskom grboslovnom povjerenstvu sa molbom, da se pripozna plemstvo poljičkih porodica, i to osobitim pogledom na to, što je sa strane vlade putem c. i kr. povjerenika, dvorskog savjetnika grofa Thurna, dekretom od 3. septembra 1799. ovo već ponovno pripoznato.

Molbenici su bile priložene:

1. dukala od 6. juna 1570.;
2. dukala od 29. marta 1773. glede obitelji Petra Sinovčića i braće mu iz Spljeta;
3. dukala od 26. januara 1799. glede obitelji kneza Gassovicha, rečenog Dudana;
4. gore spomenuti dekret od 3. septembra 1799.;
5. jedan imenik poljičkih plemića, koji obitavaju u drugim dalmatinskim mjestima i jedan imenik onih, koji zlorabe plemićki naslov.

Svi ovi prilozi bili su prosti prepisi. Molbenici bijaše priložena još jedna punomoćnica, potpisana od 24 Poljičana, no ova nije imala nikakve zakonite vjerodostojnosti.

Glede pripoznanja plemstva ne bijaše sa strane vlade uslijed dekreta, Zadar dne 17. maja 1817., br. 8045, potpisanog g. Nanijem, udovoljeno ovoj molbenici i to pogledom na okolnosti, što ona 24 Poljičana, koji bijahu potpisani na punomoćnici, ne bijahu vlasni da posreduju na ime sviju; — što je dalje okružnicom od 6. augusta 1816., br. 12.419 na temelju Previšnje odluke izrično izjavljeno, da plemićke korporacije, koje su god. 1806. ukinute bile, više ne ožive; — što ne bijaše dokazan nikakav, niti od jednog vladara niti od mletačke vlade podijeljeni izvorni plemićki naslov; — što se ovo pitanje, u koliko se plemstvo na temelju dukale 6. juna 1570. svojata, mora poravnati od grboslovnog povjerenstva u Mlecima; — što su napokon ustanove gore pomenutog dekreta c. kr. povjerenika, dvorskog savjetnika grofa Thurna, odredbama od god. 1806. ukinute bile[2]).

A sada završujem ove prinose poljičkoj povjesnici živom željom, da potaknu hrvatske povjesničare na rad oko ovoga predmeta, ne bi li nam tako podali opširnu povjesnicu poljičke provincije.

---

[1]) Erber, na ozn. mj. str. 105. i dalje.

[2]) Spisi iz namjesništvenog arhiva. — I iz ovog kasnijeg vremena imadu u zbirci, što ju je predao pisac namjesništvenom arhivu, mnogi prepisi spisa.

Dodatak.

Pavići u Poljicima bijahu po iskaznici od 21. maja 1799., spomenutoj već kod velikog kneza Mate Mianovića, u Dalmaciji na tri grane razdijeljeni, i to jedna grana u Poljicima, druga u Ugljanu a treća u Tijarici.

Po pučkom popisu 1890. zabilježeno je od obitelji Pavić u Poljicima 50 muških i 59 ženskih članova u 17, brojem označenih kuća, od kojih ima u Dônjem Dolcu u jednoj kući jedno žensko, u Gornjem Dolcu u 4 kuće 4 ženske, a u Srijanama, i to u 12 sa brojem označenih kuća ostalih 50 muških i 54 ženskih članova.

U Ugljanu nabrojena su u obitelji Pavić po ovom pučkom popisu 42 muška i 41 ženski član, koji su stanovali u 8, brojem označenih kuća; u Tijarici bilo je 27 muških i 17 ženskih osoba u 20, brojem označenih kuća.

Od ovoga plemena Pavića bilo je dakle god. 1890. u Dalmaciji 236 članova, koji su stanovali u 45 kuća. — Oni, koji boravljahu u Poljicima, i to u Srijanama, imali su 35 konja (od ovih u Dônjem Dolcu 1, u Gornjem Dolcu 2 konja), 109 glava goveda i 578 glava ovaca; oni u Ugljanu imagjahu 2 konja, 20 glava goveda i 134 glave ovaca, — a oni u Tijarici 19 konja, 53 glave goveda i 165 glava ovaca; — u svemu dakle 56 konja, 182 glave goveda i 877 glava ovaca.

One obitelji Pavićeve, koje su u mnogim drugim mjestima, kao n. pr. u kotaru Sinjskom u Sinju, Podvarošu, Goračiću, Radošiću, — u kotaru Benkovačkom u Lišanama i Gjeverskama, u Bribiru, Morpolači, — u kotaru Kotorskom kod Budve, i u kotaru Zadarskom, nastanjeni, — ne proizlaze od poljičkih Pavića.

Tačniji izvidi pisca ustanovili su, da Pavići u Poljici ne posjeduju više nikakvih važnijih obiteljskih isprava; u njih imade samo jedan dio štatuta iz 17. stoljeća i jedan dio jednog još starijeg štatuta, jedna nepotpuna isprava o porijeklu ugarskih plemića (vidi Škaričine i Jelićeve isprave), prevod jedne dukale iz god. 1444. i nekoliko turskih isprava.

Poznavanje obiteljske povjesti osniva se na jednom, dakako vrlo rasprostranjenom usmenom predanju.

Negdašnji župski pomoćnik u Dônjem Dolcu, pop Ivan Banić, našao se je god. 1898. prijateljski pobugjen, da ovu obiteljsku predaju, u koliko ona postoji, ustanovi i da piscu dotične podatke 27. februara 1898. dostavi.

Ante i Marko Pavić vele, da su prije 400 ili 500 godina na Glavici u Končulu u Srijanama bile 2 kuće, od jedne se još i danas vide ruševine; u tim kućama stanovali su Pavići, i to jedna obitelj sa vrlo mnogo članova. Onda su sve kuće u Srijanama ležale na prostoru od crkve Gospe do crkve sv. Luke pod Prčevicama. Kad su Turci prodrli u Srijane i sve ubili (misli se možda opustošenje od 30. jula 1530., kad su Turci, kao što je kod velikog kneza Augustinovića alias Dražoevića 1512.—1537. spomenuto, okolo 200 kuća u Poljicima spalili), usmrtili su takogjer sve stanovnike iz ovih dviju kuća osim jednog dječaka iz obitelji Pavića, koji se sakrio za svinjske kože. Kad se Turci povukoše, pobjegne ovaj dječak u selo, odraste i povrati se opet na Glavicu, gdje se oženio, i od njega proizlazi opet daleko razgranjena obitelj.

Sa Glavice preseli se jedan dio Pavića na Cetinu u Poljicima, jedan dio u Ugljane, u Razdoblje, jedan dio u Tijaricu, a jedan dio u Raševljku u Poljicima.

Pavići, što su ostali na Glavici, razdijelili su — biće tomu 200 a možda i više godina — svoja dobra na dva dijela. Jednu je polovicu imao Marko Pavić sa petero braće svoje, a drugu njihov stric Stipan Pavić, koga su kao strica sinovci njegovi Stričevićem nazivali.

Radi zavada sa sinovcima preseli se Stipan Pavić na Cetinu u poljičkom području. Zbog ovih zavada tužio se Stipan Pavić kod velikog kneza, koji mu svjetova, da

se oženi iz kuće Marčela, jer u ovoj obitelji ima mnogo muških glava, pak bi tako našao jaku zaštitu.

Stipan je imao sina Tadiju († 1748.), koji se opet na Glavicu povrati i sazida ovdje kuću. Od ovoga proizlaze Pavići, koji i danas žive u kuli Pavićevoj (vidi sliku kule Pavićeve kod velikog kneza Jurja Novakovića 1783.—1789.) u Srijanama[1]).

Od ovih Pavića, koji su se — kao što je prije navedeno — u svoje doba ocijepili i na Cetinu sašli, imao je Ivan Pavić 4 sina[2]): Mikloša, Jurja, Don Stipana i Pavla. Juraj je bio veliki knez 1632.—1655. Ostale grane razabiru se iz rodovnika.

Martin Pavić, sin Pavlov borio se sa svojim stricem velikim knezom Jurjem Pavićem kod Klisa. Nakon pada Klisa zakleše se Turci, da će se velikom knezu Jurju Paviću i njegovom sinovcu osvetiti. Jurja Pavića izbaviše Novakovići i Ožežići uz isplatu od 840 groša od turske osvete.

Glede Martina Pavića ne htjedoše se Turci zadovoljiti sa isplatom; ovaj otigje sa četama Foscolovim i nije se više povratio, pak se ne zna, šta je s njime bilo.

Ovako govori u glavnome usmeno predanje.

U povjesničkim djelima ili u ispravama spominju se ovi Pavići:

Juraj Pavich, veliki knez poljički 1537.

Paval Pavich, veliki knez 1596.

Niko Pavich, nećak Pavla Pavicha, V. Lopašić. Spomenici Hrvatske Krajine I., str. 239.

Juraj Pavich, veliki knez 1607.

Don Frane Pavich, gjakon, bi po prilici god. 1632. zarobljen od Turaka i odveden u Livno (V. Arhiv namjesništveni: Atti del prov. gen. Pietro Valier lib. I. carta 291 e seg.; Erber l. c., str. 25.).

Niko Pavich, kapetan na jednom naoružanom brodu 4. marta 1632. Isprava u namjesništvenom arhivu.

Juraj Pavich, veliki knez 1632.—1655.

Frane Pavich, 1648., knez gornjeg Polja, dobi od Mletaka za stečene zasluge mjesečnu potporu od 6 dukata. Spisi iz namjesništvenog arhiva.

Don Frane Pavich, vikar Poljica i Radobolja 14. septembra 1706. Isprava m. p. popa Petra Škarice.

Marko Pavich, knez, 24. novembra 1707. (Erber str. 42.)

Paval Pavich, knez, bio je nazočan u zboru, držanom god. 1751. (Erber, str. 45.)

Ivan Pavich, veliki knez 20. jula 1756.

Frane Pavich, veliki knez 1766.

Frane Pavich, veliki knez 1770.—1777.

Don Marko Pavich, vikar Poljica i Radobolja 24. juna 1785., Škaričina isprava; 25. oktobra 1787., isprava m. p. Petra Škarice[3]).

Ivan Pavich, prokurator sudbeni 20. augusta 1787.

Don Tadija Pavich, župnik Srijana okolo 1790.[3]). Povjesna kleveta nabačena na svećenstvo. glagolaško bivše župe Poljica, po sveć. Petru Škarici. Spljet 1899., str. 24.

Frane Pavich, veliki knez 1796.

Antun Pavich, knez god. 1799. Erber, str. 61.

---

[1]) Vidi rodovnik br. 1. — [2]) Vidi rodovnik br. 2.

[3]) Ovi svećenici biti će bez sumnje dobili svoje izobraženje u sjemeništu Prijeka prama Omišu u Poljicima. — Po Lagu, „Memorie della Dalmazia", sv. II., str. 193., bijaše ovo sjemenište nastojanjem Pacifika Bizzo iz Raba, biskupa Spljetskog, za uzgoj poljičkih svećenika na slavenskom jeziku god. 1740. podignuto, god. 1809. od Francuza ukinuto, god. 1852. opet otvoreno, god. 1860. povećano i napokon god. 1879. posve zatvoreno.

Zaključni dodatak.

Kad je ova rasprava već bila zaključena i dijelom odštampana, dostavio mi je mnogopoštovani g. pop Petar Škarica neke turske isprave, što se nalaze u njegovom posjedu te se odnose na Poljica. Iznosim ovdje prijevode tih isprava, izragjene posredovanjem ravnateljstva bos.-herc. zem. muzeja, zahvaljujući se usrdno gospodinu Škarici, što je imao dobrotu uz neke od njih dodati tumačenja.

Prva isprava od godine 1641. pada u doba velikog kneza Jurja Pavića:

Ovo je potvrda:

Pošto je zimija [1]) Ivaniš Mandelinić iz sela Kostane svoja, u Gojkovića zemlju spadajuća zemljišta, koja leže u granicama sela Sitna i koja on posjeduje u smislu zakona o posjedu zemlje, zimiji Tadiji, sinu Juranovu iz gornjeg sela Sitna prodao i uručio, i pošto je državi pripadajuća pristojba naplaćena, to mu se izdaje u ruke ova privremena potvrda.

Od sad neka spomenuto zemljište sa svim pripatcima uživa i neka ga niko u posjedu ne prijeći.

Dano koncem Džumad-el-ula godine hiljadu pedeset i prve (t. j. u augustu 1641.).

(Potpis.) Ahmed Esad.

Iz vana muhur: Ahmed sin Omerov.

Druga isprava od godine 1658., za velikog kneza Jurja Sinovčića glasi:

Sav državni danak: harač i zakupninu, što spada na stanovništvo sela Čičili [2]), potpuno je uplatio i predao knez Matija, te osim mahale Zakučica [3]) na onim stanovnicima nije ostalo nikakva zaostatka. Zato im se izdaje u ruke ova potvrda, da je pri potrebi pokažu.

Dano koncem Šabana godine 1068. (t. j. u aprilu 1658. po jul. kal.).

(Potpis.) Ahmed Esad v. r.

Iz vana muhur: Ahmed sin Omerov.

Treća je isprava od godine 1673., iz doba velikog kneza Jurja Sinovčića:

Uzrok izdanju jest ovaj:

Pošto je zimija Franjo iz sela Landov dol [4]), koje spada u carsku krunovštinu (Krongut) u inozemstvo (neprijateljsku državu) pobjegao, to njegov dio baštine [5]) spada onome, ko je najpreči za posjed toga zemljišta (mustehiki tapu). Budući je zimija Jura iz rečenog sela tapiju zatražio, to je od strane erara rečeni dio baštine sa pripadajućom šumom i ostalim pravima istom Juri u posjed uručen, tapijska pristojba naplaćena i ova potvrda u ruke izdana.

Budući je on pristojbu platio, to neka ga niko u posjedu ne smeta.

Dano početkom Zilkadeta godine 1083. (t. j. u februaru 1673. po jul. kal.).

(Potpis.) Kapetan Osman aga, namješten u Poljici.

Iz vana muhur: Osman sin Mehmedov.

Četvrta isprava od godine 1676., za doba velikog kneza Pavla Sučića ima ovaj tekst:

Ovo je potvrda:

Pošto je Grgur Šarić iz sela Hum [6]) umro i prema starom običaju sa našljednicima smrtovnica riješena, to da se ne bi ponovno uznemirivali, izdade im se u ruke ova potvrda.

Godine 1087. (t. j. 1676.).

(Potpis.) Siromah Ishak, kadija.

Iz vana muhur: Ishak.

Peta isprava od godine 1677., za vladavine velikog kneza Pavla Sučića glasi:

Selo Čičili 71 kuća, slovom sedamdeset i jedna kuća.

Budući su, prema gornjoj oznaci na njih otpadajuću sedamdeset i jednu džizju [7]) po starom običaju državi podmirili i uplatili, to im se izdaje u ruke ova potvrda.

Dano godine 1088. (t. j. 1677. po jul. kal.).

(Potpis.) Mustafa Esad, kapetanov zamjenik.

---

[1]) Zimija znači: nemuslomanski (dakle kršćanski) podanik u islamskoj državi.

[2]) Čičili, današnja Čičla, zaselak pripojen župi Gata.

[3]) Zakučica, današnji Zakučac, pripada sada gradu Omišu.

[4]) Danas nema u području Poljica sela ovog imena, niti se sačuvala uspomena na ovo selo bilo u ispravama, bilo u narodnoj predaji. Možda se ovako zvala koja turska karaula, u kojoj je do zgode stanovao kapetan Osman aga. Znade se posve pouzdano, da su turski kapetani iz ovakih karaula izdavali pod svojim muhurom tapije i druge isprave.

[5]) Baština je zemljište, koje je iz državnog dobra (erara) davano vojnicima, naročito kršćanima, što su bili dodijeljeni pojedinim spahijama. Baština je dakle neka vrsta malenih timara.

[6]) Hum ili Humovi ime je sela, dobro poznata u Poljičkoj povjesti. U njemu ili u njegovoj neposrednoj blizini stajali su dvori Trpimirovi, koji je ovdje izdavao svoje povelje. Hum je glasovit i zbog toga, jer bijaše postojbina mnogih učenih osoba iz reda sv. Dominika i sv Franje. — To nekadanje selo danas je dio mjesta Tugari u Poljicima.

[7]) Džizja je danak (Kopf-, Schutzsteuer), što su ga plaćali nemuslomanski podanici. Zanimljivo je, da je selo Čičla godine 1677. brojilo 71 kuću, dok sada ima samo 21 dom sa 104 stanovnika.

Sesta isprava, pisana bosančicom nije datirana a ima ovaj sadržaj:

Od mene ćeimina (?) poljičkoga tebi Dragičeviću: da imaš udilj doći. Čeka te parac na sudu po penu pet cekina.

Muhur turski: Ahmed sin Mehmedov.

Izvana: (turski) Dragičević.

Sedma isprava, takogjer bez datuma a u turskom pismu i jeziku napisana:

Marku Paviću, stanovniku Poljica, koje spada u carsku krunovštinu.

Začetnik ove poslanice knez Jure Dragić[1]) došao je ovamo i prijavio, da se Vi pačate u žemljište, koje rečenom Juri po zakonu pripada, koje leži u selu Ostrovici, te je molio, da se napiše i pošalje poslanica.

Dok stigne (ova poslanica) treba da povučete ruke od tog zemljišta, za koje se sa spomenutim prepirete, ili ako imate kakav zakoniti prigovor, da dogjete i ovdje odgovarate. Drukčije ne postupajte!

Napisao: siromah Isak, kadija kotara Klis.

Iz vana muhur: Ishak sin Mustafin.

---

[1]) Zemljište, prijeporno izmegju Jure Dragića (Dragičevića) iz Ostrovice i Marka Pavića iz Gornjeg Doca, ležalo je po svoj prilici u nekoj uvali u zalegju planine Mosora, koja oba rečena sela dijeli.

Izvori.

Isprave i spisi iz pismohrane c. kr. dalmatinskog namjesništva.

Isprave iz arhiva Frari u Mletcima.

Isprave na turskom jeziku, koje mi je dao na upotrebu monsignore Fran Bulić, ravnatelj arheološkog muzeja u Spljetu, i pop Petar Škarica.

Isprave dijelom u izvorniku, dijelom u prepisu, koje mi je dao na upotrebu povjesničar c. kr. savjetnik prizivnog suda G. Alačević, pop Petar Škarica i župnik pop Ivan Lučić.

Odnošaji skupovlade mletačke prema južnim Slavenima, priopćeni u izvatku iz rukopisnih ljetopisa Marina Sanuda od god. 1496.—1533.

Pismohrana c. i kr. ratnog ministarstva u Beču. — Izvornik Croatia Junia 1596, Fasc. 6., Julia Fasc. 7, 71. — Rukopisi bečke c. i kr. dvorske knjižnice pod br. 5990, str. 214.—242.

Izvješća Lunarda Foscola, općeg proveditura Dalmacije. Arhiv Frari Venezia. Prov. Generale in Dalmazia Sr Lunardo Foscolo Senato III (Secreta) Nr. $\frac{107}{1645\ a\ 1646}$ — $\frac{128,\ 129}{1646}$ — $\frac{249,\ 250,\ 251,\ 254}{1647}$ — $\frac{386,\ 388,\ 389,\ 390,\ 394}{1648}$.

„Historia dell' ultima guerra tra Veneziani e Turchi“ di Girolamo Brusoni dall' anno 1644—1671. Venezia 1673. Libro settimo, pag. 163.

„Die Ehre des Herzogthums Krain“ von Johann Weinhard Freiherrn von Valvasor, Laibach, Nürnberg 1689., 2. izdanje, Rudolfswerth 1877.—1879.

Farlati Daniele, „Illyricum Sacrum“, dal 1751 al 1819, 8 Volum.

„Razgovor ugodni naroda slovinskoga“ po fra Andrii Cacichiu (Kačić). U Mleczi na 1759.

„Opuscoli riguardanti la storia degli uomini illustri di Spalato e di parecchi altri dalmati“; raccolti da D. Andrea Ciccarelli, sacerdote del castello di Pucischie dell' isola Brazza. Ragusa 1811.

„Memorie degli avvenimenti successi in Dalmazia dopo la caduta della Republica Veneta“ di Giov. Cattalinich, tomo unico, Spalato 1841, str. 122.

„Documenti storici. sull' Istria e la Dalmazia“ da V. Solitro, vol. I, Venezia 1844. Relazioni della Presa di Clissa, str. 269.

Franceschi, „Dalmazia“, časopis, 1846. i 1847.

„Dalmatien und Montenegro“, nach Sir J. Gardner Wilkinson, bearbeitet von Wilhelm Adolf Lindau, Leipzig 1849, str. 184.

„Die Südslaven und deren Länder“ von J. F. Neigebauer, Leipzig 1851; „Die Republik Poglizza“, str. 165.

„Dalmatien in seinen verschiedenen Beziehungen“. Franz Petter, 2. dio, Gotha 1857, str. 116. i 117.

Burckhardt Dr. Eduard, „Denkwürdigkeiten des Marschalls Marmont, Herzogs von Ragusa von 1792 bis 1841“. Nach dessen hinterlassenem Original-Manuscript. Aus dem Französischen. 1857.

„Rad Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti“, od 1867. do 1900.

Ljubić S., „Listine o odnošajih izmegju južnoga Slavenstva i Mletačke Republike“. Na svijet izdala *Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, od 1868. do 1898.*

„Starine“. Na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, od 1869. do 1898.

„Memorie sulla Dalmazia“ di Valentius Lago, Venezia 1869.

„Wappenbuch des Königreiches Dalmatien“, bearbeitet von Carl Friedr. Heyer von Rosenfeld, k. k. Hauptmann. Nürnberg 1873.

„Manuale del Regno di Dalmazia per l' anno 1872“, compilato da Luigi Maschek, anno II, Zara 1872; anno V, Zara 1875.

„Pučki spisi“ Mihovila Pavlinovića, Zadar 1876. „Poljica i Poljičani“.

„Poviest Hrvatska“. Po vrelih napisao Tade Smičiklas. Dio I. od najstarijih vremena do godine 1526. Zagreb 1882. Dio II. od godine 1526.—1848. Zagreb 1879.

„Bullettino di Archeologia e Storia dalmata“, 1881, anno IV.

„Opis zemalja, u kojih obitavaju Hrvati“, sastavio Vj. Klaić. Zagreb 1881.

„Lo Schiesone spalatino“; Lunario per l' anno 1883 del conte Pietro Kružić.

Lopašić Radoslav, „Spomenici Hrvatske Krajine“ („Acta Historiam Confini Militaris Croatici Illustrantia“) 1884., 1885., 1889.

„La contea di Poglizza“, studio storico del Prof. Tullio Erber. Zara 1886.

„Cenno critico sul lavoro: La contea di Poglizza, scritta dal sign. Professore Ginnasiale in Zara Tullio Erber.“ Scrive Suburbiensis, Zara 1886.

„La contea della Poljica“, studio del Dr. Giacomo Chiudina.

„Franovci Države presv. otkupitelja i hrvatski puk u Dalmaciji“. Otac Stipan Zlatović. Zagreb 1888.

„La Domenica Zaratina“, anno 1889, 1890 e 1891. „Historia della Guerra di Dalmazia tra Veneziani e Turchi“ del Dottor Francesco Difnico dall' anno 1645 sino alla pace di Candia 1669 e separazione delli confini nel 1671, dedicata all' Illustr. signor Battista Nani. — Postoji u matičnom rukopisu kod časne obitelji Difnico u Šibeniku u prijepisu kod „Gabinetto di Lettura“ u Spljetu, okle ishodi rukopis kod savjetnika prizivnog suda Alačevića, i bi objelodanjena po većem dijelu u listu „Domenica Zaratina“.

Pisani abbé Paul, „La Dalmatie de 1797—1814. Épisode de conquêtes Napoléoniennes“. Paris 1893.

„Bribirski knezovi od plemena Šubić do god. 1347.“ Vjekoslav Klaić, Zagreb 1897.

„Sinj i njegovo slavlje god. 1887.“ Fra Ivan Marković. Zagreb 1898.

„Narodni Koledar Matice Dalmatinske 1898.“ „Poljica“ Frane Ivaniševića.

„Povjestna kleveta nabačena na svećenstvo glagolaško bivše župe Poljica“, po sveć. Petru Škarici. Spljet 1899.

„Tabularium arhivi u Dalmaciji“, dio I.—IV. „Pučki list“, god. 1896., br. 15.

„Führer durch Dalmatien“ von Reinhard Petermann. Wien 1899.

„Doba naseljenja plemića bosansko-ugarskih u bivšoj župi Poljica"; sastavio Petar Škarica Podgragjanin. Zadar 1900. —

Pri opetovnom putovanju u Poljicu obavijestio sam se o historičnim dogagjajima na licu mjesta i učinio raznih fotografisanih snimaka. Poljicu sam posjetio:

1883 sa svojim bratom Dragutinom pl. Pavichem na 3. augusta Dônji Dolac, Srijane, Gornji Dolac, Gatu. Na 4. augusta stigoh iz Gate u Omiš.

1888. sa svojim sinovcem Gustavom pl. Pavichem na 3. augusta Trnbusi, Srijane; na 4. augusta Srijane, Dônji Dolac, a odovle krenuh u Spljet.

1896. na 15. maja Podstranu, Jesenice i natrag u Spljet; na 16. maja Žrnovnicu, Sitno, Srijane, Tugare, Gatu; na 17. maja Gatu, Ostrovicu, Zvečanje, Kostanje, Podgragje i natrag u Kostanje; na 18. maja iz Kostanja u Slime.

1897. na 13. oktobra Dônji Dolac; na 14. oktobra Dônji Dolac, Srijane, Gornji Dolac i natrag u Dônji Dolac; na 15. oktobra iz Dônjeg Dolca u Sinj.

1900. na 13. oktobra Žrnovnicu, Srijane, Dubravu i natrag u Spljet.

Neka je ovdje spomenut još i put povjesničara Ivana Kukuljevića-Sakcinskog kroz Poljicu god. 1856. („Arhiv za povjestnicu jugoslavensku", knj. IV., str. 321.) — Kukuljević ostavi u društvu Marka Karamana 10. oktobra Spljet. U Zvečanju dobio je od Don Ivana Kružičevića jedan veoma stari prepis poljičkih zakona. — U Sitnu vidio je kod župnika Jurja Ugrina mnoge stare spise, koje je glavar čuvao. — Ovdje Kukuljević posjeti crkve sv. Luke i Klementa, pak zatim u Dubravi crkvu sv. Luke sa grobom biskupa Nikole Ugrinovića.

Odavle ga je vodio put u Gatu, gdje je u Skočibnu prenoćio kod župnika Antuna Pivčevića.

Drugog dana posjetio je Kukuljević Zvečanje i Ostrovicu, a u ovom selu župnika Matu Miličevića, i krene kroz ravnicu ispod Gradca do kapele sv. Jurja na gradačkom brežuljku, pak onda u Tugare. Ovdje je vidio Kukuljević kod župnika Luke Vukovića mnogo knjiga i rukopisa. — Preko Stobreća povrati se Kukuljević nakon dvodnevnog jahanja u Spljet. — Sa ovoga puta donio je Kukuljević („Bibliografia Hrvatska", Ivan Kukuljević-Sakcinski, Zagreb 1860., str. 80.) množinu historičnih isprava iz Poljicâ, koje su u „Arhivu za povjesnicu jugoslavensku", knj. V., Zagreb 1859., str. 164. zabilježene.

Megju ispravama nalažahu se dva dosta debela, saširena svežnja kronologički poredanih izvornih naredaba velikih knezova kroz dugi niz godina, — vrlo dragocjeno gradivo za poljičku povjest. — God. 1859. imao sam ove sveščiće u Zagrebu u rukama.

Svi pokušaji, da kod našljednika Ivana pl. Kukuljevića i kod raznih arhiva ovim naredbama u trag ugjem, ostadoše do danas bez uspjeha.

Nekoliko fotografičnih snimaka, upotrebljenih za slike u ovoj raspravi, stavio mi je na raspolaganje gragjevni savjetnik arhitekt Iveković.

Svima, koji su me u mojemu nastojanju potpomagali, da sakupim što više prinosa za poljičku povijest, izrazujem ovdje moju usrdnu blagodarnost.

Sve fotografične slike izragjene su u umjetničkoj radionici dvorskog fotografa Burata u Zadru.

Sve isprave i sve prepise isprava, koje bijahu moje vlasništvo, posvetio sam namjesničkoj pismohrani i stoje tamo svakomu, koji bi se htio zanimati istraživanjem poljičke povijesti, na raspolaganje.

Neka ovo ponuka i druge posjednike poljičkih isprava, da iste ustupe namjesničkoj pismohrani, kako bi se tako sačuvale od inače moguće propasti.

Ispravci.

U prvom dijelu ove radnje, u „Glasniku", 1903., sv. I., treba da stoji na str. 82. i 83. ispod slika grada Spljeta: „U Camozijevom atlasu" umjesto „U Comizijevom atlasu"; na dalje na str. 91. u drugom retku odozgô: „Mi Ivan Pavich" umjesto „Mi Ivan Pavić".

Preglednica

izradaka, sastavljenih od privremenog vladinog opravnika u Poljicima, po primljenim naredbama, o konfiskovanim dobrima.

Općine	Imena osugjenika	Njihov pripadak u mletačkim lirama			Dobra konfiskovana za iznosak, što su bili dužni isplatiti	Zahtjevaoci naknade		Njihova tražba u mletačkim lirama			Sniženje svote u mletačkim lirama		
		lire	novčića	dinari	Vidi iskaz broj		Broj spisa	lire	novčića	dinari	lire	novčića	dinari
Dolac gornji	Sladovich provikar	3.139	13	4	I.	Strnica	49	3.601	16	.	.	.	.
Zvečanje	Crusichievich, učitelj sjemen.	2.395	14	.	II.	Zurich	92	1.056	.	.	.	.	.
Ostrovica	Sicich Tadija	848	14	.	III.	Nutrizio	108	2.720	6	.	927	.	.
Ostrovica	Sicich Marko, bivši knez	565	16	.	IV.	Descovich	123	4.167	10	.	.	.	.
Ostrovica	Geronich, bivši kapetan	968	7	6	V.	Tornadelli	129	969	.	.	.	.	.
Podsrijane (Pojsrignia)	Musinich	2.220	15	.	VI.	Descovich	126	870	.	.	.	.	.
Srijane (Srignia)	Vladusich, bivši knez	3.107	9	10	VII.	Garanovich	128	189	.	.	100	.	.
Gata	Covich, bivši veliki knez	20.000	.	.	VIII.	Biloborovich	130	760	.	.	.	.	.
Jesenice	Jaran, svećenik	4.676	3	4	IX.	Manovich	131	302	.	.	.	.	.
Jesenice	Ercegh	3.324	.	.	X.	Bazzanovich	132	489	.	.	.	.	.
Jesenice	Vucovich	1.285	.	.	XI.	Perisich	133	90	.	.	.	.	.
Jesenice	Duich	10.131	3	4	XII.	Manenizza	141	1.600	.	.	.	.	.
Duće	Voinovich	5.045	19	6	XIII.	Tomaseo	142	201	.	.	.	.	.
Jesenice	Marasovich	1.589	7	.	XIV.	Zvitanovich	112	568	.	.	142	.	.
Postranje	Jovannovich	2.118	2	1	XV.	Zvitanovich	125	1.214	.	.	200	.	.
Dolac dônji	Rogulich	838	15	10	XVI.	Descovich	136	80	.	.	5	.	.
Sitno	Grnliza	3.884	10	.	XVII.	Leppa	138	770	.	.	.	.	.
Ostrovica	Rudan	1.365	6	8	XVIII.	Descovich	139	60	.	.	.	.	.
Dolac dônji	Bucan	953	15	.	XIX.	Zvitanovich	140	160	.	.	.	.	.
Zvečanje	Milichievich Nikola	1.195	.	.	XX.	Bemovich Mate	144	1.305	.	.	246	13	4
Zvečanje	Milichievich Don Mate	1.195	.	.	XXI.	Bemovich Ante	145	1.465	.	.	260	.	.
Jesenice	Petrina	14.058	6	8	XXII.	Dismanich	157	1.605	.	.	540	.	.
Dolac gornji	Uvanovich	568	8	4	XXIII.	Descovich	165	580	.	.	300	.	.
Gata	Cuvacich	3.887	10	.	XXIV.	Magnan	86	3.998	.	.	3.988	.	.
Srinjine	Novacovich Ivan	6.447	.	.	XXV.	Guerra	69	.	.	.	400	.	.
Srinjine	Novacovich Petar	1.611	15	.	XXVI.	Gelich	90	4.115	.	.	1.350	.	.
Srinjine	Novacovich Juraj	1.611	15	.	XXVII.	Riboli	205	6.076	.	.	3.000	.	.
		98.625	7	6		Sabbia	61	980	.	.	690	.	.
						Maneniza	135	213	.	.	.	.	.
						Matulich	127	2.304	10	.	253	3	4
						Gelich	252	3.000	.	.	2.500	.	.
						Gorisio	250	1.200	.	.	500	.	.
						Schircovich	65	2.790	.	.	1.000	.	.
						Petrina	156	.	.	.	.	.	.
						Radman	147	3.285	.	.	.	.	.
						Galasso	162	.	.	.	500	.	.
						Bassich	163	200	.	.	200	.	.
						Bausich	167	2.525	.	.	.	.	.
						Lisisich	166	45	.	.	.	.	.
						Seljani Kamena	172	14.034	.	.	8.000	.	.
						Maroli	170	1.763	.	.	1.346	6	.
						Seljani Žrnovnice	195	.	.	.	.	.	.
						Stanich	206	100	.	.	.	.	.
						Allegretti	204	4.100	.	.	2.000	.	.
						Omišani	208	.	.	.	.	.	.
						Jurisich	207	.	.	.	.	.	.
						Cattich	136	.	.	.	120	.	.
						Bencovich Frano	143	1.015	.	.	238	6	8
						Gelicich	224	3.100	3	4	1.600	.	.
						Cojch	270	860	.	.	800	.	.
						Cindro	268	15.909	.	.	4.000	.	.
						Clarich	269	2.408	.	.	400	.	.
						Descovich	89	4.745	.	.	926	13	4
						Vlajo	276	.	.	.	130	.	.
						U sve . .		103.578	5	4	36.663	2	8

Opaske.

Podatke o konfiskovanim dobrima osugjenih Poljičana sakupio je vladin opravnik, koji u nazočnoj preglednici podastire izvadak svoga rada.

Mnijenja, priložena tražbicama za naknadu opravdavaju sniženja prekomjernih zahtjeva zahtjevalaca.

Osnova ~~naknade, odobrena od V. Pr. služiće kao pravilo i za posebna~~ imanja.

Cijena zaplijenjenih dobara iznaša svotu od . . .	Lira	98.625	7	5
Cijena naknadâ	„	36.663	2	8
Po tom ostaje na raspoloženje V. Pr. u zemljištima cijene od	Lira	61.962	4	7

Spljet, dne 7. septembra 1807.

Gavallà v. r.

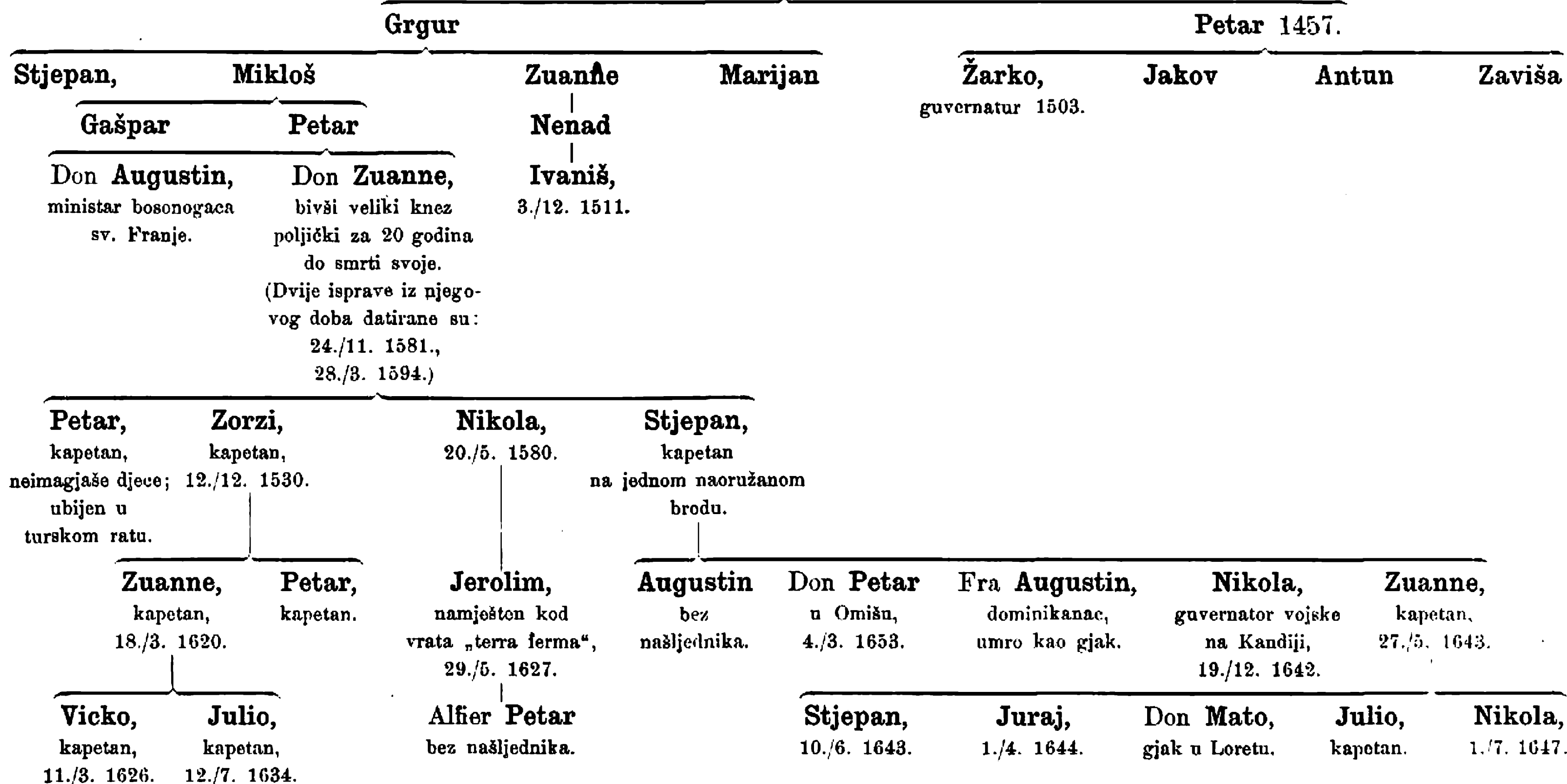
Vrhovni general potvrgjuje cijenu ozgor naznačene naknade te naregjuje da se neodvlačno ovrši; svota što bi preostala od konfiskovanih dobara, stavlja se na raspoloženje gospodina sveopćeg opskrbnika kao dotacija gragjanske bolnice u Spljetu i sirotišta istog grada.

Spljet, dneva 7. septembra 1807.

Vrhovni general:

An. Marmont.

Rodovnik Dražoevića
po ispravi VIII.

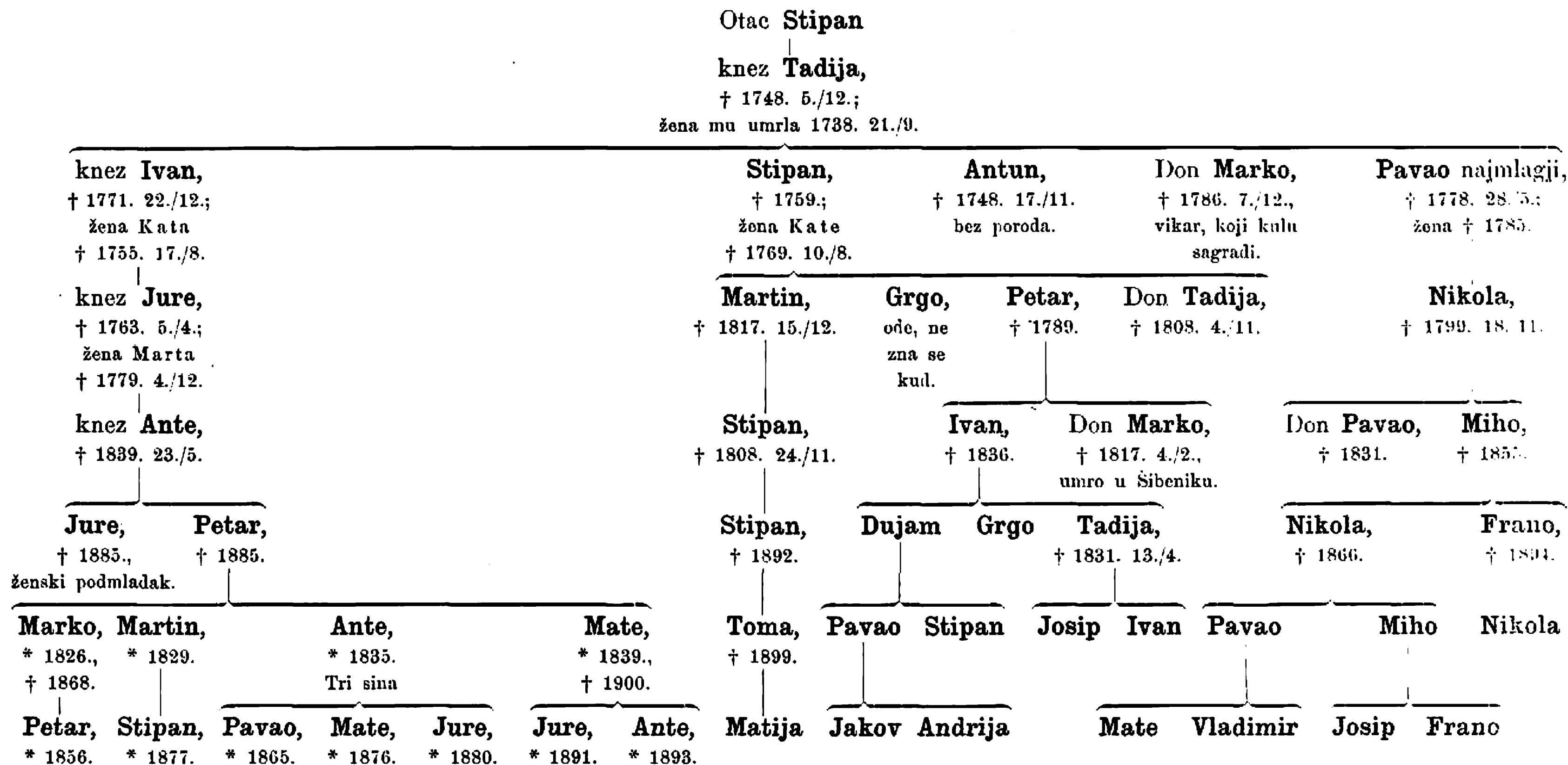

Opaska: U jednoj ispravi ex autographo „Diplomae Hungariae“, sv. I., str. 264. (iz svojeručne povelje Ugarske, sv. I., str. 264.), koja počinje riječima: „Anno Christi 1263. Capituli Posegani testimonialis de terra quaquam a Marco Comite de Chech vendita (Godine Isukrstove 1263. Svjedodžba kaptola Požeganskog glede nekakva zemljišta, što ga je prodao knez Marko plemiću Chechu)“ posvjedočava se, da je knez Marko prodao plemiću Chechu za 5 srebrenih maraka nekakvo zemljište, koje je on (Marko) bio kupio od Drasa. — U ovoj ispravi više se puta spominje ime Dras. — Da ne vuče možda obitelj Dražoe-Dražoević svoju lozu od ove obitelji Drasa, te bi po tom njezino starije boravište bilo u Požegi. — Prepis ove isprave nahodi se megju poljičkim ispravama, što sam ih predao namjesništvenom arhivu.

NB. Dotični su živjeli u naznačenim godinama.

Porodica Pavića-Stričevića

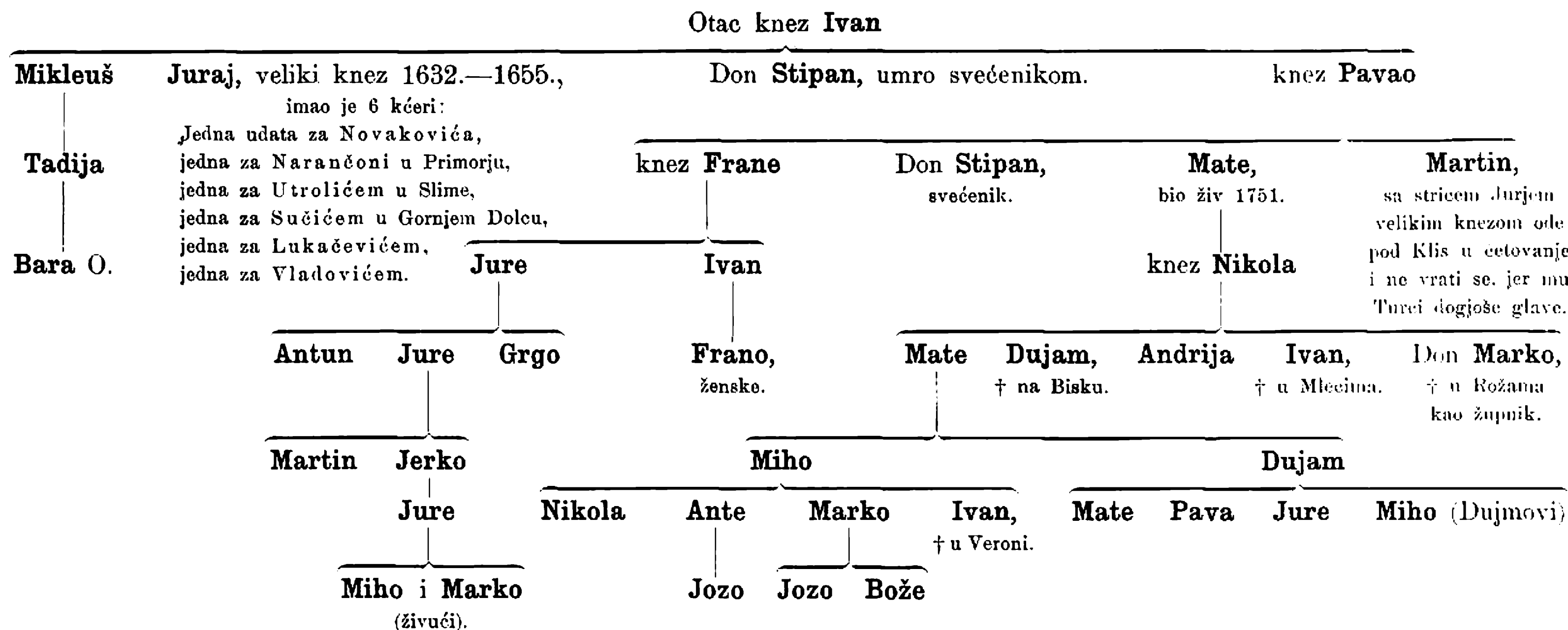
nastanjena na Glavici u Srijanima.

Ovaj je rodovnik sastavio, upotrebivši usmenu predaju, a glede godina smrti na temelju bilježaka obitelji Pavić u Srijanima, počasni kanonik i podekan Jakov Banić u Dônjem Dolcu. (Pismo od 19. januara 1897.)

Podaci, što se odnose na žene i dane smrti, uzeti su iz pisma Mate Jelića iz Dônjeg Dolca od 25. septembra 1887. (namjesništveni arhiv).

Porodica Pavića kod Cetine.

Ovaj je rodovnik sastavio, upotrebivši usmenu predaju, a glede godina smrti na temelju bilježaka obitelji Pavić u Srijanima, počasni kanonik i poddekan Jakov Banić u Dônjem Dolcu. (Pismo od 19. januara 1897.)

Rodovnik još jedne grane porodice Pavich iz Poljice.

Plemićka diploma sa pridjevkom od Pfauenthal dneva 6. januara 1799. Plašt grba modro-zlatan. Štit modar, zvijezde zlatne; inače naravne boje.

Teodor Alfons Prukner, * u Bijeloj Crkvi u Moravskoj 9./10. 1894.

Alfons Prukner, * u Bijeloj Crkvi u Moravskoj 22./12. 1896., † u Beču (župa Leopoldstadt) 16./5. 1897.; pokopan u zagrebačkom središnjem groblju.

Dragutin Alfons Prukner, * u Zagrebu 7./2. 1898.

Rudolf Miroslav Alfons Marija Prukner, * u Zagrebu 13./10. 1899.

Dragutin Franjo Ferdinand, * u Dabcima u Varaždinsko-križevačkoj krajišničkoj pukovniji br. 5., župa Čazma. 11./10. 1868.; † u Švarci kod Karlovca 18./1. 1875.; počiva u grobnici u Steinu (u Kranjskoj).

Alfonsa Marija Miroslava, * u Novoselu kod Križa, Varaždinsko-križevačke krajišničke pukovnije br. 5., župa Križ, 5./6. 1870.

cop. u Beču u zadušnoj crkvi 18./7. 1893.

Teodor Prukner, c. i kr. natporučnik u 53. pješačkoj pukovniji pl. Latour (Zagreb); sada učitelj u kadetskoj školi u Liebenauu kod Graca.

Ivona Aurelija Draginja, * u Belovaru 1./4. 1872., † u Belovaru 2./10. 1872.

Gustav Dragutin Julije, * u Švarci kod Karlovca 13./6. 1876. kršten u župi Dubovačkoj; c. i kr. poručnik u 17. pješačkoj pukovniji pl. Milde. (1899.)

cop. u Cjelovcu (stolna župa) 26./11. 1900.

Marija Jelisaveta Gertruda Ruža Kluge, * u gradu Nieder-Hohenelbe u Češkoj 3./6. 1880.

Draginja Margarita, * u Karlovcu 20./2. 1880.

Dragutin Alfons, * u Karlovcu 11./11. 1884.; pitomac u vojničkoj višoj realci u Bijeloj Crkvi u Moravskoj. (1899.)

Ivan Ev. pl. Pavich od Pfauenthala. (1797.)

Vjekoslava, * u dvoru Radelsteinu 15./6. 1828., † u dvoru Radelsteinu 1./7. 1828.; počiva u groblju u Bučki.

Dragutin Marija Ivan, * u Postojnu 1./1. 1837., † u Beču (župa Leopoldstadt) 13./4. 1898.; počiva u grobnici u Steinu (u Kranjskoj); kr. ugar. domobranski pukovnik u m.; bio je na posljetku zapovjednik zagrebačke domobranske pukovnije br. 25.

cop. u Olomucu 18./6. 1867. u posadnoj crkvi blažene djevice od snijega.

Marija Franjica pl. Henriquez, * u Bergamu (v Italiji) 27./10. 1846.

Alfons Vjekoslav, * u Ljubljani (stolna župa) 11./8. 1839., c. k. potpredsjednik dalmatinskog namjesništva.

Dragutin pl. Pavich od Pfauenthala, kr. domobranski pukovnik u m. (1898.)

Dragutin pl. Pavich od Pfauenthala, c. kr. namjesnički savjetnik. (1868.)

Alfons pl. Pavich od Pfauenthala, c. kr. potpredsjednik dalmatinskog namjesništva. (19./10. 1901.)

Ana Marija Felicitas, * u dvoru Kruppu 20./3. 1798., † u Ljubljani (stolna župa) 9./10. 1840.

Kristina Felicitas Regina, * u dvoru Kruppu 17./4. 1799., † u Ljubljani (stolna župa) 5./9. 1861.

Ivan Evangelist Prosper, * u dvoru Kruppu 20./6. 1804., † u dvoru Radelsteinu, župa Bučka, 25./11. 1865.; počiva u groblju župe Bučke; posjednik gospoštine.

cop. u dvoru Grossdorf u Kranjskoj 28./5. 1827.

Marija Blaženka grofica Auersperg (ogranak Thurm na Hartu), * 9./4. 1808., † u dvoru Radelsteinu 14./3. 1863.; počiva u groblju župe Haselbach.

Dragutin Ljudevit Ferdinand, * u dvoru Kruppu 17./10. 1805., † u Gracu (stolna župa) 5./2. 1874.; počiva u obiteljskoj grobnici u Steinu (Kranjska); c. kr. namjesnički savjetnik u m.

cop. u Postojnu 25./1. 1836.

Marija Draginja Schmoll, * u Postojnu 5./8. 1816., † u Zagrebu (u župi sv. Marka) 15./11. 1857.; počiva u obiteljskoj grobnici u Steinu (u Kranjskoj).

Plemićka porodica Szviličić izumrla je sa Miroslavom † u Karlovcu 5./8. 1872.; počasni županijski pristav; počiva u Dubovačkom groblju kod Karlovca.

Ivan Evangelist Pavao, * 1772.?, † u dvoru Kruppu župa Semitsch (u Kranjskoj) 6./1. 1807.

cop. u dvoru Lack (u Štajerskoj) 15./8. 1797.

Marija Ana Kristina barunica Apfaltern, * u dvoru Lack 3./6. 1770., † u Ljubljani (franjevačka župa) 18./3. 1836.

Antica Teresija Viktorija, * u Karlovcu 23./3. 1875.; krštena u župi Dubovačkoj; † u Karlovcu 19./1. 1808.; pokopana u župi Dubovačkoj.

cop. 1800. ili 1801.

Mate Szviličić pl. Scitarja i Paukovca, * 1770. ili 1771., † u Karlovcu 27./5. 1840.; pokopan u kripti župske crkve Dubovačke kod Karlovca; županijski sudac u Karlovcu.

Maksimilijana Vjekoslava, * u Karlovcu 22./5. 1790., † kao dijete

Ivanka Nepomucena, * u Karlovcu 16./3. 1800.; krštena u župi Dubovačkoj; † u sv. Ivanu kod Belovara 30./9. 1826.

cop. u Hrnetiću kod Karlovca 4./4. 1820.

Andrija Klois Stefula, * u Karlovcu 16. 11. 1788.; upravni natporučnik u Varaždinsko-Križevačkoj krajišničkoj pukovniji br. 5.; † 12./4. 1842.

Ivan Pavich, rogjen u Griću, Slunjske pukovnije, Žumberak (Sichelburg) 1./9. 1779.

Juraj, * u Varaždinu 24./4. 1723.

Josip Juraj, * u Varaždinu 27./3. 1726.; c. i kr. kapetan u Slunjskoj krajišničkoj pukovniji br. 4.; † 1800.?

Barbara, * u Varaždinu 2./2. 1730.

Andrija Nikola, * u Varaždinu 15./11. 1731.

Ana Mandalina, * u Varaždinu 27./6. 1735.

Ana Marija Sidonija Felicitas, * u Varaždinu 13./6. 1738.

Antun Juraj Pavich od Pfauenthala, * u Varaždinu 17./4. 1740., † u Karlovcu 26./1. 1807.; počiva u groblju župe Dubovačke kod Karlovca; c. i kr. kapetan u m.; na posljetku u Slunjskoj krajišničkoj pukovniji br. 4., i posjednik dobra Drešnika kod Karlovca.

Georgije Pavich (Bavich), nije bila u srodstvu; * ?, † ?

cop. u Dubovačkoj župi kod Karlovca 1./7. 1781.

Teresija Max, * u Karlovcu, župa sv. Trojstva 3./9. 1762.; † u Karlovcu 28./3. 1806.; počiva u groblju župe Dubovačke.

Franjo, * u Varaždinu 9./7. 1741.

Virginija Katarina, * u Varaždinu 1742. ili 1743.

cop. u Varaždinu 11./5. 1760.

Antun pl. Golubich.

Marija Josica, * u Varaždinu 1744.

Susana Pongratz, * ?, † izmegju 1726.—1730.

Martin Pavich, * ?, † u Varaždinu 7./3. 1745.; kod svijuh župski ured sv. Nikole; iz ugarske plemićke, od Mlečana i za okupacije od austrijske vlade dne 17./3. 1778., br. 2393. (dalm. arhiv), pripoznate porodice Pavich iz Poljice; Assessor-Senator-Exmissus (poklisar) kralj. slobodnog grada Varaždina; počiva u kripti župske crkve sv. Nikole u Varaždinu.

NB. Za vremena francuske i poslije druge austrijske okupacije ovo plemstvo uslijed odluke 17. maja 1817., br. 8045. nije bilo pripoznato.

II. brak izmegju 1726.—1730.

Susana pl. Gallyuff, * ?, † ?

Susana pl. Gallyuff cop. u II. braku u Varaždinu 3./2. 1746.

Josip Schaller iz Moravske.

Primjedbe:

1. **Susana Pongratz.** Obitelj Pongratz biće se brojala megju vigjenije obitelji u Varaždinu. U knjigama krštenih župe sv. Nikole u Varaždinu stoji: 5./1. 1711. Jelisaveta Pongratz; roditelji Ivan i Katarina Steh (možda roditelji Susane Pavich rogj. Pongratz); 27./11. 1712. Andrija, sin Ivana Pongratza i Katarine; kumovi Miho Vrabec, senator i Jelena Snagić, supruga gradskog vijećnika. — 10./9. 1708. nalazi se Ivan Pongratz kao kršteni kum.

2. **Susana Gallyuff.** Na 29./1. 1712. rodi se varaždinskom gradskom sudcu Matiji pl. Gallyuffu u Varaždinu (župa sv. Nikole) jedna kćer, koja bijaše krštena na ime Julijana Susana; po svoj prilici bila je to druga supruga Martina Pavicha. — Po rodovniku pl. obitelji Gallyuff bio je neki Matija pl. Gallyuff brat djeda zagrebačkog biskupa Josipa pl. Gallyuffa 1722. — † 1766.

3. **Georgije Pavich (Bavich)** nije sa Antunom Pavichem u srodstvu bila; nastanjena u Slunjskoj krajiškoj pukovniji, inače nije o istoj ništa poznato. Obitelji Pavicha od drugog plemena žive još i danas u Prisjeki, Krstinju i Kusaju, kotara vojničkog bivše Slunjske krajiške pukovnije br. 4.

4. **Teresija Max** bila je kćerka kapetana Slunjske krajiške pukovnije br. 4., Ivana Maxa, koji se rodio izmegju 1718. i 1720., a 30./1. 1762. umro, i Franice Max rogj. Vitelich.

5. **Marija Ana Kristina barunica Apfaltern,** kćerka baruna Apfalterna, posjednika gospoštine Laka, i Regine barunice Apfaltern rogj. Aliatschitsch, udala se u drugom braku za Matiju Kaltschitscha 1807.; iz ovoga braka proizašlo je samo jedno dijete, Filipina Kaltschitsch, rogjena u dvoru Kruppu 30./4. 1808., a krštena u župi Semitsch. Filipina se udala u Ljubljani 19./4. 1843. za potonjeg pukovnika Dragutina Ljudevita pl. Rülinga od Rüdingena.

6. **Marija Blaženka grofica Auersperg,** kćerka Reicharda i Katarine grofice Auersperg rogj. Eiserle, posjednika gospoštine Grossdorf (u Kranjskoj).

7. **Marija Draginja Schmoll,** kćerka kotarskog povjerenika i upravitelja državnog dobra u Postojni (u Kranjskoj) Dragutina i Ivanke Schmoll rogj. Tomasin.

8. **Marija Franica pl. Henriquez,** kćerka c. kr. podmaršala Gustava i Miroslave Henriquez, rogj. Schemel pl. Kühnritt.

9. **Marija Kluge,** kćer posjednika gospoštine Horbach u Koruškoj Filipa i Marije Kluge rogj. Stoček.

Rodovnik porodicâ, koje svoju lozu vuku od plemića Jurja Rajčića i Dražoe-Dražoevića.

Sastavljen po rodoslovnim ispravama, objelodanjenim po m. p. popu Petru Škarici i po prepisu jedne sa spomenutim skoro sasvim jednake isprave, koji je prepis piscu dostavio Mate Jelić iz Dônjeg Dolca.

UGRINOVIĆ

Juraj Rajčić, iz Ugarske došao u Poljica; umro u Spljetu, pokopan u crkvi sv. Dominika u klaustru sv. Kate, isto tako i njegova žena. * 1320., cop. 1345.—1350.

- **Ugrin,** bio je tri put oženjen. Prva žena ugarska plemkinja. 1./8. 1390., 15./6. 1405. Ispr. I. i II. * 1350., cop. 1380.
  - knez **Stjepan Ugrinović,** oženjen sa gospogjom Dražoević, drugom kćerkom Jurja Dražoevića. * 1380., cop. 1510.
    - **Ivaniša Ugrinović,** neoženjen, 3./3. 1444. * 1411.
    - **Mandilina Ugrinović,** udata za gospodina Petrina Dražoevića. * 1412., cop. 1435.
- druga žena rogjena **Dražoe,** * 1375., cop. 1393.
  - knez **Juraj Ugrinović,** * 1393., cop. 1420.
    - **Petar,** živio 3./3. 1444. Ispr. III. Erber, str. 112. * 1420.
      - imao je četvero djece; živjeli su 3./3. 1444 Ispr. III. Erber, str. 112.
    - **Filip,** * 1424., cop. 1466.
      - **Jurjak,** * 1466., cop. 1508.
        - knez **Nikola,** biskup Smederavski; poklisar kod cara, u Mlecima, kod sv. pape † 1587. ili 1591. ili 1602.—1606. „Doba preseljenja", Škarica, opaska 22. * 1508.
    - **Jakov,** * 1425. Izagjoše Sinovčići.
    - **Miloš,** * 1427. Izagjoše Gargatovići.
    - **Bartul,** * 1428.
      - **Petrić,** umro bez djece.
  - **Avlastana,** udata za gornjega Kačić. * 1395. Izagjoše gornji Kačići.
- treća žena **Niža Martinić,** cop. 1396.
  - **Dujam,** oženjen sa gospogjom Gargatović; živio je 3. 3. 1444. Ispr. III. * 1396., cop. 1417.
    - knez **Nikola,** oženjen sa gospogjom Margaritom Ivaniša iz Omiša. * 1417., cop. 1437.
      - **Stjepan,** * 1437. Po Dujmovićevom rodovniku proizlaze od Stjepana.
        - knez **Tadija,** ubijen od Turaka kod Spljeta.
        - **Mikula**
          - knez **Stipan Mikulić,** veliki knez u Poljicima od god. 1581.—1607. „Bull.", god. IV., br. 3., str. 37.
          - Don **Mikula Mikulić**
          - knez **Pavao Mikulić**
            - knez **Juraj Mikulić**
              - dvije kćeri
        - **Ivan**
      - **Juraj,** * 1438.
      - **Franjo,** * 1439.
      - **Tadija,** ban, ubijen kod Jajca 1528. * 1440.
      - **Paval,** * 1441.
      - **Marko** * 1442.
        - imao samo kćeri.
      - **Ivaniša**
      - i još tri sina, koji su mladi umrli.
    - **Ana,** udata za Tadiju Žumarog.
      - **Marija, Barbara,** neudate; učiniše pustinju Zorzati na Braču.
  - **Anka,** udata za kneza Ivaniša, sina gospodina Trebislava. * 1398.
- **Novak,** * 1351., cop. 1380.
  - **Paval,** * 1380., cop. 1410. Od Pavla izagjoše Pavići.
    - ? * 1410., cop. 1440.
      - ? * 1440., cop. 1470.
        - **Juraj Pavić,** veliki knez 1537. Erber, str. 17. i 19 * 1470., cop. 1500.
          - ? * 1528., cop. 1558.
            - **Pavao Pavić,** veliki knez u Poljicima; ratovao je pri osvojenju tvrgjave Klis 1596. Vidi osvojenje Klisa 1596. u ovim historičkim prinosima.
              - **Nikola Pavić,** kapetan, 4./3. 1632. stariji brat ... Po kneza Jurja Pavića.
              - **Juraj Pavić,** veliki knez 1632.—1655. u Poljicima; ratovao je pri osvojenju tvrgjave Klis. ... br. 3.,
              - Djakon **Franjo Pavić,** 1632.
              - Don **Stipan Pavić,** umro svećenikom. Po ustmenom predanju obitelji Pavić oba braća velikog kneza Jurja Pavića.
              - **Pavao Pavić**
                - imao je 4 sina.
            - **Miho Pavić,** 1596.
              - imao je djece.
            - jedna sestra, udata za Petra Sladovića iz Kostanja 1596.
            - **Gjuro Pavić,** veliki knez u Poljicima 1607.—1609. „Bull.", god. IV., br. 3., str. 38.
  - **Petrić,** umro bez djece, 15./6. 1405. Ispr. II. * 1381.

DRAŽOEVIĆ

Knez **Dražoe,** hrvatski plemić i gospodar od Kamengrada, veliki knez Poljički. 1350. „Bull.", god. IV., br. 3., str. 36.

Juraj Dražoević, 1./8. 1390., 15./6. 1405. Ispr. I., II., V., VIII. „Bull.", god. IV., br. 6., str. 85. * 1355.

- Prva kćer udata za gospodina **Ugrina Rajčića.** * 1375., cop. 1393.
- druga kćer udata za gospodina **Stjepana Ugrinovića.** * 1390., cop. 1410.
- knez **Grgur Dražoević,** 3./3. 1444. Ispr. III., VIII.; „Bull.", god. IV., br. 6., str. 84., br. 12., str. 179. * 1395., cop. 1434.
  - **Ivan.** Ispr. VIII. 1511. „Bull.", god. IV., br. 3., str. 37. * 1434.
    - **Nenada.** Ispr. VIII.
      - **Ivaniš**
      - **Aničić**
      - **Juraj**
  - **Nikola** Ispr. VIII. „Bull.", god. IV., br. 12., str. 179. * 1436.
    - **Gaspar.** Ispr. VIII. 5./11. 1503. „Bull.", god. IV., br. 6., str. 84. i br. 12., str. 179. Izagjoše Marianovići.
    - **Augustin.** Ispr. VIII.
      - knez **Ivan Augustinović** (i dva fratra), veliki knez u Poljicima 1512.—1537. Erber, str. 17. i 19.; Francesconi, „Dalmazia", god. 1846., str. 412. 1546.—1567. „Bull.", god. IV., br. 3., str. 37.
        - knez **Nikola Sučić,** veliki knez u Poljicima 1567.—1581. „Bull.", god. IV., br. 3., str. 37.
        - **Juraj**
        - **Mikula**
        - **Stjepan,** vojvoda Omišu
    - **Ivaniša.** Ispr. VIII.
  - **Paval,** zarobljen od Turaka 15./1. 1508. „Bull.", god. IV., br. 12., str. 182. * 1438. Izagjoše Skaričići.
    - **Juran**
    - **Garvaco**
    - knez **Bariša** u Poljici.
    - **Marko,** vojvoda.
    - **Vice,** fratar.
    - knez **Petar**
    - knez **Juraj**
- knez **Martin Dražoević,** * 1396.
  - knez **Stjepan**

    - **Juraj.** Izagjoše Jurjevići.
    - knez **Antun**
      - knez **Juraj,** bez sina.
      - knez **Paval**
      - knez **Petar**
        - knez **Marko**
      - knez **Marko**
      - knez **Mkula**
    - knez **Jerolim**
      - knez **Ivan Jerolimović**
        - **Stjepan,** vojvoda Omiški.
        - **Juraj,** vojvoda.
- knez **Paval Dražoević,** 3./3. 1444., 24./3. 1446. Ispr. III., IV. * 1399.
  - **Novak.** Izagjoše Novakovići.
  - **Relja.** Izagjoše Roljići.
  - **Jerolim.** Izagjoše Jerončići.
  - **Bogdan,** bez djece.
- knez **Matia Dražoević,** 3./3. 1444. Ispr. III. Kapetan strijeljaca, zakleo se u Spljetu, 9./5. 1447. „Bull.", god. IV., br. 10., str. 151. 1402.
  - **Bartol**
    - **Bariša**
    - fra **Andro Barić**
- knez **Stjepan Dražoević,** 14./3. 1446. Ispr. IV. Kapetan strijeljaca, zakleo se u Spljetu, 9./5. 1447. „Bull.", god. IV., br. 10., str. 151. * 1404.
- knez **Petrina Dražoević** oženjen sa Mandalinom Ugrinović, * 1412. 3./3. 1444., 1457. Ispr. III., V., VI., VIII.; „Bull.", god. IV., br. 6., str. 85. * 1405., cop. 1435.
  - **Franjo.** Ispr. VI. * 1436.
  - **Marko** vulgo **Žarko Dražoević,** žena mu Katarina Martinušić. * oko 1438., † 15./1. 1508., kod Klisa ubijen. Ispr. VI., VIII. „Bull.", god. IV., br. 6., str. 85.; br. 12., str. 182.
  - **Jakov,** poginuo u Ugarskoj. Ispr. VIII.
  - **Antun.** Ispr. VIII., „Bull.", god. IV., br. 10., str. 151.
  - **Saviša.** Ispr. VIII., poginuo u Ugarskoj.

Pripomene: Podaci za ovdje spomenute Paviće crpljeni su dijelom iz historičkih izvora, naznačenih kod pojedinih osoba, a dijelom se oslanjaju na ustmeno predanje obitelji Pavić u Srijanim. Historički brojevi tačni te su crno naznač Hipotetični brojevi označuju vrijeme samo po prilici.

Ispravak.

U raspravi gosp. Alfonsa Pavicha pl. Pfauenthala: „Prinosi povjesti Poljica“ („Glasnik“, god. 1903., str. 59.—100., 241.—272. i 405.—482.) potkradoše se neke pogrješke, koje ovime ispravljamo.

Na str. 97.	u retku 23. odozgô	mjesto Xanaa	čitaj *Xanae*
99. „	2. odozdô	Franciscus Natalis	čitaj *Franciscus Natalis Carmina*
242.	2. odozgô	Zagreb 1871.	čitaj *Zagreb 1881.*
242.	16. odozdô	šezdeset konjanika	čitaj *šest sto konjanika*
243.	16.	22. augusta	čitaj *22. oktobra*
243.	17.	26. jula	čitaj *26. septembra*
„ 244.	1.	Lo Schiesone	čitaj *lo schiesone*
244. „	2.	Zvečaju	čitaj *Zvečanju*
„ 247.	1. „	Isprave	čitaj *Isprava*
„ 251.	9. odozgô	u godini 990.	čitaj *u godini 997.*
255. „	7. „	u Zagrebu 1889.	čitaj *u Zagrebu 1884.*
271.	8. odozdô	17. maja 1623.	čitaj *17. juna 1623.*
„ 407.	14. odozgô	Andrea Tommaseo, str. 469.	čitaj *Andrea Tommaseo, str. 269.*
„ 410. „	11.	U dukalam — do — kako slidi pisano (ovo je trebalo biti velikim slovima pisano, jer to nije tekst isprave)	
„ 410.	u primjedbi 4.	mjesto br. 240.	čitaj *br. 250.*
„ 412.	„ retku 5. i 6. odozgô	mjesto istočnoj strani	čitaj *zapadnoj strani*
„ 414.	„ retku 5. odozgô	mjesto Scoto	čitaj *Scotto*
„ 414.	8. „	agi janičarskom	čitaj *agi Omerpaši janičarskom*
„ 414. „	17. „	Žigaričić	čitaj *Žigeričić*
„ 424. „	17. odozgô	Mrkonjića	čitaj *Markonjića*
„ 426. „	6. „	Mikolčić	čitaj *Miholčić*
„ 432. „	14. „	naredne godine	čitaj *godine*
432. „	23.	Žarku	čitaj *Žanku*
„ 432. „	„ 24. „	Žarko	čitaj *Žanko*
„ 432. „	primjedbi 4.	Zagreb 1888., str. 144.	čitaj *Zagreb 1888., str. 149.*
„ 433. „	retku 4. odozgô	1699.	čitaj *1669.*
435. „	„ 19. „	Hugliević	čitaj *Zugliević*
435. „	primjedbi 1.	Erber, na ozn. mj. str. 30.	čitaj *str. 36.*
„ 435. „	primjedbi 3.	Pezelj 1644.	čitaj *Pezelj 1044.*
436. „	retku 12. odozdô	22. januara 1690.	čitaj *22. januara 1689.*
444.	6. odozgô	Petar Skarica	čitaj *Petar Škarica*
444.	7. odozdô	Petra Skarice	čitaj *Petra Škarice*
447.	11. odozgô	(Visina 1·32...	čitaj *(Visina 1·23*
„ 447.	7. odozdô	te je iste noći naslijedi	čitaj *te istu u moći naslijedi*
„ 447.	10. „	1797. 18./10., 1798. 25./4.	čitaj *1797. 18./11., 1798. 25./3.*
„ 450. „	2. odozgô	ministar i kancelar	čitaj *ministar ili kancelar*
451.	9. odozdô	10. oktobra 1798.	čitaj *10. februara 1798.*
„ 454.	1. odozgô	okolišu sinjskom	čitaj *okolišu šibeničkom*
459. „	7. „	Anton Longinatto	čitaj *Anton Longinotto*
„ 464. „	13. odozdô	zapojednuta Francuzima	čitaj *zaposjednuta Francuzima*
„ 475.	24. odozgô	31. decembra 1816.	čitaj *31. decembra 1811.*

U rodovniku Jurja Rajčića mjesto Stjepan Ugrinović * 1380., cop. 1510. čitaj *Stjepan Ugrinovic, * 1380., cop. 1410.*

U tabeli „Porodica Pavića Stričevića“ mjesto Petar † 1885. čitaj *Petar † 1855.*

U rodovniku A. Pavich iz Poljica kod Martina mjesto 17./3. 1778. Br. 2393. čitaj *3./9. 1799. Br. 3984.*